

**BABALARIN İŞİTME KAYIPLI
ÇOCUKLARININ DİL GELİŞİMLERİNDEKİ
ROLLERİNİN İNCELENMESİ:
GÖMÜLÜ TEORİ ARAŞTIRMASI**

Doktora Tezi

Fatih Mehmet ACAR

Eskişehir 2023

**BABALARIN İŞİTME KAYIPLI ÇOCUKLARININ DİL GELİŞİMLERİNDEKİ
ROLLERİNİN İNCELENMESİ: GÖMÜLÜ TEORİ ARAŞTIRMASI**

Fatih Mehmet ACAR

DOKTORA TEZİ

**Özel Eğitim Anabilim Dalı
İşitme Engelliler Öğretmenliği Programı
Danışman: Prof. Dr. Zerrin TURAN**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Haziran 2023**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

BABALARIN İŞİTME KAYIPLI ÇOCUKLARININ DİL GELİŞİMLERİNDEKİ ROLLERİNİN İNCELENMESİ: GÖMÜLÜ TEORİ ARAŞTIRMASI

Fatih Mehmet ACAR

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Haziran, 2023

Danışman: Prof. Dr. Zerrin TURAN

Araştırmanın amacı, babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini keşfetmek ve bu rolleri kapsamlı bir kavramsal çerçeve ile açıklayan bir kuram geliştirmektir. Bu amaçla araştırma gömülü teori olarak desenlenmiştir. Araştırmanın katılımcıları 0-3 yaş aralığında işitme kayıplı çocuğu olan 12 babadan oluşmaktadır. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler, belgeler, ürünler ve araştırma günlüğü ile elde edilmiştir. Veriler sürekli karşılaştırmalı analiz ve yapılandırmacı gömülü teori kodlama sürecinden yararlanılarak çözümlenmiştir. Her bir veri seti diğerleriyle karşılaştırılmış ve veriye dayalı bir kuram inşa edilmiştir. Kuram doğrultusunda babaların babalık rolü algılarının olduğu, çocuklarının bakım ve gelişimlerinde bu algılarıyla rol oynadıkları ortaya çıkmıştır. İşitme kaybı tanısıyla aile yaşantılarının farklılaştığı, bu doğrultuda çocukları için işitme teknolojileri edindikleri ve aile eğitimlerine devam ettikleri görülmüştür. Aile eğitimlerinden edindikleri deneyimle aile yaşantılarını yeniden düzenledikleri ve bu etkileşim ortamlarında çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek için etkinlikler yaptıkları saptanmıştır. Çocuklarının gelecekları için planlamalar yaptıkları ve yaşantılarını garanti altına almak istedikleri ortaya koyulmuştur. İçinde bulundukları sosyal çevreyle etkileşim içinde oldukları, bu etkileşimin çocuklarının dil gelişimi desteklemelerine olumlu katkılar sağladığı bulunmuştur. Babaların içinde yaşadıkları toplumdan beklentilerinin olduğu, diğer işitme kayıplı çocuk ailelerine de önerilerde bulundukları açıklanmıştır. İşitme kayıplı çocuk babaların rollerinin detaylı olarak keşfedilmesinin alanyazın bilgi temeline ve alandaki uygulamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Babalar, Babalık rolleri, İşitme kayıplı çocuklar, Dil gelişimi, Gömülü teori.

ABSTRACT

THE ROLE OF FATHERS IN THE LANGUAGE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH HEARING LOSS: A GROUNDED THEORY RESEARCH

Fatih Mehmet ACAR

Department of Special Education

Anadolu University, Graduate School Educational Sciences, June 2023

Advisor: Prof. Dr. Zerrin TURAN

The aim of the research is to explore the role of fathers in the language development of children with hearing loss and to build a theory that explains these roles with a comprehensive conceptual framework. For this purpose, the research was designed as grounded theory. The participants were twelve fathers of children with hearing loss aged between 0-3 years. Data were collected through semi-structured interviews, observations, documents, artifacts and a research journal. The data were analyzed by constant comparative analysis and constructivist grounded theory coding process. Each data of the fathers was compared with the others and a substantive theory was constructed. The substantive theory indicated that the fathers have the fatherhood role perceptions and acted according to these perceptions in the care and development of their children. Their family lives changed with the diagnosis of hearing loss, they obtained hearing technologies for their children and attended early intervention seasons. They rearranged their family lives with the experience they gained from early intervention and organized activities to support their children's language development in new interaction environments. They also made plans for their children's futures and wanted to guarantee their future lives. They were in interaction with their social circle and these interactions contributed positively to support the language development of their children. They have expectations from the society they live in and also recommendations for other families of children with hearing loss. Exploring the roles of fathers with children who have hearing loss in detail was expected to contribute to the knowledge base of literature and to practices on the field.

Keywords: Fathers, Fatherhood roles, Children with hearing loss, Language development, Grounded theory.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma büyük bir uğraşın ve emeğin sonucu olarak tamamlanmıştır. Bu süreçte bana birçok kişi destek olmuştur. Bu bölüm onlara ithaf edilmiştir.

İlk teşekkürüm danışmanım Prof. Dr. Zerrin TURAN hocama. Kendisini danışman olarak seçtiğim günden beri bana çok şey öğretti. Akademik birikimiyle, örnek davranışlarıyla ve görüşleriyle bana her zaman koşulsuz destek oldu ve yol gösterdi. Bağımsız bir araştırmacı olabilmem için görüşlerimi hep önemsendi, kabul etti ve tüm süreçlerde ön planda tuttu. Her soruma ve sorunuma sabırla yaklaştı ve çözümler buldu. Bana danışmanlığın sadece akademik süreçten ibaret olmadığını, bunun ötesinde saygı, sevgi ve güvenle birlikte de inşa edilebileceğini gösterdi. Akademik hayatımın büyük çoğunluğunda kendisiyle birlikte yol aldık, danışanı olduğum için her zaman kendimi şanslı hissettim ve birlikte çalışmaktan her zaman keyif aldım. Bana olan güveni ve desteği olmadan olmazdı. Tüm süreçte verdiği emek ve yaptığı her şey için kendisine çok teşekkür ederim. Emekleri için kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır, minnettarım.

Prof. Dr. Yıldız UZUNER hocam tüm lisansüstü eğitimimde olduğu gibi bu süreç boyunca da hep yanımdaydı. Odasına her gittiğimde aynı samimiyet ve güler yüzle beni karşıladı. İnanılcılık toplantılarında ve ötesinde, araştırmanın her anında bu yolculuğun tüm zorluklarını bizimle paylaştı. Araştırmaya değerli görüşler, öneriler ve iyileştirmeler sağladı. Bizimle güldü, bizimle üzüldü. Kendisine uzun ve titizlik gerektiren bu süreçte yaptıkları, lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca öğrettikleri, sabrı, özverisi, varlığı ve daha da önemlisi hepimize örnek olduğu “insanlığı” için çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Arzu ÖZEN, Prof. Dr. Yasemin ERGENEKON, Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÇAKIR hocalarım tezime akademik birikimleriyle ve değerlendirmeleriyle katkılar sağladılar. Kendilerine zaman ayırdıkları ve değerli görüşler sağladıkları için teşekkür ederim.

Burada isimlerini veremeyeceğim ancak tezimin oluşmasında emek harcayan 13 katılımcı baba var. Bu kişiler pandemi sürecindeki tüm zorluklara rağmen herhangi bir karşılık beklemeden bana yardımcı oldular. Yalnızca kendilerini ve kendi çocuklarını değil, tüm işitme kayıplı çocukları ve ailelerini düşündüler. Bilimin gelişmesine destek sağlayan tezimdeki tüm katılımcı babalara ayrı ayrı teşekkür ederim.

Birçok arkadaşım katılımcı bulma sürecinde bana destek oldular. Arş. Gör. Halil İbrahim YILDIRIM, Elif Meryem GÜNDÜZ, Ünal İMANCI, Duygu AYGÜZER KONYALIGİL, Ozan HATİPOĞLU, Serra Seher KALKAN, Cihangir AKTAŞ, Enes KÜÇÜK, Mustafa Burak DEMİRER, Bayram UYGUN arkadaşlarıma ve adını yazmayı unuttuğum bu süreçte yardımları dokunan ve gayret gösteren diğer tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu zorlu süreci benim gibi yaşayan ya da yaşayacak olan Anadolu Üniversitesi'nde lisansüstü eğitim alan tüm meslektaşlarıma ve arkadaşlarıma sağladıkları ortam, bilgi alışverişi, fedakarlıkları ve samimiyetleri için teşekkür ederim.

Beni ben yapan ve bu noktalara getiren, okutan ve hayat yolculuğumda yapacaklarıma her zaman inanan anneme ve babama teşekkür ederim. Süreçte manevi desteklerini ve sevgilerini hep hissettim, varlıkları yeter. Haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim. Bu zorlu süreçte ablamın, eniştemin, yeğenlerimin ve eşimin ailesinin de manevi desteklerini hep hissettim. Varlıkları ve sevgileri bana güç verdi. Kendilerine teşekkür ederim.

Son ve en büyük teşekkürüm eşim Arş. Gör. Seda ACAR'a. Tüm iyi ve kötü zamanlarımda olduğu gibi bu süreç boyunca da bana fazlasıyla destek oldu. Akademi dışı hayatımdaki yanımdı. Tezime odaklanabilmem için elinden gelenin fazlasını yaptı. Yaşadığım mutluluklara ve streslere ortak oldu. Varlığı, karakteri ve dostluğu için kendisine teşekkür ederim. Hayat onunla daha anlamlı.

Süreç zordu ama güzeldi. Başlayan her şey gibi bu da yaşandı ve sona erdi. İyi insan olabilmek ve güzel anılarda yer almak dileğiyle...

Fatih Mehmet ACAR

Eskişehir, 2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(İmza)

Fatih Mehmet ACAR

(Adı-Soyadı)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Babalık Kavramı	1
1.1.1. Babalık rolü ve babalık rolü algısı	2
1.1.2. Değişen babalık rolü	4
1.1.3. Babaların çocuk gelişimindeki rolü	8
1.1.3.1. <i>Babaların çocukların dil gelişimindeki rolü</i>	9
1.1.4. İşitme kayıplı çocuklarda dil gelişimi	13
1.1.4.1. <i>Erken müdahale hizmetleri</i>	14
1.1.4.2. <i>İşitme kayıplı çocuk anne ve babaları</i>	15
1.1.4.3. <i>Aile eğitimleri</i>	16
1.1.5. İşitme kayıplı çocuk babaları	17
1.1.6. Türkiye’de babalar ve babalık rolleri	22
1.1.7. Babalık rollerinin kavramsallaştırılması ve kuram oluşturma girişimleri	26
1.2. İlgili Araştırmalar	28
1.2.1. Uluslararası araştırmalar	29
1.2.1.1. <i>Babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimdeki rollerini inceleyen araştırmalar</i>	29
1.2.1.2. <i>Babaların işitme kayıplı çocukların dil gelişimdeki rollerini inceleyen araştırmalar</i>	34
1.2.2. Ulusal araştırmalar	35

1.2.2.1. Babaların tipik gelişim gösteren çocukların dil gelişimindeki rollerini inceleyen araştırmalar	35
1.2.2.2. Babaların işitme kayıplı çocukların dil gelişimindeki rollerini inceleyen araştırmalar	36
1.3. Araştırmanın Gereksinimi	36
1.4. Araştırmanın Amacı	37
1.5. Araştırmanın Önemi.....	38
2. YÖNTEM	41
2.1. Araştırma Deseni.....	41
2.1.1. Gömülü teorinin türleri	42
2.1.2. Yapılandırmacı gömülü teori deseni.....	43
2.2. Kuram Oluşturma Süreci.....	45
2.2.1. Görüşme formunun hazırlanması.....	46
2.2.2. Pilot görüşme	48
2.2.3. Katılımcılar	49
2.2.3.1. Katılımcıların belirlenmesi	50
2.2.3.2. Araştırmacı.....	53
2.2.3.2.1. Araştırmacının niteliği.....	56
2.2.3.2.2. Araştırmacının rolü ve konumu	57
2.2.3.2.3. Araştırmacıda gerçekleşen değişim ve gelişimler	62
2.2.3.3. Tez izleme komitesi	65
2.2.4. Verilerin toplanması ve veri toplama teknikleri.....	68
2.2.5. Verilerin kaydedilmesi	78
2.2.6. Verilerin dökümü	78
2.2.7. Verilerin analizi	80
2.2.7.1. Sürekli karşılaştırmalı analiz	80
2.2.7.2. Yapılandırmacı gömülü teori kodlama süreci	81
2.2.7.2.1. Başlangıç kodlaması	82
2.2.7.2.2. Odaklı kodlama	83
2.2.7.2.3. Kuramsal kodlama	84
2.2.7.2.4. Hatırlatıcı not yazımı	84
2.2.8. Bilgisayar destekli veri analizi.....	85
2.2.9. Veri eksiklerinin giderilmesi	87

2.2.10. Kuramın inşa edilmesi	88
2.2.11. Veri yönetimi.....	89
2.2.12. Alanyazın incelemesi	89
2.3. Kuramın Test Edilmesi.....	90
2.4. Kalite Standartları: İnandırıcılık ve Titizlik	92
2.4.1. Güvenilirlik	92
2.4.2. Özgünlük	94
2.4.3. Rezonans.....	94
2.4.4. Kullanışlılık	95
2.5. Araştırma Etiği.....	95
2.5.1. Çevrimiçi etik.....	96
3. BULGULAR.....	99
3.1. Oluşturulan Kuramın İşleyişi	101
3.2. Babalığın Doğası.....	104
3.2.1. Babalık rolü algısı.....	104
3.2.2. Çocukluk deneyimi.....	107
3.2.3. Kendi babalarıyla olan deneyim	108
3.2.4. Kendi dedeleriyle olan deneyim	111
3.2.5. Çocuk sayısı.....	114
3.2.6. Eşlerin hamilelik sürecindeki deneyim.....	114
3.2.7. Çocukların doğumu sürecindeki deneyim.....	116
3.3. İşitme Kaybı Deneyimi	117
3.3.1. İşitme kaybını anlamlandırma	118
3.3.2. Baş etme stratejileri.....	120
3.3.3. Tanılama süreci	121
3.3.4. Yaşanan duygular.....	122
3.3.5. Cihazlandırma süreci	122
3.3.6. Koklear implant süreci.....	123
3.3.7. Aile eğitimi süreci	125
3.4. Aile Eğitimi Süreci	125
3.4.1. Eğitime ilişkin bilgilenme.....	127
3.4.2. Eğitime katılım.....	130
3.4.3. Eğitime katılınca yapılanlar	132

3.4.4. Eğitime katılmayınca yapılanlar	134
3.4.5. Eğitimlerin planlanması ve özellikleri	136
3.5. Dil Gelişimi Yaşantısı.....	137
3.5.1. Dil gelişiminin anlamı.....	138
3.5.2. İşitme kayıplı çocuklara özgü yapılanlar	140
3.5.3. Kullanılan teknikler	142
3.5.4. Yapılmayan durumlar.....	146
3.5.5. Ev etkinlikleri.....	149
3.5.6. Ev dışı etkinlikler.....	152
3.5.7. Keyif alınan etkinlikler	156
3.5.8. Zorluklar	156
3.5.9. Duygular	160
3.5.10. Babalık rollerinin özgünlüğü.....	164
3.5.11. Dil gelişimi yaşantısını etkileyen faktörler	166
3.6. Gelecek Planlamaları.....	168
3.6.1. Gelecek beklentisi	169
3.6.2. Dil gelişimine ilişkin yapılacaklar	169
3.6.3. İşitme teknolojilerine ilişkin yapılacaklar	173
3.6.4. Babaların kendilerine ilişkin yapılacaklar	175
3.7. Sosyal Destek ve Değişim.....	177
3.7.2. Destekler	180
3.7.3. Görüş ve öneriler	184
3.7.4. Görüş odaklı değişimler	186
3.7.5. Kazanımlar.....	187
3.7.6. Beklentiler	190
3.7.7. Öneriler	193
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	196
4.1. Sonuç	196
4.2. Tartışma	201
4.2.1. Babalığın doğası.....	201
4.2.2. İşitme kaybı deneyimi	207
4.2.3. Aile eğitimi süreci	212
4.2.4. Dil gelişimi yaşantısı	215

4.2.5. Gelecek planlamaları.....	223
4.2.6. Sosyal destek ve değişim	226
4.3. Sınır ve Sınırlılıklar.....	231
4.4. Öneriler	232
4.4.1. İleri araştırmalara yönelik öneriler	232
4.4.2. Uygulamalara yönelik öneriler.....	234
KAYNAKÇA.....	236
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Katılımcı babaların özellikleri	54
Tablo 2.2. İşitme kayıplı çocukların özellikleri	55
Tablo 2.3. Araştırma sorularına göre başvurulmuş veri toplama teknikleri	69
Tablo 2.4. Veri toplama süreci	73

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Kuram oluşturma süreci	47
Şekil 3.1. Babalık rolleri kuramı	100
Şekil 3.2. Babalığın doğası kategorisi	105
Şekil 3.3. İşitme kaybı deneyimi kategorisi	119
Şekil 3.4. Aile eğitimi süreci kategorisi	126
Şekil 3.5. Dil gelişimi yaşantısı kategorisi	138
Şekil 3.6. Gelecek planlamaları kategorisi	169
Şekil 3.7. Sosyal destek ve değişim kategorisi	178

KISALTMALAR DİZİNİ

AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
KBB	: Kulak burun boğaz
Ör.	: Örneğin
ÖYP	: Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı
SED	: Sosyoekonomik düzey
St.	: Satır
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UYİTP	: Ulusal Yenidoğan İşitme Tarama Programı
YİTP	: Yenidoğan İşitme Tarama Programı

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu çalışmada babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini keşfetmek ve bu rolleri kapsamlı bir kavramsal çerçeve ile açıklayan bir kuram geliştirmek amaçlanmıştır. Bu nedenle giriş bölümü araştırmanın amacı doğrultusunda yapılandırılmış ve alanyazında yer alan kavramsal çerçeve bu kapsamda ele alınmıştır.

Giriş bölümünde ilk olarak babalık kavramından söz edilmiş ve babalara yönelik genel bir bakış açısı sağlanmıştır. İkinci olarak babalık rollerinden ve bu rolleri şekillendiren babalık rolü algısından bahsedilmiştir. Üçüncü olarak değişen babalık rollerinden bahsedilmiştir ve babaların rollerinin geçmişten günümüze nasıl değiştiği ve geliştiği üzerinde durulmuştur. Dördüncü olarak babaların çocuk gelişimindeki rollerinden bahsedilmiş, araştırmanın odağı gereği dil gelişimlerindeki rolleri daha detaylı olarak ele alınmıştır. Giriş bölümünün bu kısmına kadar anlatılanlar tipik gelişim gösteren çocuk babaları genelinde ele alınmış, devamında ise işitme kayıplı çocuk babaları özeline geçilmiştir. Beşinci olarak işitme kayıplı çocuklardaki dil gelişimi süreci işitme kayıplı çocuk anne babaları ve aile eğitimi süreci detayında dile getirilmiş, devamında da işitme kayıplı çocuk babaları açıklanmıştır. Babalar ve işitme kayıplı çocuk babaları hakkındaki alanyazından sonra altıncı olarak ülkemizdeki babalara ve babalık rollerine değinilmiştir. Yedinci olarak bu araştırma bir kuram oluşturma çalışması olduğu için alanyazında yer alan babalık rollerinin kavramlaştırılması ve kuram oluşturma girişimleri açıklanmıştır. Sekizinci olarak bu çalışmanın gereksinimini ortaya koyan alanyazındaki ilgili araştırmalar betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Son olarak ise araştırmanın gereksinimi, amacı ve öneminden bahsedilmiştir.

1.1. Babalık Kavramı

Babalık eşin hamilelik süreciyle başlayan ve erkekler için ömür boyunca devam eden bir süreçtir (Mercan ve Tezel-Şahin, 2017; Yavuzer, 2023). Bu haliyle erkeklerin yaşamında yer alan yeni ve gelişimsel bir deneyimdir. Babalık ayrıca prolaktin hormonunun biyolojik desteği olmadan şekillenen ve var olan çevresel bağlamdan ve kültürden etkilenen bir özellik taşımaktadır (Yavuzer, 2023). Dolayısıyla dinamik bir olgu olarak kişiden kişiye değişen, nesilden nesile aktarılan ve birçok bireysel farklılığı

da bünyesinde barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Barutçu ve Hıdır, 2016; Doucet, 2013; Wall ve Arnold, 2007).

Alanyazında babalığın anlamına ilişkin temel iki kavramın tartışıldığı ve tanımlandığı görülmektedir. İlk kavram babalık (fatherhood) sözcüğünün kendisidir. Babalık, erkeklerin biyolojik olarak bir çocuğa sahip olmaları anlamına gelmektedir. İkinci kavram olarak babalık yapma/babalık rolleri (fathering) ise çocukla ilgilenme, çocuğun bakımını sağlama, çocuğu yetiştirme, çocukla ilgili sorumluluk alma anlamlarında tanımlanmaktadır (Levtov vd., 2015). Dolayısıyla babalık kavramı babalığı tanımlarken babalık yapma/babalık rolleri ise babaların çocuklarının yaşantısında yer alan davranışlarını içermektedir. İzleyen başlıkta babaların babalık rolleri detaylı olarak ele alınmış ve babalık rollerini oluşturan babalık rolü algıları üzerinde durulmuştur.

1.1.1. Babalık rolü ve babalık rolü algısı

Babalık rolleri babaların yer aldıkları bağlam tarafından şekillendirilerek anlamlandırılmaktadır (Lamb, 2010). Çocukların yaşamlarında oynanan bu babalık rollerinin nicelik ve nitelik olarak nasıl gerçekleştirileceği ise babaların sahip oldukları babalık rolü algısıyla ilişkilendirilmektedir (Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998; Türkoğlu ve Gültekin-Akduman, 2016). Babalık rolü algısı, babaların bir ebeveyn olarak babalık rollerine ilişkin anlayışlarını ve bu anlayışlarının bir sonucu olarak babalık rollerini nasıl üstlendiklerini ifade etmektedir (Rustia ve Abbott, 1990). Bu anlamda babalık rolleri algı ve davranış olmak üzere iki boyuttan oluşmakta ve bu boyutlar birbirini etkilemektedir. Babalık rolünü belirleyen babalık rolü algısının birçok faktörden etkilenen çok boyutlu bir yapı olduğu bilinmektedir. Bawadi ve meslektaşları (2016) babalık rolü algısına yönelik babaların kendi görüşlerini inceledikleri çalışmalarında babaların babalık rolü algılarının eşlerinin hamilelik sürecinden etkilendiğini, dönem boyunca olumsuz deneyimler yaşayan babaların babalığa geçişte zorlandıklarını ve çocuklarının yaşamlarında yer almaktan çekindiklerini ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla çocuklarının yaşamlarındaki farklı rolleri göz önüne alındığında, babaların babalık rollerinin doğasını etkileyen ve babalık rolü algılarını oluşturan bu ve bunun gibi faktörlerin belirlenmesi oldukça önemlidir.

Farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen pek çok çalışmada babaların babalık rolü algılarını şekillendiren birçok faktör tanımlanmıştır (Karaduman ve Çığ, 2019; Kuzucu, 2011; Telli ve Özkan, 2016). Bu faktörler anlatım kolaylığı açısından üç

grupta ele alınmıştır (Karaduman ve Çığ, 2019). Bunlar babaların kendileriyle ilişkili faktörler, aile içi iletişim ile annelerle ilişkili faktörler ve çocuklarla ilişkili faktörlerdir.

Babaların kendileriyle ilişkili faktörleri inceleyen çalışmalar babalık rolü algısının babaların kişilik özelliği (Karaduman ve Çığ, 2019; Kuzucu, 2011), babalığa ilişkin tutumlar (Karaduman ve Çığ, 2019; Kuzucu, 2011), yaş (Atmaca-Koçak, 2004; Garfield ve Chung, 2006; Karaduman ve Çığ, 2019; Telli ve Özkan, 2016), eğitim düzeyi (Garfield ve Chung, 2006; Kuzucu, 2011; Lamb, 2010; Norman, Elliot ve Fagan, 2014; Telli ve Özkan, 2016), kendi babasıyla olan deneyim (Lamb, 2010), çalışma koşulları (Garfield ve Chung, 2006; Lamb, 2010), meslek (Garfield ve Chung, 2006; Kuzucu, 2011), gelir düzeyi (Kuzucu, 2011; Telli ve Özkan, 2016), babalığa hazırbulunuşluk düzeyi (Kuzucu, 2011; Telli ve Özkan, 2016), evlilikten memnun olma (Atmaca-Koçak, 2004) ve babalığa ilişkin bilgilenme durumundan (Telli ve Özkan, 2016) etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu faktörlerin ilişki yönleri ve etkileme durumları yapılan çalışmalar özelinde değişkenlik göstermektedir. Örneğin babaların eğitim düzeyleri arttıkça babalık rol algılarının da artış gösterdiği, diğer bir ifadeyle iki değişkenin birbiriyle pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olduğu ifade edilmiştir (Telli ve Özkan, 2016). Öte yandan babaların çalışma koşulları zorlaştıkça babalık rol algılarının azaldığı, dolayısıyla iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu vurgulanmaktadır (Lamb, 2010). Bu anlamda ilişki türlerinden ve yönlerinden bağımsız bir şekilde babaların kendileriyle ilgili yukarıdaki gibi tüm özelliklerinin babalık rol algılarını, dolayısıyla babalık rollerini şekillendirdikleri görülmektedir.

Bunun yanında aile içi iletişim ve annelerle ilişkili faktörleri ele alan çalışmalar babalık rolü algısının babaların en yakın sosyal çevresini oluşturan annelerden ve aile özelliklerinden doğrudan etkilendiği öne sürmektedirler (Lamb, 2010; Scarzello, Arace ve Prino, 2016; Sary ve Turnip, 2015). Bu anlamda babalık rolü algısının aile türü (Garfield ve Chung, 2006; Kuzucu, 2011), evlilik kalitesi (Cummings, Merrilees ve Ward-George, 2010; Karaduman ve Çığ, 2019; Lamb, 2010), annelerin babalardan beklentisi (Flouri, 2007), anne bekçiliği (Allen ve Hawkins, 1999; Karaduman ve Çığ, 2019; Lamb, 2010; Scarzello, Arace ve Prino, 2016) ve annenin çalışma durumundan (Atmaca-Koçak, 2004; Garfield ve Chung, 2006) etkilendiği savunulmaktadır. Cummings, Merrilees ve Ward-George (2010) evlilik kalitesinin babalık rolü algılarını etkilediğini, evliliklerinden mutlu olan ve daha çok doyum sağlayan babaların, -diğer babalara oranla- olumlu babalık rolü algılarına sahip olduklarını ve çocuklarıyla daha çok

vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu anlamda çocuklarının bakım ve gelişiminde birinci derece sorumluluk alan annelerin aile yaşantıları içinde babalarla olan ilişkilerinin, babalığa yönelik tutumlarının ve davranışlarının babaların rol algılarını etkilediği ifade edilmektedir.

Son olarak çocuklarla ilgili faktörleri inceleyen çalışmalar ise babalık rolü algısının cinsiyet (Karaduman ve Çığ, 2019; Lamb, 2010), kişilik özellikleri (Karaduman ve Çığ, 2019), engel durumu (Boyke, 1997), yaş (Karaduman ve Çığ, 2019; Lamb, 2010; Telli ve Özkan, 2016), çocuk sayısı (Garfield ve Chung, 2006; Kuzucu, 2011) ve doğum sırasından (Şahin, 2012) etkilendiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Boyke (1997) çalışmasında çocuklardaki yetersizlik durumunun babalık rolü algıları üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler barındırdığını ifade etmiştir. Katılımcı bazı babaların bu özelliğine bağlı olarak çocuklarıyla daha çok ilgilendiklerini vurgularken bazı babaların ise daha geri planda kalmayı tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Bunun yanında doğumdan itibaren babaların kız ve erkek çocuklarına farklı şekillerde davranabildikleri, erkek çocuklarıyla daha çok etkileşim kurdukları ve oyun oynadıkları vurgulanmıştır (Kuzucu, 2011). Bu anlamda çocukların özelliklerinin de babaların babalık rolü algılarını şekillendirdiği ortaya konmaktadır.

Özetle babalık rolü algısı, aile ve toplumsal özelliklerden etkilenen ve onları etkileyen, karşılıklı ve karmaşık bir örüntü içerisinde şekillenmektedir (Cummins, Merrilees ve Ward-George, 2010). Babalık rolü algısının değiştikçe babalık rollerini de değiştirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla babalık rolünü etkileyen faktörlerin birbiriyle bağlantılı oldukları, bağlama göre çeşitlendikleri, zamana göre farklı etkilere sahip olabildikleri ve daha da önemlisi babaların çocuklarının yaşamlarındaki rollerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkiledikleri savunulmaktadır (Karaduman ve Çığ, 2019).

Yukarıda babalık rolü algısını etkileyen bireysel ve ailesel özellikler ifade edilmiştir. Bu özelliklerin yanında babalık rolü algısının babaların içinde bulundukları toplumun yapısından da etkilendiği ve babalık rollerinin bu etki doğrultusunda farklılaşarak ortaya konduğu bilinmektedir. İzleyen başlıkta toplumsal dinamiklerin etkisiyle değişen babaların rolleri detaylı olarak ele alınmıştır.

1.1.2. Değişen babalık rolü

İnsanlık tarihinin ilk zamanlarına gidildiğinde ilkel topluluklarda görülen aile yaşantılarında ebeveynlik rolünün yalnızca anneler için tanımlandığı bilinmektedir. O

dönemlerde hamilelik sürecinden dolayı çocuklar anne bedenine ait bir varlık olarak algılanmış, biyolojik etkileri henüz bilinmediği için babalar çocuklarla ilgili tüm sorumluluklardan uzak tutulmuştur (Kraemer, 1991). Bunun yanında cinsiyete dayalı iş bölümünün de etkisiyle babalar evden ve çocuklardan uzakta avcılık rollerini yerine getirmişlerdir. Yerleşik düzene geçilmesi ve tarımın insan yaşamında yaygınlaşması ilkel topluluklarda değişime yol açmış, babalar evlerinin ve çocuklarının yakınlarında daha uzun sürelerde bulunmaya başlamıştır. Babaların bir ebeveyn olarak rollerinin ilk kez tanımlanması bu değişimle birlikte başlamıştır (Kraemer, 1991).

İlk zamanlardan günümüze toplumlarda meydana gelen köklü sosyal, siyasal ve ekonomik değişimler ailelerin yapı ve özelliklerini etkilemiş, dönemsel koşullarla birlikte anne ve babaların rollerinin de nicelik ve nitelik olarak değişmesine yol açmıştır (Kuzucu, 2011; Zeybekoğlu, 2013). Aile üyelerinin önemli bir parçası olan babalar da bu değişim sürecinden payını almıştır. Dolayısıyla babalık rolleri günümüze bilinen dört farklı şekli ile ulaşmıştır. Bu roller sırasıyla;

- Ahlak öğretmeni babalık rolü,
- Para kazanan (eve ekmek getiren) babalık rolü,
- Cinsiyet rol modeli babalık rolü,
- Çocuğun bakımında ve gelişiminde etkin babalık rolü,

olarak ifade edilmektedir (Güngörmüş-Özkardeş, 2018; Gökaliler ve Özer, 2019; Ördek-İnceoğlu ve Aktaş-Arnas, 2020; Williams, 2008).

Ahlak öğretmeni babalık rolü 18. yüzyılın sonlarını ve 19. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde babalar çoğunlukla evlerinin hemen bitişiğindeki kendi iş yerlerinde (ör., demirci, marangoz vb.) çalışmışlar, çocuklarını da yanlarında çırak olarak bulundurmışlardır. Bu ortamlarda çocuklarına ahlakı öğreten ve topluma iyi bir birey yetiştirmek için çaba gösteren babalar dönemin etkin ve iyi babaları olarak algılanmışlardır (Bianchi ve Milkie, 2010; Güngörmüş-Özkardeş, 2018). Para kazanan (eve ekmek getiren) babalık rolü 19. yüzyılı ve 20. yüzyılın ortalarına kadar süren dönemde yer alan babalık rolüdür. Sanayi devriminin etkisinin yoğun olarak hissedildiği bu yıllarda babalar para kazanabilmek için uzun saatler çalışmak zorunda kalmışlar, evlerinden ve özellikle çocuklarından bir hayli uzak kalmışlardır. Bu dönemde para kazanan ve evine ekmek götüren babalar etkin ve iyi babalar olarak algılanmışlardır (Adamsons ve Johnsons, 2013; Bianchi ve Milkie, 2010). Cinsiyet rol modeli babalık rolü 1940 ve 1970'li yıllar arasında bilimsel araştırmalar ışığında fark edilen bir babalık

rolüdür. İkinci Dünya savaşı sırasında hayatını kaybeden ve ailesinden kopan babaların çocuklarında cinsel kimlik gelişimleri açısından akranlarından farklılar olduğu kanıtlanmıştır. Bu farklılıklar cinsiyet rol modeli babalık rolünün öneminin fark edilmesini sağlamıştır (Adamsons ve Johnsons, 2013; Güngörmüş-Özkardeş, 2018). Son olarak çocuğun bakımında ve gelişiminde etkin babalık rolü 1970’li yıllardan günümüze babaların çocuklarının bakımındaki ve gelişimindeki rolleri ile ilişkilendirilmiştir. Babalar yaşam kalitesinin artması ile çocuklarının yaşamlarında daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Bu yıllarda babaların çocuklarının -özellikle erken dönemdeki- bakımına katılımlarının çocukların gelişimleri açısından oldukça önemli olduğu vurgulanmaya başlanmıştır (Adamsons ve Johnsons, 2013; Bianchi ve Milkie, 2010; Güngörmüş-Özkardeş, 2018).

Günümüzde çoğu toplumda babaların bahsedilen bu rollerini farklı şekillerde oynamaya devam ettikleri görülmektedir. Babaların bir kısmı bu rollerin tamamını üstlenmek için gayret gösterirken diğer bir kısmı ise yalnızca para kazanma (eve ekmek getirme) rolünü yerine getirmektedir. Bu farklılık alanyazında geleneksel babalık rolü olarak kavramlaşmıştır (Lamb, 2000; 2010; Zeybekoğlu, 2013). Geleneksel babalık rolünde babalar yalnızca ailesinin geçimini sağlamaktadırlar. Ev işleri yapmak ve çocuklarla ilgilenmek gibi diğer tüm işleri annelerin başlıca sorumluluğu olarak düşünmektedirler (Lamb, 2000; 2010; Zeybekoğlu, 2013). Bunun yanında bu babalar hayatlarını katı, disiplin sağlayan, değişime kapalı ve çocuklarına mesafeli davranan kişiler olarak sürdürmektedirler (Schmidt, 2017; Wilson ve Prior, 2011).

Modernleşme, sosyal, ekonomik ve siyasi olaylarla toplumların değişimi, bilimsel birikim ve teknolojik gelişmeler ailelerin sosyal standartlarını ve yaşam tarzları etkilemiştir (Taşkın, 2011; Taşkın ve Erkan, 2009). Bu değişim süreciyle ailelerin birçoğu geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına evrilmiş, yeni evlenen çiftlerin büyük çoğunluğu da kırsal alandan kentsel alana göç etmeye başlamıştır. Dolayısıyla çocuk bakımında geniş aile büyüklerinin desteği azalmıştır (Güngörmüş-Özkardeş, 2018; Livingston, 2013).

Bunun yanında kadınların toplum içindeki konumları değişmiş ve ev dışı çalışma hayatında daha fazla yer almaya başlamışlardır (Esping-Andersen, 2009; Livingston, 2013). Kadın rollerindeki bu yenilikler babaların evdeki tek başına para kazanan rollerini de değiştirmiştir. Ailesine ekonomik anlamda katkı sağlamaya başlayan anneler annelik rollerini gerçekleştirmeye devam etmişler, ancak ev dışında daha çok vakit geçirmeye

başladıkları için ev işleri ve çocuk bakımı konularında babaların desteğine daha fazla ihtiyaç duymaya başlamıştır (Esping-Andersen, 2009; Livingston, 2013; Taşkın, 2011).

Diğer taraftan feminist hareketler 19. yüzyıldan başlayarak kadın ve erkek eşitliğini tartışmaya açmıştır. Kadınların ve erkeklerin ailede, çalışma hayatında, eğitimde ve toplumda eşitlenmesi gerektiği görüşü bu hareketler yoluyla vurgulanmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu akım toplum farkındalığını arttırmış ve erkekleri eşleriyle ilişkilerinde eşitlikçiliğe itmiştir (Yıldırım, 2009). Yukarıda bahsedilen tüm değişimlerin bir sonucu olarak birçok baba ister kendi tercihleriyle isterse gereklilikle çocuklarının bakımında ve günlük yaşamlarında geçmişe nazaran daha fazla ve etkin roller almaya başlamışlardır (Cabrera, Hofferth ve Chae, 2011).

Babaların farklılaşan konumları ile geçmişte yer alan annelik ve babalık rolleri arasındaki net ve keskin ayrım kaybolmuş, günümüzde babalık rollerine yönelik annelik rollerine daha çok yakınlık ve ortaklık içeren tanımlamalar yapılmaya başlanmıştır (Gregory ve Milner, 2011; Ünal ve Kök, 2015; Lamb, 2010; Zeybekoğlu, 2013). Dolayısıyla 21. yüzyılda geleneksel babalık rolleri dönüşüme uğrayarak modern/çağdaş babalığın da oluşmasını sağlamıştır. Modern/çağdaş babalar ailelerinin geçimini sağlama (para kazanma), ahlak öğretmenliği yapma gibi diğer rollerini üstlenmeyi sürdürürken çocuklarının yaşamlarında (ör., bakım, gelişim, eğitim vb.) daha etkin bir rol oynamaya başlamışlardır (Crespi ve Ruspini, 2015; Kuzucu, 2011).

Sonuç olarak babalık rolleri bireysel, kültürel ve tarihsel bağlamın talepleri doğrultusunda şekillenmektedir. Farklılıklar içeren bu süreç dünya genelinde benimsenen babalık rollerine ilişkin genel bir kuralı veya özellikleri tanımlamayı güçleştirmektedir. Dolayısıyla babalar yaşamakta olduğu toplum ve ailesi bağlamında değerlendirilmektedirler. Babaların çocukları ve ailesi için hangi roller oynayacakları ve bu rollerin etkin ya da iyi roller olarak algılanıp algılanmayacakları babaların içinde bulunduğu bağlamların talepleri doğrultusunda belirlenmektedir. Bu kanı, babaların çocuklarının yaşamlarında niteliklerine göre farklı roller oynayacakları ve farklı açılardan katkı sağlayacakları anlamına gelmektedir (Cummings, Merrilees ve Ward-George, 2010; Lamb 2010). İzleyen başlıkta çocuklarının bakımında etkin olmaya başlayan günümüz babalarının, çocuklarının gelişimleri üzerinde oynadıkları roller detaylı olarak ele alınmıştır.

1.1.3. Babaların çocuk gelişimindeki rolü

Yaşamın ilk yıllarında çocukların içinde büyüdüğü çevrenin ve bu çevrede yer alan yetişkinlerin oldukça önemli olduğu savunulmakta, bu durum birçok araştırma ve kuram tarafından desteklenmektedir. Bu ilk yıllarda babalar oynadıkları kendilerine özgü rollerle çocuklarının tüm gelişim alanlarını desteklemektedirler (Bogossian vd., 2017; Güngörmüş-Özkardeş, 2018; Vlasova, 2016; Wood ve Lambin, 2013).

Çocukların babalarıyla bu dönemlerde kurdukları etkileşimin niteliğinin çocukların gelecekteki yaşam kalitesini de büyük ölçüde şekillendirdiği vurgulanmaktadır (Cabrera, Shannon ve Tamis-LeMonda, 2007). Babalarından ilk yıllarda daha çok sevgi ve ilgi gören çocukların ileriki yıllarda kendileriyle ve içerisinde yaşadıkları çevreyle daha barışık oldukları, arkadaşlık ilişkilerinde daha uyumlu oldukları, daha yüksek liderlik özellikleri gösterdikleri, özgüveni yüksek, kendine yetebilen, empati becerisi gelişmiş ve akademik olarak daha başarılı bireyler oldukları vurgulanmaktadır (Gözübüyük ve Özbek, 2020; Tezel-Şahin, Akıncı-Coşgun ve Aydın-Kılıç, 2017).

Öte yandan gelişim dönemlerinde baba yoksunluğu yaşayan çocuklarda ise psiko-sosyal gelişiminin olumsuz yönde etkilendiği belirtilmektedir (Güngörmüş-Özkardeş, 2018). Bu konuda yapılan çeşitli araştırmalar, baba yoksunluğunun çocuklarda davranış problemlerine yol açtığını, kaygı düzeylerini artırdığını (Özdal ve Aral, 2005), zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilediğini oraya koymuştur (McLanahan, Tach ve Schneider, 2013). Bunun yanında baba yoksunluğunu yaşayan çocukların okul başarılarının da düşük seviyede olduğu bilinmektedir (Radin, 1981). Dahası baba yoksunluğunun çocuklardaki daha az başarı, bozulmuş bilişsel işlev, saldırganlık ve suçluluk ile ilişkili olduğu da vurgulanmıştır (Amato ve Gilbreth, 1999; Güngörmüş, 1986).

Babaların çocukların gelişimleri üzerindeki rollerini inceleyen araştırmalar babaların çocuklarının bilişsel gelişim, sosyal gelişim, duygusal gelişim, cinsiyet rollerinin gelişimi (Güngörmüş-Özkardeş, 2018; Wood ve Lambin, 2013) ve dil gelişimi (Cabrera ve Bradley, 2012; Pancsofar ve Vernon-Feagans, 2006) gibi tüm gelişim alanlarında önemli roller oynadıklarını ortaya koymuştur. Bu araştırmanın kapsamı gereği izleyen başlıkta yalnızca çocukların dil gelişimlerindeki babaların rollerinden bahsedilmiştir.

1.1.3.1. Babaların çocukların dil gelişimindeki rolü

İnsan hayatının ayrılmaz bir parçası olan dil, iletişimi gerçekleştirmek için kullanılan güçlü bir araçtır (Kol, 2011; Kuhl, 2004). Dilin insanlığın başlangıcından beri var olduğu, insanlarla birlikte yaşadığı ve insanların birbirleriyle etkileşimlerinin doğal bir sonucu olarak sürekli geliştiği bilinmektedir. Yaşamın her anında dile ihtiyaç duyulmaktadır. İnsanların duygu, düşünce, ihtiyaç ve isteklerini canlı ve cansız varlıklara aktardıkları iletişim sürecinde dil bir araç olarak bu iletişimin gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır (Owens, 2019; Topbaş, 2021).

Dil gelişiminin doğumla başladığı ve yaşam boyunca devam eden bir süreç olduğu kabul edilmektedir. Çocuklar doğdukları andan itibaren sosyal çevrelerinde bulunan anneler, babalar veya diğer yetişkinlerle çeşitli bağlamlarda etkileşim içinde bulunmaktadır. Çocuklar dillerini bu bağlamlardaki yetişkinler aracılığıyla sağlanan dil girdileri sayesinde zorlanmadan ve herhangi bir eğitime gerek duymadan edinmektedirler (Özsoy, 2011; Vygotsky, 1998). Bunun yanında yaşamın ilk yıllarındaki yetişkin-çocuk etkileşimlerinin de çocukların ileriki yıllardaki dil gelişimlerinin temellerini oluşturduğu öne sürülmektedir (Vygotsky, 1998). Dolayısıyla ilk zamanlardan ileriki yıllara kadar çocuklarla etkileşim içinde olan herkesin çocukların dil gelişimlerini desteklediği vurgulanmaktadır (Bruner, 1983; Vygotsky, 1998).

Gelişim sürecinde anne ve babalar kendilerine özgü konuşma özellikleriyle model olarak çocuklarının dil gelişimlerini çeşitli sosyal bağlamlarda desteklemektedirler (Kuhl, 2004; Maviş, 2021). Babalar son yıllarda değişen babalık rolleriyle birlikte çocuklarıyla daha çok vakit geçirmeye başlamış, bu durum çocuklarıyla olan etkileşimlerini de arttırmıştır. Babaların çocuklarıyla kurduğu etkileşimin annelere oranla farklı olduğu bilinmekte ve bu durum çocukların dil gelişimi açısından fırsatlar barındırmaktadır (Rutherford ve Przednowek, 2012; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012).

Çocukların dil gelişimleri üzerine gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunda annelere odaklanıldığı, babaların rollerini inceleyen çok az sayıda çalışma gerçekleştirildiği görülmektedir (Reynolds vd., 2018). Bu az sayıda araştırma babaların çocuklarının dil gelişiminde eşsiz ve önemli rol oynadıklarını ortaya koymuştur (Güngörmüş-Özkardeş, 2018; Pancsofar ve Vernon-Feagans 2006; Rowe, Coker ve Pan 2004). Bu araştırmaların kendi içerisinde belirli gruplara ayrıldığı görülmektedir.

İlk grup araştırmalar babaların çocuklarının dil gelişimlerinde önemli rollerinin olduğunu savunan ve bu rollerin çocuklarının dil gelişimlerini desteklediğini kanıtlayan çalışmalardır (Martin, Ryan ve Brooks-Gunn, 2007; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012). Bu araştırmalar yalnızca anneleriyle yaşayan çocukların hem anneleri hem de babalarıyla yaşayan çocuklara göre daha düşük dilsel becerilere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bunun yanında sadece anne çocuk etkileşiminin aksine çocukların hem anneleriyle hem de babalarıyla etkileşimlerinin dil gelişimi açısından fırsatlar sağladığı, babaların telafi edici ve destekleyici rollerinin olduğunu da vurgulamıştır (Martin, Ryan ve Brooks-Gunn, 2007; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012).

İkinci grup araştırmalar annelerin ve babaların çocukların dil gelişimlerinde oynadıkları rolleri karşılaştıran çalışmalardır. Bu araştırmalar anne ve babaların çocukların dil gelişimlerinde hem benzer hem de farklı şekilde rol oynadıklarını ortaya koymuştur (Kwon vd., 2013; Reynolds vd., 2018; Rowe, Coker ve Pan, 2004; Tamis-LeMonda vd., 2004). Rollerin benzer olduğunu savunan araştırmalarda hem anneler hem de babalar dillerini çocuklarına göre uyarlamışlar, oyunlar sırasında daha basit bir dil kullanmışlar ve çocuklarıyla konuşurken daha kısa ifadeleri tercih etmişlerdir (Kwon vd., 2013; Reynolds vd., 2018). Bunun yanında hem anneler hem de babalar etkileşimler sırasında öğretimsel bir dil kullanmışlar, çevrelerindeki isimleri, nesneleri ve olayları çocuklarına tanımlamışlardır (Hladik ve Edwards, 1984). Rollerin farklı olduğunu savunan araştırmalarda babalar annelerle karşılaştırıldığında daha çok soru kalıpları kullanmışlar ve çocuklarını düşünmeye daha çok itmişlerdir (Leech, vd., 2013; Rowe, Coker ve Pan, 2004). Ayrıca babalar anneye oranla daha az konuşmuşlar, çocuklarına daha az cevap vermişler ve sözcük veya cümle tekrarlarını çok daha az yaptırmışlardır (Rutherford ve Przednowek, 2012; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012). Bunun yanında annelerin açıklayıcı ve ipucu verici konuşmalarının aksine babalar daha çok yönergeye sahip, talepkar ve zorlayıcı bir etkileşim türünü tercih etmişlerdir (Malin, Cabrera ve Rowe, 2014; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cabrera, 2014). Babaların tercih ettiği bu uygun değil gibi görünen etkileşim türlerinin, çocukların ev dışındaki diğer insanlarla kuracakları etkileşimlerde daha yetkin konumda olmalarını sağladıkları, çocuklara iletişimsel uyarlamalar yapma fırsatları sundukları öne sürülmüştür (Abkarian, Valenti ve Abkarian, 2003). Bu anlamda babaların çocuklarının dil gelişimleri konusunda dış dünya ile ev bağlamı arasında bir köprü rolü üstlendikleri vurgulanmıştır (Gleason, 1975).

Üçüncü grup araştırmalarda babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini etkileyen faktörler ve bu faktörlerin dil becerileri ile ilişkileri incelenmiştir. Bu faktörler babaların eğitim düzeyi (Cabrera, Hofferth ve Chae, 2011; Malin vd., 2012; Pancsofar vd., 2013; Tamis-LeMonda vd., 2004; Varghese ve Wachen, 2016), babaların gelir seviyesi (Salo vd., 2016; Tamis-LeMonda vd., 2004), babaların çalışma/iş durumu (Grossman, Pollack ve Golding 1988; Pancsofar vd., 2013), babaların stres ve depresyon düzeyi (Baker, 2014; Bronte-Tinkew vd., 2007; Paulson, Keefe ve Leiferman, 2009; Sethna, Murray ve Rachandani, 2012) ve çocukların sahip olduğu dil becerileridir (Rowe, Coker ve Pan, 2004; Schwab, vd., 2018). Babaların eğitim düzeyini inceleyen araştırmalar, babaların sahip olduğu eğitim düzeylerinin çocuklarıyla etkileşimlerdeki kullandıkları dilin yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur (Cabrera, Hofferth ve Chae, 2011; Malin vd., 2012; Pancsofar vd., 2013; Tamis-LeMonda vd., 2004; Varghese ve Wachen, 2016). Bunun yanında babaların gelir seviyesini araştıran çalışmalar gelir seviyesi yüksek babaların çocuklarına daha etkileşimli öğrenme ortamları sunduğunu ve bu ortamlarda dil gelişimlerini nicelik ve nitelik açısından daha uygun desteklediğini vurgulamıştır (Salo vd., 2016; Tamis-LeMonda vd., 2004). Ayrıca babaların çalışma/iş durumunu inceleyen araştırmalar, çalışma durumu ile çocukların dil gelişimlerini desteklemeleri arasında negatif yönlü bir ilişki ortaya koymuştur (Grossman, Pollack ve Golding 1988; Pancsofar vd., 2013). Ek olarak babaların yaşadıkları stresi ve depresyon düzeyini araştıran çalışmalar, babalık stresi ve depresyonu ile çocukların dil becerileri arasında negatif bir ilişkinin olduğunu saptamıştır (Baker, 2014; Bronte-Tinkew vd., 2007; Paulson, Keefe ve Leiferman, 2009; Sethna, Murray ve Rachandani, 2012). Dahası çocukların dil becerilerini inceleyen araştırmalar babaların çocuklarıyla olan etkileşimlerini çocuklarının dil becerilerine yanıt olarak şekillendirdiğini öne sürmüşler, babaların sözcük dağarcığı az veya fazla olan çocuklarla etkileşimlerinin farklılaştığını, sözcük dağarcığı fazla olan çocuklarla konuşmalarında sözcükleri ve cümleleri daha az tekrar ettirme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur (Rowe, Coker ve Pan, 2004; Schwab, vd., 2018).

Son grup araştırmalar babalar ve çocuklar arasında gerçekleştirilen boylamsal araştırmalardır. Bu araştırmalarda çocuklarıyla etkileşimleri sırasında babaların tercih ettikleri dilin hangi yönlerinin çocuklarının dil gelişimlerinin hangi yönleriyle doğrudan ilişki içerisinde olduğu araştırılmıştır. Diğer bir anlatımla babaların mevcut dillerinin hangi yönlerinin çocukların ileriki yıllardaki dil yeterliklerinin hangi yönlerini

etkileyebileceği veya öngörebileceği düşünülmüştür (Baker vd., 2015; Pancsofar ve Vernon-Feagans, 2006; Pancsofar vd., 2010; Reynolds vd., 2018; Rowe, Leech ve Cabrera, 2016; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012). Örnek bir çalışmada, çocuklarının ilk yıllarındaki babaların etkileşim kalitesinin ve kullandıkları dilin farklı özelliklerinin (ör., kelime türleri, kullanım işlevleri vb.) tutarlı bir şekilde çocukların ileriki yıllardaki dil ve bilişsel gelişimlerini öngördüğü ortaya atılmıştır (Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012).

Yukarıda özetlenen ve babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini farklı boyutlardan açıklamaya çalışan tüm araştırmalarda babaların rollerinin farklılığı vurgulanmakta ve çocuklarının dil gelişimlerini desteklediği görülmektedir (Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cabrera, 2014). Bunun yanında bu çalışmalarda babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki bu rollerinin çocuklara uyaran zenginliği sunduğu ve annelik rolleriyle tamamlayıcı özellikler gösterdiği savunulmaktadır (Cabrera, Shannon ve Tamis-LeMonda, 2007; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012).

Babalar çocuklarının dil gelişimlerinde yukarıda bahsedilen rolleri oynamalarına rağmen bu roller çocuklarında tanımlanan işitme kaybı ile farklılaşmakta, destekleme süreci ortadan kalkarak işitme kaybının ve deneyimsizliğin de etkisiyle daha olumsuz/engelleyici şekillere dönüşebilmektedir (Clark, 2007; Cole ve Flexer, 2020). Bu alanda yapılmış çalışmalar anne babaların işitme kayıplı çocuklarıyla kurdukları etkileşimlerinde -tipik gelişim gösteren çocuklar ve yetişkinler arasında gerçekleştirilen etkileşimlere oranla- farklılaşabildiklerini ortaya koymaktadır (Clark, 2007; Cole, 1992). Anne babalar işitme kayıplı çocuklarının kendilerini anlayamayacağına ilişkin yanlış kaniye kapılmakta, bu yanlış kaniye etkileşimleri sırasında çocuklarıyla daha çok reddedici, eleştirici, olumsuzluklar içeren ve görmezden gelici bir dili tercih edebilmektedirler (Clark, 2007; Cole, 1992). Bunun yanında konuşmalarını daha hızlı, daha az duyulabilir, daha az akıcı ve daha az anlaşılabilir şekilde düzenlemektedirler (Clark, 2007; Cole, 1992). Ayrıca anne babaların etkileşim davranışlarına daha basit cümle kullanımı, çocuklardan gelen ifadeleri daha az düzeltme ve genişletme, daha çok soru sorma, emir cümlelerini sıklıkla kullanma gibi olumsuz durumlar da örnek olarak gösterilebilmektedir (Clark, 2007; Cole, 1992). Tüm bu farklılıkların hâlihazırda dil ediniminde sorunlar yaşayan işitme kayıplı çocukların daha da zorlanmasına ve dil gelişimlerini daha geç, yavaş ve işiten akranlarından uzak bir şekilde edinmelerine neden

olduğu belirtilmektedir (Marschark ve Hauser, 2012). İzleyen başlıkta işitme kayıplı çocuklardaki dil gelişiminden bahsedilmiştir.

1.1.4. İşitme kayıplı çocuklarda dil gelişimi

İşitme kaybı, işitmeyle ilişkili işlevlerin engellenmesine neden olacak şekilde işitme duyusunda meydana gelen azalmalar, bozulmalar veya farklılaşmalar olarak tanımlanmaktadır (Kemaloğlu, 2022). İşitme kaybının doğumla birlikte oluşması ve işitsel girdileri etkilemesi, çocuklar üzerinde pek çok olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzluklardan belki de en önemlisi çocukların içinde bulunduğu ortamlardaki konuşma seslerine ve dilsel girdilere erişimini engellemesi, dolayısıyla dil gelişimlerini sınırlandırabilmesi, geciktirebilmesi ve engelleyebilmesidir (Tomblin vd., 2014).

Daha önce de ifade edildiği gibi çocuklar dillerini çevrelerinde konuşulan dile maruz kalarak ve çevrelerindeki yetişkinleri dinleyerek edinmekte ve geliştirmektedir (Uzuner, 2003; Vygotsky, 1998). Dolayısıyla işitme kaybı nedeniyle sürekli olarak dilsel ve işitsel yoksunluk yaşayan çocuklarda dil edinimi kesintiye uğrayabilmektedir (Tüfekçioğlu, 2007). Ancak işitme kayıplı çocukların işiten akranlarına benzer şekilde dili edinme potansiyeline sahip bir şekilde doğdukları, aynı kritik döneme tabi oldukları, ilk yıllarda anlamsız ses ürettikleri, babıldamalar ve agulamalar yaptıkları, dolayısıyla benzer dil gelişim basamaklarından geçtikleri bilinmektedir (Cole, 1992; Marschark ve Hauser, 2012; Uzuner, 2003). Çocukların bu dönemde var olan işitme kaybı nedeniyle hem kendi seslerini hem de çevreden gelen sesleri algılayamadıkları için ses üretim süreçlerinin zaman içinde azaldığı ve kaybolduğu görülmektedir (Çelikkün, 2011; Marschark ve Hauser, 2012). Dolayısıyla işitme kayıplı çocukların dillerini edinebilmeleri için bu ilk dönemlerden başlayarak işitsel uyaranlara erişimlerinin sağlanması ve işitme duyularını sürekli bir iletişim aracı olarak kullanmaları gerekmektedir (Ackley ve Decker, 2006; Gertz ve Boudreault, 2016).

İşitme kaybının çocukların dil gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini inceleyen araştırmalar bu çocukların daha kısa ve basit yapıları cümleler kurduklarını, hatalı ya da eksik fiil çekimleri yaptıklarını, mecazi ve soyut anlamlı ifadeleri anlamadıklarını ve çoğunlukla kullanamadıklarını, sözcük dağarcıklarında sınırlılık ve iletişim becerilerinde yetersizlik yaşadıklarını ortaya koymuştur (Doğan ve Akkaya, 2022; Tüfekçioğlu, 2007). Bunun yanında daha önce bahsedildiği gibi işitme kaybının tanınması anne babalar ve

çocukları arasında gerçekleşen etkileşimleri de farklılaştırmakta ve olumsuz olarak etkilemektedir (Clark, 2007; Cole, 1992). Dolayısıyla işitme kaybının etkisiyle ortaya çıkan tüm durumların işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerini ve anne babaların da etkileşim davranışlarını olumsuz olarak etkilediği, sınırlandırdığı ve engellediği söylenebilir (Clark, 2007; Tüfekçioğlu, 2007). Ancak erken tanılama, uygun cihazlandırma ve aile eğitimi olanaklarıyla işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerini işiten akranlarına yakın seviyelerde sağlayabildikleri bilinmektedir (Cole ve Flexer, 2020; Turan vd., 2012). Bu anlamda çocuklarıyla olan etkileşimlerinin tipik gelişen çocuklar ve anne babaları arasında gerçekleşen doğal etkileşim örüntülerine benzer hale getirilebilmesi için annelerin ve babaların erken müdahale hizmetleriyle desteklenmesi gerekmektedir (Turan, 2010; Turan vd., 2012). İzleyen başlıkta işitme kayıplı çocuklarda tanılama, cihazlandırma ve aile eğitimi sürecini kapsayan erken müdahale hizmetlerinden bahsedilmiştir.

1.1.4.1. Erken müdahale hizmetleri

Erken müdahale herhangi bir özel gereksinim türüyle dünyaya gelen çocukların gelişimleri üzerinde yetersizliklerinin meydana getireceği olumsuz etkileri en aza indirmek veya ortadan kaldırmak amacıyla bu çocuklara ve ailelerine verilen hizmetler olarak tanımlanabilmektedir (Gertz ve Boudreault, 2016). Her özel gereksinim türünde olduğu gibi işitme kayıplı çocukların gelişimlerinde de erken müdahale oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır (Moeller vd., 2013). İşitme kayıplı çocuklara ve ailelerine sağlanan erken müdahale hizmetlerinin temel amacının, çocukların dil gelişimlerinin ve sonraki yıllardaki tüm gelişimlerinin işiten akranlarına yakın bir düzeye ulaşmasını sağlamaktır (Şahlı, 2017, Yoshinaga-Itano, 2004). Bu temel amacın yerine getirilebilmesi ve yüksek başarı elde edilebilmesi için tanılama, cihazlandırma ve aile eğitimi süreçlerinin mümkün olan en erken dönemde ve etkili bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir (Gökçay vd., 2014; Kemaloğlu, 2017).

İşitme kayıplı çocukların tanılama, cihazlandırma ve aile eğitimi süreçlerinin Yenidoğan İşitme Tarama Programları (YİTP) kapsamında yürütüldüğü görülmektedir (Kemaloğlu, 2017; Scheetz, 2012). YİTP'lerin günümüzde yaygınlaşmasıyla doğumdan sonra kısa bir süre içinde işitme kaybı tanılanabilmekte, tanının kesinleşmesinin ardından çocukların uygun işitme teknolojileriyle cihazlandırılması sağlanabilmekte ve devamında vakit kaybetmeden aile eğitimlerine başlanabilmektedir (Kemaloğlu, 2017; Scheetz,

2012; Turan vd., 2012). Dolayısıyla YİTP'ler sayesinde işitme kayıplı çocukların çevrelerindeki işitsel uyaranlara erken dönemlerde erişimleri sağlanarak dil becerilerini işiten akranlarına yakın seviyelerde geliştirebilmelerine yardımcı olunmaktadır (Cole ve Flexer, 2020; Turan vd., 2012). Ancak bu durumun gerçekleşebilmesi için yalnızca işitme teknolojilerinin etkin kullanımı yeterli görülmemektedir. İşitme kayıplı çocukların dil gelişimlerinin nitelikli olarak desteklenebilmesi için cihazlandırmanın yanında anne babalarının çocuklarıyla birlikte devam etmeleri önerilen aile eğitimlerinin de oldukça önemli olduğu vurgulanmaktadır (DesJardin, 2006; Munoz vd., 2015). İzleyen başlıkta aile eğitimlerinin etkili bir şekilde yürütülmesinde büyük roller oynayan işitme kayıplı çocuk anne ve babalarından bahsedilmiştir.

1.1.4.2. İşitme kayıplı çocuk anne ve babaları

İşitme kaybı anne ve babaların çocuklarında bekledikleri bir gelişme değildir. İşitme kayıplı çocukların yaklaşık %95'inin işiten anne ve babaların çocukları oldukları bilinmektedir (Dirks vd., 2019; Mitchell ve Krechmer, 2004). Bu anlamda işitme kaybının ilk olarak çocukları aracılığıyla öğrenilmesinin anne ve babaları daha önce bilgi ve deneyimlerinin olmadığı bir olguyla baş başa bırakabilmekte ve bu deneyiminin oldukça zorlayıcı olduğu görülmektedir (Cole ve Flexer, 2020; Jean vd., 2018). Bu süreçte işitme kaybının olumsuz etkileri karşısında anne ve babalar şok, inkâr, üzüntü, endişe, öfke, suçluluk, değersizlik gibi bazı duygusal tepkiler verebilmektedirler (English, 2011; Geal-Dor ve Adelman, 2018; Sass-Lehrer, Porter ve Cheryl, 2016). Anne ve babaların yaşadıkları bu duygular ve işitme kaybına ilişkin bilgi eksiklikleri, daha önce ifade edildiği gibi çocuklarıyla aralarında gerçekleşecek olan doğal ebeveynlik davranışları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Cole, 1992; Tüfekçioğlu, 2007). Bu olumsuz etkilerin ise işitme kayıplı çocuklarıyla kuracakları doğal etkileşim örüntülerini bozduğu bilinmektedir (Clark, 2007; Decker, Vallotton ve Johnson, 2012). Dolayısıyla bilinmeyen bir durumla karşı karşıya kalan ve ne yapacaklarını bilemeyen anne ve babalar bu dönemde hem kendileri hem de işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimleri için desteklenmeye, bilgilendirmeye ve yönlendirilmeye ihtiyaç duymaktadırlar (Clark, 2007; Cole ve Flexer, 2020). Anne ve babalar bu bilgilendirmeyi ve desteği erken müdahale hizmetlerinin bir basamağı olan aile eğitimleri aracılığıyla alabilmektedirler. İzleyen başlıkta aile eğitimlerinden bahsedilmiştir.

1.1.4.3. Aile eğitimleri

İşitme kayıplı çocuklar için uygulanan aile eğitimlerinin temel amacı işitme kaybının etkisiyle bozulan anne babalar ve çocuklar arasındaki etkileşimlerin doğal haline gelmesi sağlanarak, etkileşimler yardımıyla ortaya çıkan dil gelişimini destekleme fırsatlarını yetişkinlerin anlayabilir ve yapabilir duruma gelmesini sağlamaktadır (Clark, 2007; Desjardin, 2006). Bu amaç doğrultusunda aile eğitimlerinde anne ve babaların günlük yaşantılarında çocuklarının dil gelişimlerini nasıl destekleyecekleri, duyarlı ve süregelen etkileşim fırsatlarını nasıl yaratacakları ve çocuklarının dillerini edinebilmeleri için gereken zengin bağlamı nasıl hazırlayacakları bilgi ve beceri olarak kazandırılmaya çalışılmaktadır (Clark, 2007; Mahoney, 2009). Dolayısıyla anne ve babaların çocuklarıyla etkileşim kurarken ortaya koydukları hatalı ya da eksik yetişkin davranışları gözlenmekte, çocuklarının dil gelişimlerini destekleyebilecekleri göz kontağı kurma, sıra alma, ortak ilgi sağlama gibi stratejilerin beceri olarak kazanılmasında olanak sağlanmaktadır. Bunun yanında edinilen bu becerilerin anne ve babaların günlük yaşantılarına genelleyebilmeleri; evlerinde çocuklarıyla ilgilenirken, oyun oynarken ya da rutin etkileşimleri sırasında bu stratejileri kullanabilmeleri istenmektedir (Clark, 2007; Mahoney, 2009; Turan, 2010). Bu anlamda çocuklarının dil gelişimlerinin nitelikli olarak desteklenebilmesi için anne ve babalara büyük rol ve sorumluluklar düşmektedir (Turan, 2010). Ancak araştırmalar incelendiğinde bu eğitim seanslarına çoğunlukla annelerin katıldığı görülmekte, babaların bu eğitimlere katılımlarının oldukça sınırlı düzeyde kaldığı göze çarpmaktadır (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Kılıç, 2020; Meral ve Cavkaytar, 2012).

Ülkemizde erken müdahale hizmetleri doğrultusunda Ulusal Yenidoğan İşitme Tarama Programı 2004 yılından günümüze yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. UYİTP kapsamında bebeklerin en geç üç ay içinde işitme kaybı tanısı almaları, altı ay içinde uygun işitme teknolojileri ile cihazlandırılmaları ve vakit kaybetmeden aile eğitimlerine başlamaları ilkeleri benimsenmektedir (Şahlı, 2017; Şerbetçioğlu, 2014). Bu doğrultuda tanısı kesinleşen bebeklerin anne ve babaları doktorlar veya odyologlar tarafından bilgilendirilmekte, işitme teknolojisi edinebilmeleri ve aile eğitimlerine başlayabilmeleri için ilgili kurumlara ve merkezlere yönlendirilmektedirler (Bolat ve Genç, 2012). Tanılama sürecinin ardından uygun işitme teknolojileriyle cihazlandırılan 0-3 yaş arası işitme kayıplı çocuklar rehberlik araştırma merkezlerinde yapılan eğitsel değerlendirmeler sonucunda aile eğitimlerine başlayabilmektedirler (Yılmaz vd.,

2016). Ülkemizde aile eğitimleri özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde veya üniversitelere bağlı uygulama merkezlerinde sağlanmaktadır. Bu eğitim kurumlarında gerçekleştirilen aile eğitimlerinin özel eğitim hizmetleri yönetmeliğine uygun olarak gerçekleştirildiği ancak uygulama açısından izledikleri prosedürün kurumdan kuruma da farklılık gösterebildiği bilinmektedir (Clark, 2007; Turan, 2010). Kurumlarda uzman olarak işitme engelliler öğretmeni, özel eğitim öğretmenliği sertifikalı diğer branşlardan öğretmenler, dil ve konuşma terapistleri ve odyoloji ve konuşma bozuklukları uzmanları görev yapabilmektedir (Atmaca ve Uzuner, 2020; Piştav-Akmeşe ve Kayhan, 2016). Bunun yanında bazı kurumlar anne ve babaları eğitim seanslarına dahil ederken, bazıları ise yalnızca çocuklarla çalışmayı tercih etmekte, anne ve babaları ders çıkışında evde yapılacaklara ilişkin bilgilendirmektedirler (Atmaca ve Uzuner, 2020; Çetin ve Şen, 2017). Son olarak kurumlardaki aile eğitimi seanslarının farklı katılımcılarla yürütülmesinden bağımsız olarak, çocuklarının aile eğitimi seanslarına katılmak için kurumlara çoğunlukla annelerin geldiği (Ertürk-Mustul, Turan ve Uzuner, 2016; Turan, Koca ve Uzuner, 2019) babaların ise daha çok geri planda kaldıkları görülmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Kılıç, 2020; Meral ve Cavkaytar, 2012). Annelerden farklı bir yetişkin olarak babaların da aile eğitimlerine katılımlarının çocuklarının dil gelişimi açısından zenginleştirici ve tamamlayıcı bir katkısının olacağı düşünülmektedir. İzleyen başlıkta işitme kayıplı çocuk babalarından bahsedilmiştir.

1.1.5. İşitme kayıplı çocuk babaları

Son yıllarda babalar üzerine yapılan araştırmalardaki ivmeli artış işitme kayıplı çocuk babalarıyla yapılan araştırmalara yansımamıştır. Günümüzde işitme kayıplı çocuk babalarıyla yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır ve bu alanla ilgili yeterli düzeyde bilgi bulunmamaktadır (Ingber ve Most, 2012; Szarkowski ve Dirks, 2021). Yine de mevcut araştırmalar işitme kayıplı çocuk babalarının özellikleri, algıları veya deneyimleri hakkında bilgiler vermekte, dünyalarının kısmen de olsa anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Bu alanla ilgili ilk araştırmalar işitme kayıplı çocuk babalarının çocuklarının yaşamlarında en az anneler kadar önemli bir konumda yer aldıklarını ve çocuklarının yaşantılarında farklı roller sergilediklerini açıklamaya çalışmıştır (McNeil ve Cabassol, 1981; 1984). McNeil ve Cabassol tarafından gerçekleştirilen bu iki araştırmada babaların kendi rollerinin ve çocuklarının gelişimlerine sağlayacakları katkıların önemli olduğunun

farkında oldukları vurgulanmıştır. Bu nedenle babaların çocuklarıyla daha fazla zaman geçirebilmek için çalışma hayatından feragat ettikleri de açıklanmıştır. Ayrıca babaların işitme kayıplı çocuklarıyla ilişkilerinin niteliksel olarak annelerden farklı olduğu belirtilmiştir. Anneler çocuklarının aile eğitimi programlarına katılırken babaların çocuklarıyla ilgili günlük etkinlikler yaptıkları ve çocuklarının geleceklerini daha çok düşündükleri bulunmuştur.

İşitme kayıplı çocuk babalarının deneyimlerine ilişkin yaşam öykülerinin de alanyazında yer aldığı görülmektedir (Hartung, 1995; Kindberg, 2011; Medugno, 2005). Richard Medugno, bir baba olarak işitme kayıplı kızı ile yaşadıklarını anlatan bir otobiyografi yazmış, kendi ebeveynlik algılarını ve yaşadıklarını açıklamıştır. Medugno yaşam öyküsünde işitme kaybıyla ilgili birçok zorluk yaşadığını, bu zorluklarla nasıl başa çıktığını ve hangi çözüm yollarına başvurduğunu açıklamıştır (Medugno, 2005). Kindberg ise kendi hikâyesinde işitme kayıplı kızının 18 aylıkken aldığı işitme kaybı tanısına yönelik kendi duygusal tepkisini, kızına olan saygısını ve kızı için koklear implant kararı verme mücadelesini anlatmıştır (Kindberg, 2011). Son olarak Hartung işitme kayıplı oğlunun tanılanmasından meslek hayatına katılımına kadar yaşadığı deneyimlerini kısaca ifade etmiştir (Hartung, 1995).

Ayrıca alanyazında işitme kayıplı çocuk babalarının çocuklarıyla ilgili deneyimlerinin neler olduğu betimleyen araştırmalar da bulunmaktadır (Appenzeller, 2015; Cortelo ve Françoze, 2014; Kay, 1992). Appenzeller (2015) ve Kay (1992) babaların işitme kayıplı çocuklarının doğumuyla başlayan ve farklılaşan deneyimlerini betimlemişlerdir. Buna göre işitme kayıplı çocuk babaları çocuklarının işitme kaybı tanısı almasını beklemedikleri bir durum olarak nitelendirmişler ve bu olay karşısında üzüntü, korku, hayal kırıklığı gibi farklı duygular yaşamışlardır (Cortelo ve Françoze, 2014). Bunun yanında işitme kaybı gerçeğine alışmaya çalışmışlar, çocuklarının iyi bir geleceğe sahip olmasını istemişler ve onlara işitme cihazı almışlardır. Ayrıca aile eğitimi programlarından yararlanarak çocuklarının dil gelişimlerini desteklediklerini ifade etmişlerdir (Appenzeller, 2015; Kay, 1992).

İşitme kayıplı çocuk babalarının deneyimleri ve ebeveynlikte yaşadıkları zorluklar Parker (1998) tarafından ortaya koyulmuştur. Araştırmasında babalarının deneyimlerini ve ebeveynlik zorluklarını temsil eden yedi temaya ulaşmıştır. Bu temalara işitme kayıplı çocuğun tanısının kederini yaşamak, sürekli olarak değişen sorularla, duygularla ve

endişelerle karşılaşmak; işitme kayıplı çocuğun sınırlılıklarını görmek fakat güçlü özelliklerine yönelmek örnek olarak gösterilebilir (Parker, 1998).

Babaların işitme kayıplı çocuklarının hayatlarına, aile eğitimi programlarına ve eğitim-öğretim süreçlerine katılımları az sayıda farklı araştırmacı tarafından ele alınmıştır (Hintermair ve Sarimski, 2018; Houston vd., 2011; Ingber ve Most, 2012; Mavrogianni ve Lampropoulou, 2018; Mcneil ve Chabassol, 1984; Zaidman-Zait, Most, Tarrasch ve Haddad, 2017). Bu araştırmalardan ikisi örnek olarak ele alınacak olursa ilk olarak Ingber ve Most (2012) çalışmalarında okul öncesi yaştaki çocuğu olan işitme kayıplı çocuk babalarıyla işiten çocuk babaları arasındaki dört boyuttaki baba katılımı (davranışsal, bilişsel, duyuşsal ve ahlaki/etik boyut), ebeveyn öz-yeterlikleri ve aile uyumları açısından bir farklılığın olup olmadığını araştırmışlardır. Sonuçlara göre her iki grup babalarının çocuklarıyla ilgili etkinliklere katılımlarının benzer ve yüksek düzeyde olduğu, baba katılım düzeylerinin ise ebeveyn öz-yeterlikleri ve aile uyumları ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğu ortaya konmuştur. İkinci olarak Mavrogianni ve Lampropoulou (2018) araştırmalarında babaların işitme kayıplı çocuklarının hayatına katılımlarını incelemiş, işitme kayıplı çocuk babalarıyla diğer engel gruplarında çocuğu olan babaları ve işiten çocuk babaları arasında katılım açısından bir farklılığın olup olmadığını karşılaştırmışlardır. Araştırmalarının sonucunda işitme kayıplı çocukların babaları ile diğer baba grupları arasında çocuk bakımına katılım düzeyi açısından herhangi bir farklılığın yer almadığı ortaya koyulmuştur. Öte yandan evlilik memnuniyeti ise babaların işitme kayıplı çocuklarının yaşamlarına katılımlarını en çok etkileyen faktör olarak bulunmuştur. Özetle işitme kayıplı çocuk babalarının katılımını inceleyen bu çalışmalarda babaların çocuklarıyla ilgili her yaşantıya katılımının önemli olduğu ve bu yaşantılara katılmak istedikleri, ancak katılımlarının belirli faktörlerden etkilendiği, zaman ve koşul açısından ise farklılıklar barındırdığı vurgulanmaktadır.

Alanyazında incelenen diğer konular arasında işitme kayıplı çocuk babalarının stres düzeyleri (Mavrogianni ve Lampropoulou, 2018; Zaidman-Zait, vd., 2016) ve çocuklarının belirli gelişim alanları üzerindeki rollerinin önemi bulunmaktadır (Calderon ve Low, 1998). Zaidman-Zait (2016) ve meslektaşları işitme kayıplı çocuk babalarının anneler ile kıyaslandığında ebeveynlik stres düzeyi, çocuğun kabulü ve ebeveyn destek sistemleri açısından önemli bir farklılığın olmadığını ortaya koymuşlardır. Bunun yanında Mavrogianni ve Lampropoulou (2018) işitme kayıplı çocuk babalarının diğer engel gruplarında çocuğu olan babalardan daha az stres yaşadıklarını, normal gelişim

gösteren çocuk babalarından ise daha fazla stres yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Son olarak Calderon ve Low (1998) ise araştırmalarında babaları aile eğitimi oturumlarına katılan işitme kayıplı çocukların, babaları katılmayan çocuklarla kıyaslandığında zaman içinde daha iyi dil becerilerine sahip olduklarını ve akademik başarı gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Son olarak işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili güncel bir sistematik derleme çalışması yürütülmüştür. Szarkowski ve Dirks (2021) Web of Science, PsychINFO ve Scopus veri tabanlarını kullanarak, 1969-2019 yılları arasında altı yaşına kadar olan işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili yayımlanan birbirinden farklı 457 makaleye ulaşmışlardır. Ulaşılan makaleler içerisinden belirledikleri ölçütlere göre (ör., tam metne ulaşılabilirlik, hakemli bir dergide yayınlanma, babalarla ilgili bulguların ayrı şekilde ele alınması vb.) elemeler yapan araştırmacılar 37 makaleyi sistematik incelemelerine uygun olarak nitelendirmişlerdir. Ayrıca ele alınan makalelerdeki bulguların istatistiksel anlamlılığına ulaşmaya çalışmamış ve bir meta-analiz yapmamışlardır. Bunun yerine sistematik bir anlatı incelemesi yapmışlardır. Bu sistematik anlatı incelemesinin, babaların işitme kayıplı çocuklarıyla geçen ilk altı yıldaki algılarının ve deneyimlerinin tarihi bir anlatım işlevi gördüğünü ifade etmişlerdir. Bunun için yayınlanan makalelerde yer alan bilgileri kapsayıcı temalar halinde aşağıdaki gibi kategorize etmişlerdir: (a) Ebeveynlik perspektifleri, (b) ebeveyn stresi ve başa çıkma, (c) ebeveyn-çocuk etkileşimi, (d) erken müdahaleye katılım, (e) ebeveyn öz yeterlik ve (f) babaların dâhil olmasının yararlarıdır. Alanyazın taramasının sonuçlarına göre; işitme kayıplı çocuk babalarını içeren ilk hakemli çalışma 1969'da yayımlanmıştır. Kapsam yılı içerisinde işitme kayıplı çocuk babalarının deneyimlerini ve algılarını inceleyen yalnızca 37 makale yayımlanmıştır. Bu araştırmaların çoğunda anne ve babaların yanıtları karşılaştırılmış (%86,5), çok az sayıda çalışma yalnızca babalara odaklanmıştır (%13,5). Bahsi geçen çalışmalarda babaların deneyimlerini ve algılarını farklı yöntemlerle ve farklı kuramsal kavramsallaştırmalarla inceledikleri için araştırmacılar kapsamlı bir özete ulaşamamıştır. Araştırmacılar gelecek çalışmalar için şu önerilerde bulunmuşlardır: (a) Babaların araştırmalara aktif olarak dâhil edilmesi, (b) araştırmalarda babaların ve annelerin deneyimlerinin farklı şekilde analiz edilmesi ve sunulması, (c) anne-çocuk ve baba-çocuk etkileşimleriyle ilgili araştırmadan elde edilen bulguların aile eğitimi programlarının geliştirilmesi ve güncellenmesi için kullanılması, (d) babaların ve işitme kayıplı çocuklarının çift yönlü etkilerinin anlamaya çalışılması, (e) babaların çocuklarının

gelişimleri üzerindeki etkilerini keşfetmek için ikinci nesil araştırmalar planlanması ve (f) çeşitli aile türlerinin detaylı tanımlanması.

Ülkemizde işitme kayıplı çocuk babalarıyla gerçekleştirilmiş yalnızca üç araştırma bulunmaktadır. Bunlardan ilki Şahlı (2011) tarafından ortaya konmuştur. Şahlı araştırmasında işitme kayıplı çocuk babalarının çocuk yetiştirme tutumlarını incelemiş, babaların işitme kayıplı çocuklarına yönelik daha koruyucu bir tutum sergilediklerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, tipik gelişim gösteren çocuk babalarına kıyasla işitme kayıplı çocuk babalarının disiplinli davrandıklarını ifade etmiş ve çocuklarına yönelik her konuda daha az demokratik tutumlar sergilediklerini vurgulamıştır.

İkinci araştırma Acar, Turan ve Uzuner (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar 0-3 yaş aralığında çocuğu olan ve aile eğitimi programına devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının deneyimlerini ve algılarını incelemişlerdir. Araştırmalarında babaların çocuklarının işitme kaybı tanısı aldıklarında üzüldüklerini, ancak işitme kaybıyla başa çıkabilmek için işitme teknolojisi edindiklerini ve çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek için gayret gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Bunun yanında babaların çocuklarının kaliteli eğitim alabileceği bir aile eğitimi programına ulaşmaya çalıştıklarını aktarmışlardır. Ayrıca babaların çocuklarının devam ettiği aile eğitimi programlarına farklı katılım sergilediklerini; ancak programa ilişkin olumlu bakış açılarına sahip olduklarını, çocukları için faydalı olduğuna inandıklarını ve programı nitelikli bir uygulama olarak değerlendirdiklerini vurgulamışlardır. Son olarak babaların çocuklarının gelecekleriyle ilgili kaygı yaşadıklarını ve bu yüzden yaşadıkları sürece çocuklarını her konuda (ör., eğitim, meslek, evlenme vb.) desteklemeyi düşündüklerini araştırmalarında belirtmişlerdir.

Üçüncü araştırma Arsan ve Uzuner (2022) tarafından yaşam hikayesi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar çalışmalarında babasının gözünden işitme kayıplı kızının yaşantısını detaylarıyla betimlemiştir. İşitme kayıplı çocuk babasının eşinin hamilelik döneminden başlayan bu yaşam öyküsü, kızının tanılama sürecine, koklear implant sürecine, eğitim-öğretim süreçlerine ve çalışma yaşantısına kadar birçok dönemin detaylı resmini sunmaktadır. Bu süreçte araştırmacı katılımcı Ali Bey'in kızının işitme kaybını daha hızlı kabullendiğini, bu kabulün kızı ile bağına güçlendirdiğini ve kızının gelişim dönemleri üzerinde asıl söz sahibinin kendisi olduğu ortaya koymuştur. Dahası bir baba olarak katılımcısının isteğinin ise işitme kayıplı çocuklarla daha fazla sözlü iletişim kurulma olduğunu ifade etmiştir.

Mevcut bu üç araştırma diğer kültürlerdeki işitme kayıplı çocuk babalarıyla karşılaştırıldığında ülkemizdeki işitme kayıplı çocuk babalarının çoğunlukla benzer deneyimler yaşadıklarını ve benzer algılara sahip olduklarını göstermektedir. Ancak işitme kayıplı çocuk babalarının deneyimlerinin betimlenmesinin ötesinde çocuklarının dil gelişimindeki rollerini anlayabilmek için hem ülkemizde hem de diğer toplumlarda daha kapsamlı çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

1.1.6. Türkiye’de babalar ve babalık rolleri

Ülkemizde etnik köken, dini inanış, coğrafya, kırsal bölge/kent ayrımı gibi faktörler dikkate alındığında farklı özellikler gösteren ailelerin var olduğu bilinmektedir. İçinde büyüdüleri ailelerin kültürel ve çevresel özelliklerinin de erkeklerin babalığı algılayışlarını ve babalık rollerini etkilediği ifade edilmektedir (Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya, 2018). Dolayısıyla ülkemizde babaların içinde büyüdüleri aile yaşantılarıyla şekillenen bir babalık rolü algısına sahip oldukları ve bu algıların ülke genelinde çeşitlilik gösterdiği düşünülmektedir (Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya, 2018; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015).

Anlatılan çeşitlilik halinin yanında dünyada meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik değişimler ülkemizi de etkilemiş, bunun sonucu olarak Türk aile yapısında da değişime yol açmıştır. Kentleşme ile birlikte geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına bir dönüşüm süreci yaşanmış, şehir merkezlerinde yaşayan çekirdek aileler sayı olarak artmaya başlamıştır. TÜİK 2021 yılı verilerine göre ülkemizde yer alan çekirdek aile sayısı %64,4 iken, geniş aile sayısı %13,5 olarak rapor edilmiştir (TÜİK, 2022). Bunun yanında sanayileşme ile birlikte anneler daha çok ev dışında çalışmaya başlamışlardır. Bu ve bunun gibi pek çok gelişme uluslararası alanyazına benzer şekilde ülkemizdeki babaların da ev işlerinde ve çocuk bakımında daha çok sorumluluk almalarına neden olmuştur (Tezel-Şahin ve Tutkun, 2016).

Babalarla ilgili yapılan çalışmalar dünyada olduğu gibi ülkemizde de görece yenidir ve bu alanda büyük bir araştırma eksikliği bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde hangi babalık rollerinin var olduğu; bu rollerin niceliğinin ve niteliğinin neler olduğuna ilişkin araştırma bulguları oldukça az ve karmaşıktır (Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya, 2018). Alandaki az sayıda araştırmaların bir kısmı babaların yalnızca geleneksel babalık rollerini üstlendiklerini vurgularken (Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya, 2018; Evans, 1997), diğer kısım çalışmalar ise babaların çocuk bakımı ve ev

işlerinde sorumluluk aldıklarını ifade etmiştir (Ünlü, 2010; Özgün, Erden ve Aydılek-Çiftçi, 2013). Bunun yanında O'neil ve Çakıroğlu (2019) çalışmalarında babaların neredeyse yarısının çocuklarıyla hiç ilgilenmediklerini, ev işleri olarak yalnızca alışveriş yapma ve tamirat işleriyle uğraşma sorumluluklarını üstlendiklerini ortaya koymuşlardır. Araştırmalarının sonucunda ayrıca babaların geleneksel bir babalık algısına sahip olduklarını; alışveriş yapma sorumluluğunu evin geçimini sağlama rolüyle, tamirat işleriyle uğraşma rolünü de daha eril bir görev algısıyla bağdaştırdıklarını vurgulamışlardır.

Öte yandan ülkemizdeki babalık rollerinin niceliğinin ve niteliğinin temel belirleyicilerinden biri olarak annelerin ev dışındaki çalışma durumları düşünülmektedir. Anneler ev dışında çalışmadıklarında babalar ev işleri ve çocuk bakımına yönelik sorumlulukları annelerin görevi olarak görmekte, dolayısıyla bu sorumluluklara çok az dahil olmakta ya da dahil olmamaktadırlar. Öte yandan anneler ev dışında çalıştıklarında babaların bu sorumlulukları eşleriyle daha çok paylaştıkları bilinmektedir (Tezel-Şahin ve Tutkun, 2016). Böylelikle çalışan kadın sayısındaki artışla birlikte ülkemizde babaların geçmişe oranla ev işleri ve çocuk bakımı sorumluluklarında daha çok rol oynamaya başladıkları görülmektedir (Tol ve Taşkan, 2018).

Bunların yanında ülkemizde babaların hangi roller oynadıklarına yönelik Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) 2017 yılında kapsamlı bir araştırma gerçekleştirmiştir. Türkiye genelinden 3235 babanın katıldığı araştırma sonuçlarına göre Türkiye’de babaların beş farklı kategoriye ayrıldıkları vurgulanmıştır. Bunlar; geleneksel babalık, yeni geleneksel babalık, hevesli babalık, gayretli babalık ve çizgi dışı babalık olarak ifade edilmiştir (Akçınar, 2017). Geleneksel babalık değişime kapalı, disiplinli ve çocukları ile herhangi bir yakınlık kurmayan babalar olarak ifade edilmiştir. Yeni geleneksel babalık genel özellikleriyle geleneksel babalara benzeyen, ancak kız çocuklarıyla gelenekselliğin ötesinde yakın ilişkiler kurmaya çalışan babalar şeklinde tanımlanmıştır. Hevesli babalık geleneksel babalık özellikleri gösteren ancak kendi tercihleri ile ev işleri ve çocukların bakımı rollerini sergilemeye başlayan babalar olarak adlandırılmıştır. Gayretli babalık ise geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin aksine roller oynayan ancak bu rolleri biraz da zorunluluk ile yapan babalar şeklinde betimlenmiştir. Son olarak modern/çağdaş babalık olarak da adlandırılan çizgi dışı babalık kendi rollerini önemseyen, çocuklarıyla yakınlık kurabilen, çocukları için kendilerini geliştiren ve anneler ile tüm sorumlulukları paylaşan babalar şeklinde ifade edilmiştir (Akçınar, 2017). Araştırmada yer alan tüm babalık

türlerinin ülkemizde var olduğu bilinmekle birlikte (Akçınar, 2017) en yaygın olarak geleneksel babalığın görüldüğü (Özyener-Cinel ve Tezel-Şahin, 2021b), çizgi dışı babalığın ise çok az görüldüğü vurgulanmıştır. Ayrıca babalık rollerinin geleneksel rollerden çizgi dışı babalık rollerine doğru geçiş içerisinde olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla günümüzde ülkemizdeki babaların büyük çoğunluğunun geleneksel rollerini oynamaya devam ettikleri bilinirken; ev işleri ve çocukların bakımı ile ilgili konularda giderek artan bir şekilde anneler ile ebeveynliği paylaştıkları da görülmektedir (Atmaca-Koçak, 2004; Metindoğan, 2015; Tol ve Taşkan, 2018).

Ülkemizdeki özel gereksinimli çocuk babalarına bakılacak olursa tipik gelişim gösteren çocukların babalarıyla benzer babalık algılarına sahip oldukları söylenebilmektedir (Acar, Turan ve Uzuner 2020; Meral ve Cavkaytar, 2012). Meral ve Cavkaytar (2012) çalışmalarında özel gereksinimli çocuklarıyla ilgili karar alma süreçlerinde babaların annelerle eşit sorumluluk paylaştıklarını ifade ederken, çocukların bakımı ve eğitimi ile ilgili konularda babaların -annelere oranla- daha az sorumluluk aldıklarını ortaya koymuşlardır. Bunun yanında Acar, Turan ve Uzuner (2020) çalışmalarında babaların işitme kayıplı çocukları için gerçekleştirilen aile eğitimi uygulamalarına annelere oranla daha az katıldıklarını ortaya koymuşlardır. Anneler tüm eğitim seanslarında yer alırken, araştırmadaki yedi katılımcı babadan yalnızca üçünün annelerle birlikte eğitimlerde yer aldıklarını, kalan dört katılımcı babanın ise seanslara katılmadıklarını ya da bazen katıldıklarını vurgulamışlardır. Bu durum işitme kayıplı çocukların bakımı ve eğitimleriyle ilgili konularda annelerin daha çok sorumluluk aldıkları şeklinde yorumlanabilmektedir. Dolayısıyla ülkemizde özel gereksinimli çocukların bakımı ve eğitimi konularından çoğunlukla annelerin birinci derecede sorumlu oldukları (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Meral ve Cavkaytar, 2012), babaların sahip oldukları babalık algıları paralelinde çocuklarıyla ilgilendikleri söylenebilmektedir. Özel gereksinimli çocuk babalarının babalık algılarının -tipik gelişim gösteren çocuk babalarıyla kıyaslandığında- benzer şekilde geleneksel babalıktan çizgi dışı babalığa doğru farklılaştığı ve geçiş sürecinde olduğu söylenebilmektedir. Ancak daha nitelikli yorumlamalar için bu alanda yapılmış daha çok çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesiyle farklılaşan süreçte anne ve babalardaki değişimleri inceleyen çalışmalar babaların da anneler gibi süreç içerisinde duygusal olarak zorlandıklarını; yoğun stres ve kaygı yaşadıklarını vurgulanmaktadır (Akkök ve Uzun-Özer, 2018; Aslanoğlu, 2004). Ancak babaların

yaşadıkları duygusal zorlukların annelere göre belirli farklılıklar barındırdıkları vurgulanmaktadır. Süreç içerisinde annelerin yaşadığı stresin özel gereksinimli çocuklarının bakımıyla ilgili konulara odaklandığı görülürken, babaların yaşadığı stresin temelini ekonomik zorluklar, çocuğun geleceği ve toplumdaki yeri gibi durumlar oluşturmaktadır (Akkök ve Uzun-Özer, 2018; Aslanoğlu, 2004). Diğer bir fark ebeveynlerin yaşam kaliteleri üzerinde ortaya konmuştur. Özel gereksinimli çocuğu olan aileler üzerine yapılan bir çalışmada çocuklarının mevcut durumundan hem annelerin hem de babaların etkilendiği, ancak babaların yaşam kalitelerinin -annelerle karşılaştırıldığında- daha az etkilendiği görülmektedir (Cavlak, Beydemir, Yeldan ve Basakci-Calik, 2009). Dolayısıyla özel gereksinimli çocuk babaları çocuklarıyla birlikte şekillenen yaşamlarını kendi farklılaşan dinamikleriyle yaşamakta; çocuklarının gelişim süreçlerinde sahip oldukları babalık algıları odağında roller oynamaktadırlar.

Ülkemizdeki babaların ve babalık rollerinin Covid-19 pandemi sürecinden de geçici olarak etkilendiği düşünülmektedir. Mart 2020’de başlayan salgın süreci hükümetimizin de salgını önlemek için dünya ile benzer önemler almasını zorunlu kılmıştır. Uygulanan bu önemler Türk toplumunun yaşantılarını ve günlük alışkanlıklarını değiştirmiştir (Kurt-Demirbaş ve Sevgili-Koçak, 2020; Varışlı ve Gültekin, 2020). Bu toplumsal değişimle birlikte babalar işsiz kalmışlar ya da evden çalışma zorunluluğu yaşamışlardır. Bu durum ebeveynlik sorumluluklarını ve ev içi rolleri yeniden şekillendirmiş (Işık, 2022; Kurt-Demirbaş ve Sevgili-Koçak, 2020), babaların çocuklarıyla daha çok vakit geçirmelerine yol açmıştır. Ülkemizde yapılan araştırmalarda babaların çalışma şartlarında yaşanan değişiklikler sonucunda pandemi öncesine kıyasla çocuklarıyla daha çok zaman geçirdikleri ve etkinlikler yaptıkları ortaya konmuştur (Işık, 2022; Mamur, 2021; Tanrısever, 2022). Ancak salgın sürecinin daha sonraki zamanlarında evde geçirilen zamanın uzaması, çalışma şartlarındaki bozulmaların getirdiği zorluklar ve sosyalleşme kısıtlamaları babaların stres yaşamalarına neden olmuş ve bu durum psikolojilerine olumsuz olarak yansımıştır. Psikolojik olarak kendilerini iyi hissetmeyen babaların zaman zaman çocuklarıyla zorlayıcı bir ebeveynlik deneyimleri yaşadıkları da ortaya konmuştur (Güngör, Daşbaşı ve Akçay, 2022). Bununla birlikte her ne kadar yapılmış bilimsel araştırma bulgularına rastlanmasa da Türkiye’de özel gereksinimli çocuk babalarının, özellikle işitme kayıplı çocuk babalarının salgın döneminde -alınan devlet önlemlerinden muaf olmadıkları için- tipik gelişen çocuklar ve babalarıyla olan ilişkilerine benzer süreçlerden geçtikleri düşünülmektedir. İzleyen başlıkta babalık

rollerinin kavramsallaştırılması gayretlerinden ve kuram oluşturma girişimlerinden bahsedilmiştir.

1.1.7. Babalık rollerinin kavramsallaştırılması ve kuram oluşturma girişimleri

Michael Lamb 1970’li yıllarda babaların çocuk gelişimindeki rollerinin çok büyük oranda göz ardı edildiğini açıklamıştır (Lamb, 1975). Bu açıklamasına babaların niteliksel olarak annelerden farklı rollerinin olduğunu eklemiş, çocuklarının gelişiminde bu rollerin son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. İki binli yıllara gelindiğinde Pruett (2000) benzer bir açıklama yaparak Lamb’ın bakış açısını desteklemiştir ve babaların bu rollerini baba-bebek bağlanması odağına alarak daha detaylı bir şekilde ifade etmiştir.

Yıllar içinde farklı coğrafyalarda babalarla yapılan birçok araştırma babaların çocuklarının tüm gelişim alanlarında önemli rollerinin olduğunu ardı ardına vurgulamıştır. Babalık rollerinin öneminin anlaşılması araştırmacıları aynı zamanda bu rollere yönelik bir sistematik çerçeve oluşturma çabasına itmiştir. Bu yönde babaların rollerinin kavramsallaştırılması üzerinde durulmuş ve bu rolleri açıklayan birtakım kuram oluşturma girişimleri ortaya çıkmıştır.

Bu kuram oluşturma gayretlerinden ilki Lamb ve meslektaşları (1987) tarafından ortaya atılan baba katılım tipolojisidir. Tipolojide babaların çocukların yaşamlarındaki rolleri üç farklı boyutta ele alınmıştır. Bunlar; doğrudan temas, ulaşılabilirlik ve sorumluluktur. Doğrudan temas, babaların çocuklarıyla doğrudan yaptıkları oyun oynama, kitap okuma, ödev yapma gibi tüm etkinlikleri ve paylaşılan etkileşimleri kapsamaktadır. Ulaşılabilirlik, babaların çocukları için fiziksel ve psikolojik olarak erişilebilir olmasını, çocukların babalarının varlığını ve istedikleri zaman ona ulaşabileceklerini bilmelerini içermektedir. Bu boyutta çocuklarla babalar arasında doğrudan bir etkileşim söz konusu olmasa da babalar çocukları açısından ulaşılabilir bir konumda bulunmaktadır. Sorumluluk ise babaların çocuklarıyla ilgili beslenmesi, giyimi, tedavisi, eğitimi gibi tüm bakım sorumluluklarını anneleri gibi üstlenmesini; çocuklarıyla ilgili planlarını, kararlarını ve mevcut kaynak düzenlemelerini içermektedir (Lamb, 2000; Merdin, 2019). Lamb ve meslektaşları (1987) attıkları bu ilk adımda babaların çocuklarının yaşamlarındaki rollerini yalnızca davranışsal alan özelinde tek bir boyutta ele almışlar, diğer alanları göz ardı etmişlerdir. Buna rağmen bu ilk adım babaların rollerine ilişkin zemin oluşturulmuş, bu alanda daha çok araştırma yapılmasının önünü açmıştır (McBride, vd., 2002). Sonraki dönemlerde Pleck (2010) tarafından bu babalık

kavramsallaştırması tekrar gözden geçirilmiş ve uyarlanmıştır. Babaların rollerine ilişkin uygulamada bazı farklılıkların olduğu, bu nedenle dolaylı bakım ve süreç sorumluluğu olmak üzere iki ek boyutun daha eklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak Lamb ve meslektaşlarının (1987) ilk kavramsallaştırması, babaların rollerine ilişkin çalışmalar için temel kuramsal çerçeve olarak anılmaya devam etmiştir.

Daha sonraki yıllarda Palkovitz (2002) babaların rollerini çok boyutlu bir kavram olarak incelemiş ve rolleri birbiri ile örtüşen üç alan kapsamında kavramsallaştırmıştır. Bunlar; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alanlar olarak ifade edilmiştir. Babaların rollerinin hem niceliğinin hem de niteliğinin önemli olduğu vurgulayan Palkovitz, büyük bir baba örneklemiyle araştırmalar gerçekleştirmiş ve babaların çocuklarının yaşamlarında nasıl roller oynadıkları üzerine odaklanmıştır. Araştırmaları sonucunda belirlediği üç alan çerçevesinde babaların 15 farklı rol oynadıklarını ortaya koymuş ve bu alanlara özgü çeşitli aktiviteler oluşturmuştur. Bilişsel alanda; takip etme, ortak ilgi sağlama, planlama ve düşünsel süreçlerle meşgul olma gibi etkinlikler yer almıştır. Duyuşsal alanda; ulaşılabilir olma, duygusal destek sağlama (sevgi ve şefkat gösterme), duyguları paylaşma gibi etkinlikler bulunmaktadır. Davranışsal alanda ise iletişim kurma, öğretme, çocuğun bakımını üstlenme, birlikte etkinlik yapma, çocukla ilgili işler yapma, çocuğa özgü düzenlemeler yapma, çocuğu koruma, çocuğun geçimini sağlama gibi etkinlikler yer almaktadır (Merdin, 2019). Palkovitz kavramsallaştırma çalışmasıyla Lamb ve meslektaşlarının (1987) yalnızca davranışsal boyut ile açıkladığı tipolojilerinden farklı olarak babaların rollerini bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere daha kapsamlı bir şekilde ele almıştır.

Günümüze yaklaştıkça babaların rollerine ilişkin pek çok kavramsallaştırma çabası ortaya atılmıştır. Örneğin; Downer ve Mendez babalık rollerini ortam açısından kavramsallaştırmaya çalışmışlar ve iki şekilde ele almışlardır: Ev temelli roller ve okul temelli roller. Ev temelli rollerde babaların çocuk bakımı ve evde yapılan etkinliklerde oynadıkları roller bulunurken, okul temelli rollerde babaların çocukların okul faaliyetlerine katılımları yer almaktadır (Downer ve Mendez, 2005). Bunun yanında Cook ve meslektaşları (2005) babalık rollerini araçsal ve duygusal olarak iki şekilde ele almışlardır. Araçsal babalık rollerinde babaların çocuğu beslemesi, banyo yaptırması ya da kıyafetlerini değiştirmesi gibi bakım faaliyetleri yer alırken duygusal babalık rollerinde babaların çocuklarıyla etkileşime dayalı etkinlikleri (ör., oyun oynama, kitap okuma vb.) bulunmaktadır (Cook vd., 2005). Öte yandan babaların rolleri doğrudan ve

dolaylı roller olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır (Lamb, 2000; 2010). Doğrudan babalık rolleri, babalar ve çocukları arasındaki etkileşimleri tanımlarken; dolaylı babalık rolleri, babaların çocuklarını anneler ve ev üzerinden dolaylı olarak etkilediği süreçleri içermektedir (Garcia vd., 2022). Son olarak Allport ve meslektaşları (2018) çalışmalarında babaların aile içerisindeki rollerini etkileyen faktörlerin davranışsal boyutta bir modelini önermişlerdir. Araştırmacılara göre babaların aile içerisindeki rolleri üç temel boyutta kavramlaştırılmaktadır. Bunlar; babaların tutumu, rollerle ilgili algılanan normlar ve babaların kişisel eylemlilik duygusudur. Babaların tutumu bir davranışı gerçekleştirmeye ilişkin belirli algıların ve inançların düşünce tarafını oluşturmaktadır. Rollerle ilgili algılanan normlar, babaların davranışsal performansları hakkındaki ırk, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir seviyesi gibi özellikleri ve bu özelliklerin rollerine etkilerini içermektedir. Kişisel eylemlilik duygusu ise babaların davranışı gerçekleştirme yeteneğine olan güven derecesini, performansın algılanan ve gerçek kısıtlamalar karşısında gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini temsil etmektedir.

Yukarıda bazıları özetlenen babalık rollerine ilişkin gayretler, babaların çocuklarının yaşamlarındaki rollerini çeşitli şekillerde tanımlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Kuram oluşturma sürecindeki yeni gayretlerle babalık rollerinin ötesine geçilmeye çalışılmış; kişisel, ilişkisel ve bağlamsal özellikleri de içeren daha ekolojik bir yapıya vurgu yapılmaya başlanmıştır (Pleck, 2012; Roggman, Bradley ve Raikes, 2013). Babalık rollerine yönelik bilgi birikimi her geçen gün güncellenmesine rağmen, babalık rollerinin nasıl kavramsallaştırılması gerektiği detayda zor bir konu olmuş, bu durum babalık rollerini tanımlamayı güçleştirmiştir (Parke, 2000). Dolayısıyla babaların çocuklarının yaşamlarında nasıl rol oynadıkları çeşitli açılardan parça parça ele alınsa da babalık rollerine ilişkin detaylı olarak ele alınmış kapsamlı bir kavramsallaştırmaya halen ihtiyaç duyulmaktadır. İzleyen başlıkta babaların çocuğun dil gelişimindeki rollerinin incelendiği ilgili araştırmalara değinilmiştir.

1.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde alanyazın incelemesi sonucu ulaşılan babaların çocuklarının dil gelişimindeki rollerini inceleyen araştırmalara yer verilmiştir. Ulaşılan tüm çalışmalar hem içerik hem de yöntemsel olarak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Ancak okuma kolaylığı açısından sunum sırasında araştırma özetlerine tek tek yer verilmemiş, araştırmalar içerikleri doğrultusunda açıklanarak ele alınmıştır.

1.2.1. Uluslararası araştırmalar

1.2.1.1. *Babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimdeki rollerini inceleyen araştırmalar*

Babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerdeki rollerinin incelendiğı uluslararası alanyazında yer alan araştırmaların gerçekleştirildikleri nicel araştırma modelleri göz önüne ayrıldığında kendi içerisinde çeşitli gruplara ayrıldığı görülmektedir. Birinci grup araştırmalarda babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerdeki rolleri betimsel şekilde ele alınmıştır (Porter, 2016; Varghese ve Wachen, 2016). Varghese ve Wachen (2016) gerçekleştirdikleri alan yazın incelemesinde babaların çocukların okuryazarlık becerileri ve dil gelişimleri üzerindeki rollerine ilişkin araştırma bulgularını sentezlemişlerdir. 1994–2014 yılları arasında gerçekleştirilen 312 çalışma arasından araştırma ölçütlerine uyan doğrudan babalarla ilişkili 19 çalışmayı incelemişlerdir. Sentezlerinden hareketle babaların çocuklarının okuma-yazma etkinliklerine katılım düzeylerinin ve dil gelişimine katkılarının çeşitli faktörlerden etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Babaların eğitim düzeyi, gelir seviyesi, ikamet durumu ve çocuğun anne ile olan ilişkisi; çocuklardaki okuryazarlık becerileri ve dil gelişimleri ile ilişkili dolaylı faktörler olarak betimlemişlerdir. Bunun yanında babaların kullandıkları daha karmaşık dilin, okuma-yazma etkinliklerine katılımlarının ve duyarlı ebeveynlik davranışlarının çocuklarının okuryazarlık becerilerine ve dil gelişimlerine benzersiz, doğrudan sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanında Porter (2016) çalışmasında babaların okul öncesi çocuklarıyla kurdukları etkileşimlere ilişkin algılarını ve bu algılarının çocuklarının dil gelişimleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırmalarının sonucunda babaların ev ortamı ve çocuk bakımı faaliyetlerine geçmişe oranla daha fazla katıldıklarını, çocuklarıyla kurdukları etkileşimler sırasında niteliksel ve niceliksel olarak annelerle karşılaştırıldığında daha farklı dil kalıpları ve örüntüleri kullandıklarını ortaya koymuşlardır.

Kısaca açıklanan birinci grup araştırmalar babaların çocuklarının dil gelişimlerinde önemli roller oynadıklarına ilişkin alanyazına değerli bilgiler sağlamaktadırlar ancak bu durum kendi araştırma bağlamlarında ve sınırlarında yalnızca betimsel düzeyde ortaya konulmuştur (Porter, 2016; Varghese ve Wachen, 2016).

İkinci grup araştırmalarda babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerdeki rolleri ilişkisel olarak incelenmiştir (Ataman-Devrim, Nixon ve Quigley,

2023; Baker vd., 2015; Conica, Nixon ve Quigley, 2019; Lankinen vd., 2020; Leech vd., 2013; Malin vd., 2012; McMurdie, 2012; Pancsofar vd., 2010; Pancsofar vd., 2013; Paulson, Keefe ve Leiferman, 2009; Quigley, Nixon ve Lawson, 2018; Reynolds vd., 2018; Schwab vd., 2018; Tamis-LeMonda vd., 2004; Teufl vd., 2020). Ataman-Devrim, Nixon ve Quigley (2023) çalışmalarında babaların ve annelerin çocuklarıyla etkileşimleri sırasında başvurdukları ortak ilgi takipleriyle çocuklarının dil becerileri arasındaki yordayıcılık ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda annelerin ortak ilgiyi takipleriyle çocuklarının dil becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamışken, babaların ortak ilgi takiplerinin üç yaşında olan çocuklardaki ifade edici dil becerilerinin önemli bir yordayıcısı olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında Baker ve meslektaşları (2015) çalışmalarında anaokuluna girişten hemen önce gerçekleştirilen paylaşılan kitap okuma etkinlikleri sırasında babaların ve annelerin sağladığı dil girdilerinin çocukların harf-kelime tanımlaması, resimli sözcük dağarcığı, uygulamalı dil becerileri ve uygulamalı problem puanları arasındaki tahmine dayalı ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda annelerin ortalama ifade uzunluklarının çocuklarının uygulamalı problem puanlarını yordadığı, daha da önemlisi babaların ortalama ifade uzunluklarının çocukların sözcük dağarcığını ve uygulamalı problem puanlarını, annelerden çok daha fazla yordadığı bulunmuştur. Bir başka çalışmada Conica, Nixon ve Quigley (2019) karşılaştırmalı bir yaklaşım kullanarak, babaların ve annelerin etkileşimleri sırasında çocuklarına yönelik sözcük tekrarı kullanımlarının çocuklarının dil becerileri arasındaki eşzamanlı ve yordayıcı ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda 24 aylık çocuklardaki annelerin sözcük tekrarları çocuklar 48 aylık olduklarında sahip oldukları dil becerileri ile anlamlı bir ilişki göstermese de babaların bu dönemdeki sözcük tekrarları ile 48 aylık çocukların sözcük dağarcığının çeşitliliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Paulson, Keefe ve Leiferman (2009) çalışmalarında erken dönemde görülen anne ve baba depresyon düzeyinin 24 aylık çocukların ifade edici dil becerileri üzerindeki etkilerini ve bu süreçteki ebeveyn-çocuk okuma etkinliklerinin oynadığı rolü incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmalarının sonucunda hem annelerin hem de babaların depresyon düzeylerinin çocuklara sağlanan okuma etkinlikleri ile negatif bir ilişki içinde olduğu, ancak yalnızca babaların depresyon düzeyinin daha sonraki yıllar için çocukların ifade edici sözcük dağarcığı gelişimi ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Dahası Leech ve meslektaşları (2013) çalışmalarında babaların sağladığı dil girdileri ile çocuklarının dil gelişimi arasındaki ilişkiyi

incelemişler, bunun yanında anne ve baba konuşmalarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymuşlardır. Araştırmalarının sonucunda babaların erken dönemde sağladıkları dil girdilerinin çocuklarının dil gelişimleri ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca babaların annelerden farklı olarak daha çok 5N1K soru kalıbı ve rica cümlesi kullandığı belirtilmiştir. Bununla birlikte Reynolds ve meslektaşları (2018) çalışmalarında kırsal bölgelerde yaşayan ve 6-36 aylık dönemde çocukları olan babaların ve annelerin, çocuklarına sağladıkları dil girdilerinin çocuklarının anaokulu başarılarını yordayıp yordamadığı incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda hem annelerin hem de babaların dil girdilerinin çocuklarının anaokulu başarısıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Çoklu regresyon sonuçlarında ise benzer şekilde hem annelerin hem de babaların kullandıkları sözcükler ve 5N1K soru kalıplarının, çocuklarının sözcük dağarcıkları, ortalama ifade uzunlukları ve matematik sonuçlarıyla anlamlı bir ilişki içinde oldukları vurgulanmıştır. Ek olarak Teufl ve meslektaşları (2020) çalışmalarında babaların bağlanma güvenliği ve eğitim düzeyleri açısından çocuklarının erken çocukluk dil becerilerine -annelerin üstünde ve ötesinde- nasıl katkıda bulunduklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmalarının sonucunda annelerden farklı olarak baba-çocuk bağlanma güvenliğinin çocukların ifade edici dil becerileri üzerinde önemli etkisi olduğu ortaya konmuştur.

Seçilen temsili örnek çalışmalarla özetlenen ikinci grup araştırmalar babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerinde önemli ve farklı roller oynadıklarına yönelik değerli bilgiler sunmaktadırlar. Ancak bu çalışmalar ilgili rolleri kendi araştırma kapsamlarında benimsedikleri değişkenler açısından yalnızca ilişkisel olarak ele almışlardır (Ataman-Devrim, Nixon ve Quigley, 2023; Baker vd., 2015; Conica, Nixon ve Quigley, 2019; Lankinen vd., 2020; Leech vd., 2013; Malin vd., 2012; McMurdie, 2012; Pancsofar vd., 2010; Pancsofar vd., 2013; Paulson, Keefe ve Leiferman, 2009; Quigley, Nixon ve Lawson, 2018; Reynolds vd., 2018; Schwab vd., 2018; Tamis-LeMonda vd., 2004; Teufl vd., 2020).

Üçüncü grup araştırmalarda babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri nedensel karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Hladik ve Edwards, 1984; Kwon vd., 2013; Rowe, Coker ve Pan, 2004; Rutherford ve Przednowek, 2012; Warren-Leubecker ve Bohannon, 1984). Hladik ve Edwards (1984) çalışmalarında doğal ev ortamında anne ve babaların küçük çocukları ile gerçekleştirdikleri etkileşimlerini niteliksel ve niceliksel olarak karşılaştırmışlardır. Babaları ve anneleri çocuklarıyla

etkileşim kurarken karşılaştırmışlar; toplam yanıt sayısı, toplam kelime sayısı, toplam morfem sayısı, ortalama ifade uzunluğu ve her ebeveynin cümle şekilleri olarak çoğunlukla benzer özellikler gösterdikleri ifade etmişlerdir. Bunun yanında Kwon ve meslektaşları (2013) araştırmalarında ebeveyn cinsiyetinin (anneye karşı baba) ve etkinlik ortamının (yapılandırılmış oyuna karşı serbest oyun); ebeveynlik kalitesi, çocuk katılımı, oyun davranışları ve ebeveyn-çocuk dili kullanımı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda annelerin ve babaların sağladığı ebeveyn dilinin; çocukların ebeveynleri ile olan etkileşimi, oyun katılımları ve ebeveyn-çocuk dili kullanımı üzerinde önemli etkilerinin olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca ebeveyn cinsiyetinin (anne ya da baba olmanın) ebeveyn-çocuk dili kullanımı üzerinde bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Ayrıca Rowe, Coker ve Pan (2004) çalışmalarında düşük gelirli babaların ve annelerin çocuklarıyla olan konuşmalarını incelemiş, aradaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymuşlardır. Uygulanan nicel analizler sonucunda babaların ve annelerin çocuklarla konuşmalarının, ortalama ifade uzunluğu ile ölçüldüğünde miktar, kelime dağarcığı çeşitliliği veya dil karmaşıklığı açısından farklılık göstermediğini ortaya koymuşlardır. Ancak annelerden farklı olarak babaların çocuklarını konuşmaya teşvik eden dili daha çok tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında babalar annelere göre çocuklarını düşünmeye iten 5N1K soru kalıplarını daha çok tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Ayrıca babaların çocuklarıyla kurduğu etkileşim bağlamlarında rica yapılarını daha çok kullanmaya meyilli olduklarını gözlemişlerdir. Genel olarak araştırmalarında babaların bu zorlayıcı farklılıklarının çocuklarını iletişime cesaretlendirdiğinin ve konuşmaya teşvik ettiğinin, dolayısıyla dil gelişimini desteklediğinin altını çizmişlerdir.

Kısaca özetlenen üçüncü grup araştırmalar babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerinde önemli ve farklı roller oynadıklarını alanyazına kazandırmaları açısından oldukça değerlidir. Ancak bu çalışmalar babaların rollerini kendi kapsamlarında ve yalnızca belirledikleri değişkenler açısından ele almışlar, grup farklılıklarını bu özellikler özelinde açıklamışlardır (Hladik ve Edwards, 1984; Kwon vd., 2013; Rowe, Coker ve Pan, 2004; Rutherford ve Przednowek, 2012; Warren-Leubecker ve Bohannon, 1984).

Dördüncü grup araştırmalarda babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri hem ilişkisel hem de nedensel karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Lovas, 2011; Malin, Cabrera ve Rowe, 2014; Martin, Ryan ve Brooks-Gunn, 2007;

Pancsofar ve Vernon-Feagans, 2006; Rowe, Leech ve Cabrera, 2016; Salo vd., 2016; Sethna, Murray ve Ramchandani, 2012; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012). Martin, Ryan ve Brooks-Gunn, (2007) araştırmalarında anne ve babalarıyla yaşayan beş yaşındaki çocuklarla yalnızca anneleriyle yaşayan beş yaşındaki çocukları dil yeterlikleri açısından karşılaştırmışlardır. Araştırma sonucunda her iki ebeveyni ile yaşayan çocukların dil yeterliklerinde en yüksek puanı aldıklarını görmüşler, yalnızca annesiyle yaşayan çocukların daha düşük puanlar aldıklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda araştırmada dillerinde daha yetkin olan çocukların hem annelerinin hem de babalarının olduğu daha zengin bir bağlamda büyüdükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında Pancsofar ve Vernon-Feagans (2006) babaların çocuklarının erken dil yaşantılarındaki rollerinin uzun süreli etkilerini incelemişlerdir. alışmalarında erken dönemde çocuklarıyla ilgilenen babaların bu ilgilerinin çocuklarının ileriki yaşlardaki ifade edici dil gelişimlerine önemli ve benzersiz bir katkı sağladığını vurgulamışlardır. Özellikle 24 aylıkken çocuklarıyla etkileşimlerinde farklı kelimeler kullanan babaların çocuklarının 36 aylık olduklarında ifade edici dil becerilerinin daha yüksek seviyelerde ölçüldüğü görülmüştür. Diğer taraftan Rowe, Leech ve Cabrera (2016) alışmalarında babaların başvurdukları 5N1K soru kalıplarının çocuklarının ileriki yıllardaki sözcük dağarcıkları ve sözel mantık becerileri ile ilişkili olup olmadıklarını incelemişlerdir. Araştırmaları sonucunda babaların dil girdilerinin genel miktarının çocukların sözcük dağarcığı veya sözel mantık becerileri ile ilişkili olmadığı ortaya konmuştur. Ancak babaların 5N1K soru kalıplarının kullanımının çocukların hem sözcük dağarcığı hem de sözel mantık becerileri ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında çocukların 5N1K soru kalıplarına verdikleri cevaplar, diğer sorulara verdikleri cevaplardan daha sık ve söz dizimsel olarak daha karmaşık olarak ölçülmüştür. Ayrıca Sethna, Murray ve Ramchandani (2012) alışmalarında babaların depresiflik özelliklerinin üç aylık bebekleriyle olan etkileşimlerine etkilerini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda babalardaki depresyon düzeyi arttıca bebeklerinin konuşmalarına odaklanma durumlarının azaldığı belirtilmiştir. Bunun yanında daha depresif özellikler gösteren babaların konuşmaları, daha az olan babalara göre daha olumsuz ve eleştirel ifadeler içerdiği bulgusuna rastlanmıştır. Ek olarak Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro (2012) alışmalarında anne ve babaların çocuklarıyla oynadıkları oyunlar sırasında kullandıkları etkileşimlerini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda tek ebeveyn ocuk etkileşiminin aksine

çocukların her iki ebeveynleriyle oynamalarının zenginleştirilmiş dil ortamları sağladığı, bir ebeveynin diğerinin eksiklerini telafi edici rolünün olabileceği vurgulanmıştır.

Seçilen temsili örnek çalışmalarla kısaca ifade edilen dördüncü grup çalışmalar babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini açıklarken yalnızca neden-sonuç ilişkisine odaklanmamış, değişkenler arasındaki korelasyonları, regresyonları ve yol analizi modellerini de ortaya koymuşlardır. Bu açıdan alanyazına değerli bilgiler sağlamaktadırlar. Öte yandan nicel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirildikleri için ilgili babalık rollerine yönelik yalnızca kendi kapsamlarında ve detaylarında ele aldıkları değişkenler açısından sonuçlar sunmuşlardır.

1.2.1.2. Babaların işitme kayıplı çocukların dil gelişimdeki rollerini inceleyen araştırmalar

Uluslararası alanyazında babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine odaklanan iki çalışmaya rastlanmıştır (Calderon ve Low, 1998; Porter, 1993). Gerçekleştirilen iki çalışmadan ilki Calderon ve Low (1998) tarafından ilişkisel araştırma olarak yürütülmüştür. Araştırmacılar babalarının varlığının veya yokluğunun erken müdahale dönemindeki işitme kayıplı çocukların sosyal-duygusal gelişimleri, dil gelişimleri ve akademik başarıları üzerindeki potansiyel etkilerini incelemişlerdir. Araştırmalarında üç soru üzerine yoğunlaşmışlardır. Bunlardan ilki, babaların varlığının veya yokluğunun, annelerin erken müdahale sırasında ve/veya sonrasında işitme kayıplı çocuğuyla olan ilişkisinde veya çocuğunun gelişimine yönelik davranışları üzerinde herhangi bir etkisi var mıdır? İkincisi babası olan işitme engelli çocuklar ile olmayanlar arasında erken müdahale kazanımları açısından farklılık var mıdır? Üçüncüsü eğer farklılık var ise, çocuklar erken müdahale dönemini bitirdiklerinde babanın varlığı veya yokluğu devam ettikçe bu farklılıklar zaman içinde nasıl etkilenmektedir. Araştırma sonucunda erken müdahale sırasında ve/veya sonrasında babaların varlığının veya yokluğunun annelerin davranışını ve çocuklarının gelişimine ilişkin algısını etkilemediği ortaya koyulmuştur. Ancak babaları aile eğitimi oturumlarına katılan işitme kayıplı çocukların, babaları katılmayan çocuklarla kıyaslandığında daha iyi dil becerilerine sahip oldukları belirtilmiştir. Bunun yanında işitme kayıplı çocuklar erken müdahale dönemini bitirdiklerinde diğer grup çocuklarla sosyal-duygusal açıdan farklılık göstermeseler de babası katılan çocukların daha yüksek dil becerileri ve akademik başarı gösterdiklerini vurgulamışlardır. Gerçekleştirilen ikinci çalışma ise Porter (1993) tarafından nedensel

karşılaştırma araştırması şeklinde ele alınmıştır. Porter babaların dil yetersizliği (language-impaired) olan çocuklarıyla etkileşimlerinde kullandığı söylem özelliklerini tipik gelişim gösteren çocuklar ve babaları arasındaki söylem özellikleri ile karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda baba grupları arasında farklı söylem özelliklerinin yer aldığı ve değişkenliğin belirgin olduğu bulunmuştur. Ayrıca sonuçlar baba gruplarının bireysel iletişim becerilerinde de önemli farklılıkları ortaya koymuştur. Buna göre dil yetersizliği olan çocukların babalarının, tipik gelişim gösteren çocukların babalarına kıyasla iletişim becerilerinde daha yetkin oldukları saptanmıştır.

Babaların iştirme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rollerini sınırlı düzeyde de olsa betimleyen bu çalışmalar, nicel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir ve kendi özgünlükleriyle önemli bilgiler sağlamaktadırlar (Calderon ve Low, 1998; Porter, 1993). İzleyen başlıkta babaların tipik gelişim gösteren çocukların dil gelişimindeki rollerinin incelendiği ulusal araştırmalara yer verilmiştir.

1.2.2. Ulusal araştırmalar

1.2.2.1. Babaların tipik gelişim gösteren çocukların dil gelişimindeki rollerini inceleyen araştırmalar

Ülkemizde gerçekleştirilen babaların tipik gelişim gösteren çocukların dil gelişimindeki rollerinin incelendiği üç çalışmaya rastlanmıştır (Cengiz, 2016; Ersan, 2015; Seven ve Goldstein, 2019). Bu çalışmalardan ilki Cengiz (2016) tarafından nedensel karşılaştırma araştırması olarak ele alınmıştır. Cengiz çalışmasında babaların SED'leri ile çocuklarına sağladıkları dil girdileri arasındaki ilişkiye odaklanmış, babaların SED'lerinin küçük çocuklarıyla gerçekleştirdikleri oyun bağlamında kullandıkları ifade karmaşıklığını nasıl etkilediğini ortaya koymuştur. Araştırmasının sonucunda yüksek SED'li babaların ve çocuklarının oyun bağlamlarındaki ifadelerinin düşük SED'li babalar ve çocuklarına göre daha uzun ve karmaşık olduğu belirtilmiştir. İkinci çalışma Seven ve Goldstein (2019) tarafından tek denekli araştırma şeklinde ele alınmıştır. Araştırmacılar ülkemizdeki düşük SED'de yer alan babaların kitap okuma etkinliğinde kullandığı bağlamsızlaştırılmış dil ipuçları yönteminin etkililiğini araştırmışlardır. Araştırmalarının sonucunda bağlamsızlaştırılmış dil ipuçları yöntemini uygulayan baba-çocuk çiftlerinin etkileşimlerinin arttığı görülmüştür. Üçüncü çalışma ise Ersan (2015) tarafından deneysel araştırma olarak yürütülmüştür. Ersan babalara verilen

eğitim programının çocuklarının dil gelişim düzeylerine etkisini ortaya koymuştur. Araştırması sonucunda dil destek programına katılan babaların çocuklarının dil gelişim düzeyleri ile katılmayan babaların çocuklarının dil gelişim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark bulunmuştur.

Ülkemizdeki babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerdeki rollerini inceleyen bu üç çalışma (Cengiz, 2016; Ersan, 2015; Seven ve Goldstein, 2019) uluslararası alanyazındaki çalışmalarla hem içerik hem de yöntemsel açıdan benzerlik göstermekte ve alana ülkemizdeki babalar bağlamında değerli bilgiler sağlamaktadırlar. İzleyen başlıkta babaların işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerdeki rollerinin incelendiği ulusal araştırmalara değinilmiştir.

1.2.2.2. Babaların işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerdeki rollerini inceleyen araştırmalar

Ülkemizde babalar ve işitme kayıplı çocukları üzerine daha önce ifade edildiği gibi yalnızca üç çalışma yapılmış olsa da (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Arsan ve Uzuner, 2022; Şahlı, 2011), babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerdeki rollerinin incelendiği bir araştırmaya ulaşılamamıştır.

1.3. Araştırmanın Gereksinimi

Yukarıda detaylandırıldığı üzere babaların tipik gelişim gösteren çocuklarının dil gelişimlerdeki rollerini inceleyen çalışmalar, babalar ve çocukları arasındaki farklı etkileşimleri ve babaların çocuklarının dil gelişimlerinde oynadıkları annelerden farklı rolleri anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır (Cengiz, 2016; Ersan, 2015; Pancsofar ve Vernon-Feagans, 2006; Rowe, Coker ve Pan, 2004; Rowe, Leech ve Cabrera, 2016; Seven ve Goldstein, 2019; Tamis-LeMonda, Baumwell ve Cristofaro, 2012; Varghese ve Wachen, 2016). Bu anlamda uluslararası ve ulusal alanyazında yer alan bu çalışmalar, babaların belirli rollerini, ihtiyaçlarını ve deneyimlerini daha iyi anlamak için önemli bir adımdır ve çalışmaların sağladıkları katkılar oldukça değerlidir. Ancak ulusal ve uluslararası alanyazında yer alan bu çalışmaların yalnızca nicel araştırma yöntemleriyle modellendiği, derinlik bakımından sınırlı bulgular sağladıkları ve -özellikle ulusal alanyazında- sayı bakımından görece az oldukları (Cengiz, 2016; Ersan, 2015; Seven ve Goldstein, 2019) görülmektedir. Dolayısıyla nitel araştırma yöntemlerinin bulgulara yönelik detaylı betimleme gücü de göz önünde alındığında babaların mevcut rollerini

çeşitli yönlerden ele alan hem daha fazla sayıda hem de nitel araştırma yöntemiyle desenlenmiş çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini inceleyen çalışmalar babaların var olan rollerini açıklamaya çalışmışlardır (Calderon ve Low 1998; Porter, 1993). Uluslararası alanyazında yer alan ve nicel araştırma yöntemi ile modellenen bu iki çalışma önemli bulgular sağlasa da babaların rollerini kapsamı odağında belirledikleri değişkenler açısından açıklamışlardır. Mevcut bu durum babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini açıklamada yeterli olarak görülmemektedir. Bunun yanında ulusal alanyazında babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini inceleyen bir çalışmaya henüz ulaşılammıştır. Bu durum ulusal alanyazın için önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Dolayısıyla babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini detaylı bir şekilde açıklayan daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Dahası yukarıda özetlenen çalışmaların hiçbirisi babaların rollerine yönelik kavramsallaştırma ve kuram oluşturma süreçleri içermemektedir. Günümüzde kuram oluşturma süreçlerini devam ettiği bilinmekle birlikte (Lamb vd., 1987; Palkovitz, 2002), bu gayretlerin hem sayı olarak hem de kapsam olarak sınırlı oldukları görülmektedir. Bunun yanında babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine yönelik henüz bir kuram oluşturma sürecine rastlanmamıştır. İşitme kayıplı çocuğa sahip olmak, etiketlenme, yetersizliğe yönelik artan ihtiyaçlar, ekonomik yük, ek bakım sorumlulukları gibi zorlukları beraberinde getirmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Arsan ve Uzuner, 2022). Farklılaşan bu aile bağlamı içerisinde babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini detaylı bir şekilde anlamak gerekmektedir. Babaların işitme kayıplı çocuklarının yaşamlarındaki önemleri de düşünüldüğünde dil gelişimlerindeki rollerinin kavramsallaştırması ve bir kuram çerçevesinde açıklanması oldukça ilgi çekicidir ve büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini ve rollerinin yer aldığı bağlamı kapsamlı bir kuramsal çerçevede açıklayan bu çalışmaya gereksinim duyulmaktadır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini keşfetmek ve bu rolleri kapsamlı bir kavramsal çerçeve ile açıklayan bir kuram geliştirmek amaçlanmıştır. Bunun yanında yapılandırmacı gömülü teori deseninin

araştırmacıya yüklediği nitelik ve rol gereği (Charmaz, 2006; 2014) çalışmada araştırmacının gelişim sürecine de odaklanılmıştır. Bu anlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri nelerdir?
 - a) Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimler nelerdir?
 - b) Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimler arasında nasıl bir ilişki vardır?
 - c) Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimlerin işleyişi nasıldır?
2. Araştırmacının bir araç olarak araştırma sürecindeki gelişimi nasıl gerçekleşmiştir?
 - a) Araştırmacının rolü ve konumu nedir?
 - b) Araştırmacıda gerçekleşen değişim ve gelişimler nelerdir?

1.5. Araştırmanın Önemi

Uluslararası alanyazında babaların işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerindeki rollerini inceleyen yalnızca iki çalışma bulunmaktadır (Calderon ve Low, 1998; Porter, 1993). Ulusal alanyazında ise bu türde bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmalar babaların rollerini kendi kapsamları odağında belirledikleri değişkenler açısından ele almışlardır. Mevcut çalışmada ise alanyazından farklı olarak babaların rolleri kapsamlı bir şekilde betimlenmiş ve alanyazındaki bilimsel bilgi temelini geliştirmiştir. Bunun yanında mevcut çalışmanın her geçen gün önemi daha çok vurgulanan babaları ve rollerini ele alması babaların dünyalarına ilişkin farklı bir bakış açısı sunması açısından önemli olarak görülmektedir. Bu anlamda mevcut çalışmanın babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerine yönelik önemli bir ilk adım olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma gömülü teori deseni ile gerçekleştirilmiştir. Babaların hem tipik gelişim gösteren hem de işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine yönelik yapılan tüm çalışmalar nicel araştırma yöntemleri ile modellenmiştir. Bu çalışmanın gömülü teori deseni ile gerçekleştirilmesi ve babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini kapsamlı bir kuram olarak açıklaması araştırmayı alanyazındaki diğer yöntemler içinde farklı bir desen olarak özgün kılmaktadır. Dolayısıyla daha önce alanyazında örneğine rastlanmayan bu gömülü teori çalışmasının, bu alanda yapılan ilk çalışma olması

ve kılavuz bir model sunması nedeniyle önem taşıdığı düşünülmektedir. Bunun yanında mevcut çalışmanın bu özgünlüğüyle benzer desenle gerçekleştirilecek çalışmalara, babaların rollerine yönelik benzer durumlara ve yapılacak ileri araştırmalara yol gösterici olabileceği beklenmektedir.

Bu çalışma alanyazına babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine yönelik kapsamlı bir kuram kazandırmaktadır. Bu kuram desen gereği her ne kadar tüm işitme kayıplı çocuk babalarına genellenebilir bir özellik göstermese de bu babaların rollerine ilişkin önemli örnekler, anlayışlar ve açıklamalar sunmaktadır. Dolayısıyla işitme kayıplı çocuk aileleri açısından babaların rollerinin daha detaylı olarak anlaşılmasına, farkındalıklarının artmasına ve işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerinin daha nitelikli olarak desteklenmesine ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu anlamda mevcut çalışmanın işitme kayıplı çocukların dil gelişimine de önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma aracılığıyla babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerinin kapsamlı olarak betimlenmesi işitme kayıplı çocuklar alanında çalışan eğitimcilere ve aile eğitimi uzmanlarına bakış açısı sunmaktadır. Bu bakış açısının aile eğitimi uygulamalarının içeriğinin ve planlamasının bilimsel dayanaklı olarak geliştirilmesinde babalara uygunluk açısından uzmanlara ve araştırmacılara fikir sağlayacağı varsayılmaktadır. Bunun yanında geliştirilen yeni aile eğitimi uygulamalarıyla kuram ve uygulama arasındaki boşluğun azaltılacağı ve babaların aile eğitimi uygulamalarına katılımlarının daha çok artacağı öngörülmektedir. Bu anlamda mevcut çalışmanın hem alan uzmanlarına hem de aile eğitimi uygulamalarına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, Covid-19 pandemisinin etkin olduğu dönemde, çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Salgın süreciyle birlikte önemi daha da artan uzaktan erişim uygulamalarının mevcut çalışmada yer almasının, bu türdeki çalışmaların yaygınlaşmasına öncülük edeceği düşünülmektedir. Araştırmanın diğer bir özgünlüğünün de gömülü teori deseninin, veri toplama tekniklerinin ve ilgili tüm nitel araştırma süreçlerinin çevrimiçi ortama uyarlanarak yürütülmesidir. Bu uyarlamanın ve bilgilerin gerçekleştirilecek sonraki çalışmaların daha geniş kitlelere ulaşılmasında, zamandan ve ortamdan tasarruf sağlanmasında ve hızlı erişim olanağıyla etkili bir araştırma sürecinin yürütülmesinde avantajlar sağlayacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla ilgili çevrimiçi

süreçleri bünyesinde barındıran bu çalışmanın çevrimiçi olarak gerçekleştirilecek sonraki nitel araştırmalara rehberlik edeceği beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Yöntem bölümünde araştırma amacına ve sorularına cevap ararken seçilen desen, desen bağlamında benimsenen özellikler, kullanılan veri toplama teknikleri ve süreç içerisinde uygulanan prosedürler açıklanmıştır. Bölüm, bir desen olarak gömülü teorinin kuramsal çerçevesi ile başlamaktadır. Kuramsal çerçeve ele alındıktan sonra kuram oluşturma süreci açıklanmıştır. Kuram oluşturma süreci iç içe geçmiş bir şekilde ve döngüsel olarak gerçekleştirildiği için katılımcıların belirlenmesi, veri toplama teknikleri, verilerin toplanması, analiz edilmesi, veri yönetimi, alanyazın incelemesi gibi başlıklar bu süreç içerisinde detaylarıyla ifade edilmiştir. Son olarak kuramın test edilmesi, araştırmanın kalite standartları ve etik konular açıklanmıştır.

Yöntem bölümünde ayrıca var olan kuramsal bilgiler rehberliğinde araştırma sürecinde neler yapıldığı açıklanmış ve bu yapılanlar kuramsal bilgiye yer verilmeden doğrudan kaynakçalar ile desteklenmiştir. Bu anlatımın yanında yapılandırmacı gömülü teori deseni (constructing grounded theory), kuramsal örnekleme (theoretical sampling), sürekli karşılaştırmalı analiz (constant comparative analysis), hatırlatıcı not yazımı (memo-writing/memorial notes), kuramsal duyarlılık (theoretical sensitivity), kuramsal doygunluk (theoretical saturation) gibi gömülü teori desenine özgü özellikler açıklanırken öncelikle kuramsal bilgilerden bahsedilmiş, daha sonra bu bilgilerden yola çıkarak araştırma sürecinde neler yapıldığı açıklanmıştır. Son olarak yöntem bölümünde yer verilen her bir kuramsal bilginin gömülü teori deseninin bu tezdeki uygulamasının yorumlanabilmesini ve tartışılabilmesini sağlamak için zemin oluşturduğu düşünülmektedir.

2.1. Araştırma Deseni

Benimsenen amaç doğrultusunda bu araştırma gömülü teori (grounded theory) olarak desenlenmiştir. Gömülü teori, kişilerin algılarında ve deneyimlerinde gömülü olan süreçleri (ör., etkileşimler, davranışlar vb.) ve anlamlandırmaları kapsamlı bir kavramsal çerçevede keşfetmek ve bu keşfe yönelik açıklayıcı bir kuram oluşturmak amacıyla kullanılan desendir (Birks ve Mills, 2022; Charmaz, 2006; 2014; Özden, 2019; Urquhart, 2023).

Uluslararası alanyazında grounded theory (Charmaz, 2006; 2014) olarak adlandırılan desen ulusal alanyazında farklı isimlendirmelerle kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları; alt teori (Akturan ve Hatemoğlu, 2017), kuram oluşturma (Yıldırım ve Şimşek, 2021), temellendirilmiş kuram (Ekiz, 2020; Gençoğlu, 2014), gömülü teori (Özden, 2019), grounded teori metodolojisi (Arık ve Arık, 2016), gömülü kuram (Gürbüz ve Şahin, 2018) ve gizli kuramdır (Güçlü, 2021). Desen ulusal alanyazında en fazla kullanılan şekli olmasından dolayı raporlaştırma sırasında gömülü teori ismi ile kullanılmıştır.

Bu araştırmada gömülü teori desenin seçilme gerekçeleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki yapılan ön alanyazın incelemesi sırasında uluslararası ve ulusal alanyazında babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri hakkında - ulaşılabildiği kadarıyla- oldukça az bilginin bulunmasıdır. Bu anlamda konuya ilişkin kapsayıcı bir kuramın ortaya çıkarılması gereklidir. Geliştirilen kuram bu rolleri detaylarıyla açıklayacak, rollerin daha nitelikli anlaşılmasını sağlayacak ve alanyazındaki boşluğu dolduran adımlardan biri olacaktır. İkincisi Türkiye'nin farklı bölgelerinde kendi özgünlükleriyle yaşayan babaların konuya ilişkin anlamlandırmalarını açığa çıkartmak araştırmacı açısından ilgi çekicidir. Desenin bu duruma olanak sağladığı düşünülmektedir. Üçüncüsü araştırmacının betimlemenin ötesinde bir çalışma yürütme isteği ve alanyazına bir ürün kazandırma gayretidir. Dolayısıyla gömülü teori deseni barındırdığı özellikler açısından uygun bir desen olarak düşünülmüştür. Dördüncüsü ise özellik olarak gömülü teori desenin esnek yapıda olması, veri toplamanın ve analizin süreç boyunca eş zamanlı olarak yapılmasıdır. Böylelikle veriler çoğaldıkça, değişikçe ve ilerledikçe kuramın gelişmesine ve son haline ulaşmasına olanak sağlamaktadır.

2.1.1. Gömülü teorinin türleri

Gömülü teori daha çok tanınması ve farklı alanlardaki kullanımının yaygınlaşması ile zaman içinde farklı araştırmacılar tarafından geliştirilmiş, uyarlanmış ve dönüştürülmüştür (Birks ve Mills, 2022). Gömülü teorinin alanyazında yer alan bu türleri, Glaser tarafından oluşturulan klasik/gelişen gömülü teori (classical/emerging design) (Glaser 1978; 2011), Strauss ve Corbin ile ilişkilendirilen sistematik gömülü teori (systematic design/theory) (Corbin ve Strauss 2015; Strauss, 1987), Schatzman'ın savunduğu boyut analizi teorisi (dimensional analysis) (Schatzman, 1991), Wuest'in ortaya attığı feminist gömülü teori (feminist grounded theory) (Wuest, 1995), Clarke'in

yorumladığı durum analizi teorisi (situational analysis) (Clarke, 2005) ve Charmaz tarafından ele alınan yapılandırmacı gömülü teoridir (constructing grounded theory) (Charmaz 2006; 2014).

Gömülü teori desenleri farklı bakış açılarına ve felsefi temele göre gerçekleştirilseler de tüm desenlerde ortak olarak vurgulanan belirli özellikler bulunmaktadır. Bunlardan ilki tüm gömülü teori türleri sosyal bir süreci açıklamaktadır. İkincisi eşzamanlı veri toplama ve analiz etme, sürekli karşılaştırma yapma ve hatırlatıcı not yazımı gibi teknikler tüm desenlerde kullanılmaktadır. Üçüncüsü tüm türler kuram oluşturmak için kuramsal örneklemeden yararlanmaktadırlar. Son olarak tüm gömülü teori desenlerinde araştırmada katılımcılardan elde edilen verilere dayanan bir kuram oluşturma sürecine odaklanılmaktadır (Charmaz, 2006; 2014). Ancak gömülü teori türleri benimsenen felsefi akıma göre araştırmacının konumu, alanyazın incelemesi ve kodlama aşamaları gibi belirli özellikler bakımından da farklılaşmaktadırlar (Charmaz, 2006; 2014).

Bu araştırmada babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini açıklayan bir kuram oluşturulmuştur. Araştırmanın doğasına uygun görüldüğü için babaların bu rolleri ve rollerin gerçekleştiği bağlamlar araştırmacı tarafından çoklu gerçeklik ve farklı dünya görüşleri felsefi düşünceleri göz önüne alınarak betimlenmiştir. Dolayısıyla araştırma bu özellikleri içerdiği için yapılandırmacı gömülü teori deseninin özelliklerinden yararlanarak gerçekleştirilmiştir. İzleyen başlıkta desenin tanıtımı ve tercih edilme gerekçeleri detaylarıyla vurgulanmıştır.

2.1.2. Yapılandırmacı gömülü teori deseni

Yapılandırmacı gömülü teori deseni (constructing grounded theory) Kathy Charmaz tarafından ortaya atılmıştır (Charmaz, 2006; 2014). Charmaz, desenini pozitivist ve post-pozitivist bakış açısından yapılandırmacı bakış açısına taşıyarak uyarlamıştır (Charmaz, 2006; 2014). Desen gömülü teori türlerinde ortak olan analitik çerçeveyi ve tüm özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Deseninin farklılık olarak temel özellikleri ise şu şekilde ifade edilebilir: a) Desende bilginin yapılandırıldığı ve bağlama özgü olduğu, dolayısıyla çoklu gerçeklik düşüncesi vurgulanmaktadır. b) Özgün kişilerin olgulara getirdiği yorum ve anlamlar -diğer bir ifade ile farklı dünya görüşleri- bu desende oldukça önemlidir ve kuram oluştururken bunlara odaklanılmaktadır. c) Araştırmacı bu

desende bir araç olarak görülmektedir. Charmaz'a göre bu özellikler birbiriyle ilişkilidir ve birbirini güçlendirmektedir (Charmaz, 2006; 2014).

Temel özelliklerinden de anlaşılacağı üzere yapılandırmacı gömülü teori deseninde kuramın nesnel ve tarafsız bir şekilde keşfedilmesinden ziyade araştırmacının yorumlarıyla inşa edildiği savunulmaktadır. Bu noktada diğer türlerden farklı olarak desende araştırmacıya önemli bir vurgu yapılmaktadır. Araştırmacının kendi konumunun, bakış açısının ve öznelliğinin kuramda inşa edilen gerçekliğin doğal ve ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilmektedir (Charmaz, 2006; 2014; Higginbottom ve Lauridsen, 2014). Ayrıca araştırmacı ile katılımcılar arasındaki ilişkinin özel olduğu kabul edilmekte, oluşturulacak kuramın her iki tarafın da sorumluluğunda olduğuna inanılmakta, dolayısıyla kuramın karşılıklı etkileşim yoluyla birlikte inşa edildiği vurgulanmaktadır (Charmaz, 2006; 2014; Higginbottom ve Lauridsen, 2014).

Charmaz deseninde bir araç olarak gördüğü araştırmacının özelliklerini de ele almaktadır. Charmaz'a göre araştırmacı araştırdığı konunun ne olduğuna dair yorum ve anlayış inşa etmektedir. Araştırmacının bu yorumu kendi deneyimleri ile şekillenmekte, tarihsel olarak ve bağlama özgü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle desende araştırmacının öznelliğinin açık hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Araştırmacıyı tarafsızlık konumundan bağlamsallaştırılmış bir konuma taşıyan bu değişim eleştirel yansıtma (reflexivity) kavramı ile ifade edilmektedir. Dolayısıyla araştırmacıda var olan eleştirel yansıtmanın kuram oluşturma sürecine getirilen bir zenginlik olduğu kabul edilmekte, eleştirel yansıtmanın açıklanması ve süreçte yer verilmesi önerilmektedir (Charmaz, 2006; 2014; Engward ve Davis, 2015; Oleson, 2010).

Yapılandırmacı gömülü teori deseninde anlam ve eylemlerin geliştirdiği ve şekillendirdiği toplumsal/sosyal yapı (bağlam) da desene özgü farklılık olarak vurgulanmaktadır. Bu anlamda desende oluşturulan kuramın araştırmacıların ve katılımcıların birlikte inşa edildiği, öznel bir şekilde yorumlanarak açıklandığı ve araştırmanın gerçekleştiği bağlamı yansıttığı da savunulmaktadır (Charmaz, 2006; 2014; Özden, 2019).

Bu araştırmada yapılandırmacı gömülü teori deseninin tercih edilmesinin birçok gerekçesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki desenin özelliklerinin ve Charmaz (2006; 2014) tarafından vurgulanan süreçlerin araştırmacının kişisel dünya görüşüne uygunluğudur. İkincisi desendeki çoklu gerçeklik ve farklı dünya görüşleri vurgusunun babaların işitme

kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini daha iyi açıklayacağı ve bu rollerin gerçekleştiği sosyal bağlamları daha iyi yansıtacağı düşünülmektedir.

Üçüncüsü desenin araştırmacıyı sürecin etkin ve ayrılmaz bir parçası olarak sayması, araştırmacının yaratıcılığını ve araştırmaya yönelik geçmiş deneyimlerini dikkate almasıdır. Bu anlamda eleştirel yansıtmanın açıklanması ve araştırma sürecinde yer almasının önemli olduğu düşünülmektedir. Dördüncüsü araştırmacının özel eğitim alanında yapılan birçok nitel araştırmanın özünde eleştirel yansıtmanın olduğunu düşünmesidir. Charmaz'ın da ifade ettiği gibi yapılan hiçbir bilimsel çalışma araştırmacının görüşlerinden ayrı düşünülemez. Bu düşünceden hareketle desenin bu özelliğinin araştırmanın doğasını daha iyi tanımlayan ve tamamlayan bir nokta olacağı varsayılmaktadır.

Beşincisi desenin veri toplama öncesinde alanyazın incelemesine izin vermesidir (konuya ilişkin detaylı bilgi alanyazın incelemesi başlığında tartışılmıştır). Veri toplama süreci öncesinde yapılan yüzeysel alanyazın incelemesi, temaların oluşturulmasına yönelik ek bir bakış açısı sağlamıştır. Bu bakış açısı sayesinde oluşturulan kuram daha geniş bir çerçeveden ele alınabilmektedir. Altıncısı ise desenin araştırmacının birden fazla bakış açısını düşünmesine ve bilgilerin katılımcılarla oluşturulmasına rehberlik etmesidir. Böylece araştırmacı veri toplama ve analiz aşamasında zengin ve kapsamlı yorumlamalar yapmaya çalışmış, bu yorumlar kuramı oluştururken yapılan açıklamalara zemin oluşturmuştur. Desen bu anlamda araştırmacıya hem esneklik hem de titizlik sağlamıştır. Bahsedilen bu altı gerekçeden hareketle yapılandırmacı gömülü teorinin ilgili özelliklerine tüm araştırma sürecinde dikkat edilmiş ve desenin bu farklılığı raporlama sürecine de yansıtılmıştır. İzleyen başlıkta kuram oluşturma sürecinde yer alan katılımcılara değinilmiştir.

2.2. Kuram Oluşturma Süreci

Bu araştırmada tüm kuram oluşturma süreci iç içe geçmiş bir şekilde ve döngüsel olarak gerçekleştirilmiştir (bkz. Şekil 2.1.). Dolayısıyla raporlaştırma sırasında görüşme sorularının hazırlanması, pilot görüşmenin gerçekleştirilmesi, katılımcıların belirlenmesi, veri toplama teknikleri, verilerin toplanması ve analiz edilmesi birlikte ele alınmıştır. İlk katılımcı ile başlayan süreç kuramsal doygunluğa ulaşılması ile sonlandırılmıştır. Bu anlamda kuram oluşturma süreci bir bütün olarak düşünülmeli ve oluşturulan kuramın bu ilişkisel ve döngüsel sürecin bir ürünü olduğu unutulmamalıdır.

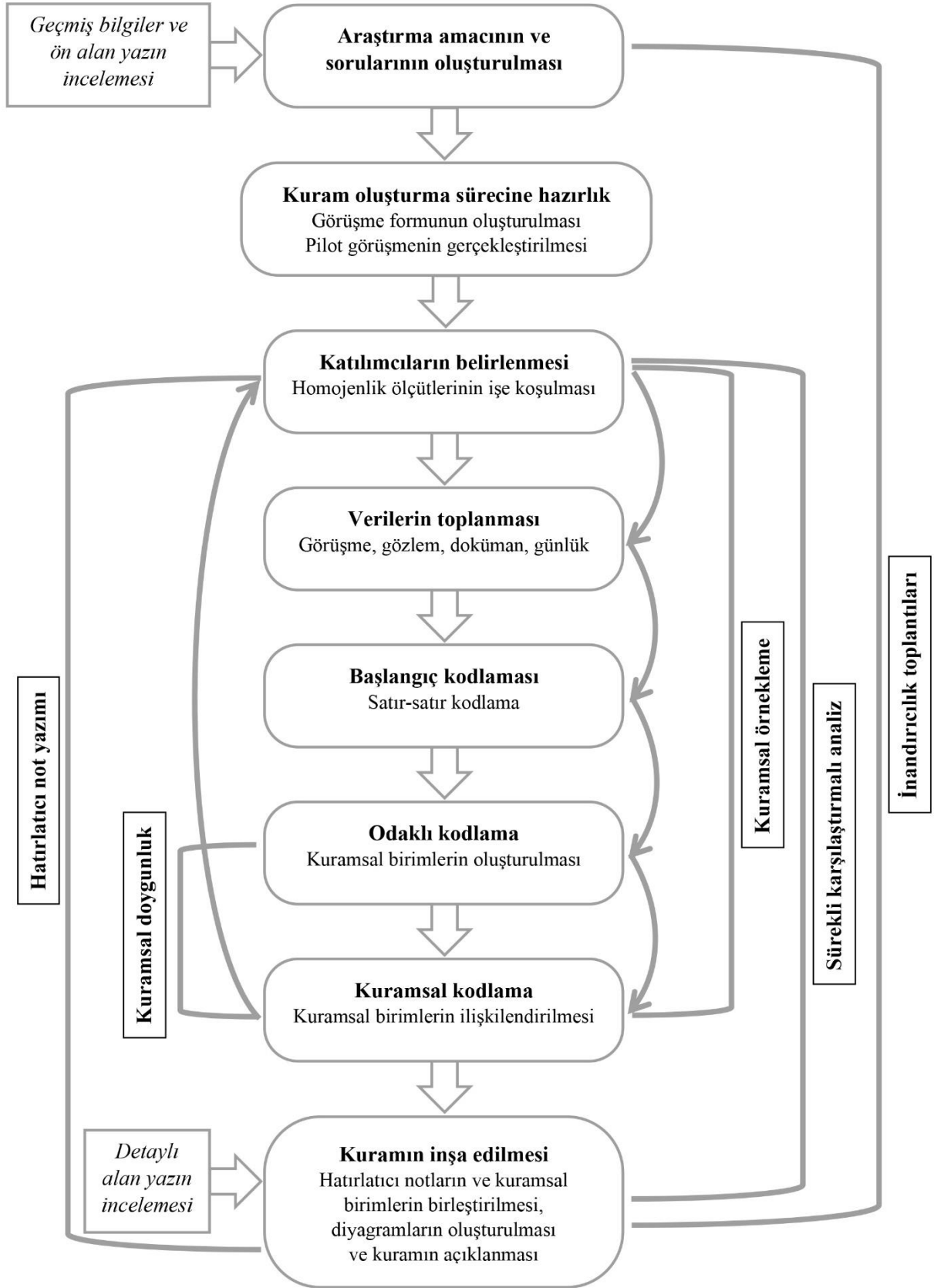
Bu araştırmanın başlıca veri toplama tekniğini yarı-yapılandırılmış görüşmeler oluşturmaktadır. Bununla birlikte yarı-yapılandırılmış görüşmeler kuram oluşturma sürecinin temelidir ve kuram görüşmelerden yararlanılarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla kuram oluşturma sürecinin anlatımı yarı-yapılandırılmış görüşmeler odağında ele alınmıştır. İzleyen başlıkta Şekil 2.1.'de özetlenen kuram oluşturma süreci bu araştırmadaki hali ile detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

2.2.1. Görüşme formunun hazırlanması

Bu araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlama sürecinde araştırmacı öncelikle ilgili ulusal ve uluslararası alanyazına başvurmuştur. Ön alanyazın incelemesi sırasında gömülü teori deseni ile gerçekleştirilmiş araştırmaları incelemiş ve gömülü teori deseni yazarlarının bölümlerinde yer alan örnek soruları gözden geçirmiştir. Araştırmacı yüzeysel alanyazın desteği ile kendi konusu dâhilindeki soruları belirleyerek listelemiş ve bir soru formu taslağı oluşturmıştır. Bu taslak formda 22 açık uçlu soru yer almıştır (Charmaz, 2006; 2014). Bu taslak form tez izleme komitesi üyelerinin görüşüne sunulmuştur. Kendilerinden gelen öneri ve eleştiriler doğrultusunda sorular yeniden gözden geçirilmiştir. Bu dönütlerle birbiri ile aynı olabilecek iki ayrı soru birleştirilmiş toplam soru sayısı 20'ye düşmüştür. Ayrıca forma konuya ilişkin dört yeni soru daha eklenmiştir (Araştırma günlüğü, st. 1371-1385).

Tez izleme komitesi üyeleri sorulara ilişkin dönütlerin yanında soru sayısının tek görüşme oturumu için fazla olduğu görüşünde de bulunmuşlardır. Bu doğrultuda sorular babalara ilişkin bağlamsal bilgiler ve babaların çocuklarının dil gelişimindeki rollerine yönelik bilgiler olmak üzere 11 ve 13 adet şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Böylelikle ilk gözden geçirme ile ikinci taslak formda iki ayrı görüşme şeklinde toplamda 24 soru yer almıştır (Araştırma günlüğü, st. 1410-1422).

İkinci taslak form tekrar tez izleme komitesi üyelerinin görüşüne sunulmuştur. Üyelerden gelen dönütler doğrultusunda bu kez soruların anlaşılabilirliği üzerinde çalışılmıştır. Soruların soruluş şekilleri ve sorularda yer alan akademik terimler (ör., iletişim kurmak fiili konuşmak fiiliyle, roller sözcüğü yapılanlar sözcüğüyle değiştirilmiştir.) olabildiğince gündelik dile çevrilmiştir (Merriam ve Tisdell, 2015).

Şekil 2.1. Kuram oluşturma süreci

Bu süreçte nitel yöntem bilim alanında dersler almış ve uygulamalar gerçekleştirmiş başka bir araştırmacıdan da destek alınmıştır. Sorular araştırmacıya tek tek sorulmuş ve anlayıp anlamadığı tartışılmıştır. Tartışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlarla ve uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda soruların dili revize edilmiş ve taslak form üçüncü halini almıştır (Araştırma günlüğü, st. 1793-1810).

Üçüncü taslak form bir kere daha tez izleme komitesi üyelerinin görüşüne sunulmuştur. Bu kez uzmanlardan az miktarda sözcük ve cümle düzeltmelerine ilişkin dönütler gelmiştir. Öneriler doğrultusunda sorulardaki ilgili sözcükler düzeltilmiş ve bazı ifadeler (ör., olumlu özellikler kazanımlar olarak değiştirilmiştir.) yeniden düzenlenmiştir. Bu küçük düzeltmelerle taslak form dördüncü halini almıştır (Lune ve Berg, 2017). Dördüncü taslak form teyit edilmek üzere son kez tez izleme komitesi üyelerine gönderilmiştir. Üyelerin tamamı taslak formun dördüncü halini onaylamışlardır. Uzmanlardan gelen teyitle birlikte görüşme formu 24 soruyla pilot görüşmeye hazır hale getirilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 1829-1843).

2.2.2. Pilot görüşme

Bu araştırmada araştırmacı veri toplama süreci öncesinde bir pilot görüşme gerçekleştirmiştir (Creswell ve Poth, 2018; Glesne, 2020; Merriam ve Tisdell, 2015). Pilot görüşme 29.04.2021 ve 30.04.2021 tarihlerinde saat 21.00 civarında iki ayrı oturum şeklinde yapılmıştır. Toplam iki saat 32 dakika sürmüştür ve Onur Bey ile gerçekleştirilmiştir (Onur Bey'e ilişkin detaylı bilgi Tablo 2.1.'de ifade edilmiştir.). Görüşme öncesinde Onur Bey ile randevulaşılmış, babaya uygun şekli ile görüşme tarihi ve zamanı netleştirilmiştir. Ayrıca görüşme sırasında kullanılacak tüm formlar Onur Bey'e görüşme öncesinde e-posta aracılığı ile gönderilmiştir.

Araştırmacı pilot görüşme sırasında ilk kez bir çevrimiçi görüşme gerçekleştirmiştir. Daha önce yürüttüğü nitel araştırmalar sayesinde görüşme süreci için deneyimlidir. Pilot görüşme sırasında ise çevrimiçi görüşme sürecinin kendine özgü niteliklerini deneyimleme fırsatı olmuştur (Merriam ve Tisdell, 2015). Görüşme sırasında Onur Bey ile göz kontağı kuramama, kamerayı takip etme zorunluluğu, konuşmalar esnasında alınan sıra tepkilerinin gecikmeli gitmesi ve sesin geç gitmesi gibi birçok farklılığı/zorluğu yaşamıştır. Araştırmacı ilk kez deneyimlediği bu farklılıklara/zorluklara görüşmeler yapıldıkça alışmış ve süreci yönetme becerilerini bu özelliklere göre güncellemiştir. Örneğin kamera konumunu değiştirerek doğrudan

kameraya, dolayısıyla babaya bakıyormuş gibi yapmıştır. Soru sormak için araya girmelerde belli bir saniye beklemiş, konuşmalar üst üste binmemiştir (Araştırma günlüğü, st. 2147-2160).

Görüşme sürecinde görüşme sorularının anlaşılıp anlaşılmadığı ve sorularda kullanılan dilin yeterliği de araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir (Glesne, 2020). Onur Bey sorulan iki soruyu anlamamış, sorular kendisine tekrar açıklanmıştır. Diğer sorulardan başka bir soruya da farklı bir açıdan cevap vermiştir. Kalan soruların tümüne ise beklenen türde cevaplar vermiştir. Anlaşılmayan sorular ve farklı anlamlara gelebileceği düşünülen diğer soru inandırıcılık toplantılarında tartışılmış, terim değişikliklerine gidilerek yeniden oluşturulmuştur. Yapılan son değişikliklerle görüşme formu veri toplamaya hazır hale getirilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 2277-2285).

Pilot görüşme sırasında görüşmelerin ayrı ayrı iki oturum şeklinde yapılması ve süreleri de değerlendirilmiştir (Creswell ve Poth, 2018). Görüşmeler bir gün ara ile birer saatlik bir dilimde yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda her iki görüşmede de Onur Bey'in sıkılmadan tüm sorulara içtenlikle cevaplar verdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla inandırıcılık toplantılarında görüşmelerin süresinin ve yapılış şeklinin uygun olduğu, ancak son kararın katılımcı babalara bırakılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Ayrıca katılımcı babaların görüşmeler planlanırken ve gerçekleştirilirken kendi görüşme kültürlerini kendilerinin yaratacağı ve böylece görüşmelerin onlara daha uygun şekilde gerçekleştirileceği varsayılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 2403-2421).

Pilot görüşme verileri kuram oluşturma sürecine dâhil edilmemiştir. Pilot görüşmenin gerçekleştirilme amaçları arasında veri toplamaktan ziyade soruların dil yeterliği açısından değerlendirilmesi ve araştırmacının görüşme sürecini süreci deneyimleyebilmesinin bulunduğu bilinmektedir (Creswell ve Poth, 2018; Glesne, 2020; Merriam ve Tisdell, 2015). Bu gerekçe ile görüşme sonrası döküm, kodlama, veri analizi gibi işlemler bilinçli olarak yapılmamıştır (Araştırma günlüğü, st. 2342-2377). İzleyen başlıkta araştırmanın katılımcılarından ve katılımcıları belirleme sürecinden bahsedilmiştir.

2.2.3. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını babalar, araştırmacı ve tez izleme komitesi üyeleri oluşturmaktadır. Babalar araştırmanın doğrudan katılımcılarıdır ve süreç boyunca deneyimlerine ve görüşlerine başvuru alan kişilerdir. Araştırmacı çalışmanın diğer

doğrudan katılımcısıdır ve kuram oluşturma sürecinin etkin bir parçasıdır. Süreç boyunca kurama ilişkin verileri yorumlamış ve açıklamalar getirmiştir. Tez izleme komitesi üyeleri ise araştırmanın dolaylı katılımcılarını oluşturmaktadır. Araştırmanın şekillenmesinde, gelişmesinde ve kendi kültürünün oluşturulmasında oldukça büyük katkılar sağlamışlardır.

Etik kurallar gereği katılımcı gizliliğine uyulmuştur (Urquhart, 2023). Bu çerçevede tüm babalara kod isimler verilmiş ve raporlaştırma sırasında bu kod isimler kullanılmıştır. Ayrıca babaların kimliklerini açığa çıkartacağı düşünülen diğer tüm özellikleri (ör., yaşadığı şehir, anlatımlarında kullanılan uzman, firma, hastane isimleri vb.) de bilinçli olarak gizlenmiştir. Son olarak dolaylı katılımcıların isimleri de ilgili enstitü kurallarına bağlı olarak gizli tutulmuştur.

2.2.3.1. Katılımcıların belirlenmesi

Gömülü teori deseninde katılımcılar kuramsal örneklemeden (theoretical sampling) yararlanarak belirlenmektedir (Birgili, 2021; Charmaz, 2006; 2014; Glesne, 2020; Özden, 2019; Punch, 2013). Kuramsal örnekleme, katılımcılardan elde edilen veri setleri analiz edildikçe ortaya çıkan kuramı karşılaştırma ve bu karşılaştırmayı gerçekleştirirken kurama kendi anlamlandırma ve deneyimleriyle katkı sağlayacak diğer katılımcılara ulaşma süreci olarak tanımlanmaktadır (Charmaz, 2006; 2014; Corbin ve Strauss, 2015; Çelik ve Ekşi, 2018; Özden, 2019; Patton, 2018). Kuramsal örneklemenin ilk aşamasını ise ilk örnekleme (initial sampling) oluşturmaktadır. İlk örnekleme bir nevi amaçlı örnekleme olarak araştırmaya hizmet ederek gömülü teori araştırmaları için bir başlangıç noktası sağlamaktadır (Charmaz, 2006; 2014).

Gömülü teori araştırmalarındaki örneklemin temel mantığı katılımcılardan elde edilen verilerle kuramsal birimlerin açığa kavuşturulması, açıklanması, netleştirilmesi ve bu kuramsal birimler arasındaki bağlantıların daha iyi yapılandırılmasını sağlamaktır. Dolayısıyla araştırmalarda kuramın oluşturulabilmesi ve geliştirilebilmesi adına stratejik bir kararla deneyim açısından zengin verilerin elde edileceği katılımcılara odaklanılmaktadır. Sahip olduğu özellikler açısından çokluk ve çeşitlilik gösteren bu hedef kitle ise belirli ölçütlerle homojen bir grup olarak düzenlenmeye çalışılmaktadır (Birks ve Mills, 2022; Charmaz, 2006; 2014; Creswell ve Poth, 2018). Belirli ölçütlerle oluşturulan bu homojen grup sayesinde araştırmaların belirli bir sürede, daha detaylı olarak ilgili grubun daha nitelikli şeklide yansıtılarak tamamlanabilmesi ve daha da

önemlisi kuramın tüm birimleri açısından kuramsal doygunluğun sağlanabilmesi amaçlanmaktadır.

Bu araştırmada homojenlik ölçütlerinin belirlenmesi süreci pilot görüşmenin yapıldığı Onur Bey ile başlamıştır. Onur Bey ile yapılan görüşme sonrasında katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rollerini keşfetmeyi amaçlayan kuram “Hangi özellikteki babalar?” ve “Bu babaların hangi özellikteki işitme kayıplı çocukları?” gibi sorulara cevap aranarak netleştirilmeye çalışılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 2422-2458).

Onur Bey’in pilot görüşme sırasında sorulara kendi yaşantısı doğrultusunda vermiş olduğu cevap örneklerinin kızının yaşı (yedi yaş) ile bağlantılı olarak davranış eğitimi, çocuğunun günlük hayatta ve okulda yaşadığı sorunlar sırasındaki etkileşimlerini ve karşılıklı çözüm yollarını içerdiği görülmüştür. Dolayısıyla bu ifadelerin araştırmanın amacı kapsamında keşfedilmesi hedeflenen babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rollerinden farklı olduğu anlaşılmıştır. Bu durum araştırmanın katılımcılarını oluşturacak babaların çocuklarının yaş sınırının daha erken dönemlere çekilmesi gerektiği sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte yenidoğan işitme taraması sayesinde işitme kayıplı çocukların doğumdan sonraki ilk yıl içerisinde tanılanarak uygun işitme teknolojileriyle cihazlandırıldıklarında ve hemen akabinde de aile eğitimlerine başladıklarında, ilkokul dönemlerinde ana dillerini işiten akranlarına benzer seviyelerde edinebildiği de (Munoz vd., 2015) göz önüne alındığında kuramı daha zengin oluşturabilmek adına yaş sınırı erken müdahale dönemine (0-3 yaş kapsayan dönem) çekilmiştir (İnandırıcılık toplantısı, 18.05.2021; Araştırma günlüğü, st. 2422-2458).

Bunun yanında kuramın kapsamlı bir şekilde oluşturulabilmesi, detaylı bir şekilde anlamlandırılabilmesi ve kuramsal doygunluğun sağlanabilmesi adına aşağıdaki ölçütler belirlenmiştir (İnandırıcılık toplantısı, 18.05.2021; Araştırma günlüğü, st. 2422-2458):

- Babaların Türkiye’de yaşamaları ve Türkçe konuşmaları,
- Babaların bir hastalığının veya engelinin olmaması,
- Babaların çocuklarıyla sözel yolla iletişim kurmaları,
- Babaların çocuklarında yalnızca işitme kaybının olması (herhangi ek engelin olmaması),
- Babaların çocuklarının 0-3 yaş aralığında olmasıdır.

Sonuç olarak belirlenen bu ölçütler çerçevesinde işitme kayıplı çocuklarının dil gelişim süreçlerini deneyimleyen ve/veya henüz deneyimlemiş babalar yoluyla kuramın

daha zengin ve kapsamlı bir şekilde oluşturulabileceği, oluşturma sürecinde ise yeterli doygunluğun sağlanabileceği düşünülmüştür (Araştırma günlüğü, st. 2422-2458).

Araştırma kapsamında başlangıçta çeşitli özel eğitim kurumları ve sosyal medya aracılığıyla Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan 32 baba katılımcı olarak tanımlanmıştır. Belirlenen homojenlik ölçütleri göz önüne alındığında Türkçe 'den farklı bir dil konuşan bir baba ile, kendisi işitme kayıplı olan iki baba ile, son olarak çocuklarında işitme kaybına ek engel olan iki baba ile görüşülmemiştir. Kalan 27 baba araştırmanın potansiyel katılımcılarını oluşturmuştur. Bu potansiyel katılımcı grubundaki babalara gönüllülük esasına dayalı olarak kuramsal örneklemenin ve sürekli karşılaştırmalı analizin özellikleri çerçevesinde döngüsel bir şekilde ulaşılmıştır. Bu anlamda araştırmanın doğrudan katılımcılarını oluşturan babalar toplam 12 kişidir ve bu araştırmaya iki şekilde hizmet etmişlerdir. Birincisi 10 katılımcı babanın (Efe, Barış, Gökarp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Umut ve Çetin Bey) görüşlerine ve deneyimlerine başvurulmuş, bu doğrultuda kuram oluşturulmuş ve doygunluğu sağlanmıştır. İkincisi son haline getirilen kuram daha sonrasında sürece dâhil edilen iki babadan (Yiğit ve Caner Bey) elde edilen verilerle test edilmiştir.

Kuramsal örneklemenin ve sürekli karşılaştırmalı analizin özellikleri çerçevesinde öncelikle ilk katılımcı olan Efe Bey'e ulaşılmıştır. Efe Bey görüşme sırasında babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine ilişkin ayrıntılı ve açıklayıcı cevap örnekleri vererek kuramın detaylıca oluşturulabilmesine fırsat sunmuştur. Bu anlamda Efe Bey, kuram oluşturma sürecine kuramsal örneklemenin ilk basamağı olarak kabul edilen ilk örnekleme yoluyla dâhil olmuştur ve kendisinden elde edilen ilk veri seti kuram oluşturma sürecinin başlangıç noktasını oluşturmuş (Charmaz, 2006; 2014). Efe Bey'den elde edilen bu ilk veri seti analiz edilmiştir. Analiz sonucu ortaya çıkan kuramsal birimler inandırıcılık toplantısında tartışılmış ve denetlenmiştir. İnandırıcılık toplantısının denetlemesinin ve rehberliğinin ardından kuramsal birimlere kendi yaşantısı ve özellikleriyle uygun olan ikinci katılımcı Barış Bey'e kuramsal örnekleme ve sürekli karşılaştırmalı analiz prosedürleri uygulanarak ulaşılmıştır. Barış Bey'den veri seti toplanmıştır. Efe Bey'e uygulanan süreç Barış Bey için de benzer şekilde uygulanmıştır. Barış Bey'den elde edilen veri seti Efe Bey'den elde edilen veri seti ile karşılaştırılmış, akabinde yine inandırıcılık toplantısında denetlenmiştir. Efe ve Barış Bey'den elde edilen ve biraz gelişim gösteren kuramsal birimlere yine kendi yaşantısı ve özellikleriyle uygun olan üçüncü katılımcı Gökarp Bey'e ulaşılmıştır. Benzer kuramsal örnekleme ve sürekli

karşılaştırmalı analiz prosedürleri Gökalp Bey için de uygulanmıştır. Üçüncü katılımcı olan Gökalp Bey’le birlikte geçici kuramsal birimler belirginleşmeye başlanmıştır. Belirginleşmeye başlayan kuramsal birimlerin geliştirilmesi ve çeşitliliği benzer prosedürlerin uygulandığı dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci katılımcılar olan Şahin, Mahir, Kaya ve Saygı Bey’den elde edilen verilerle sağlamış ve kuramsal doygunluğa ulaşmıştır (Birks ve Mills, 2022; Urquhart, 2023; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Kuramsal doygunluk (theoretical saturation) sürekli karşılaştırmalı analizi sonlandıran bir ulaşma noktasıdır. Elde edilen yeni veri setlerinin yeni kuramsal birimler oluşturmadığı, mevcut kuramsal birimleri detaylandırmadığı ve oluşturulan kuramsal birimleri doğrulayıcı niteliğe ulaştığı zaman kuramsal doygunluk elde edilmiş olmaktadır (Charmaz, 2006; 2014; Patton, 2018; Urquhart, 2023).

Devam eden kuramsal örnekleme ve sürekli karşılaştırmalı analiz sürecinde sekizinci, dokuzuncu ve 10. katılımcılar olan Aziz, Umut ve Çetin Bey ile yapılan son üç görüşmede ise yeni bir kuramsal birime ya da örüntüye rastlanmamış ve elde edilen yeni veri setleri oluşturulan kuramı doğrulayıcı niteliği ulaşmıştır. Bu gerekçe ile kuramsal örnekleme süreci 10. katılımcı Çetin Bey ile sonlandırılmıştır. Son üç görüşmede yeni kuramsal birimler elde edilmemesine rağmen, Aziz, Umut ve Çetin Bey anlatımlarında kodların ilişkilerini netleştiren ve kuramsal kavramları daha nitelikli olarak yansıtan ifadeler kullandıkları için bu görüşmeler analize dâhil edilmiştir (Charmaz, 2006; 2014). Katılımcı babalara ilişkin detaylı bilgi Tablo 2.1.’de, katılımcı babaların çocuklarına ilişkin bilgi Tablo 2.2.’de gösterilmiştir.

2.2.3.2. Araştırmacı

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda ele alınan “Araştırmacının bir araç olarak araştırma sürecindeki gelişimi nasıl gerçekleşmiştir?” ikinci araştırma sorusu ve bu soru altında bulunan “Araştırmacının rolü ve konumu nedir?” ve “Araştırmacıda gerçekleşen değişim ve gelişimler nelerdir?” alt soruları cevaplanmıştır. Bu doğrultuda ilgili cevaplar izleyen başlıklarda detaylı olarak ele alınmıştır.

Tablo 2.1. Katılımcı babaların özellikleri

Kod isim	Yaş (yıl)	Eğitim Düzeyi	Meslek	Haftalık Çalışma Saati	İBOY (yıl) ¹	Gelir Durumu (aylık) ²	Eşin Eğitim Düzeyi	Eşin Mesleği	Evlilik Süresi	Çocuk Sayısı	İKÇ ³ Sayısı	İKÇ İlgilenme (günlük) ⁴	Babalık Eğitimi	Ev İşleri Yapma	Çocuk Bakımına Katılma	Aile Eğitimlerine Katılma
Onur Bey ⁵	37	Yüksek lisans	Mühendis	50	29	10 bin TL	Lisans	Öğretmen	11	1	1 (Kız)	2 saat	Almamış	Bazen	Bazen	Tamamen
Efe Bey	40	Ön lisans	Astsubay	40	29	10 bin TL	Lise	Ev hanımı	16	4	1 (En küçük, Erkek)	1 saat	Almamış	Bazen	Bazen	Bazen
Barış Bey	39	Lisans	İnşaat teknikeri	40	33	12 bin TL	Lisans	Ebe	7	2	1 (En küçük, Erkek)	5 saat	Almamış	Her zaman	Her zaman	Bazen
Gökalp Bey	41	Lisans	Mali müşavir	45	29	10 bin TL	Ön lisans	Devlet memuru	12	3	2 (Ortanca, En küçük, Kız, Erkek)	2 saat	Almamış	Her zaman	Her zaman	Tamamen
Şahin Bey	28	Lise	Kasap	91	26	8 bin TL	Lisans	Öğretmen	4	1	1 (Erkek)	30 dakika	Almamış	Bazen	Bazen	Hiç
Mahir Bey	32	Lisans	İnşaat teknikeri	48	25	16 bin TL	Ön lisans	Gıda teknikeri	8	1	1 (Erkek)	4 saat	Almamış	Her zaman	Her zaman	Tamamen
Kaya Bey	45	Lise	İşçi	48	43	3 bin TL	Lise	Ev hanımı	5	1	1 (Kız)	5 saat	Almamış	Her zaman	Her zaman	Hiç
Saygı Bey	48	Lisans	Mühendis	40	45	14 bin TL	Doktora	Öğretim üyesi	7	2	1 (İkiz, Erkek)	4 saat	Almamış	Bazen	Her zaman	Hiç
Aziz Bey	44	Ön lisans	İmam hatip	28	38	9 bin TL	Lise	Ev hanımı	6	3	1 (En küçük, Erkek)	5 saat	Almamış	Her zaman	Her zaman	Bazen
Umut Bey	31	İlkokul	İşçi	52	28	5 bin TL	İlkokul	Ev hanımı	5	2	1 (En küçük, Erkek)	3 saat	Almamış	Bazen	Her zaman	Hiç
Çetin Bey	29	Ön lisans	Hemşir	40	22	15 bin TL	Ön lisans	Hemşire	8	2	1 (En küçük, Kız)	2 saat	Almamış	Bazen	Bazen	Hiç
Yiğit Bey	36	Lise	İşçi	45	34	7 bin TL	Lise	Ev hanımı	8	1	1 (Erkek)	4 saat	Almamış	Bazen	Bazen	Bazen
Caner Bey	36	Lisans	Öğretmen	45	34	15 bin TL	Lisans	Öğretmen	10	1	1 (Erkek)	6 saat	Almamış	Her zaman	Her zaman	Tamamen

Not. ¹İlk baba olma yaşı. ²Verilerin toplandığı Ekim 2021 ve Nisan 2022 tarihleri arasındaki gelir durumları gösterilmektedir. ³İşitme kayıplı çocuk. ⁴Yaklaşık değer referans alınmıştır. ⁵Pilot görüşmenin gerçekleştirildiği katılımcı baba.

Tablo 2.2. İşitme kayıplı çocukların özellikleri

Çocuklar	Yaş	Tanılanma Zamanı	İşitme Kaybı Türü	İlk Cihazlanma Yaşı	Eğitime Başlama Yaşı	Eğitim Modeli	İşitme Kaybı Nedeni	Kullandığı İşitme Teknolojisi	TKD ¹	Duyduğu Sesler	Kullandığı Sözcükler	Ek Engel Durumu
Onur Bey'in kızı	7 yaş	Yenidoğan tarama	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	3 aylık	4 aylık	Doğal işitsel sözel yöntem	Bilinmiyor	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Tüm sesler	Tipik konuşma	Yok
Efe Bey'in oğlu	2 yaş 10 ay	Yenidoğan tarama	Çift taraflı çok ileri dereceli işitsel nöropati	8 ay	11 ay	İşitsel sözel terapi	Doğum sırası komplikasyonları	Çift taraf işitme cihazı	Sürekli	Tüm sesler	Basit tek sözcük	Yok
Barış Bey'in oğlu	1 yaş 8 ay	6 ay	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	7 ay	9 ay	İşitsel sözel terapi	Anne süregelen hastalığı (diyabet)	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Tüm sesler	Basit iki sözcük	Yok
Gökalp Bey'in oğlu	2 yaş 11 ay	Yenidoğan tarama	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	3 ay	6 ay	Doğal işitsel sözel yöntem	Genetik faktörler	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Tüm sesler	Tipik konuşma	Yok
Şahin Bey'in oğlu	2 yaş 4 ay	Yenidoğan tarama	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	6 ay	8 ay	Doğal işitsel sözel yöntem	Akraba evliliği	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Tüm sesler	Basit iki sözcük	Yok
Mahir Bey'in oğlu	1 yaş 11 ay	6 ay	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	7 ay	8 ay	Doğal işitsel sözel yöntem	Doğum sırası komplikasyonları	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Tüm sesler	Basit tek sözcük	Yok
Kaya Bey'in kızı	2 yaş 10 ay	Yenidoğan tarama	Çift taraflı orta dereceli duyu-sinirsel	4 ay	1 yaş 6 ay	Doğal işitsel sözel yöntem	Bilinmiyor	Çift taraf işitme cihazı	Sürekli	Tüm sesler	Tipik konuşma	Yok
Saygı Bey'in oğlu	3 yaş	3 ay	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	6 ay	1 yaş 6 ay	Doğal işitsel sözel yöntem	Doğum sırası komplikasyonları	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Tüm sesler	Dört sözcük	Yok
Aziz Bey'in oğlu	1 yaş 2 ay	Yenidoğan tarama	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	4 ay	6 ay	İşitsel sözel terapi	Bilinmiyor	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Yüksek sesler	Anlamsız ses	Yok
Umut Bey'in oğlu	2 yaş 2 ay	6 ay	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	1 yaş 6 ay	2 yaş 1 ay	İşitsel sözel terapi	Akraba evliliği	Çift taraf işitme cihazı	Bazen	Hiçbir ses	Anlamsız ses	Yok
Çetin Bey'in kızı	2 yaş 1 ay	7 ay	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	7 ay	8 ay	İşitsel sözel terapi	Genetik mutasyon ve enfeksiyon	Çift taraf beyin sapı implant	Sürekli	Yüksek sesler	Anlamsız ses	Yok
Yiğit Bey'in oğlu	1 yaş 11 ay	Yenidoğan tarama	Çift taraflı çok ileri dereceli duyu-sinirsel	10 aylık	11 aylık	Doğal işitsel sözel yöntem	Bilinmiyor	Çift taraf koklear implant	Sürekli	Tüm sesler	Basit tek sözcük	Yok
Caner Bey'in oğlu	2 yaş 4 ay	Yenidoğan tarama	Çift taraflı çok ileri dereceli işitsel nöropati	11 aylık	12 aylık	İşitsel sözel terapi	Doğum sonrası komplikasyonları	Çift taraf işitme cihazı	Sürekli	Tüm sesler	Dört sözcük	Yok

Not. ¹Teknoloji kullanım durumu.

2.2.3.2.1. Araştırmacının niteliği

Araştırmacı lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi İşitme Engelliler Öğretmenliği Programında 2013 yılında tamamlamış, ilgili alanda 2014 yılında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yüksek lisans eğitimini işitme kayıplı çocuk babalarının algılarını ve deneyimlerini incelediği “aile eğitimine devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelenmesi” başlıklı tez çalışmasını gerçekleştirerek 2017 yılında tamamlamıştır. Araştırmacı tez çalışmasını fenomenoloji deseniyle gerçekleştirmiştir. Desen doğrultusunda katılımcılarla yüz yüze yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirdiği görüşmelerin niteliği o dönemki inandırıcılık toplantılarında uzmanlar tarafından denetlenmiştir. Araştırmacı 2017 yılından bu yana doktora eğitimine devam etmektedir.

Araştırmacı lisans ve lisansüstü eğitimi sırasında işitme kayıplı çocukların eğitimi alanında, yöntembilim ve nitel yöntembilim üzerine dersler almıştır. Araştırmacının lisansüstü eğitim sırasında aldığı derslerden bazıları şunlardır: Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, nitel araştırma yöntemleri, nitel veri analizi, bilim etiği, işitme engellilerde aile eğitiminde çağdaş yaklaşımlar, işitme engellilerde aile danışmanlığı ve uygulamaları, işitme engelliler ve normal çocuklarda dil gelişimi, işitme engelli çocuklar için öğretme ve öğrenme süreçleri vb. Araştırmacı aldığı nitel yöntembilim dersleri aracılığıyla nitel araştırma felsefesini anlamış, veri toplama tekniklerini (ör., gözlemler, görüşmeler, günlükler, belgeler vb.) ve veri analizini uygulamalı olarak öğrenmiştir. Ders sırasında gerçekleştirdiği uygulamalara uzman dönütleri almış, dolayısıyla bu alanda deneyim kazanmıştır. Lisansüstü eğitimi sırasında uygulamalı olarak öğrendiği veri toplama tekniklerini, veri analizi sürecini ve araştırma raporlaştırma sürecini; yüksek lisans tezi sürecinde bir kez daha sahada uygulama fırsatı bulmuş, var olan deneyimini geliştirmiş ve güncellemiştir.

Araştırmacı aldığı alan uygulaması dersleri aracılığıyla ise işitme kayıplı çocuklara eğitim veren üniversiteye bağlı bir kurumda okulöncesi ve ilkokul düzeyindeki işitme kayıplı çocuklarla üç yıl çalışmıştır. Aynı kurumda bir yıl aile eğitimi seanslarında gözlemler gerçekleştirmiştir. Aile eğitimi seanslarında yaptığı gözlemler araştırmacının ilgi alanlarının oluşmasına zemin hazırlamış ve babalık alanına yönelmesinde aktif rol oynamıştır. Bu doğrultuda araştırmacı, erken müdahale uygulamaları, işitme kayıplı çocuklarda aile eğitimi çalışmaları, aile eğitimine baba katılımı, babaların çocuk

gelişimindeki, ailelerindeki ve yaşam boyu rolleri gibi konulara ilgi duymakta ve bu konular çerçevesinde araştırmalar gerçekleştirmektedir.

Araştırmacı lisansüstü eğitimi sırasında kitap bölümleri ve yüksek lisans tez çalışmasının makalesini yayınlamış, çok sayıda makaleye hakem olarak dönütler vermiştir. Özel eğitim alanında gerçekleştirilen yüksek lisans veya doktora tez süreçlerinde inandırıcılık komitesi üyesi olarak görev almıştır. Çok sayıda nitel verinin kodlama geçerliğini vermiştir. Lisansüstü eğitim süreci boyunca yaptıkları araştırmacının nitel yöntembilim alanında araştırmalar gerçekleştirme, raporlaştırma ve yapılan çalışmaları denetleme açısından deneyim kazanmasını sağlamış, araştırmacı kimliğinin şekillenmesine olanak vermiştir.

Diğer taraftan bu çalışmayı çevrimiçi olarak yürüten araştırmacının bilgisayar kullanımı konusundaki deneyimi lisansüstü eğitimi öncesine dayanmaktadır. Araştırmacı 2004 yılında ilk bilgisayarını edinmiştir. Bu edinme ile teknoloji okuryazarlığı süreci başlamıştır. Okuryazarlık süreci 2004'ten günümüze kesintisiz olarak devam etmiştir. Araştırmacı bu süreçte bilgisayar donanımları, bilgisayar çevre birimleri, işletim sistemleri, yazılımlar, bilgisayar oyunları vb. tüm bilişimsel alan ve çevrimiçi dünya açısından deneyim kazanmıştır. Araştırmacı mevcut durumunda donanımsal ve yazılımsal bilgisayar teknolojileri alanında teknik bilgiye sahiptir ve olası sorunlara ilişkin süreçte başkalarına süpervizörlük yapacak yeterliliktedir. Ortaya çıkan olumsuz durumu idare edebilme, stresi yönetebilme, süreci uygun bir dil ile anlatabilme ve kişileri yönlendirebilme becerilerine sahiptir.

2.2.3.2.2. Araştırmacının rolü ve konumu

Araştırmacının etkin bir araç olarak bu araştırmadaki rolü ve konumu gömülü teori araştırmalarındaki sekiz önemli özellik açısından detaylı bir şekilde ele alınmış ve tartışılmıştır. Araştırmacı ilk olarak kendi bakış açısına ve araştırmanın amacına uygun gömülü teori desenini seçmiştir (Araştırma günlüğü, st. 366-389). Gömülü teori araştırmalarında araştırmacıdan beklenen rollerden birisi kendisine uygun olan deseni seçebilmesidir (Charmaz, 2006; 2014; Rieger, 2018). Araştırmacı bu araştırmada gerçekleştirdiği ön alanyazın incelemesi sonucunda alanyazında yer alan çeşitli gömülü teori desenlerine ulaşmış, var olan gömülü teori desenlerinin özelliklerini ve felsefi dayanaklarını kavramış, bu desenler arasından araştırmasının amacına yönelik en uygun deseni seçmiş ve araştırması için başlangıç adımını atmıştır (Araştırma günlüğü, st. 366-

389). Bu anlamda araştırmacı başlangıç adımı olarak gömülü teori deseninin gereklerine uygun hareket etmiştir.

Araştırmacı ikinci olarak gömülü teori araştırmalarının kendine özgü yapısını, özelliklerini ve sürecini anlayarak kuram oluşturma sürecine başlamıştır (Araştırma günlüğü, st. 1893-1908). Gömülü teori çalışmalarında araştırmacılardan veri toplama sürecini desene uygun yönetebilmesi ve verilerini zengin içeriklerle toplayabilmesi beklenmektedir (Alshenqeeti, 2014; Charmaz, 2006; 2014). Araştırmacı kuram oluşturma sürecinde bu araştırmanın merkezinde bulunmuş ve iç içe geçmiş döngüsel bu süreci yürütmüştür. Bunun yanında süreçte uygun katılımcılara her döngüde ulaşmış, katılımcı babalarla yaptığı yarı-yapılandırılmış görüşmelerle ve diğer veri toplama teknikleriyle zengin veriler elde etmek için gayret göstermiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler sırasında katılımcı babaların anlatımlarını her zaman ön planda tutmuş, konuşmaları için teşvik etmiş ve soru sormak için kesmemiştir. Arka planda durarak etkin bir dinleyici olmuş ve zengin veri seti elde etmeye çalışmıştır. Araştırmacı tüm bu rollerini ve gayretlerini sıklıkla araştırma günlüğünde tartışmış, olası hatalar durumunda kendisini geliştirmeye ve desenin uygunluk çizgisine yaklaştırmaya çalışmıştır. Ayrıca pilot görüşme yaparak kendisini ve sorularını kuram oluşturma süreci öncesinde çevrimiçi ortam açısından değerlendirmiş; yarı yapılandırılmış görüşme verilerini gözlemler, dokümanlar, süreç ürünleri ve araştırma günlüğü ile çeşitlendirmiş ve desteklemiştir (Araştırma günlüğü, st. 2322-2340). Bu doğrultuda araştırmacı kuram oluşturma sürecini ve bu süreçteki verilerin zengin bir şekilde elde edilmesini gömülü teori deseninde istenilen şekli ile gerçekleştirmiştir.

Araştırmacı üçüncü olarak doğal ve zengin veriler elde edebilmek için katılımcı babalara uyum sağlamış ve verilerin toplanması sırasında bu gerekçeyle farklı şekillerde davranmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5811-5833). Gömülü teori araştırmalarında araştırmacıların davranışları son derece önemli olarak görülmektedir. Verilerin toplanması sırasında neler yapabilecekleri ve sorabilecekleri, katılımcıların araştırmacıyı nasıl tanımladığıyla bağdaştırılmaktadır. Katılımcıların araştırmacıya alışması, güven duyması ve onu kabul etmesi toplanan verilerin miktarını ve niteliğini arttırmaktadır (Charmaz, 2006; 2014; Glesne, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmacı bu araştırmada her bir görüşme sırasında katılımcı babaya uyacak şekilde bir role bürünmüş, her görüşmenin kendi içerisinde kültürlenmesini ve doğallığı yakalamasını sağlamaya çalışmıştır. Konuşma şekillerini, soru sorma biçimlerini, kullandığı terimleri, görüşmenin

hızını ve bunun gibi birçok özelliği görüşmeler sırasında uyarlamıştır. Örneğin ilkokul mezunu bir baba ile görüşürken, sorularını anlamını değiştirmeden basitleştirerek sormuştur. Ayrıca daha resmi bir izlenim uyandıran Filanca Bey diye hitap etmek yerine asker bir baba ile görüşürken komutanım, öğretmen bir baba ile görüşürken hocam ifadelerini kullanmıştır. Dahası katılımcı babalara çocukları ile ilgili soruları sorarken çocuklarının isimlerini kullanmıştır. Araştırmacı bu ve bunun gibi tüm uyarlamaları daha önce kendisini hiç tanımayan katılımcı babaların sürece hızlı alışabilmesi ve rahat olması, dolayısıyla verilerini zengin ve doğal bir şekilde toplayabilmek adına yapmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5811-5833). Bu anlamda araştırmacı veri toplama sürecinde her bir katılımcı babanın özelliklerine uygun role bürünmüş, görüşme bağlamını bu özelliklerle kültürlemiş ve gömülü teori araştırmalarında istenen şekli ile doğal ve zengin veri seti elde etmiştir.

Araştırmacı dördüncü olarak eleştirel yansıtmasının farkında olmuş ve kuram oluşturma sürecini bu kimliğiyle yürütmüştür (Araştırma günlüğü, st. 2946-2953). Gömülü teori deseninde araştırmacılar kendi deneyimlerini ve özgünlüklerini bir kenara bırakmamaktadırlar (Charmaz, 2006; 2014). Bunun yerine bu özelliklerinin farkına varabilmekte, çalışmalarına getireceği etkiyi açıklayabilmektedirler. Bu anlamda eleştirel yansıtma, belirli bir geçmişe ve deneyime sahip bir birey olarak araştırmacının araştırma süreci üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun farkındalığı olarak tanımlanabilmektedir (Birks ve Mills, 2022; Engward ve Davis, 2015; Glesne, 2020). Araştırmacı bu araştırmada eleştirel yansıtmasını göz önüne alarak verilerin elde edilmesi sırasında katılımcı babaları yönlendirmemiş ve sınırlandırmamıştır. Verilerin analizi sırasında da kodlama yaparken kendi deneyimlerinin neler olduğunu sürekli olarak tartışmış ve günlüğüne notlar yazmıştır. Ayrıca eleştirel yansıtma beyanı oluşturmuştur (bkz. EK-6). Bu beyanda geçmiş deneyimlerini açıklamış ve bu deneyimlerinin araştırma sürecindeki varlığını kabul etmiştir. Dahası araştırmacının geçmiş deneyimlerinin araştırmayı etkilemesinin, sınırlandırmasının ve yönlendirmesinin önlemini almıştır (Araştırma günlüğü, st. 2946-2953). Dolayısıyla araştırmacı eleştirel yansıtmasının farkında olarak verilerini katılımcılarda var olan şekli ile elde etmeye ve kodlamaya çalışmış, gömülü teori araştırmalarına uygun doğallıkta veri toplama ve analiz sürecini gerçekleştirmiştir.

Araştırmacı beşinci olarak kuramsal duyarlılığının ve sürekli olarak geliştiğinin farkında olmuştur (Araştırma günlüğü, st. 4141-4157). Kuramsal duyarlılık (theoretical sensitivity) gömülü teori desenlerinin temel bileşenlerinden biridir ve araştırmacılarda

olması beklenen en önemli niteliktir (Charmaz, 2006; 2014). Kuramsal duyarlılık genel olarak araştırmacıların analizler sırasında kuram hakkında bir iç görüye sahip olarak, veri setindeki gömülü kavramları ayırt edebilme, kavramlar arasında ilişki kurabilme, doygunluğu fark edebilme ve oluşturduğu kuramı anlamlandırabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Birks ve Mills, 2022; Charmaz, 2006; 2014; Urquhart, 2023). Kuramsal duyarlılık temelde üç alana dayanmaktadır. Bunlar; alanyazın incelemesi, kişisel ve mesleki deneyim ve analiz sürecindeki analitik etkileşimdir. Bu üç durum kuramsal duyarlılığın niteliğini etkilemekte ve araştırmacının süreçteki rollerini çevrelemektedir (Birks ve Mills, 2022; Patton, 2018). Bu araştırmada araştırmacının kuramsal duyarlılığı aşağıdaki özelliklerle şekillenmiştir (Araştırma günlüğü, st. 4141-4157):

- Kuramı oluşturmadan önce yüzeysel bir alanyazın incelemesi gerçekleştirmiştir. Bu ön inceleme araştırmacının kurama ilişkin duyarlılığının gelişmesine hizmet etmiştir.
- Araştırmacı bireysel yaşantısında -katılımcıları haricinde- işitme kayıplı çocuk babaları tanımaktadır. Tanıdığı bu babalarla fazlaca sohbet etmiştir. Her ne kadar bilimsel yaklaşımla elde etmemiş olsa da işitme kayıplı çocuk babalarının genel özelliklerine aşinadır. Bu bireysel yaşantı araştırmacının kuramsal duyarlılığını arttırmıştır.
- Araştırmacı mesleki deneyimi gereğince işitme kayıplı çocuk babalarıyla ve gömülü teori deseninde gerçekleştirilen veri analizi süreçleriyle ilgili bilgiye sahiptir. Mesleki bu deneyimi sayesinde hem verileri nasıl çözümleyeceğini bilmekte hem de verilerde gömülü olan kavramları kolayca anlamlandırabilmektedir. Bu farkındalık da araştırmacının kuramsal duyarlılığını arttırmıştır.
- Araştırmacı veri analizi sırasında dökümlerini tekrar tekrar okumuş, yeni veri setleri ile karşılaştırmış, yorumlamış ve açıklamıştır. Araştırmacının içinde bulunduğu bu analitik süreç ve verilerle olan yakın etkileşimi zamanla kuramsal duyarlılığını da geliştirmiştir.
- Veri toplama, analiz etme ve kuramı oluşturma sürecine aktif katılım göstermiş ve süreci etkileşimli olarak yürütmüştür. Gerekğinde notlarına, yaptıklarına, analizine ve verilerine geriye dönerek sürekli olarak başvurmuştur. Süreç içerisindeki olası soruları ve sorunları ise inandırıcılık toplantılarında mutlaka

danışmıştır. Süreç boyunca günlüğüne notlar yazmış ve kendisini geliştirmeye çalışmıştır. Araştırmacının süreç içerisindeki bu etkileşimli ve aktif rolü de kuramsal duyarlılığını arttırmıştır.

Bu anlamda araştırmacı tüm araştırma sürecini kuram duyarlılığının ve geliştiğinin bilincinde olarak gömülü teori araştırmalarında beklenen niteliğe uygun şekilde yürütmüştür.

Araştırmacı altıncı olarak kuramsal doygunluğun farkına varmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5785-5790). Kuramsal doygunluk kuram oluşturma sürecini sonlandıran bir ulaşma noktasıdır. Yeni veri setlerinin yeni bakış açıları oluşturmadığı, mevcut kuramsal birimleri detaylandırmadığı ve var olan kuramsal birimleri doğrulayıcı niteliğe ulaştığı zaman kuramsal doygunluk elde edilmiş olmaktadır (Charmaz, 2006; 2014; Patton, 2018; Urquhart, 2023). Bu araştırmada araştırmacı yedinci katılımcı olan Saygı Bey ve sonrasında verilerini topladıkça kuramsal doygunluğu hissetmeye başlamış, yeni katılımcı babalardan benzer kodlar elde etmeye başladığında kuramsal doygunluğuna ulaşıldığını anlamıştır (Araştırma günlüğü, st. 5785-5790). Bu doğrultuda araştırmacı kuramsal doygunluğun bilinciyle ve farkındalığıyla kuram oluşturma sürecini gömülü teori desenine uyacak şekilde sonlandırmıştır.

Araştırmacı yedinci olarak oluşturduğu kuramı inşa etmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6303-6313). Yapılandırmacı gömülü teori kapsamında oluşturulan kuramlar araştırmacı ve katılımcılarla birlikte inşa edilmektedir. Bu süreçte katılımcılardan elde edilen veriler, araştırmacının sahip olduğu eleştirel yansıtma ile yorumlanarak ortaya konmaktadır (Charmaz, 2006; 2014; Engward ve Davis, 2015). Bu araştırmada araştırmacı oluşturduğu kuramı katılımcı babalarla birlikte inşa etmiştir. Kuramın inşası sırasında katılımcı babalardan elde ettiği veri setlerini eleştirel yansıtmasının farkında olarak yapılandırmış, kuramsal birimlerin oluşturulmasında tanımlamalar, açıklamalar ve yorumlamalar yapmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6303-6313). Dolayısıyla araştırmacı yapılandırmacı gömülü teorinin bu gerekliliğini yerine getirerek eleştirel yansıtmasının farkındalığıyla kuramsal birimleri olduğu gibi oluşturmuş ve kuramı inşa etmiştir.

Sonuç olarak araştırmacı bu araştırmada araştırmanın merkezinde, alanyazını inceleyen, katılımcılara ulaşan, verileri toplayan, analizleri gerçekleştiren, kararlar alan, planlamalar yapan, geçmiş deneyimlerinin farkında olan, kuramı inşa eden, geçmiş deneyimlerini kuramın inşası sürecine yansıtmayan, tüm araştırma sürecini raporlaştıran ve uzmanlarla araştırmanın her bir aşamasında iş birliği içinde çalışan etkin bir araç

konumunda bulunmuştur. Araştırmacının bu rolü ve konumu gömülü teori araştırmacılarından beklenen özelliklere uygun olarak gerçekleştirilmiştir (Birks ve Mills, 2022; Charmaz, 2006; 2014; Urquhart, 2023).

2.2.3.2.3. Araştırmacıda gerçekleşen değişim ve gelişimler

Araştırmacı bu araştırmada etkin bir araç olarak kuramı inşa eden kişi konumunda bulunduğu için (Charmaz, 2006; 2014) kuramın oluşturulmasıyla birlikte kendisinde de değişim ve gelişimler meydana gelmiştir. Bu değişim ve gelişimler üç başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki araştırmacının babalık alanyazını ve Türkiye’deki babaların durumuna ilişkin bilgisidir. İkincisi gömülü teori deseni ile ilgili bilgi ve deneyimidir. Üçüncüsü ise bilişim teknolojileri ve teknik bilgi alanlarındaki bilgi ve deneyimidir.

Babalık alanyazını ve Türkiye’deki babaların durumu

Araştırmacı çalışma öncesinde babalık alanyazını ve işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili bilgiler edinmiş ve incelemeler yapmıştır. Bu incelemeler sonucunda izleyen cümlelerdeki bilgileri edinmiştir. Dünya genelinde babalar farklı kültürlerde bulunmakla birlikte, genel olarak geleneksel babalık ile modern babalık arasında değişen bir çizgide rol oynamaktadırlar. Babaların yetiştikleri kültür, babalarından gördükleri babalık, yaşları, çocuklarının cinsiyeti gibi durumlar babalık rolü algılarını şekillendirmekte, babaları geleneksellik ile modern babalık arasında bir yere koymaktadır. Durum benzer şekilde işitme kayıplı çocuk babalarında da yaşanmaktadır. Çocuklarında tanılanan işitme kaybı ile gelen ek sorumluluklardan bağımsız olarak babalar sahip oldukları babalık rolü algısı ile işitme kayıplı çocuklarıyla ilgilenmektedirler. Türkiye’deki babalar ve işitme kayıplı çocuk babaları da bu benzer çizgide ilerlemektedirler. Genel olarak Türk toplumundaki babalarda geleneksellikten modern babalığa bir geçiş olduğu görülmektedir. Araştırmacının doktora tezine başlarken var olan bilgi ve deneyimleri anlatıldığı şekildedir (Araştırma günlüğü, st. 7707-7715).

Araştırmacı veri toplama sürecinin bitiminin ardından her babayı kendi özgünlüğünde değerlendirmiş ve bir genel görünüm elde etmiştir. Sürece dâhil olan işitme kayıplı çocuk babalarından çoğunluğunun geleneksel babalık çizgisinde olduğunu ve sadece iki babanın modern babalığa yakın olduğunu anlamıştır. Araştırmacı her ne kadar daha önceki bilgi ve deneyimleri paralelinde bir sonuç elde etse de veri toplama

sürecindeki deneyimleri işitme kayıplı çocuk babalarına olan bakış açısını genişletmiştir (Araştırma günlüğü, st. 7707-7715).

Araştırmacı kuramını oluşturduktan sonra babalar ve işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın okumalarını gerçekleştirmiş ve bu okuma sürecinde doyunluğa ulaşmıştır. Okumaları sırasında babaların geçmişte olduğundan daha az geleneksel ve biraz daha modern olduklarını, ancak halen çocuklarla ilgili sorumlulukların genellikle anneler öncülüğünde ilerlediğini anlamıştır. Bu durumun Türkiye’de de uluslararası alanyazınla benzer şekilde ilerlediğinin farkına varmıştır. Sonuç olarak araştırmacının gerçekleştirdiği alanyazın incelemesi babalık alanyazını, Türkiye’deki babaların durumu ve işitme kayıplı çocuk babaları açısından araştırmacının var olan bilgilerini doğrulamış, genişletmiş ve güncellemiştir (Araştırma günlüğü, st. 7707-7715). Bunun yanında araştırmacıda gerçekleşen bu değişim beklenen bir durumdur ve Charmaz’ın (2006; 2014) araştırmacılar da olması gereken nitelikler olarak vurguladığı kuramsal duyarlılık kavramıyla ve kuramsal duyarlılığın artması süreciyle doğrudan uyumaktadır.

Gömülü teori deseni ile ilgili bilgi ve deneyim

Araştırmacı araştırması öncesinde gömülü teori deseni ile ilgili alanyazın incelemesi gerçekleştirmiştir. Bu inceleme ile daha önce yüzeysel olarak farkındalığının olduğu deseni detaylarıyla anlama fırsatı bulmuştur. Gömülü teorinin kendine özgü; alanyazın incelemesi, kuramsal duyarlılık, kuramsal doyum, kuramsal örnekleme, sürekli karşılaştırmalı analiz, hatırlatıcı not yazımı ve kuramı geliştirme gibi özelliklerini detaylarıyla öğrenmiştir (Araştırma günlüğü, st. 7724-7730).

Gömülü teori desenini detaylarıyla incelemesi araştırmacıya uygulama öncesinde sadece bilgi düzeyinde bir farkındalık sağlamıştır. Araştırmacı gömülü teori desenini bu araştırmada ilk defa uygulamıştır. Her ne kadar gömülü teori desenini ilk defa uygulayan bir araştırmacı olsa da nitel yöntem bilimi bilmektedir. Lisansüstü öğrenimi sırasında nitel araştırma yöntemlerine ilişkin dersler almıştır. Bu dersler sırasında nitel araştırma felsefesini anlamış, veri toplama tekniklerini (ör., gözlemler, görüşmeler, günlükler, belgeler) ve veri analizini uygulamalı olarak öğrenmiştir. Ders sırasında gerçekleştirdiği uygulamalara uzman dönütleri almış, dolayısıyla bu alanda deneyim kazanmıştır. Bunun yanında yüksek lisans tezini fenomenoloji araştırması olarak yürütmüştür. Lisansüstü eğitimi sırasında uygulamalı olarak öğrendiği veri toplama tekniklerini, veri analizi

sürecini ve araştırma raporlaştırma sürecini yüksek lisans tezi sürecinde bir kez daha saha da uygulama fırsatı bulmuş ve deneyim kazanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 7724-7730).

Araştırmacı sahip olduğu nitel araştırma deneyimleri ile gömülü teori araştırmasını yürütmüştür. Uygulama sürecinde gömülü teori araştırma sürecinin daha önce gerçekleştirdiği nitel araştırma süreçlerinden farklarının olduğunu detaylarıyla anlamıştır. Sonuç olarak araştırmacı gömülü teori desenini teorik olarak detaylarıyla öğrenmiş, desenin kendine özgü her bir özelliğini uygulama sırasında deneyimlemiş, dolayısıyla deseni hem kuramsal açıdan hem de uygulama açısından öğrenmiştir. Bunun yanında gömülü teori bir nitel araştırma deseni olduğu için araştırmacı katılımcılara ulaşma, veri toplama, veri toplama tekniklerini kullanma, döküm yapma ve analiz yapma aşamalarındaki deneyimlerini pekiştirme ve bu aşamalarda daha da uzmanlaşma fırsatı yakalamıştır (Araştırma günlüğü, st. 7724-7730). Dolayısıyla araştırmacıda meydana gelen bu bilgilenme ve deneyim Charmaz'ın (2006; 2014) önemini vurguladığı gömülü teori araştırmacılarında olması gereken bir nitelik olan kuramsal duyarlık kavramıyla ve kuramsal duyarlılığın araştırma sürecindeki artışıyla paralellik göstermektedir.

Bilişim teknolojileri ve teknik bilgi

Araştırmacı daha önce söylendiği gibi bu araştırmayı çevrimiçi olarak gerçekleştirmiş ve veriler bir video konferans yazılımı üzerinden toplanmıştır. Araştırmanın çevrimiçi olarak gerçekleştirilmesi katılımcı babalarla bilgisayar veya cep telefonu üzerinden veri toplamayı ve katılımcıları bu sürece hazırlamayı beraberinde getirmiştir. Araştırmacının çalışmasına başlamadan önce orta düzeyde denebilecek bir teknoloji okuryazarlığı bulunmaktadır. Bilgisayar ve cep telefonu teknolojilerine ve bu teknolojilerin yazılım boyutlarına genel olarak aşinalığı vardır. Araştırmacı herhangi bir işlemi yapma, sorunu saptama, sorunu araştırma ve sorunu çözme süreçlerini bağımsız olarak uygulayabilmektedir. Araştırmacının bu niteliği çevrimiçi veri toplama süreci açısından bir avantaj olarak görülmüştür (Araştırma günlüğü, st. 7739-7747).

Araştırmacının çevrimiçi veri toplama sürecinde kullandığı video konferans yazılımı hakkında daha önceden bir bilgisi ve deneyimi bulunmamaktadır. Veri toplama sürecinden önce bu yazılımı indirmiş, denemeler yapmış ve işleyişini öğrenmiştir. Araştırmacı yazılımı öğrendikten sonra görüşme randevusu aldığı sırada her bir katılımcı babanın yazılımı bilip bilmediğini kontrol etmiştir. Hem bilenler için hem de bilmeyenler için yazılımın kurulumu ve kullanımı hakkında yardımcı olacağının garantisini vermiştir.

Bu garantinin ardından katılımcı babaları yönlendirebilmek için belirli yazılar hazırlamış, bu yazıların açıklayıcı rehberliğinde onları oturumlar öncesinde yönlendirmiştir (Araştırma günlüğü, st. 7739-7747).

Araştırmacı pilot görüşme ve ilk üç görüşmeden sonra video konferans yazılımına aşinalık ve farkındalık geliştirmiştir. İnternet kaynaklı yaşanan kopmalardan sonra katılımcı babaların tekrar oturuma nasıl dâhil olması gerektiğini deneyimlemiştir. Katılımcı babaların oturum öncesinde bağlanabilmesi için gerekli durumların pratiğini yapmıştır. Özetle araştırmacı katılımcı babaları oturuma hazır hale getirme, olası sorunları çözme ve aksaklıklar yaşanması durumunda onların tekrar oturuma dâhil olmasını ve görüşmeye devam etmesini sağlama konularında deneyim kazanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 7739-7747).

Araştırmacı altıncı görüşme ve sonrasında hem video konferans yazılımına hem de sürece tamamiyle hâkim olmuştur. Daha önceleri yaşanan aksaklıklar, kopmalar, bilgisayar sorunları gibi durumlarda endişe yaşarken altıncı görüşmeden sonra artık sakin kalarak hemen müdahalelerde bulunmuş, babaları hızlıca yönlendirmiş ya da oluşan durumların geçmesini beklemiştir. Sonuç olarak araştırmacı bilişim teknolojileri ve teknik bilgi anlamında var olan bilgisini aktarma sürecinde, video konferans yazılımının kullanımı sürecinde, yaşananlara duygusal tepki olarak değişim ve gelişim yaşamıştır (Araştırma günlüğü, st. 7739-7747). Bu anlamda araştırmacı yaşadığı bu değişim ve gelişimle gömülü teori araştırmacılarından beklenen özellikleri çevrimiçi araştırma ortamına uyarlamış ve araştırma sürecini çevrimiçi ortamda istenilen nitelikte gerçekleştirmiştir (Charmaz, 2006; 2014). Araştırmacının bu uyarlaması gömülü teori araştırmalarının çevrimiçi ortamlarda da gerçekleştirilebileceğinin bir örneğini göstermiştir. Araştırmacı süreçteki gayretleriyle Charmaz'ın (2006; 2014) araştırmacı rolü önerilerine uygun ve var olan çevrimiçi farklılıkla beklenen niteliğin ötesinde değişimler ve gelişimler yaşamıştır.

2.2.3.3. Tez izleme komitesi

Tez izleme komitesi araştırmacı ve üç üye tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu üyelere birincisi tez danışmanı Prof. Dr. Zerrin TURAN'dır. Tez danışmanı, Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir. İşitme kayıplı çocuklara eğitim veren üniversiteye bağlı bir kurumun odyoloji kliniğinde ve aile eğitimi uygulama biriminde eğitim odyoloğu olarak uzun yıllar

görev yapmıştır. Erken müdahale uygulamaları, odyolojik çalışmalar, aile eğitimi gibi alanlarda araştırmalar yapan tez danışmanı, alanda 36 yıllık deneyime sahiptir. Dahası teknoloji okuryazarıdır ve araştırmalara çevrimiçi olarak rehberlik yapabilmektedir. Araştırmacının kendisini alanında bilim uzmanı ve doktor olarak yetiştirmesinde çok büyük katkıları olmuştur.

İkinci komite üyesi olan Prof. Dr. Yıldız UZUNER benzer şekilde Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir. İşitme engellilerin eğitimi, dil gelişimi ve nitel yöntembilim alanlarında uzmandır. Alanda 38 yıllık deneyimi bulunmaktadır. Nitel yöntembilimle çok sayıda araştırma gerçekleştirmiş, birçok araştırmaya rehberlik etmiştir. Bunun yanında teknoloji okuryazarıdır ve araştırmalara çevrimiçi olarak rehberlik yapabilmektedir. Araştırmacının nitel yöntembilimle ilgili kuramsal bilgilerinin edinilişinde ve uygulamalar açısından yetiştirmesinde önemli rol oynamıştır.

Üçüncü komite üyesi olan Prof. Dr. Arzu ÖZEN ise uzun yıllar Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğretim üyeliği yapmış ve emekliye ayrılmıştır. Şu anda T.C. İstanbul Kültür Üniversitesinde öğretim üyeliğine devam etmektedir. İlgili alanda 31 yıllık deneyimi bulunmaktadır. Ayrıca teknoloji okuryazarıdır ve araştırmalara çevrimiçi olarak rehberlik yapabilmektedir. Halen bilimsel çalışmalarına ve danışmanlıklarına devam eden üye zihinsel yetersizliğe sahip ve otizmlili çocukların eğitimi alanlarında uzmandır.

Tez izleme komitesi toplantıları bağlı bulunulan enstitünün kuralları doğrultusunda süreç boyunca beş kez gerçekleştirilmiştir. Her bir toplantıda o zamana kadar yapılan tüm etkinlikler dikkatle incelenmiş ve verilen dönütlerle araştırmacı yönlendirilmiştir. Verilen dönütlerin yanında toplantılarda çok sayıda düşünce, varsayım veya hipotez de ortaya atılmıştır. Ortaya atılan tüm fikirler toplantılar sırasında görüşülmüş, üzerinde yorumlar ve tartışmalar yapılmış ve belirli kararlar alınmıştır. Bu kararlar ileriye dönük planlar halinde araştırma sürecine dâhil edilmiş, araştırmacının şekillenmesine ve gelişmesine katkı sağlamıştır.

Gerçekleştirilen beş tez izleme komitesi toplantısı haricinde araştırmacı, birinci ve ikinci komite üyesi tarafından 52 kez inandırıcılık toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar yoluyla birinci ve ikinci komite üyeleri araştırmacıya süreç boyunca rehberlik etmişlerdir. Yaşanan aksaklıkların çözümünde, mevcut durumların yorumlanmasında, bir sonraki aşamada ve ileriye dönük yapılacaklar konusunda planlama, denetleme ve karar

alma görevlerini üstlenmişlerdir. Birinci ve ikinci tez izleme komitesi üyelerinin araştırma sürecindeki rolleri şu şekilde detaylandırılabilir:

- Araştırmanın gömülü teori desenine uygun olarak planlanmasında araştırmacı ile paralel okumalar yaparak ona öncülük etmişlerdir.
- Veri toplama tekniklerinin belirlenmesinde, kullanılacak tekniklerin detaylarıyla hazırlanmasında, geliştirilmesinde ve verilerin toplanması sırasında araştırmacının bürüneceği rolün niteliğinin saptanmasında yol göstermişlerdir. Bu anlamda araştırmacıyı veri toplama sürecine hazırlamışlar, araştırmacının alana hâkim olarak bilinçli bir şekilde sahaya çıkması için çaba göstermişlerdir.
- Verilerin toplanması ve analiz edilmesi sürecinde her bir sürekli karşılaştırmalı analiz döngüsünde verileri eş zamanlı olarak incelemişler, verilerdeki benzerlikleri ve farklılıkları yorumlamışlar ve tüm veriler üzerinde uzlaşmışlardır. Bir sonraki görüşmeye eklenecek soruları ve daha çok detaylandırılması gereken noktaları araştırmacı ile tartışmışlardır. Bu anlamda araştırma verilerinin inandırıcı bir şekilde toplanabilmesi ve analiz edilebilmesi için sürece ışık tutmuşlardır.
- Verilerin yorumlanması ve bulguların yazımı konusunda da araştırmacının yanında olmuşlar, her bir detayı inceleyerek, yorumlayarak ve tartışarak raporlaştırma sürecinin gömülü teori araştırmalarına uygun bir biçimde sürdürülmesini ve tamamlamasını sağlamışlardır.

Birinci ve ikinci komite üyeleri ayrıca komite toplantıları dışında da süreçte sıklıkla araştırmacıya yol göstermişlerdir. Telefon görüşmeleriyle, internet yazışmalarıyla ve yüz yüze karşılaşmalarda yapılan sohbetlerle araştırmacının her daim yanında olmuşlar, sürecin bir parçası haline gelmişlerdir. İlgili üyeler bahsedilen tüm katkılarının yanında araştırmacının zorlandığı, bunaldığı ve stres yaşadığı her an ona manevi destek, motivasyon ve cesaret vermişlerdir. Sorunlar ortaya çıktığında stresin yönetilmesine yardımcı olmuşlar ve araştırmacının moralini yüksek tutmak için çaba göstermişlerdir.

Son olarak üçüncü tez izleme komitesi üyesi ise araştırmanın raporlaştırılması sırasında dışarıdan bir okuyucu olarak ilgili tüm bölümlerin yazımını ve biçimselliğini denetlemiştir. Araştırmanın anlatımının okuyucu dostu bir şekilde ve yazım hatası olmadan gerçekleştirilmesini sağlamış, böylelikle tüm yazım sürecini anlamsal bütünlük ve açıklık açısından incelemiş ve dönüt sağlamıştır.

2.2.4. Verilerin toplanması ve veri toplama teknikleri

Bu araştırmada verilerin toplanması 05.10.2021 ile 19.04.2022 tarihleri arasındaki yedi aylık bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönem Covid-19 pandemisinin etkisinin sürdüğü ve devlet önlemlerinin çoğunun yürürlükte olduğu bir dönemdir. Şehir içi ve şehirler arası seyahatler zaman zaman kapatılmakta, belirli özel şartlara göre de kısmen açılabilir. Maskeler halen çıkarılmamıştır ve kısıtlamalar azalmaya başlamakla birlikte devam etmektedir. Bu bağlam göz önüne alındığında veri toplama süreci ilk olarak yüz yüze olacak şekilde planlanmıştır. Ancak pandemi etkisinin halen devam ettiği bu dönemde araştırmacının ve katılımcıların sağlıkları tehlikeye atılmak istenmemiş ve sürecin çevrimiçi olarak yürütülmesi kararlaştırılmıştır (İnandırıcılık toplantısı, 27.04.2020; Araştırma günlüğü, st. 742-746). Dolayısıyla bu araştırma çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir (Creswell ve Poth, 2018; Sy vd., 2020; Townsend vd., 2020). Veriler elde edilirken yarı-yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler, dokümanlar, ürünler, katılımcı bilgi formu ve araştırma günlüğü kullanılmıştır. Başvurulan veri toplama teknikleri araştırma soruları ile ilişkilendirilmiş ve bu ilişki Tablo 2.3.'de gösterilmiştir. Bu anlamda daha önce de vurgulandığı gibi yarı-yapılandırılmış görüşmeler bu araştırmanın başlıca veri toplama tekniklerini oluşturmaktadır ve kuram oluşturulma sürecinde en çok yararlanılan tekniktir. Bunun yanında katılımcı babaların özelliklerini ve kültürlerini tanımlayabilmek adına bilgi formlarından yararlanılmıştır. Ayrıca süreçte kullanılan gözlemler ve dokümanlar gibi diğer tekniklere yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verileri desteklemek ve kuramın daha zengin bir şekilde oluşturulabilmesini sağlamak için yardımcı veri kaynağı olarak başvurulmuştur. Bu yardımcı veri toplama teknikleri ise yarı-yapılandırılmış görüşmeler sırasında gerçekleşen olaylardan veya görüşmeler sonrasında katılımcı babalarla gerçekleştirilen internet yazışmaları sonucunda elde edilmiştir (Birks ve Mills, 2022; Charmaz, 2006; 2014; Urquhart, 2023).

Veriler elde edilirken Türkiye bağlamında en çok bilinen ve kullanılan bir video konferans yazılımı tercih edilmiştir. Yazılımın ara yüzü oldukça basit ve Türkçedir. Dahası verilerin kaydedilmesini desteklemektedir. Bununla birlikte hem bilgisayar yazılımı hem de cep telefonları için erişilebilir bir uygulaması bulunmaktadır (Archibald vd., 2019; Gough ve Rosenfeld, 2006). Öte yandan gerçekleştirilen tüm iletişim ve belge alışverişleri ise katılımcı babaların tercihinine bağlı olarak cep telefonu, sosyal medya uygulamaları ve/veya e-posta üzerinden sağlanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 750-761).

Tablo 2.3. Araştırma sorularına göre başvurulmuş veri toplama teknikleri

Araştırma Soruları	Veri Toplama Teknikleri	Yarı-yapılandırılmış görüşme	Gözlem	Belge	Ürün	Araştırma günlüğü
1. Babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rolleri nelerdir?		✓	✓	✓	✓	✓
a) Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimler nelerdir?		✓	✓	✓	✓	✓
b) Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimler arasında nasıl bir ilişki vardır?		✓	✓	✓	✓	✓
c) Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimlerin işleyişi nasıldır?		✓	✓	✓	✓	✓
2. Araştırmacının bir araç olarak araştırma sürecindeki gelişimi nasıl gerçekleşmiştir?						✓
a) Araştırmacının konumu nedir?						✓
b) Araştırmacıda gerçekleşen değişim ve gelişimler nelerdir?						✓

Verilerin toplanması süreci kuramsal örnekleme ve sürekli karşılaştırmalı analiz prosedürlerinin rehberliğinde ilk katılımcı baba olan Efe Bey'e ulaşım ile başlamıştır. Araştırmacı Efe Bey'le ve sırası geldiğinde diğer katılımcı babalarla bazen telefon görüşmeleri bazen de sosyal medya yazışmaları ile iletişim kurmuştur. İlk iletişim sürecinde kendisini tanıtmış, çevrimiçi bir araştırma gerçekleştirdiğini, araştırmasının amaçlarını, nasıl bir veri toplama süreci yürüteceklerini, katılımcılar olarak babalardan beklentilerini ve daha da önemlisi yardımları sonucunda hangi kazanımların olacağını anlatmıştır. Araştırmacı ayrıca babaların katılımcılar olarak haklarından da bahsetmiş ve gönüllülük esasına bağlı olarak her bir katılımcı babaya zorlama olmadan araştırmasına yardımcı olup olamayacaklarını sormuştur. Araştırmacı bu süreçte etik kurallar gereğince davranmış ve gerçekçi beklentiler oluşturmaya çalışmıştır. Yardımcı olmayı kabul eden babalara gönüllü katılım formu (bkz. EK-1) ve ilgili tüm belgeler dijital olarak gönderilmiştir. Ayrıca katılımcı babalardan görüşme için yakın bir tarihe randevu istemiştir. Randevulaşmanın ardından araştırmacı katılımcı babalara araştırma kapsamında kullanılacak video konferans yazılımını daha önce duyup duymadıklarını sormuştur. Kaya, Saygı ve Umut Bey programı daha önce duymadıklarını ve kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Diğer katılımcı babalar ise yazılımı duymuş, hatta kullanmışlardır. Araştırmacı randevu günü görüşme öncesinde yazılımı duymayan ve daha önce kullanmamış katılımcı babalara programın nasıl kurulması ve kullanılması

gerektiği konusunda yardımcı olacağını bildirmiştir. Son olarak katılımcı babalarla vedalaşarak randevu gününün gelmesini beklemiştir (Araştırma günlüğü, st. 2955-2975).

Randevu günü geldiğinde her bir babaya randevuyu ve saatini hatırlatmış ve görüşme planının teyit almıştır. Randevu saati geldiğinde katılımcı babalarla haberleşerek video konferans yazılımında oluşturulan araştırmacı oturumuna bağlanma süreci başlamıştır. Video konferans yazılımını daha önce kullanan katılımcı babalar oturuma çabucak dâhil olmuşlar ve görüşme süreci başlamıştır. Yazılımı duymayan ve daha önce kullanmamış katılımcı babalara ise araştırmacı programın nasıl kurulması ve kullanılması gerektiğini anlatmıştır. Yazılımı cep telefonuna ya da bilgisayara nasıl indireceklerini, programda nasıl oturum açacaklarını, araştırmacının oturumuna nasıl bağlanacaklarını ve program ara yüzünü nasıl kullanacaklarını detaylarıyla açıklamıştır. Araştırmacının yönlendirmeleri ile video konferans yazılımıyla daha önce deneyimleri olmayan katılımcı babalar da yazılımdaki araştırmacının oluşturduğu oturuma bağlanabilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 5180-5199). Araştırmacı bağlantı kurmanın ardından katılımcı babalara çevrimiçi bir ortamda görüşme gerçekleştirdiklerini hatırlatmış, internet kaynaklı kopmalar ve takılmalar yaşanırse benzer şekilde araştırmacının oturumuna tekrar bağlanmaları gerektiğini rica etmiştir. Özetle araştırmacı tercih edilen video konferans yazılımının kullanımı sürecinde deneyimi olmayan veya az iyi olan katılımcı babalara süpervizörlük yapmış, gerektiğinde doğrudan ve sözlü bir şekilde müdahalede bulunmuştur (Araştırma günlüğü, st. 5202-5213).

Araştırmacı görüşmeleri gerçekleştirirken tercih edilen video konferans yazılımını bilgisayar üzerinden kullanmıştır. Bu sayede programın tüm özelliklerinden daha etkin bir şekilde yararlanabilmiş ve süreçte etkili süpervizörlük yapabilmıştır. Katılımcı babalar ise bu tercihlerinde farklılaşmışlardır. Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Mahir ve Saygı Bey bilgisayar üzerinden Kaya, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey ise cep telefonu üzerinden görüşmelerini gerçekleştirmişlerdir. Cep telefonu ile yapılan görüşmeler sırasında neredeyse hiçbir teknik sorun veya aksaklık yaşanmamıştır. Bazı zamanlarda katılımcı babalara gelen aramalar sonucunda birkaç saniyelik irtibat kopması yaşanmıştır. Katılımcı babalar bu aramaları reddetmiş ve görüşmeye devam etmişlerdir. Ayrıca Saygı Bey'in telefonunda yazılımsal bir sorun yaşanmıştır. Katılımcı babanın kullandığı marka telefona tercih edilen video konferans yazılımı indirilip kurulamamıştır. Böylece telefon üzerinden görüşmekten vazgeçilmiş, katılımcı baba ile bilgisayardan görüşülmüştür. Öte yandan bilgisayarlar aracılığı ile yapılan görüşmelerde pek çok teknik sorun yaşanmıştır.

Ses sorunları, mikrofon sorunları, kamera sorunları, slayt sayfalarının değişmemesi, ev üyelerinden veya eşyalardan kaynaklı arka plan gürültülerin daha fazla gelişi, internet kaynaklı ses bozulmaları, takılma, kopma ve oturdan düşme bu sorunların başında gelmiştir (Deakin ve Wakefield, 2014; Weller, 2015). Bu gibi tüm sorunlar görüşmeleri kesintiye uğratsa da araştırmacının çabası ile çözülebilmişlerdir (Araştırma günlüğü, st. 4223-4241).

Görüşmeler öncesinde kayıt başlatılmadan araştırmacı tekrar kendisini tanıtmıştır. Tanıtım sonrası randevu sürecinde vurgulanan ve sonrasında gönderilen formlarla detaylandırılan tüm araştırma süreci ve katılımcı hakları kısaca özetlenmiştir. Araştırmacı ayrıca katılımcı babalara anlayışlı davranarak görüşme sırasında rahat olmaları gerektiğini vurgulamış, isterlerse bir şeyler yiyip içebileceklerini, sigara kullananların sigara içebileceğini, lavabo ihtiyacı gibi diğer tüm durumlarda görüşmeyi durdurabileceklerini ve kısa süreli aralar verebileceklerini aktarmıştır. Araştırmacı bu açıklaması ile daha önce kendisini hiç tanımayan katılımcı babalarla çevrimiçi ortamda yakın ilişkiler kurmaya ve bir güven ortamı oluşturmaya çalışmıştır. Dolayısıyla doğal ve zengin veri toplayabilmek için görüşmelere geçmeden bir zemin hazırlamıştır (Araştırma günlüğü, st. 6161-6167).

Görüşmeler öncesinde kayıt başlatıldığında katılımcı babalardan araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını bir kez de kayıt altında teyit etmeleri istenmiştir. Alınan teyitler doğrultusunda araştırma kapsamındaki formlar doldurulmaya başlanmıştır. Formlar doldurulurken tercih edilen video konferans yazılımının ekran paylaşımından yararlanılmış, her bir form ekrana katılımcı babaların da rahatlıkla görebileceği şekilde yansıtılmıştır. Gönüllü katılım formu (bkz. EK-1), katılımcı bilgi formu (bkz. EK-2) ve çocuk bilgileri formu (bkz. EK-3) katılımcı babalarla birlikte sohbet eşliğinde doldurulmuştur. Formlar doldurulurken katılımcı babaların anlamadıkları noktalar açıklanmış, kapalı-uçlu sorulara verdikleri cevaplar haricindeki anlatımlar da dinlenmiştir. Formların doldurulması süreci beş ila 15 dakika arasında değişmiştir. Hemen ardından görüşmelere geçilmiştir. Görüşmeler sırasında diğer formların aksine görüşme formu düz yazı şeklinde kullanılmamıştır. Araştırmacı her bir soru bir sayfa olacak şekilde bir slayt hazırlamıştır (bkz. EK-4). Görüşme sırasında sorular cevaplandıkça yeni slayt sayfalarına geçilmiştir. Böylelikle görüşme süreci görsellikle de desteklenmiştir (Araştırma günlüğü, st. 3995-4006).

Bu araştırmada başlıca veri toplama tekniği olarak kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler esnek bir yapıya sahip oluşu, değişime ve gelişime kolayca uyum sağlayabilmesi özelliklerini bünyesinde barındırdığı için tercih edilmiştir (Ekiz, 2020; Güçlü, 2021; Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015). Bu anlamda yarı-yapılandırılmış görüşmeler Charmaz'ın (2006; 2014) derinlemesine görüşme olarak isimlendirdiği görüşme türü ile örtüştüğü ve derinlemesine görüşmelerin tüm özelliklerini içerdiği düşünülmektedir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler süre olarak 82 dakika ve 335 dakika arasında değişen uzunluklar ile ortalama 138 dakika, toplamda ise 27 saat 36 dakika olarak gerçekleştirilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmelere ilişkin detaylı bilgi Tablo 2.4.'te verilmiştir. Ayrıca görüşmelerin iki oturum şeklinde yapılması planlandığından ilk görüşmenin bitiminde katılımcı babalara ikinci görüşme için ne zaman uygun oldukları sorulmuştur. Katılımcı babalar soruyu kendilerine uyacak şekilde cevaplamışlardır. Bunun bir sonucu olarak görüşme oturumları Efe Bey ile bir hafta arayla, Mahir ve Caner Bey ile bir gün arayla, diğer tüm katılımcı babalarla ise aynı gün art arda gerçekleştirilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6838-6859).

Geçerliği verilmiş yarı-yapılandırılmış soru formu ile veriler Efe Bey ile toplanmaya başlanmış, süreç içerisinde katılımcı sonraki babaların verdiği cevaplar, araştırmacının görüşmeler sırasındaki deneyimi ve geçici kuramsal birimlerin şekillenmesi çerçevesinde her bir karşılaştırma döngüsünde sürekli olarak değişmiş, gelişmiş ve en güncel haline ulaşmıştır (Charmaz, 2006; 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Görüşme formunun son hali ekte verilmiştir (bkz. EK-5). Görüşme başlangıcında olmayan, görüşme formuna araştırma sürecinde dahil olan ve/veya yapısı değiştirilen sorular görüşme formu üzerinde “*” işareti ile belirtilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6888-6892).

Görüşme sürecinde katılımcı babalar çevrimiçi araştırmanın verdiği esneklikle görüşme ortamlarını kendileri oluşturmuş ve düzenlemişlerdir. Katılımcı babaların çoğunluğu görüşmeler sırasında evlerinde bulunmayı tercih etmişler, Saygı ve Caner Bey ise görüşmeyi iş yerlerinden gerçekleştirmişlerdir (Araştırma günlüğü, st. 4633-4650). Ayrıca Mahir, Saygı, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey görüşmeler sırasında yalnızken Şahin ve Kaya Bey görüşmeye eşi ile katılmıştır. Eşler hevesli oldukları için bazı soruların cevaplarında babalara suflörlük yapmışlardır. Ancak eşler görüşme sürecinde baştan sona kadar katılımcı babalarla yer almamışlar, bu anlamda sürece etkileri bir ya da iki sorunun cevaplarında yaşanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5282-5297).

Tablo 2.4. Veri toplama süreci

Kod İsim	Görüşme Ortamı	Görüşme Süresi	Tarih	Veri Toplama Türü
Onur Bey	Video konferans yazılımı (bilgisayar)	2 saat 32 dakika	29-30.04.2021	Video kaydı
Efe Bey	Video konferans yazılımı (bilgisayar)	5 saat 35 dakika	05-12.10.2021	Video kaydı, gözlem
Barış Bey	Video konferans yazılımı (bilgisayar)	1 saat 47 dakika	16.11.2021	Video kaydı, gözlem, belge
Gökalp Bey	Video konferans yazılımı (bilgisayar)	2 saat 32 dakika	28.11.2021	Video kaydı, gözlem
Şahin Bey	Video konferans yazılımı (bilgisayar)	1 saat 50 dakika	09.12.2021	Video kaydı, gözlem
Mahir Bey	Video konferans yazılımı (bilgisayar)	2 saat 21 dakika	18-19.12.2021	Video kaydı, belge
Kaya Bey	Video konferans yazılımı (cep telefonu)	1 saat 36 dakika	25.12.2021	Video kaydı, gözlem
Saygı Bey	Video konferans yazılımı (bilgisayar)	2 saat 32 dakika	11.01.2022	Video kaydı
Aziz Bey	Video konferans yazılımı (cep telefonu)	2 saat 21 dakika	12.02.2022	Video kaydı, gözlem, belge, ürün
Umut Bey	Video konferans yazılımı (cep telefonu)	1 saat 55 dakika	08.03.2022	Video kaydı
Çetin Bey	Video konferans yazılımı (cep telefonu)	1 saat 23 dakika	12.03.2022	Video kaydı, belge
Yiğit Bey	Video konferans yazılımı (cep telefonu)	2 saat 12 dakika	29.03.2022	Video kaydı, belge
Caner Bey	Video konferans yazılımı (cep telefonu)	1 saat 32 dakika	18-19.04.2022	Video kaydı, belge

Bunun yanında Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya ve Aziz Bey görüşmeye çocuklarıyla katılmışlardır. Görüşmeler sırasında çocukların kısa sürelerle de olsa katılımcı babalarının yanında bulunması araştırmacıya Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya ve Aziz Bey'in çocuklarıyla olan ilişkisini ve etkileşimini gözlemleme fırsatı sağlamıştır (Creswell ve Poth, 2018; Ekiz, 2020; Güçlü, 2021). Bu anlamda süreçte katılımcı gözlemci rolü üstlenerek (Creswell ve Poth, 2018; Glesne, 2020) yapılandırılmamış gözlemler gerçekleştirilmiştir (Punch, 2013). Araştırmacı görüşmeler tamamlandıktan hemen sonra her bir baba için çocukların sürece dâhil olduğu bölümleri kayıtlar üzerinden tekrar izlemiş ve oluşturduğu kuramla ilgili dikkatini çeken durumları kısa notlar şeklinde bilgisayar ortamına kaydetmiştir. Kaydedilen bu alan notları (Birks ve Mills, 2022) Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya ve Aziz Bey'in davranış şekilleri, jestleri, mimikleri, çocuklara karşı tavrı, çocuklarına yönelik duygusal tepkileri ve yönelimleri, çocuklarıyla etkileşimleri, etkileşimler sırasında kullandıkları dil, ses tonları, araştırmacının fikirleri, varsayımları ve tahminlerinden oluşmuştur (Araştırma günlüğü, st. 5891-5898). Daha sonra araştırmacı ilgili her bir katılımcı babadan elde ettiği bu alan notlarını onların o

karşılaştırma döngüsündeki verilerine dâhil etmiş ve oluşturulan kuramsal birimlerin netleştirilmesinde, yorumlanabilmesinde ve daha nitelikli olarak açıklanabilmesinde bu alan notlarından destek almıştır. Araştırma boyunca kuram oluşturulurken karşılaştırmalara dâhil olan gözlem verileri Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya ve Aziz Bey'den toplamda 27 dakika olarak kaydedilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 5965-5979).

Görüşmeler sırasında kısa süreli kesintiler yaşanmıştır. Bu kesintiler internet kopmaları veya elektrik kesintileri şeklinde Gökalp, Saygı, Umut ve Caner Bey ile yapılan görüşmeler sırasında gerçekleşmiştir (Deakin ve Wakefield, 2014; Weller, 2015). Araştırmacı kesintiler sırasında süreci anlayışla yönetmeye çalışmış, katılımcı babaları hemen yönlendirmiş ve görüşme ortamına tekrar gelebilmeleri için yardımcı olmuştur. Bunun yanında araştırmacı bu kesintiler sırasında katılımcı babaların görüşmeler için tekrar uygun hale gelmelerini beklemiş ve dikkatlerini tekrar görüşmeye verebilmeleri için gayret göstermiştir (ör., katılımcı babalar oturuma tekrar bağlandıklarında kaldıkları yeri hatırlatmış ve daha önce söylediklerinden birkaç cümle örnekler vererek dinlediğini hissettirmiştir.). Araştırmacı tüm kabullerinde katılımcı babaları kendi kültürlerinde düşünmeye çalışmış, müdahalede bulunmadan ve yapılandırmadan Charmaz'ın (2006; 2014) önerdiği şekliyle doğal ve zengin veri elde edebilmenin peşine düşmüştür. Öte yandan çevrimiçi bu görüşme süreci yukarıda bahsedilen farklılıklarına/zorluklarına rağmen pek çok avantajı beraberinde getirmiştir (Horrell, Stephens ve Breheny, 2015). İlk olarak katılımcı babalara ortam açısından olduğu gibi zaman esnekliği de sağlamıştır. Böylelikle katılımcı babalar görüşme zamanlarını da kendileri belirlemiş, sabah 8.00 ya da gece 22.00 gibi çok değişken zamanlarda görüşülebilmıştır. İkinci olarak araştırmacıya Türkiye'nin her yerindeki katılımcı babalara ulaşabilme olanağı sağlamıştır. Bu olanak sayesinde araştırmacı Türkiye'nin yedi farklı bölgesinin altısında yaşayan katılımcı babalara ulaşabilmiştir. Son olarak araştırmacı görüşmeleri gerçekleştirebilmek için yaşadığı şehirden farklı yerlere seyahat etme zorunluluğunda kalmamıştır (Horrell, Stephens ve Breheny, 2015).

Araştırmacı görüşmeler sırasında katılımcı babalara uygun bir role bürünmüştür. Davranışlarını, ifadelerini, konuşma üslubunu ve soruların sorulma biçimini katılımcı babaların kültürüne uyarlamaya çalışmıştır (araştırmacının rolü ve konumu başlığında detaylıca açıklanmıştır.) Ayrıca katılımcı babaların anlatımlarını etkin bir şekilde dinlemiştir. Anlatımları sırasında katılımcı babaların sözünü kesmemiş, espri yaptıklarında gülmüş, olumsuz durumlardan bahsederken ciddiyetini korumuş, vücut dili,

bakış ve “hıhı”, “evet” gibi mırıldanmalarla anlatımlarına değer verdiğini hissettirmiştir (Charmaz, 2006; 2014). Bunun yanında “..... daha önce bahsetmiştiniz, biraz daha açıklayabilir misiniz?”, “..... anlattınız, örnek verebilir misiniz?”, “..... hakkındaki düşüncelerinizi vurguladınız. Neden böyle düşünüyorsunuz?”, “..... söylemiştiniz. Bunu nasıl gerçekleştirdiniz?” gibi sorularla babaları daha çok anlatmaları için cesaretlendirmiş ve teşvik etmiştir (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022). Dahası araştırmacı “..... olarak anlattınız. Doğru mu anladım?”, “..... olarak bunu mu demek istiyorsunuz?”, “..... olarak kastettiğiniz şey, ... muydu?” gibi yansıtımlarla katılımcı babaların daha çok açıklama yapmasını istemiş, anlamadığı kısımları sormuş ve anlattıklarının doğrudan teyidini almıştır (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022). Araştırmacı her bir görüşmeyi kendi içerisinde netleştirmek için yeniden ifade etme, özetleme ve farklı sözcüklerle ifade etme stratejilerini sıklıkla kullanmıştır. Araştırmacının yaptığı tüm bu sorgulamalar kuram oluşturma sürecinde kodların netleştirilmesi, genişletilmesi ve geliştirilmesi için araştırmacıya olanak sağlamıştır (Araştırma günlüğü, st. 6326-6336).

Araştırmacı ayrıca katılımcı babaların ifadelerinin yanında anlatımlarındaki üsluba, jest ve mimik gibi beden dili özelliklerine de dikkat etmiştir. Bu dikkati ile katılımcı babaların sıkıldığını, üzülüğünü veya mola istediğini anlamış, bu ipuçlarından hareketle süreci daha duyarlı yürütmüş ve ihtiyaç halinde çözüm önerileri sunmuştur. Bu dikkat sayesinde Saygı, Umut ve Yiğit Bey çeşitli ihtiyaçları için kısa süreli olarak görüşme ortamından ayrılmışlardır. Özetle araştırmacı, katılımcı babalara özgü, duyarlı, açık ve saygılı bir diyalogun olduğu görüşmeler gerçekleştirmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6540-6549). Görüşme süreci boyunca tüm yaptıklarıyla araştırmacı yapılandırmacı gömülü teori araştırmalarında önerilen şekli ile (Charmaz, 2006; 2014) daha zengin ve doğal bir veri seti elde etmeye çalışmıştır.

Görüşme sonunda araştırmacı katılımcı babalara kendisinden bir isteklerinin olup olmadığını sormuştur. Katılımcı babaların çoğunluğunun herhangi bir isteği ve/veya talebi olmamıştır ve güzel temennilerle görüşmeden ayrılmışlardır. Gökalp Bey, Yiğit Bey ve Şahin Bey’in eşi ise araştırmacıya kendileriyle ve çocuklarıyla ilgili sorular sormuşlar ve taleplerde bulunmuşlardır. Bu süreçte görüşme kaydı durdurulmuş ve Gökalp Bey, Yiğit Bey ve Şahin Bey’in eşinin talepleri uygun bir şekilde karşılanmaya çalışılmıştır. Sordukları sorular uygun bir şekilde cevaplanmıştır. Ayrıca okuma kaynağı isteyenlere kitap tavsiyelerinde bulunulmuş, istedikleri nitelikteki var olan kitaplar hediye

olarak gönderilmiştir. Ayrıca Şahin Bey'in eşi araştırmacıdan çocuğu ile evde neler yapabilecekleri konusunda küçük bir anlatım ricasında bulunmuştur. Araştırmacı uygun bir güne anne ile randevulaşmış ve yine çevrimiçi olarak bir saatlik bir sürede anneye çocuğu ile nitelikli olarak neler yapabileceklerini ve dil gelişimini nasıl destekleyeceklerini anlatmaya çalışmıştır (Urquhart, 2023; Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Görüşme tamamlandığında araştırmacı son olarak tüm katılımcı babalardan çocuklarıyla ilgilenmelerini ve etkileşimlerini içeren fotoğraflar ve/veya videolar göndermelerini istemiştir. Araştırma sürecinden önce katılımcı babalar tarafından oluşturulmuş bu video ve fotoğraflar araştırmada belge olarak yer almıştır (Creswell ve Poth, 2018; Grant, 2018). Gönüllülük esasına göre Barış, Mahir, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey araştırmacıya geri dönüş yapmıştır. Bunun yanında Aziz Bey araştırmacının isteği üzerine bu araştırma için bir video oluşturmuş ve göndermiştir. Bu video ise araştırmaya ürün (artifact) olarak dâhil edilmiştir (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022). Araştırmacı fotoğraf ve/veya video ricasını katılımcı tüm babalara bir kez hatırlatmış ve analiz öncesinde birkaç gün göndermelerini beklemiştir. Ayrıca katılımcı tüm babaların izni ve yönlendirmeleriyle sosyal medya hesaplarındaki video ve fotoğrafların uygun olanları da veri kaynağı olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Böylelikle kuram oluşturma sürecinde 13 video ve beş fotoğraf olmak üzere toplam 18 belge ve video olarak bir ürün elde edilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 4889-4905). Araştırmacı dokümanları ve ürünü incelerken, öncelikle araştırma amacı ile ilgili olan ve olmayan kısımları belirlemiştir. Daha sonra ilgili olan kısımları içerik olarak kısa notlarla betimlemiş ve bu kısımlardaki babaların sözel ve sözel olmayan davranışlarını incelemiştir (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022; Ekiz, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu incelemelerin geliştirilen kurama hangi açılardan destek olabileceği düşünülmüş ve geçici kodlamalar oluşturmuştur. Oluşturulan kodlara ilişkin yorumlar yapmış ve varsayımlarda bulunmuştur. Son olarak incelemelerini kuram oluşturulurken ilgili karşılaştırmalara dâhil etmiş ve süreci zenginleştirmiştir (Araştırma günlüğü, st. 4909-4916).

Gözlemler, belgeler ve ürünün yanında bu çalışmada yardımcı veri toplama tekniği olarak araştırmacı tarafından bir adet dijital günlük tutulmuştur. Araştırmacı günlük yazmaya 25.02.2020 tarihinde doktora tez konusunun ilk görüşmeleri ile başlamış, tezinin son düzeltmelerini tamamlayarak ilgili enstitüye teslim ettiği 19.06.2023 tarihinde yazmayı sonlandırmıştır. Tutulan araştırma günlüğü 303 sayfadır. Günlüklerin bu araştırmaya sağladığı katkılar aşağıdaki gibidir:

- Araştırmacının süreci nasıl gerçekleştirdiğini detaylarıyla yansıtmaktadır. Günlükte tüm süreç araştırmacı diliyle yer almaktadır (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022).
- Araştırmaya bilimsellik, sistematiklik ve bütünlük sağlamıştır. Günlükler yoluyla araştırma süreci detaylı bir şekilde yürütülebilmüş, veri kaybı önlenmiş ve daha bilimsel raporlaştırılmıştır (Glesne, 2020).
- Günlükler tartışma metni niteliği göstermiştir. Süreçte öğrenilenler ve yaşananlar günlüğe girilmiş, bilgiler ilerleyen süreçler için irdelenmiş ve planlanmıştır. Böylelikle araştırmanın her bir aşaması geliştirilmiştir. Ayrıca araştırmacı yaptıklarını, yapamadıklarını ve yapması gerekenleri sürekli olarak not almış ve tartışmıştır. Bu aynı zamanda araştırmacının kendisini gömülü teori deseninin ölçütlerine göre geliştirmesini de sağlamıştır (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022).
- Günlükler araştırmacıya yaşadığı duygusal sorunların çözümünde destekçi olmuştur. Araştırmacı süreçte yaşadığı zorlukları yazarak bir nebze rahatlamış ve benzer sorunların yaşanmaması için ileriye yönelik planlamalar yapmıştır. Araştırmacının yaşadığı stres, zorluklar ve sorunlar komite üyeleri tarafından fark edilmiş, manevi destek sağlanarak ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Glesne, 2020).
- Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerini diğer bir teknik olarak desteklemiş ve verilerin doğrulanmasını sağlamıştır. Dahası tüm veri toplama tekniklerinin geliştirilmesinde başvurulacak bir alt metin görevi görmüştür (Altrichter ve Holly, 2011).
- Benzer şekilde bir alt metin olarak analizlere dâhil olmuştur. Araştırmacı kurama ulaşırken geriye dönerek tekrarlı şekilde günlüğünden yararlanmıştır (Altrichter ve Holly, 2011).
- Araştırmacının kuramsal duyarlılığının da artmasını sağlamıştır. Günlüklere yazılan hatırlatıcı notlar genişletilmiş ve yorumlanmıştır. Bu işlemlerin sürekli ve tekrarlı yapılışı araştırmacının kuramsal duyarlılığının geliştirilmesine hizmet etmiştir (Birks ve Mills, 2022).
- Günlükler bu raporlaştırma sırasındaki açıklamaların daha bilimsel bir şekilde yapılmasını sağlamış ve kaynakça işlevi görmüştür.

- Komite üyelerine denetleme mekanizması sağlamıştır. Araştırmacı günlüğünü belirli aralıklarla tüm komite üyeleri ile paylaşmıştır. Üyeler günlükleri okuyarak araştırmacıya geri bildirim sağlamışlardır.

2.2.5. Verilerin kaydedilmesi

Bu araştırmada gerçekleştirilen görüşmeler kullanılan video konferans yazılımı ile hem ses hem de video şeklinde dijital olarak kaydedilmiştir (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Her bir katılımcı baba ile yapılan kayıt yalnızca görüşme sürecini kapsamaktadır. Görüşme öncesinde yer alan görüşmeye hazırlık sürecinde ve görüşme sonundaki katılımcı babaların taleplerinin karşılandığı bölümde kayıt yapılmamıştır. Gözlemler de görüşmeler sürecinde gerçekleştiği için görüşme kayıtlarında otomatik olarak bulunmaktadır. Bu sayede kayıtlar araştırmacı tarafından daha sonra tekrar izlenebilmiş ve detaylıca yorumlanabilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 3956-3967).

Veri toplama sürecinin kaydedilmesi herhangi bir veri kaybının önüne geçebilmek ve süreçleri nitelikli şekilde değerlendirebilmek amacıyla yapılmıştır (Creswell ve Poth, 2018; Glesne 2020; Güçlü, 2021). Araştırmacı görüşmelerden sonra aldığı kayıtları izlemiş, görüşmesini ve kendi görüşmecisi rolünü değerlendirerek günlüğünde tartışmıştır. Görüşmeler öncesinde katılımcı babalardan kayıt izni alınmıştır. Kayıtlar başlatılırken ve bitirilirken kayda ilişkin “kayıt başlatılmıştır” ve “kayıt kapatılmıştır” ifadeleri kullanılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5626-5638).

2.2.6. Verilerin dökümü

Bu araştırmada alınan görüşme kayıtları kelimesi kelimesine yazıya dökülmüştür (Charmaz, 2006; 2014). Öncelikle dökümlerin yapay zekâ yazılımları aracılığıyla otomatik olarak yapılması planlanmıştır. Ancak bu yapay zekâ programlar düşük doğruluk yüzdesi ile dökümler gerçekleştirmişlerdir. Bu durum döküm sonrası yapılacak hata ve eksiklerin düzeltilmesi işlemini çok zorlaştırmıştır. Bu yüzden otomatik dökümden vazgeçilmiştir. Daha sonra mekanik olarak el ile döküm yapılmaya çalışılmıştır. Görüşmenin yirmi dakikalık bölümü bu mekanik teknik ile yaklaşık dört saat sürmüştür. Dolayısıyla bu döküm işleminin çok uzun süreceği düşünülmüş ve el ile dökümden de vazgeçilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 3216-3225).

Araştırmacı bu süreçte yüksek doğrulukla ve hızlı bir şekilde döküm yapabileceği bir sistemin arayışına girmiştir. Arayış sonucunda web tabanlı bir kelime işlemci yazılımı üzerindeki sesle yazıya kayıt özelliğini keşfetmiş ve ilk dökümünü bu ara yüz ile hızlı ve doğru bir şekilde yapmıştır. Araştırmacı döküm yaparken görüşme kaydını arka planda dinlemiş ve duyduğu cümleleri seslendirerek yazıya aktarılmasını sağlamıştır. Böylece yazıya aktarılan cümlelerin doğruluğunu doğrudan görebilmiş, olası hatalar durumunda kaydı durdurarak doğrudan müdahale edebilmiştir. Bu sayede hatasız, eksiksiz ve daha da önemlisi hızlı bir şekilde döküm yapan araştırmacı, dökümlerini tekrar kontrol etmek durumunda da kalmamıştır (Araştırma günlüğü, st. 3226-3239).

Araştırmacı dökümleri gerçekleştirilirken “işte, falan, hıhı, yani, mesela, peki, hani, böyle” gibi sözcükler ve aynı sözcüğün ya da cümlelerin tekrarı olan ifadeleri yazıya aktarmamıştır. Cümlelerden yukarıdaki ifadeleri çıkarttığında anlamın kaybolmadığını fark etmiş, bu ifadeleri atlamış ve dökmemiştir. Bunun yanında araştırmacı katılımcı babaların “şey yaptım, böyle böyle dedi, şöyle şöyle oldu” gibi ifadelerini ilgili cümlelerin potansiyel anlamını bağlamdan tahmin ederek köşeli parantez içerisinde daha uygun ifadelerle yazıya dökmüştür. Benzer durumu katılımcı babaların eksik bıraktığı cümlelerde de uygulamıştır. Araştırmacı dökümler sırasında uyguladığı bu stratejileri inandırıcılık toplantılarının onayıyla katılımcı babaların anlatımlarını daha iyi anlayabilmek ve açıklayabilmek adına yapmıştır. Ayrıca dökümler tamamlanınca isimler, yaşanan şehir ve katılımcılara ilişkin kimliği açığa çıkartıcı tüm bilgileri katılımcı gizliliği açısından anonimleştirmiştir (Araştırma günlüğü, st. 3246-3255).

Yapılan dökümlerle işletim sistemi tabanlı bir sözcük işlemci programı belgesi üzerinde, normal kenar boşluklarıyla oluşturulmuş A4 sayfa yapısında, times new roman yazı tipinde, 12 punto yazı boyutunda ve kat satır aralığında toplamda 256 sayfalık ham veri elde edilmiştir. Araştırmacı her bir görüşme kaydını her bir karşılaştırma döngüsünde görüşmeyi yapar yapmaz diğer görüşmeye geçmeden önceki süreçte yazıya aktarmıştır. 90 dakikadan uzun görüşmeler ortalama iki günde, az görüşmeler ise bir günde tamamlanmıştır. Araştırmacı dökümler sırasında mikrofonu olan bir kulaklık kullanmıştır. Kulaklıkları sayesinde dinledikleri ile konuştukları birbirine karışmamıştır. Ayrıca görüşme kaydını yalnızca araştırmacı duymuştur. Araştırmacı döküm işlemini sesli bir şekilde yaptığı için dökümleri kendi evinde yalnızken gerçekleştirmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6825-6831).

Son olarak dökümlerin teyit için gönderilebileceğini görüşmeler sonunda katılımcı babalara söylemiştir. Katılımcı babalar böyle bir şeye gerek olmadığını açıklamışlar ve o an itibarıyla ifadelerin kendilerine ait olduğunu teyit ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcı babaların görüşmelerdeki ifadelerinin teyidi görüşmeler sırasındaki sorgulamalarla ve görüşme sonundaki beyanlarıyla alınmıştır (Araştırma günlüğü, st. 3730-3746). İzleyen başlıkta araştırma süreci kapsamında her bir karşılaştırma döngüsünde yazıya aktarılan görüşmelerin analiz süreci anlatılmıştır.

2.2.7. Verilerin analizi

Bu araştırmada veri analizi iki farklı şekilde gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki tüm gömülü teori araştırmalarında ortak olarak kullanılan sürekli karşılaştırmalı analizdir (Chun-Tie, Birks ve Francis, 2019; Urquhart, 2023). Araştırmada sürekli karşılaştırmalı analiz ile tüm katılımcı babalar her bir karşılaştırma döngüsünde hem kendi içlerinde hem de birbirleri ile karşılaştırılmıştır. İkincisi ise yapılandırmacı gömülü teori deseninde yer alan Charmaz'ın (2006; 2014) önerdiği başlangıç kodlaması, odaklı kodlama ve kuramsal kodlamadan oluşan kodlama aşamalarıdır. Bu analiz aşamaları ile her bir katılımcı baba bir ön analiz şeklinde kendi içinde kodlanmış ve karşılaştırma sürecine hazır hale getirilmiştir. Bu anlamda yapılandırmacı gömülü teori analiz basamakları araştırma kapsamında uygulanan analizin birinci basamağını, sürekli karşılaştırmalı analiz ise ikinci basamağını oluşturmaktadır.

2.2.7.1. Sürekli karşılaştırmalı analiz

Sürekli karşılaştırmalı analiz (constant comparative analysis), veri toplama ve veri analizinin eş zamanlı olarak birlikte yürütüldüğü analitik ve etkileşimli bir süreçtir. Basitçe bir anlatımla, bir kavramla etiketlenen veri birimini, aynı kavramla etiketlenen başka bir veri birimi ile benzer kavramı temsil edip etmediğini görmek için karşılaştırma eylemi olarak tanımlanabilmektedir (Urquhart, 2023). Bu yönüyle diğer nitel araştırma yöntemlerinde gerçekleştirilen ve sonucunda sadece betimlemelerin yer aldığı analiz türlerinden ayrılmaktadır (Chun-Tie, Birks ve Francis, 2019).

Sürekli karşılaştırmalı analizde -tanımında da ifade edildiği şekli ile- veri toplama sonucu ortaya çıkan geçici kodlar ve temalar yeni veri setleri ile sürekli olarak karşılaştırılmaktadır (Punch, 2013). Süreç içerisinde veri setlerinde yer alan olaylar diğer olaylarla, olaylar kodlarla, kodlar kodlarla, kodlar temalarla, temalar ise diğer temalarla

karşılaştırılmaktadır (Creswell ve Poth, 2018). Bu karşılaştırma süreci, analizler sırasında ileri ve geri hareket etmeyi gerekli kılarak kodların ve temaların netleştirilmesi, geliştirilmesi ve son haline getirilmesini sağlamaktadır. Böylece ham veriler içinde gömülü olan kuram ortaya çıkartılmaktadır (Birks ve Mills, 2022, Charmaz, 2006; 2014; Çelik ve Ekşi, 2018).

Bu araştırmada katılımcı babalar kendi içinde değerlendirilirken ve diğer katılımcı babalarla karşılaştırılırken sürekli karşılaştırmalı analizden yararlanılmıştır (Urquhart, 2023). Yapılan her bir görüşme hemen sonrasında yazıya dökülmüş, dökümler tamamlandıktan sonra bir ön analize tabi tutulmuştur (Bu ön analiz yapılandırmacı gömülü teori kodlama sürecinin birinci ve ikinci aşamalarını içermektedir.). Bu ön analizden sonra kavramsal olarak etiketlenen kodlar ilk olarak aynı görüşme içindeki diğer kodlarla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma işlemi ile kodlar benzerlik ve farklılıklarına göre daha nitelikli bir şekilde organize edilmiş ve gruplandırılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 3543-3561).

İkinci olarak her bir görüşme verisi diğer görüşmelerde yer alan kodlarla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma toplanan yeni veri setlerini kapsadığı gibi daha önce toplanan eski veri setlerini de kapsamıştır. Araştırmacı veri toplama ilerledikçe karşılaştırma sürecine bir sonraki görüşmeyi dâhil etmiş, bunun yanında daha nitelikli bir karşılaştırma yapabilmek için sıklıkla eski görüşmelere de geri dönmüştür. Bu karşılaştırma işlemi ile kodlar, alt-temalar, temalar ve bu kuramsal birimler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi, çeşitlendirilmesi ve netleştirilmesi sağlanmıştır. Her iki karşılaştırma işlemi tamamlandıktan sonra analiz süreci sonlandırılmış ve bir sonraki görüşme için hazır hale gelinmiştir. Her bir görüşmeden sonra ilgili analizin gerçekleştirilebilmesi için ortalama bir hafta boşluk bırakılmış ve süreç bu şekilde yönetilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 4399-4411). Sürekli karşılaştırmalı analiz süreci kuramsal doygunluğa ulaşıncaya kadar devam etmiş, gerekli kapsam ve çeşitlilik elde edildiğinde ve doygunluk sağlandığında süreç sonlandırmıştır (Charmaz, 2006; 2014; Merriam ve Tisdell, 2015).

2.2.7.2. Yapılandırmacı gömülü teori kodlama süreci

Gömülü teori alanyazınında her bir geleneğin kendi kodlama süreci bulunmaktadır. Glaserci ve Strausscu geleneklerinden farklı olarak yapılandırmacı gömülü teori deseninde kodlama süreci; başlangıç kodlaması (initial coding), odaklı kodlama (focused

coding) ve kuramsal kodlama (theoretical coding) olmak üzere üç aşamada yapılmaktadır (Charmaz, 2006; 2014).

2.2.7.2.1. Başlangıç kodlaması

Başlangıç kodlaması (initial coding), veriler üzerinde uygulanan ilk analitik aşamadır. Bu aşamada veriler en ince ayrıntısına kadar parçalanmaktadır. Aşamadaki temel amaç olayı olayla karşılaştırmak için verilerdeki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmaktır. Bu anlamda araştırmacıya veriye yansıyan olguları düşünme ve yorumlama fırsatı kazandırmaktadır. (Charmaz, 2006; 2014; Urquhart, 2023).

Başlangıç kodlamasında veri setlerinden birbirinden farklı ve mümkün olduğu kadar çok sayıda kod ortaya çıkarılmaktadır. Bu süreci gerçekleştirebilmek için birçok kodlama türünden yararlanılmaktadır. Süreç içerisinde veriler satır satır, sözcüler ya da sözcük öbekleri olarak, cümleler veya paragraflar şeklinde, in-vivo olarak ya da toplanan verinin tümü üzerinden kodlanabilmektedir (Birks ve Mills, 2022; Charmaz, 2006; 2014).

Başlangıç kodlamasında, araştırmacılar serbest düşünmektedirler ve bir teoriye, kişiye veya kavrama bağlı kalmadan metnin ne söylediğine odaklanmaktadırlar. Charmaz (2006; 2014) başlangıç kodlaması sırasında isim-fiil eklerinden (-ma, -ış, -mak) yararlanılmasını, verilerin eylemi veya süreci yansıtan sözcüklerle ya da durumları belirtmek için isimlerle kodlamasını önermektedir. Öte yandan başlangıç kodlaması ile oluşturulan kodların geçici olduğu, karşılaştırmaya açık olduğu ve veriye temellendirildiği bilinmektedir. Veri toplama devam ettikçe araştırmacılar kodları gözden geçirmekte, değiştirmekte ve detaylandırmaktadır. Bu işlem sayesinde verilerdeki eksikliklerin ve boşlukların farkına vararak, sonraki aşamalarda bunları giderebilmektedir (Charmaz, 2006; 2014).

Bu araştırmada başlangıç kodlaması yapılırken çoğu kodlama türünden yararlanılmıştır. Kodlama süreci genel olarak satır satır kodlama ile yapılmıştır. Zaman zaman kuram açısından anlamlı bir kavrama denk gelen sözcük öbeği, cümle ve paragrafların kodlandığı da olmuştur. Ayrıca yer yer in-vivo kodlar da kullanılmıştır. Örneğin, “cennetin anahtarı” alt-teması in-vivo kod örneklerinden biridir. Katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri başlangıç kodlaması ile detaylı olarak sorgulamış, sentezlenmiş, betimlenmiş ve sıralanmıştır. Bu aşamada oluşturulan kodların birçoğu her bir karşılaştırma döngüsünde yapılan inandırıcılık toplantılarında incelenmiş ve onaylanmıştır. Ayrıca oluşturulan bu kodların geçici

oldukları, değişime ve gelişime açık oldukları vurgulanmıştır. Araştırmacı bu kodlama aşamasında oluşturduğu kodlarla karşılaştırma sürecinin ilk örneklerini ve zeminini hazırlamıştır (Araştırma günlüğü, st. 4663-4684).

2.2.7.2.2. Odaklı kodlama

Odaklı kodlama (focused coding), kodlama sürecinde yer alan ikinci aşamadır. Bu aşama başlangıç kodlaması sonucunda veri seti içerisinde belirgin olarak öne çıkan, önem arz eden veya sıklıkla tekrar eden kodların organize edilmesini ve sınıflandırılmasını içermektedir. Odaklı kodlamada araştırmacılar en çok hangi başlangıç kodlarının analitik olarak anlam taşıdığına karar vererek kuramı oluşturan alt-temaları ve temaları belirlemekte ve geliştirmektedirler (Charmaz, 2006; 2014; Urquhart, 2023).

Ayrıca odaklı kodlama sürecinde temalar saptanırken verilerde yer alan koşullar (ör., ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden vb.), etkileşimler, eylemler, duygular ve sonuçlar da tanımlamaktadır. Bu tanımlamalarla kodlar alt ve üst tema şeklinde birleştirilmekte ve kuramı oluşturan tüm birimlerin daha güçlü bir açıklama işlevine sahip olması sağlanmaktadır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015). Yapılan bu analitik işlemler sonucunda oluşturulacak kuram, odaklı kodlama aşamasında ortaya çıkmaya başlamakta ve sonraki kodlama aşamaları için hazır hale getirilmektedir (Charmaz, 2006; 2014).

Bu araştırmada başlangıç kodlaması sonucunda tespit edilen kodlar benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılmıştır. Gruplandırma sürecinde 5N1K soruları sorulmuş ve ayrıca ihtimaller, bağlamlar, sonuçlar gibi özellikler de dikkate alınmıştır. Bu analitik süreç sonucunda katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini içeren alt-temalar ve temalar oluşturulmuştur. Ayrıca babaların bu rollerinin nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleştiği ve bu rollerin mevcut bağlamlarda hangi sonuçlar doğurduğu da ortaya konmuştur (Araştırma günlüğü, st. 5745-5780).

Başlangıç kodlaması ve odaklı kodlama ile oluşturulan tüm kuramsal birimler her bir karşılaştırma döngüsünde yapılan inandırıcılık toplantılarında tartışılmış ve üzerinde uzlaşmıştır. Toplantılar sırasında bu kuramsal birimler zaman zaman sayı olarak azaltılmış, yeniden ifade edilmiş veya tanımları değiştirilmiştir. Bu sayede kuramı oluşturan bu birimler iyileştirilmiş ve geliştirilmiştir. Ayrıca her bir toplantıda kuramsal doygunluk irdelenmiş, kuramın son haline getirilebilmesi için çaba harcanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5362-5379).

2.2.7.2.3. Kuramsal kodlama

Kuramsal kodlama (theoretical coding), odaklı kodlama süreci ile anılan karmaşık bir süreçtir ve kodlama sürecinin son aşamasıdır (Charmaz, 2006; 2014). Bu aşamada önceki aşamalarda üretilen tüm kodlar, alt-temalar ve temalar birbiriyle ilişkilendirilmektedir (Urquhart, 2023). İlişkilendirme sürecinin ilk adımı olarak ulaşılan kodlar, alt-temalar ve temalar daha kavramsal kategoriler ile ifade edilmektedir. İlişkilendirme sürecinin ikinci adımı olarak ise elde edilen kategorilerin hem kendi içerisindeki ilişkiler hem de diğer temalarla olan ilişkileri ortaya konmakta ve kuramın tüm ilişki süreci detaylıca açıklanmaktadır (Charmaz, 2006; 2014). Ayrıca bu kodlama süreci ile kuramsal birimler yalın bir betimsel anlatımdan daha kavramsal bir boyuta taşınmaktadır ve sonuç olarak bir kuram halini almaktadırlar. Özetle kuramsal kodlama sayesinde araştırma kapsamında odaklanılan olgunun var olduğu genel bağlam ve oluştuğu tüm koşullar katılımcılardan elde edilen verilere dayandırılarak netleştirilmektedir (Charmaz, 2006; 2014).

Bu araştırmada odaklı kodlama süreci ile oluşturulan tüm alt-temalar ve temalar altı kategori altında toplanmıştır. Altı farklı boyutta ele alınan bu kuramsal birimler daha sonra anlamlı bir bağlam oluşturacak şekilde birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Son olarak bu ilişkiler tutarlı bir hikâye oluşturabilmek için açıklanmıştır. Kuramsal kodlama sırasında yapılan ilişkilendirmeler ve açıklamalar inandırıcılık toplantıları süzgecinden geçirilmiştir. Bu sayede her bir veri toplama ve karşılaştırma döngüsünde ilişkilendirmeler ve açıklamalar denetlenmiş, iyileştirilmiş ve son haline getirilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6404-6434).

2.2.7.2.4. Hatırlatıcı not yazımı

Hatırlatıcı not yazımı (memo-writing/memorial notes) gömülü teori araştırmalarında yer alan analitik bir süreçtir (Urquhart, 2023). Analiz sürecinde verilerin kodlanması, tanımlanması, kodlar arasındaki bağlantıların oluşturulması ve açıklanması adına yapılan tüm yazma işlemleri olarak tanımlanmaktadır (Birks ve Mills, 2022; Engward ve Davis, 2015; Punch, 2013). Bunun yanında araştırmacının verilere ilişkin düşüncelerini, yorumlarını ve varsayımlarını da içermektedir (Creswell ve Poth, 2018; Çelik ve Ekşi, 2018). Dahası bu notlar araştırmanın raporlaştırılması sırasında da bulgular ve tartışma bölümlerinin metinleri haline gelebilmektedir (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022;

Urquhart, 2023). Bu yönüyle kuramın oluşturulması ve kavramsallaştırılmasında kullanılan gömülü teoriye özgü önemli bir analitik ön yazma sürecidir.

Hatırlatıcı notlar, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde oluşturulabilmektedir. Oluşturma sürecinde sözcükler, sözcük öbekleri, cümleler, paragraflar, görsel unsurlar, tablolar, grafikler, matrisler, diyagramlar gibi birçok örnek kullanılmaktadır. Hatırlatıcı notlar ayrıca araştırmacılara özgü kişisel yazılar ve görselliklerdir. Dolayısıyla çoğu zaman resmi veya bilimsel özellikler de göstermemektedirler (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022; Lempert, 2010).

Bu araştırmada verilerin analizi aşamasında hatırlatıcı notlar oluşturulmuştur. Hatırlatıcı notlar dijital ortamda bazen yazı, bazen de görsel şekillerle türetilmiştir. Araştırmacı hatırlatıcı notları oluşturmaya başlangıç kodlaması ile başlamış, odaklı kodlama ve kuramsal kodlama süreçlerinin tümünde hatırlatıcı notlardan yararlanmıştır. Raporlaştırma sırasında ise bulgular ve tartışma bölümlerinin oluşturulmasında hatırlatıcı notlardan bölümler almıştır (Araştırma günlüğü, st. 3748-3751).

Hatırlatıcı notlar, araştırmacıya özgü, kişisel ve gelişigüzel şekilde türetilmiştir. Araştırmacı aklına verilerle ilgili fikirler geldiğinde daha sonra kullanmak üzere anlık olarak kayıtlar almıştır. Sonrasında bu kayıtlar düzenlenmemiştir ve yazı, çizi ya da görseller şeklinde kalmışlardır. Çoğu zaman karalamalar, heceler, sözcükler, sözcük öbekleri, listeler, bitmemiş ya da devrik cümleler, şekiller ve diyagramlardan oluşturulmuştur. Araştırmacı, hatırlatıcı notları daha sonra araştırma günlüğünde mümkün olduğunca genişletmiş ve tartışmıştır (Araştırma günlüğü, st. 3755-3762).

Araştırmada hatırlatıcı notlardan, kuramın oluşturulması sürecinde bir başvuru kaynağı olarak yararlanmıştır. Analizin her bir aşamasında açıklayıcı, yol gösterici, şekillendirici, tamamlayıcı ek veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Bu yönüyle karar verme sürecinde önemli bir işlev göstermişlerdir. Bu sayede araştırmacı analiz boyunca verilere sadık kalarak kuramı bu verilere dayandırmış, kuramsal duyarlılığını arttırmış ve sonuç olarak kurama ulaşmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6626-6636).

2.2.8. Bilgisayar destekli veri analizi

Bu araştırmada verilerin analizi sırasında bir bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımı tercih edilmiştir (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022; Glesne, 2020; Güçlü, 2021). Her bir görüşmenin dökümleri gerçekleştirildikten sonra oluşturulan belgeler yazılıma yüklenmiştir. Yazılım sayesinde tüm görüşme dökümleri tek bir yerde depolanmıştır ve

bu durum analizi kolaylaştıran ilk adım olarak nitelendirilebilmektedir (Araştırma günlüğü, st. 2613-2627). Tercih edilen yazılım sürecin mekanik iş yükünü oldukça azaltmıştır. Araştırmacı bu sayede analiz sürecinin analitik düzeyine daha rahat odaklanmıştır. Bu durum analizi kolaylaştıran ikinci adım olarak ifade edilebilmektedir (Araştırma günlüğü, st. 2738-2752).

Araştırma kapsamında başvurulmuş sürekli karşılaştırmalı analiz ve yapılandırmacı gömülü teori analiz basamaklarının tümü tercih edilen bu yazılım üzerinden gerçekleştirilmiştir (Güçlü, 2021; Punch, 2013). Kodlamaların yapılması, kod organizasyonu, kodların takip edilmesi ve gerekli alıntılarla ilişkilendirilmesi yazılımın ara yüzünde bulunan yardımcı özelliklerle (ör., renk vurguları, bağlantılar, arama butonu vb.) daha verimli, kolay ve keyifli yapılmıştır. Bu durum analizi kolaylaştıran üçüncü adım olarak açıklanabilir (Araştırma günlüğü, st. 2789-2800).

Ayrıca katılımcı babaları kendi içinde ve babalar arasında karşılaştırırken yazılım araştırmacıya çok büyük rahatlık ve sistematiklik kazandırmıştır. Yazılımın ara yüzünde yer alan kod-alıntı bağlantılarının arama ve görüntüleme özelliği, araştırmacıyı tek tek her kodu veri yığını içinde arama iş yükünden kurtarmış, karşılaştırma sürecinin daha verimli bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân vermiştir. Bu durum analizi kolaylaştıran dördüncü adım olarak açıklanabilir (Araştırma günlüğü, st. 2811-2819).

Araştırmacı ayrıca kodlamalar ve karşılaştırmalar yaparken oluşturduğu hatırlatıcı notları yazılım ara yüzündeki kod açıklamalarına yazmıştır. Araştırmacı kodların geliştirilmesi, temalar altında birleştirilmesi ve kavramsallaştırılması sürecinde yazılım sayesinde hatırlatıcı notları daha pratik olarak kullanabilmiştir. Bunun yanında yazılım araştırmacının hatırlatıcı not oluşturma ve kullanabilme becerisi edinmesine ve süreç içerisinde geliştirmesine olanak sağlamıştır. Bu durum analizi kolaylaştıran beşinci adım olarak söylenebilir (Araştırma günlüğü, st. 2848-2851).

Araştırmacı ve tez danışmanı verilerin analizi sürecini yazılım dosyası üzerinden yürütmüşlerdir. Araştırmacı yazılım dosyasını danışmanına göndermiş, danışman yazılım dosyasında yer alan tüm işlemleri (ör., kodları, kod karşılaştırmalarını, hatırlatıcı notları vb.) inceleyerek araştırmacıya dönütler vermiştir. Böylelikle analiz süreci yazılım dosyası üzerinden denetlenmiştir. Bu durum analizi kolaylaştıran altıncı adım olarak söylenebilir (Araştırma günlüğü, st. 2855-2862).

Genel olarak ifade edildiğinde, sahip olduğu tüm özellikler sayesinde tercih edilen bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımı gömülü teori analiz sürecinin iş yükünü,

karmaşıklığını ve zorluğunu ortadan kaldırmış, araştırmacıya araç desteği ve kolaylık sağlayarak veri analiz sürecine rahatlık, sistematiklik, pratiklik ve hız kazandırmıştır (Glesne, 2020; Güçlü, 2021).

2.2.9. Veri eksiklerinin giderilmesi

Gömülü teori araştırmalarında kuram oluşturma sürecinin özelliğine bağlı olarak bazı veri eksiklikleri veya boşlukları ortaya çıkabilmektedir. Verilerin analizi sırasında temalar belirginleştikçe veri toplama formlarına yeni tanımlar, ifadeler veya sorular eklenebilmektedir. Yeni eklenen bu özellikler ise çoğunlukla veri toplama sürecinin başlangıcında yer alan ilk katılımcılarla sorgulanmayan nitelikler içermektedir. Bu gerekçe ile araştırmacılar kuramsal eksiklikleri ve boşlukları giderebilmek veya var olan kuramsal birimleri daha nitelikli açıklayabilmek için önceki katılımcılara tekrar geri dönmekte, kuramsal sürece yeni dâhil olan bu özelliklere ilişkin bilgiler edinebilmektedir. Öte yandan veri eksikliklerinin giderilmesi mecburi bir işlem olarak görülmemektedir. Araştırmacılar katılımcılara geri dönmeden var olan veri üzerinden de kuram oluşturma sürecini tamamlayabilmektedir (Charmaz, 2006; 2014).

Bu araştırmada -görüşmeler başlığında da detaylı olarak açıklandığı üzere- süreç içerisinde görüşme formuna birçok yeni soru ve/veya irdeleme sorusu eklenmiş, sonradan eklenen bu sorular ise “*” işareti ile gösterilmiştir (bkz. EK-5). Ayrıca verilerin toplanması sırasında her bir katılımcı babaya gerekmesi halinde kendileriyle tekrar görüşmenin yapılıp yapılmayacağı sorulmuş, katılımcı babaların tamamından bu görüşmeler için onay alınmıştır. Bu onay araştırmacı ve katılımcı babalar arasında gerçekleştirilecek sonraki iletişimi kolaylaştırmış ve yeni eklenen sorulara cevap bulunmasını da mümkün kılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 4919-4933).

Bu araştırma kapsamında veri toplama sırasında ortaya çıkan veri boşluklarını giderebilmek adına Efe, Barış, Şahin ve Kaya Bey’e tekrar dönülmüştür. Bu süreçte ortaya çıkan veri eksiklikleri sınırlı sayıda olduğu için katılımcı babalarla ilk görüşmelerde olduğu gibi kapsamlı çevrimiçi görüşmeler yapılmamıştır. Bunun yerine telefon görüşmeleri ve sosyal medya yazışmaları ile var olan eksiklere ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Örneğin ikinci görüşme oturumu birinci soruda yer alan “çocuklarının dil gelişimlerinde neler yapmadıkları” irdeleme sorusu görüşme formuna Gökalp Bey’den sonra dâhil edilmiş, Barış Bey’e bu soru sonradan sosyal medya üzerinden sorulmuştur. Baba bu soruya “televizyon izletmek ve gündelik dilde konuşmak” cevap örneklerini

vermiştir. Böylece sonradan elde edilen bu cevaplar analiz sürecine dâhil edilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6671-6677).

2.2.10. Kuramın inşa edilmesi

Gömülü teori araştırmalarının sonucunda oluşturulan ve incelenen olgunun sistematik bir görünümünü sunan kuramlar çeşitli anlatım tekniklerinden yararlanılarak açıklanmaktadır (Birks ve Mills, 2022; Charmaz ve Belgrave, 2018). Bu teknikler hikâye şeklinde anlatım, diyagramlar, şemalar ve tablolarla sürecin görselleştirilmesi ve varsayım ifadeleri ile sürecin ele alınmasıdır. Her üç teknik de araştırmalar kapsamında süreci anlatırken zaman zaman tek başlarına tercih edildikleri gibi sıklıkla bir arada da kullanılabilmektedirler (Charmaz, 2006; 2014). Anlatım sürecinde asıl önemli olan kuramı oluşturan birimler arasındaki ilişkilerin açık bir şekilde betimlenebilmesi ve yapılan doğrudan veri alıntılarıyla bu birimlerin desteklenmesidir (Urquhart, 2023).

Ayrıca yapılandırmacı gömülü teori kapsamında oluşturulan kuramlar araştırmacı ve katılımcılarla birlikte inşa edilmektedir. Bu süreçte katılımcılardan elde edilen veriler, araştırmacının sahip olduğu eleştirel yansıtma ile yorumlanarak ortaya konmaktadır (Engward ve Davis, 2015). Bu anlamda ulaşılan kuram keşfedilebilir bir gerçekliği temsil etmemektedir. Bunun aksine araştırmacı ve katılımcılar tarafından karşılıklı olarak inşa edilen gerçeğin bir yorumunu oluşturmaktadır (Charmaz, 2006; 2014).

Bunun yanında yapılandırmacı gömülü teori kuramları özellik bakımından tek bir temel süreç veya çekirdek kategori oluşturma amacının ötesine geçmektedirler. Bunun yerine belirli bağlamların, görüşlerin ve eylemlerin karmaşıklıklarını gösteren çeşitli yerel dünyaları ve çoklu gerçeklikleri vurgulamaktadır. Bu anlamda kuramların ve açıklamalarının kesin olmadığı, bağlama özgü olduğu ve zamanla değişebileceği ifade edilmektedir (Charmaz, 2006; 2014; Creswell ve Poth, 2018). Dolayısıyla bu özellikteki kuramlar genellenebilirlikten çok transfer edilebilirlik özelliğine sahip olarak düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle araştırma kapsamında oluşturulan kuram yalnızca içerik özellikleri benzer nitelik gösteren bağlamları açıklamak için kullanılabilmektedir (Özden, 2019).

Bu araştırmanın sonucunda ulaşılan kuramla babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rolleri betimsel bir anlatımın ötesinde ilişkisel bir bütün halinde ortaya konmuştur. Oluşturulan kuram tümevarımsal olarak geliştirilmiştir. Ayrıca yapılandırmacı gömülü teori felsefesinin özelliklerini de içermektedir. Bu anlamda hem

katılımcılardan elde edilen veriler hem de araştırmacının yorumları ile birlikte inşa edilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 6678-6686). Öte yandan kuram anlatılırken kuramda yer alan kodlar, alt-temalar, temalar ve tüm bu kuramsal birimler arasındaki ilişkiler detaylıca açıklanmıştır. Açıklama yapılırken hikâye dilinden ve diyagramlardan eklektik olarak yararlanılmıştır. Açıklamalar sırasında kuramsal birimler arasındaki ilişkiler sinerjik ve çift yönlü olarak açıklanmıştır. Daha da önemlisi, bu ilişkiler veri setlerinden alınan doğrudan alıntı örnekleri ile desteklenmiş ve kuramın verilere temellendirildiği bu sayede vurgulanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6691-6713).

2.2.11. Veri yönetimi

Veri toplama sürecinde katılımcı babalara ilişkin tüm veriler dijital şekilde elde edilmiştir. Bu süreçte matbu veya elle yazılmış materyallerden yararlanılmamıştır. Elde edilen dijital veriler gizlilik açısından parola korumalı bir bilgisayarda saklanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 3557-3559).

Dijital kayıtlar uzmanlardan geribildirim alabilmek adına çevrimiçi bir dosya depolama ve senkronizasyon hizmetine aktarılmıştır. Bu dosya araştırmacıya özgüdür ve parola korumalı bir şekilde oluşturulmuştur. Araştırmacı verilerini içeren bu dosyayı yalnızca üç tez izleme komitesi üyesi ile paylaşmıştır. Bu paylaşım katılımcılardan izin alınarak bilgileri dâhilinde yapılmıştır. Komite üyeleri bu paylaşım sayesinde verilere erişebilmişler ve sürece ilişkin dönütler vermişlerdir. Denetim süreci bu şekilde özel bir klasör üzerinden yürütülmüştür. Ayrıca inandırıcılık toplantıları sırasında incelenmesi adına verilerin belirli bölümlerinden oluşan kısımlar basılmıştır. Bu oluşturulan bu belgelerde katılımcı babaları tanımlayıcı bilgiler yer almamıştır. Toplantılar sonrasında ise bu basılı kâğıtlar imha edilmiştir. Dahası araştırmacı araştırma sürecinde verileri toplarken, yazıya aktarırken, analiz ederken ve açıklarken çevrimiçi veya işletim sistemi tabanlı birçok yazılımdan yararlanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 4914-4917).

2.2.12. Alanyazın incelemesi

Gömülü teori araştırmalarında alanyazın incelemesinin yeri, kapsamı, uygunluğu ve oluşturulacak kuramla nasıl ilişkilendirileceği üzerine fikir ayrılıkları bulunmaktadır (Corbin ve Strauss, 2015; Glaser, 1978; 2011; Punch, 2013). Yapılandırmacı gömülü teori deseninde diğer geleneklerden farklı olarak alanyazın incelemesi bakımından bir esneklik sağlanmaktadır. Alanyazın incelemesinin veri toplama öncesinde, veri toplama sırasında

veya veri toplama sonrasında yapılabileceği vurgulanmıştır (Charmaz, 2006; 2014). Ayrıca alanyazın incelemesinin araştırmacının bir araç olarak kendi konumunu ve kuramsal duyarlılığını belirlemesinde ve bu niteliklerini değerlendirmesinde katkı sağladığı ifade edilmektedir. Bunun yanında araştırmalarda oluşturulacak kuram ile mevcut kuramsal alanyazın arasındaki bağlantıları gösteren nitelikli bir alanyazın çerçevesinin önemine dikkat çekilmektedir. Son olarak araştırmacıların alanyazın incelemesi ile edindikleri bilgilerin ve varsayımlarının farkında olmalarını, kuram oluşturma sürecine ise objektif bir şekilde odaklanmaları tavsiye edilmiştir (Charmaz, 2006; 2014).

Bu araştırmada alanyazın incelemesi yapılandırmacı gömülü teori deseninde önerildiği şekli ile veri toplama öncesinde ve sonrasında olmak üzere iki farklı şekilde yapılmış, verilerin toplanması ve analizi sırasında ise yapılmamıştır (Charmaz, 2006; 2014). Veri toplama öncesinde yapılan alanyazın incelemesi araştırma önerisi sunabilmek ve etik kurul izni alabilmek adına yüzeysel olarak gerçekleştirilmiştir. Bu ön inceleme sonucunda işitme kayıplı çocuk babaları, işitme kayıplı çocukların dil gelişimleri ve gömülü teori deseniyle ilgili kuramsal bilgiler ve araştırmalar yüzeysel olarak gözden geçirilmiştir. Araştırmacı bu süreçte öncelikle araştırmasını hangi gömülü teori deseni ile nasıl gerçekleştirmesi gerektiğini planlamıştır. Ayrıca araştırması kapsamında odaklandığı olguya yönelik kuramsal duyarlılık geliştirmiştir. Bu kuramsal duyarlılık ve bilgilenme ile araştırmasında kullanacağı formları geliştirmiş ve hangi katılımcılara nasıl ulaşmasını gerektiğini netleştirmiştir. Bu anlamda yapılan ön alanyazın incelemesi araştırmanın planlanmasına ve odaklanılan olguya yönelik araştırmacının kuramsal duyarlılık geliştirmesine hizmet etmiştir (Araştırma günlüğü, st. 552-567).

Verilerin toplanması ve analizi sonrasında ise detaylı bir alanyazın incelemesi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu alanyazın incelemesi ile araştırmanın kuramsal temeli giriş bölümünde detaylandırılmıştır. Ayrıca gömülü teori desenin özellikleri, gereklilikleri ve bu araştırmada sürecin nasıl gerçekleştirildiği yöntem bölümünde açıklanmıştır. Son olarak alanyazın incelemesi ile oluşturulan kuram ilişkilendirilmiş ve bu ilişkiler tartışma bölümünde tartışılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 7841-7853).

2.3. Kuramın Test Edilmesi

Gömülü teori araştırmalarında oluşturulan kuram araştırma sonunda zaman zaman test edilmektedir (Payne, 2021). Test sürecinde kuramın verilere temellendirilip

temellendirilmediği ve ilerideki kuramsal örneklemler için uygun olup olmadığı değerlendirilmektedir (Charmaz, 2006; 2014). Test süreci, kuram oluşturulduktan sonra sürekli karşılaştırmalı analize devam edilerek kuramın doygunluğa ulaşınca kadar devam etmesini kapsamaktadır (Hawker ve Kerr, 2021).

Test sürecinde kuram denenirken uygulanabilecek üç teknik önerilmektedir. Bunlardan ilki yeni katılımcılar belirlenerek yeni veri setleri toplamak ve kuramla karşılaştırmaktır. İkincisi katılımcılardan elde edilen mevcut verilere yeniden dönülerek kuramla tekrar karşılaştırma yapmaktır. Son teknik ise mevcut katılımcılardan yeni veri setleri toplanarak kuramla karşılaştırmayı içermektedir (Payne, 2021).

Bu araştırmada oluşturulan kuram süreç sonunda test edilmiştir (Payne, 2021). Test süreci yukarıda açıklanan ilk iki teknik doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Son teknik ise nitel araştırmaların doğasına uygun olmadığı için tercih edilmemiştir. İnandırıcılık toplantısında son teknik doğrultusunda aynı katılımcı babalardan benzer sorularla toplanan veri setinin zenginlik oluşturmayacağı ve kuramın değerlendirmesi için yeterli düzeyde veri sağlamayacağı kararlaştırılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6639-6645).

İlk teknik rehberliğinde kuram doygunluğa ulaştıktan sonra sürekli karşılaştırmalı analiz sürecine devam edilmiş ve sırayla iki katılımcıdan daha yeni veri setleri elde edilmiştir. Süreç içerisinde Yiğit ve Caner Bey olarak dâhil olan bu katılımcı babalardan elde edilen veriler herhangi bir yeni kuramsal birim geliştirmeye ve kurama alternatif açıklamalar getirmeye hizmet etmemiştir. Kuram her iki katılımcı babadan da elde edilen verileri kapsamış ve üçüncü babaya gerek kalmadan doygunluk sağlanmıştır. Dolayısıyla ilk teknik ile yapılan test süreci sonlandırılmıştır. Test sonucunda kuramın benzer özellikler gösteren benzer bağlamlardaki yeni babaları da kapsayabileceği kararına ulaşılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6646-6652).

İkinci teknik önerisinde kuramın geliştirdiği verilere geri dönmüştür. Belirleme sırasında 10 adet eski veri seti içinden rastgele iki veri seti seçilmiştir. İlk teknikte olduğu gibi üçüncü veri setine benzer şekilde gerek kalmamıştır. Seçilen iki veri seti Barış ve Umut Bey'den elde edilen veriler olmuştur. Bu ham veriler tekrar sürekli karşılaştırmalı analizle çözümlenmiştir. Kuramla yapılan karşılaştırmada yeni bir kuramsal birime ve kavramsal açıklamaya ulaşılmamıştır. Dolayısıyla bu süreç de kuramsal doygunluk sağlandığı için sonlandırılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6653-6661).

2.4. Kalite Standartları: İnandırıcılık ve Titizlik

Gömülü teori araştırmalarında çalışmaların bilimselliği ve oluşturulan kuramın kalitesi geleneklere göre farklı şekillerde ele alınmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2018). Diğer geleneklerden farklı olarak yapılandırmacı gömülü teori deseninde bu süreç güvenilirlik (credibility), özgünlük (originality), rezonans (resonance) ve kullanışlılık (usefulness) ölçütleri olmak üzere dört boyutta gerçekleştirilmektedir (Charmaz, 2006; 2014). Bu araştırmada inandırıcılığı ve titizliği sağlamak için başvuru alan önlemler ve uygulanan teknikler izleyen başlıklarda Charmaz'ın (2006; 2014) değerlendirme ölçütleri odağında ele alınmıştır.

2.4.1. Güvenilirlik

Güvenilirlik ölçütü oluşturulan kuramın katılımcılardan elde edilen verilerle nasıl oluşturulduğunu, sürecin hangi aşamalarla gerçekleştirildiğini, daha da önemlisi kuram oluşturma sürecinde gömülü teori desenine özgü özelliklerin kullanılıp kullanılmadığını değerlendirmek için kullanılmaktadır (Charmaz, 2006; 2014). Bu araştırmada güvenilirlik ölçütünün sağlanabilmesi adına aşağıdaki uygulamalar ele alınmıştır:

- Araştırma Covid-19 Pandemisinin etkin olduğu zamanda gerçekleştirilmiştir. Pandemi gerekçesiyle araştırmacıların ve katılımcıların sağlığı ön planda tutulmuş, tüm süreç çevrimiçi ortama uyarlanmıştır (Araştırma günlüğü st. 770-787). Veriler geleneksel veri toplama teknikleri ile karşılaştırıldığında uygunluk ve yeterlik açısından benzer görülen bir video konferans teknolojisi ile elde edilmiştir (Denscombe, 2017; Sedgwick ve Spiers, 2009). Ayrıca uyarlanmış çevrimiçi araştırmada gömülü teori araştırmalarında olması gereken ölçüt ve özellikler eksiksiz bir şekilde karşılanmıştır (Charmaz, 2006; 2014).
- Araştırmacı araştırma kapsamındaki rolünü ve konumunu belirtmiştir. Ayrıca eleştirel yansıtmasının farkındadır. Sahip olduğu eleştirel yansıtmayı kuram oluşturma süreci öncesinde tanımlamıştır (bkz. EK-6). Tanımladığı bu eleştirel yansıtmayı kuram oluşturma sürecine yansıtmamış, kuramı verileri kullanarak tarafsız bir şekilde oluşturmaya özen göstermiştir (Charmaz, 2006; 2014; Engward ve Davis, 2015).
- Araştırmada kuramsal örneklemeden yararlanılmıştır. Bu sayede veri seti içerisinde ortaya çıkan yeni ve farklı yönelimler sonraki katılımcılardan elde

edilebilmiş ve her bir kuramsal birimin irdelenmesi ve doygunluğu sağlanmıştır. (Birgili, 2021; Glesne, 2020; Özden, 2019).

- Araştırma verileri toplanırken ve analiz edilirken sürekli karşılaştırmalı analizden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler yeni veriler ile sürekli olarak karşılaştırılmıştır. Bu eşzamanlı süreç sayesinde veriler arasındaki tutarlılık kontrol edilmiş ve kuramsal birimler son haline getirilmiştir (Urquhart, 2023).
- Araştırmacı tarafından yansıtılmalı bir araştırma günlüğü tutulmuştur. Günlük tüm araştırma sürecini detaylı bir şekilde yansıtarak araştırmanın sistematik bir şekilde ve titizlikle gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Merriam ve Tisdell, 2015).
- Araştırmacı kuram oluştururken aklına gelen fikirleri hatırlatıcı notlar şeklinde araştırma günlüğüne yazılmış ve tartışılmıştır. Bu sayede araştırma günlüğü kuramın geliştirilmesinde denetleme işlevi göstermiştir. (Birks ve Mills, 2022; Punch, 2013).
- Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme formundan yararlanarak elde edilmiştir. Hazırlanan form verilerin zengin bir şekilde elde edilmesini sağlamıştır. Dahası esnek yapısı sayesinde veri toplama ve analiz sürecinde değiştirilmiş ve geliştirilmiştir. Böylece tüm kuramsal birimlere ulaşılabilmiştir. (Ekiz, 2020; Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015).
- Çeşitleme yapılmıştır. Veriler elde edilirken farklı türde veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca farklı uzmanların bakış açılarından da yararlanılmıştır. Yapılan her iki çeşitleme sonucunda kuramı oluşturan birimler süreç içerisinde farklı açılardan doğrulanmış ve netleştirilmiştir (Maxwell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2021).
- Tüm veri toplama süreci tablolastırılmıştır (bkz. EK-7). Oluşturulan tablo araştırmanın titizliğini ve sağlamlığını arttırmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).
- Dökümler kelimesi kelimesine yazıya aktarılmış ve bu süreçte cümle cümle kontrol edilmiştir. Böylelikle katılımcıların deneyimleri doğrudan ve hatasız bir şekilde ham veriler haline getirilmiştir (Charmaz, 2006; 2014).
- Araştırmacı katılımcılarla sürekli etkileşim içinde olmuştur. Görüşmeler sonrasında gerekli durumlarda kurama yönelik yeni sorular sormuş ve babaların cevaplarını almıştır (Charmaz, 2006; 2014).
- Katılımcı teyidi alınmıştır. Görüşmeler sırasında sorgulama ve özetleme stratejileri kullanılmıştır. Ayrıca döküm kontrolleri sağlanmıştır. Her iki teyitle

elde edilen ham verilerin katılımcıları yansıttığı doğrulanmıştır (Merriam ve Tisdell, 2015).

- Meslektaş incelemesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma süreci araştırmacı dışında iki uzman tarafından gerçekleştirilen inandırıcılık toplantıları ile sürekli olarak denetlemiş ve geliştirmişlerdir. Bu rehberlik ve yönlendirme oluşturulan kuramın kalitesini arttırmıştır. Ayrıca araştırmacıya manevi destek, motivasyon ve cesaret vermişlerdir (Merriam ve Tisdell, 2015).
- Kuramı oluşturan kavramlar açıklanırken zengin ve ayrıntılı betimlemeler yapılmıştır. Betimlemeler sonrasında ise kuram doğrudan alıntılarla desteklenmiştir (Urquhart, 2023).
- Oluşturulan kuram test edilmiştir ve doğrulanmıştır. Bu sayede benzer bağlamlardaki benzer özellik gösteren katılımcılara aktarılabilirliği sağlanmıştır (Payne, 2021).

2.4.2. Özgünlük

Özgünlük ölçütü kuramsal birimlerin veriden doğan yeni ifadelerden oluşup oluşmadığının değerlendirilmesidir. Ayrıca özgünlük ölçüt kapsamında kuramın hangi açılardan önem taşıdığı ve var olan alanyazını nasıl etkilediği sorgulanmaktadır (Charmaz, 2006; 2014). Bu anlamda:

- Bu araştırmada kodlamalar gerçekleştirilirken verilere sadık kalınmıştır. Veriler yoluyla ortaya konan her bir kodun çoklu anlamları düşünülmüş ve en uygun ifadeler ele alınmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6721-6732).
- Kuramın kavramsal veya uygulama açısından önemi araştırmanın önemi başlığında detaylıca vurgulanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 7856-7862).
- Oluşturulan kuram mevcut kuramsal alanyazınla ilişkilendirilmiştir ve özgünlüğü değerlendirilmiştir (Araştırma günlüğü, st. 7920-7926).
- Kuramın alanyazını nasıl genişlettiği ya da iyileştirdiği tartışılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 7930-7935).

2.4.3. Rezonans

Rezonans oluşturulan kuramın türetildiği kitleye uygunluğunu, doygunluğunun sağlanıp sağlanmadığını değerlendirmek için kullanılmaktadır (Charmaz, 2006; 2014).

- Elde edilen ham verilerin katılımcıları yansıttığı doğrulanmıştır. Dolayısıyla kuramı oluşturacak her bir veri setinin türetildiği kitleye uygunluğu teyit edilmiştir (Merriam ve Tisdell, 2015).
- Oluşturulan kuramın doygunluğu sağlanmıştır. Bu durum hem verilerle hem de farklı katılımcılarla doğrulanmıştır (Charmaz, 2006; 2014).

2.4.4. Kullanışlılık

Kullanışlılık ölçütü oluşturulan kuramın günlük hayattaki kullanımını ve bilime nasıl bir katkıda bulunduğunu değerlendirmek için kullanılmaktadır (Charmaz, 2006; 2014).

- Oluşturulan kuram benzer bağlamlarda yer alan işitme kayıplı çocuk babaları için sorgulamalar ve çıkarımlar sunmaktadır. Bu durum kuram açıklanırken detaylıca ortaya konmuştur.
- Kuram kapsamında ileri araştırmalar için öneriler sunulmuştur. Bu öneriler sonraki dönem araştırmacıları için nitelikli yönlendirmeler içermektedir (Araştırma günlüğü st. 7941-7949).
- Ortaya konan kuram alanda çalışan eğitimcilere ve aile eğitimi uzmanlarına babalık rollerine ilişkin bakış açısı sunmaktadır. Bu bakış açısı aile eğitimi uygulamalarının babalara uygun olarak planlanabilmesine ışık tutmaktadır.
- Araştırma sürecinin tümü ayrıntılı olarak rapor edilmiştir. Bu durum araştırmacılara kılavuz oluşturmakta ve benzer bir çalışmada benzer bir kuramın oluşma olasılığını arttırmaktadır (Araştırma günlüğü, st. 7961-7972).

2.5. Araştırma Etiği

Bilimsel araştırmalarda evrensel olarak kabul gören ve dikkat edilmesi gereken etik ilkeler bulunmaktadır. Bunlar; bilinçli onay, gizlilik, adil paylaşım, özel hayata saygı duymak ve zarar vermemek, aldatmamak/yanıltmamak ve araştırma verilerine sadık kalmak/dürüstlüktür (Bogdan ve Biklen, 2007; 2022; Glesne, 2020; Urquhart, 2023; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmada etik ilkelere uyulmuştur. Bu ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilen prosedürler izleyen şekilde sıralanabilir:

- Araştırma öncesinde Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik kurul izni alınmıştır (bkz. EK-8).

- Araştırma süreci katılımcı babalara randevu sürecinde açık bir şekilde anlatılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).
- Katılımcı babalara gönüllü oldukları hatırlatılmış ve haklarından bahsedilmiştir (bkz. EK-1).
- On sekiz yaş altı katılımcılar için veli izni alınmış ve çocukların haklarına değinilmiştir (bkz. EK-9).
- Veri toplama süreci öncesinde katılımcı babalardan sözlü izinler alınmıştır.
- Raporlaştırma sırasında katılımcı babaların gerçek kimlikleri gizlenmiştir (Urquhart, 2023).
- Veri toplama süreci sonunda tüm katılımcı babalara çocukları için faydalanabilecekleri bir kitap hediye edilmiştir (Ekiz, 2020).
- Veri toplama süreci sonunda katılımcı babaların sormak istedikleri sorular cevaplanmıştır.
- Veri toplama süreci sonunda istemeleri halinde katılımcı babalara çocuklarıyla ilgili bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.
- Araştırma verilerine sadık kalınmış ve elde edilen veriler doğrultusunda raporlaştırılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).
- Araştırma sürecine ilişkin tüm dijital belgelerin araştırma tamamlandıktan beş yıl sonra silinmesi planlanmıştır (Araştırma günlüğü, st. 6242-6248).

2.5.1. Çevrimiçi etik

Bilimsel araştırmalar kapsamında uyulan etik kuralların yanı sıra çevrimiçi araştırmalara özgü etik konuların da olduğu bilinmektedir (Bradley ve Carter, 2012; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu etik konular evrensel etik kurallardan farklı olmayıp araştırmaların çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmesinden kaynaklanan bir dizi kaygıyı ve muğlak sorunu kapsamaktadır. Ayrıca çevrimiçi etik konular üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Bu konuların netlik kazanması ve çözülmesi için daha fazla birikime ve zamana ihtiyaç duyulmaktadır (Madge, 2010).

Çevrimiçi araştırmalarda ortaya çıkan etik konulara bulut bilişim, veri toplama mahremiyeti, katılımcıların yetersiz temsili, verilerin hedef kişilerden toplanması, teknoloji ile uzun süre ilgilenme zorunluluğu, çevrimiçi kimlik ve internetin kamu bilgisi sayılması örnek olarak gösterilebilir (Buchanan ve Zimmer, 2018; Glassmeyer ve Dibbs,

2012; Sy vd., 2020). Bu araştırmada bahsedilen çevrimiçi etik konulara ilişkin uygulanan prosedürlere aşağıda yer verilmiştir:

- Görüşmeler bir video konferans yazılımı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ayrıca katılımcılarla ve uzmanlarla tüm belge alışverişleri sosyal medya ve e-posta üzerinden yapılmıştır. Dolayısıyla süreç içerisindeki tüm belgeler ilgili yazılımların bulut bilişim ağına kaydedilmiş olabilmektedir. Araştırmacı bu duruma ilişkin önlem olarak parola korumalı kendi hesaplarını kullanmış ve - yazılım ara yüzlerinin izin verdiği ölçüde- araştırma sonunda verileri silmiştir (Buchanan ve Zimmer, 2018).
- Veriler toplanırken katılımcıların araştırmacının görüşme yaptığı ortamdaki haberdar olması gerekmektedir. Ayrıca görüşme ortamında araştırmacı dışındaki kişiler bulunmamalı ve davetsiz misafirler için önlemler alınmalıdır (Glassmeyer ve Dibbs, 2012). Bu araştırmada duruma ilişkin olarak görüşmelerin tümü evde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında odada araştırmacı dışında kimse bulunmamıştır. Görüşme seslerinin yayılmasının önlenmesi açısından ise mikrofonlu bir kulaklık kullanılmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5678-5689).
- Çevrimiçi veri toplama sırasında teknolojiye ve internete daha az erişimi olan katılımcı kitlesi göz ardı edilebilmektedir (Sy vd., 2020). Bu araştırmada katılımcı babaların birçoğuna internet aracılığıyla ulaşılmıştır. Türkiye’de internete ulaşım ve sosyal medya kullanım oranının toplam nüfusun %82’sini oluşturduğu araştırma sonucu göz önüne alındığında (We are social, 2022) internete daha az erişimi olan katılımcıların olup olmadığı ve bu kişilerin araştırmaya katılmak isteyip istemedikleri bilinmemektedir. Bu nedenle araştırma sonucu oluşturulan kuramın teknolojiye ve internete erişimi olmayan benzer bağlamlardaki babaları temsil edip etmediği de bu doğrultuda tahmin edilememektedir (Araştırma günlüğü, st. 7953-7959).
- Çevrimiçi araştırmalarda verilerin yalnızca araştırmanın katılımcılarından toplanıp toplanmadığı bilinmemektedir (Ziegler ve Mason, 2020). Bu duruma bir önlem olarak araştırmada veriler toplanırken araştırmacı ve tüm katılımcı babalar web kameralarını açmışlardır. Görüşme ortamında zaman zaman çocuklar ve eşler yer alsalar da bu önlemlerle verilerin doğrudan babalardan toplanması garanti altına alınmıştır (Araştırma günlüğü, st. 5919-5929).

- Çevrimiçi veri toplama sürecinde bir teknoloji ile uzun süre ilgilenme veya sabit bir ekrana bakma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durum katılımcıların sıkılmasına, bunalmasına ve baskı yaratıcı bir ortamın oluşmasına neden olabilmektedir (Ziegler ve Mason, 2020). Bu araştırmada bu etik hususa önlem olarak görüşmelerin planlanmasında katılımcı babalara uyulmuştur. Ayrıca gerçekleştirilen görüşmelerin tüm özelliklerini (ör., süreler, oturum şekilleri, görüşmeler sırasındaki molalar vb.) babalar şekillendirmiştir. Tüm süreç katılımcı babaların istekleri üzerinden yönetildiği için veri toplama sırasında katılımcı babalar açısından sıkıcı, bunaltıcı veya baskı yaratıcı bir ortamın oluştuğu düşünülmemektedir (Araştırma günlüğü, st. 6508-6516).
- Çevrimiçi süreçte kişilerin zaman zaman gerçek kimlikleri ile çevrimiçi kimlikleri arasında farklılıklar olabilmektedir. Bu durum çevrimiçi araştırmaların doğru ve doğal bilgiye ulaşmada sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Deakin ve Wakefield, 2014). Bu araştırmada bahsi geçen durumun üstesinden gelebilmek için katılımcı babalardan gönüllülük esası alınmıştır ve tüm bilgilerinin gizli tutulacağı kendilerine açıklanmıştır. Ayrıca görüşme öncesi sağlanan belge ve bilgilerle araştırmacı ve katılımcı babalar arasında bir güven ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun yanında katılımcı babaları rahatsız edici sorular sorulmamıştır. Tüm bu önlemlerden hareketle katılımcı babaların tüm süreçte samimi oldukları ve verilerin doğal bir şekilde toplandığı düşünülmektedir (Araştırma günlüğü, st. 6559-6565).
- İnternetin kamu bilgisi sayılması çevrimiçi araştırmalar için düşünülmesi gereken başka bir konudur. Bilgiler internete bir kez aktarıldığında kamu bilgisi olarak kabul edilmekte ve herkes tarafından ücretsiz olarak kullanılabilir (Deakin ve Wakefield, 2014). Bu araştırmada bilgiler internet kaynaklarından elde edilmemiştir. İnternet ve çevrimiçi ortam veri toplamaya yardımcı bir araç olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla ulaşılan bilgilerin doğruluğu ve telif hakkı gibi hususlar bu araştırma açısından etik kaygı teşkil etmemektedir (Araştırma günlüğü, st. 7822-7829).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

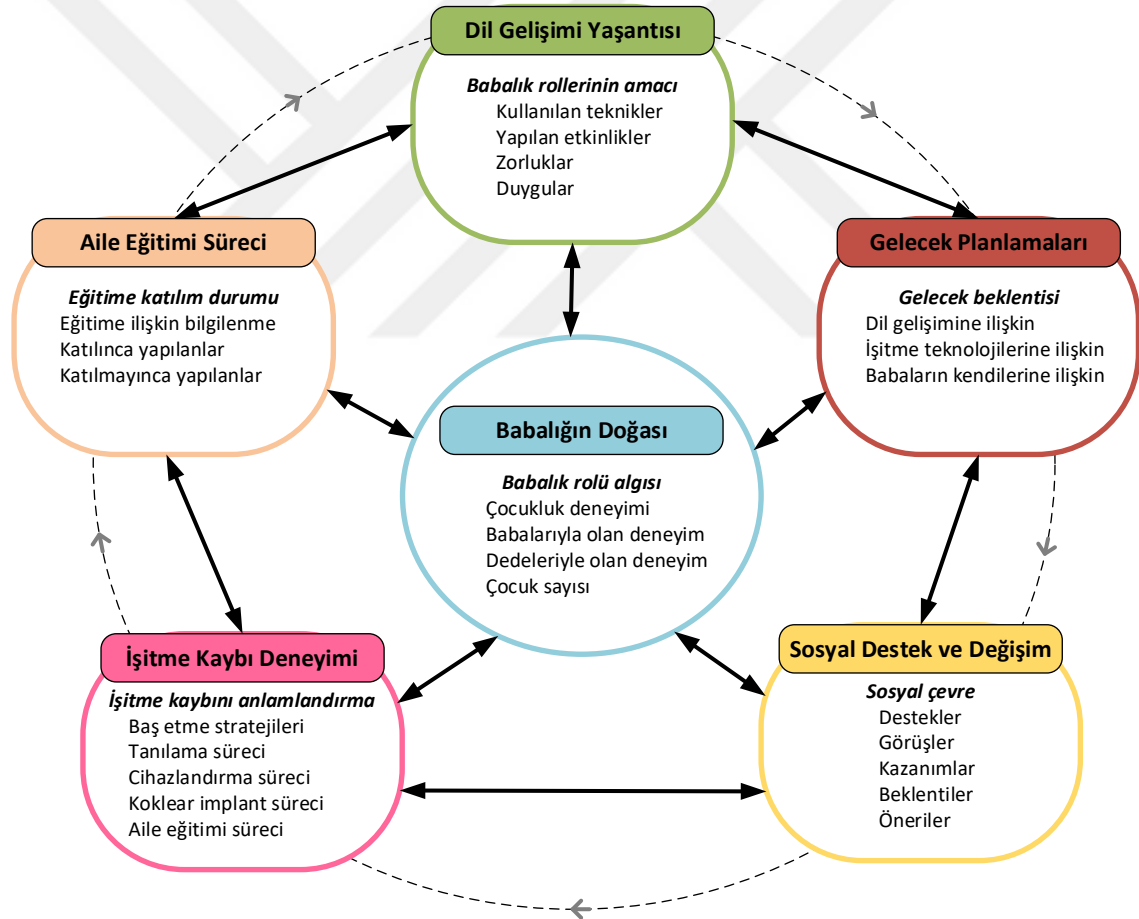
Bulgular bölümünde araştırmanın amacı doğrultusunda ele alınan “Babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri nelerdir?” birinci araştırma sorusu ve bu soru altında yer alan “Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimler nelerdir?”, “Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimler arasında nasıl bir ilişki vardır?” ve “Babaların rollerini oluşturan kuramsal birimlerin işleyişi nasıldır?” alt soruları cevaplanmıştır. Bu doğrultuda ilgili cevaplar 12 babadan elde edilen verilerle ve araştırmacının yorumlarıyla oluşturulan kuramın son haliyle ortaya koyulmuştur. Geliştirilen kuram kapsamında babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri altı kategori şeklinde ele alınmıştır. Bu kategoriler; (a) *Babalığın Doğası*, (b) *İşitme Kaybı Deneyimi*, (c) *Aile Eğitimi Süreci*, (d) *Dil Gelişimi Yaşantısı*, (e) *Gelecek Planlamaları* ve (f) *Sosyal Destek ve Değişimdir*. Babaların rollerini açıklayan bu kategoriler Şekil 3.1.’de gösterilmektedir.

Kuram açıklanırken ilk olarak kuramı oluşturan bu altı kategorinin birbirleriyle olan ilişkileri üzerinde durulmuş ve kuram kapsamındaki işleyişleri detaylı olarak açıklanmıştır. İkinci olarak ise kuramı oluşturan kategoriler kendi kuramsal birimleri bağlamında ele alınmıştır. Her bir kategori o kategoriyi oluşturan temalar ve alt-temalarla detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Her bir kategorinin sunumu başlangıç kodlaması sürecinde elde edilen kodların oldukça fazla oluşu nedeniyle detayda alt-temalar üzerinden gerçekleştirilmiştir (kodlama sıralaması, kategori > tema > alt-tema > kod şeklindedir). Son olarak temalar, alt-temalar ve tüm kuramsal birimler arasında hiyerarşik bir ilişki bulunmamaktadır.

Anlatımlar sırasında her bir kuramsal birim çoklu gerçeklikleri ve farklı dünyaları daha iyi yansıtabilmesi ve kuramın işleyiş örüntüsünü daha net ortaya koyabilmesi açısından babalarda var olduğu şekli ile ifade edilmiştir. Bu gerekçe ile parantez içinde babaların isimleri referans olarak kullanılmıştır. Bunun yanında anlatımın daha net ifade edilebilmesi ve yorumlamaların daha nitelikli yapılabilmesi için katılımcı babalar derecelendirilmiştir. Bu derecelendirmeler metin içinde 12 katılımcı baba için tüm katılımcı babalar, katılımcı babaların tamamı, altı katılımcı babalar için katılımcıların yarısı, altıdan fazla katılımcı babalar için katılımcıların çoğunluğu, altıdan az katılımcı babalar için katılımcıların bazıları, bir veya iki katılımcı babalar için katılımcı babalar

kendi isimleri şeklinde ifade edilmiştir. Dahası kuramsal birimlerin açıklanmasında babaların görüşmeler sırasında söyledikleri kendi ifadelerinden örnekler de alıntılanmıştır. Böylelikle mümkün olduğu ölçüde babaların deneyimlerinin ve algılarının özü kurama yansıtılmaya çalışılmıştır.

Anlatımlarda yer verilen alıntılar, kuramsal birimlerdeki önemin ve çeşitliliğin ortaya konması açısından ilgi düzeylerine, sıklıklarına veya özelliklerine göre seçilmiştir. Seçilen bu alıntılar, alıntılardaki anlamın daha açık vurgulanabilmesi adına zaman zaman küçük düzeltmeler de içerebilmektedir. Araştırmacının yaptığı bu tarz düzeltmeler [] köşeli parantez arasında gösterilmektedir. Ayrıca alıntılar içerisinden alakasız bir ifade veya cümle çıkartıldığında oluşan boşlukların belirtilmesi adına [.....] noktalar kullanılmıştır.

Şekil 3.1. Babalık rolleri kuramı

3.1. Oluşturulan Kuramın İşleyişi

Oluşturulan kuram kapsamında tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri; (a) *Babalığın Doğası*, (b) *İşitme Kaybı Deneyimi*, (c) *Aile Eğitimi Süreci*, (d) *Dil Gelişimi Yaşantısı*, (e) *Gelecek Planlamaları* ve (f) *Sosyal Destek ve Değişim* olarak birbiriyle ilişkili altı kategori ile açıklanmıştır. Kuramın merkezinde (a) *Babalığın Doğası* kategorisinin yer aldığı kabul edilmektedir. Bu kategori katılımcı babaların tamamının yaşamları boyunca içinde bulundukları kültürel bağlam tarafından inşa edilen babalık rol algılarını ve bu rol algılarını oluşturan faktörleri içermektedir. Katılımcı babaların tamamının babalık rollerini benimsedikleri babalık rolü algılarının odağında yerine getirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla çocuklarının yaşamları ve gelişimleri üzerinde oynayacakları rollerinin var olan babalık rolü algıları ile ilişkili olduğu ve şekillendiği ileri sürülebilir.

İşitme kaybının tanınması ile birlikte tüm katılımcı babaların aile yaşantılarının farklılaştığı görülmektedir. (b) *İşitme Kaybı Deneyimi* kategorisinin içeriğinde detaylı olarak bahsedilen süreçte çocuklarının tanınma, cihazlandırılma ve aile eğitimi aşamalarını deneyimledikleri bilinmektedir. Bunun yanında işitme kaybını ilk duyduklarında duygusal tepkiler verdikleri, kaybı anlamlandırdıkları ve bu anlamlandırmalar odağında işitme kaybı ile baş ettikleri görülmektedir. İşitme kaybı deneyimi kategorisinde öncelikle işitme kaybı tanısının kesinleşmesi için gayret gösterdikleri, tanının kesinleşmesi ile birlikte çocuklarına uygun bir işitme teknolojisi edindikleri, işitme teknolojisinin ediniminin ardından da çocuklarının aile eğitimi almalarını sağladıkları söylenebilir.

Tanınma ile başlayan süreçten sonra katılımcı babaların tamamının yaşantılarında çocuklarının dil gelişimlerinin desteklenebilmesi için devam edilmesi gereken aile eğitimleri yer almaktadır. Bu anlamda işitme kaybı deneyimi ile yeniden şekillenen yaşantılarının aile eğitimi süreci ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu yaşantılar (c) *Aile Eğitimi Süreci* kategorisinde ele alınmıştır. Katılımcı babaların tamamının aile eğitimi süreci deneyimlerinin eğitime ilişkin bilgilenme, eğitime katılım, eğitime katıldığında yapılanlar, katılmadığında yapılanlar ve eğitimlerin planlanması ve özelliklerine ilişkin düşüncelerden oluştuğu bilinmektedir. İşitme kaybının tanınması ile birlikte aile eğitimlerinin varlığından ve öneminden haberdar oldukları, eğitimlere katılımlarının farklılıklar gösterebildiği, eğitimlere katıldıklarında çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde bilgi ve beceriler edindikleri, eğitimlere katılmadıklarında ise süreç

hakkında anneler aracılığıyla bilgi edindikleri ve çocuklarına ev ödevleri yaptırdıkları görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcı babaların tümünün çocuklarının devam ettiği aile eğitimlerine ilişkin de düşüncelerinin var olduğu ileri sürülebilir.

Katılımcı babaların tamamının dil eğitim süreci ile farklılaşan yaşantılarının aile yaşantısıyla da ilişki içinde olduğu ve bu yaşantılarını da şekillendirdiği söylenebilir. (d) *Dil Gelişimi Yaşantısı* kategorisinde incelenen süreçte devam ettikleri aile eğitimleri yoluyla çocuklarının dil gelişimlerini nasıl destekleyeceğini öğrenen katılımcı babaların tümünün kendi aile yaşantılarını çocuklarının dil gelişimlerini destekleyebilecek niteliğe dönüştürdükleri vurgulanabilir. Aile bağamlarını çocuklarıyla daha çok ilgilenmek ve etkileşim içinde olmak üzere zenginleştirdikleri; bu bağamlarda yaptıkları ve yapacakları tüm etkinliklerde, oynadıkları tüm oyunlarda, çocuklarıyla girdikleri tüm iletişimlerde öncelikli olarak çocuklarının dil gelişimlerini desteklemeyi hedefledikleri görülmektedir. Bunun yanında aile yaşantılarını her zaman çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek için düzenledikleri bilinse de bu süreçte belirli duygular ve zorluklar yaşayabildikleri, sürecin kendileri ve çocukları kaynaklı belirli faktörlerden etkilenecek şekilde şekillenebildiği ve yaşanabildiği görülmektedir. Dolayısıyla dil gelişimi süreci yaşantılarında katılımcı babaların tamamının çocuklarının dil gelişimlerini işiten akranları paralelinde sağlayabilmeleri için gayret gösterdikleri bilinmektedir.

Tüm katılımcı babalar açısından işitme kayıplı çocuklarının mevcut durumlarının olduğu gibi geleceklerinin de önemli olarak görüldüğü ortaya konmuştur. (e) *Gelecek Planlamaları* kategorisinde detaylandırılan süreçte katılımcı babaların tamamının çocuklarını gelecekte kendilerine yetebilen bağımsız bir birey olarak görmek istedikleri düşünülmektedir. Bu isteklerinin amacına ulaşabilmesi için ilk şart olarak çocuklarının konuşabilmelerini sağlamak olduğunu düşündükleri, dolayısıyla içinde bulundukları mevcut süreci nitelikli olarak geçirmek istedikleri, ancak bu haliyle çocuklarının bağımsız bir birey olabileceklerine inandıkları görülmektedir. Dolayısıyla dil gelişimini kategorisinin gelecek planlamaları kategorisiyle bağlantılı olduğu ve katılımcı babaların tamamının mevcut desteklerini gelecekte de sürdürmek istedikleri bilinmektedir. Tüm katılımcı babaların çocuklarının gelecekte de aile eğitimleri almalarını istedikleri, üretilen yeni nesil işitme teknolojilerini edinmeyi düşündükleri, kendilerini de çocukları için hem maddi hem de manevi açılardan geliştirmeyi planladıkları görülmektedir.

Katılımcı babaların tamamının çocuklarının dil gelişimlerini içinde sosyal çevrelerinin de yer aldığı bağlamlarda destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. (f) *Sosyal Destek ve Değişim* kategorisinde incelenen süreçte tüm katılımcı babaların sosyal çevreleri ile karşılıklı bir etkileşim içinde oldukları söylenebilir. Sosyal çevrelerini oluşturan kişilerin tüm katılımcı babalara işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimleri konusunda destekler sunabildikleri ve bu desteklerin kendilerine çocuklarının dil gelişim süreçlerini daha nitelikli sürdürebilme olanağı sağladığı görülmektedir. Var olan desteklerin yanında katılımcı babaların tamamının sosyal çevrelerinin kendilerine, çocuklarına ya da dil gelişimi destekleme sürecine ilişkin görüşler bildirdikleri, bu görüşlerin tüm katılımcı babaların kendilerini sorgulamasına, kazanımlar sağlamasına ve bunun sonucunda da çocuklarının dil gelişim süreçlerinin daha nitelikli sürdürülmesine imkân sağladığı ifade edilebilir. Bu sürecin niteliğini arttırmak için katılımcı babaların tamamının içinde yaşadıkları toplumdan beklentilerinin olduğu, diğer işitme kayıplı çocuk ailelerine de önerilerde bulundukları görülmektedir.

Özetle oluşturulan kuram kapsamında tüm katılımcı babaların kendi yaşantılarında şekillenen babalık rolü algılarıyla yaşamlarına devam ettikleri ve çocuklarının yaşamlarında bu babalık rollerini oynadıkları ileri sürülebilir. Çocuklarında tanılanan işitme kaybıyla yaşantılarının farklılaştığı, tanılamamanın ardından çocukları için uygun bir işitme teknolojisi edindikleri ve aile eğitimi süreçlerine başladıkları söylenebilir. Aile eğitimi süreçleriyle birlikte çocuklarının dil gelişimlerini desteklemeyi öğrendikleri ve aile yaşantılarını bu odak çerçevesinde değiştirdikleri ifade edilebilir. İşitme kayıplı çocuklarıyla şekillenen yaşantılarında çocuklarının işiten akranları düzeyinde dil becerilerine sahip olmalarını ve gelecekte de bağımsız bir birey olmalarını istedikleri vurgulanabilir. Bu istekleri doğrultusunda çocuklarının mevcut dil gelişimlerini nitelikli olarak destekledikleri, geleceklerini daha önceden düşünüp planlamalar yaptıkları, çocuklarını ve onların yaşantılarını garanti altına almak istedikleri söylenebilir. Katılımcı babaların tamamının tüm süreçte içinde bulundukları sosyal bağlamın ayrılmaz bir parçası ve bu çevre ile karşılıklı etkileşim içinde oldukları, bu durumun ise çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecinin niteliğini arttırdığı savunulabilir. Bunların yanında dil gelişimi sürecinin nitelikli olarak gerçekleştirilebilmesi için içinde yaşadıkları toplumdan beklentilerinin olduğu, diğer işitme kayıplı çocuk ailelerine de önerilerde bulundukları vurgulanabilir.

Sonuç olarak oluşturulan kuramda katılımcı babaların içinde doğup büyüdüğü kültürle şekillenen farklı yaşantılarının araştırmacı tarafından bir araya getirildiği, bu yaşantıların birbirleriyle karşılaştırılarak ortak noktalarda toplandığı ve kapsamlı bir çerçevede sunulduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmacının nitel araştırma süreçlerindeki bir araç olma rolü göz önüne alındığında sahip olduğu disiplin alanının, mesleğinin, geçmiş bilgilerinin ve deneyimlerinin bu türde bir kuramın oluşmasına zemin hazırladığı ileri sürülebilir. Benzer veri seti kullanılarak diğer araştırmacıların farklı kuram modelleyebilecekleri ve babalık rollerini farklı açılardan ele alabilecekleri ise unutulmamalıdır.

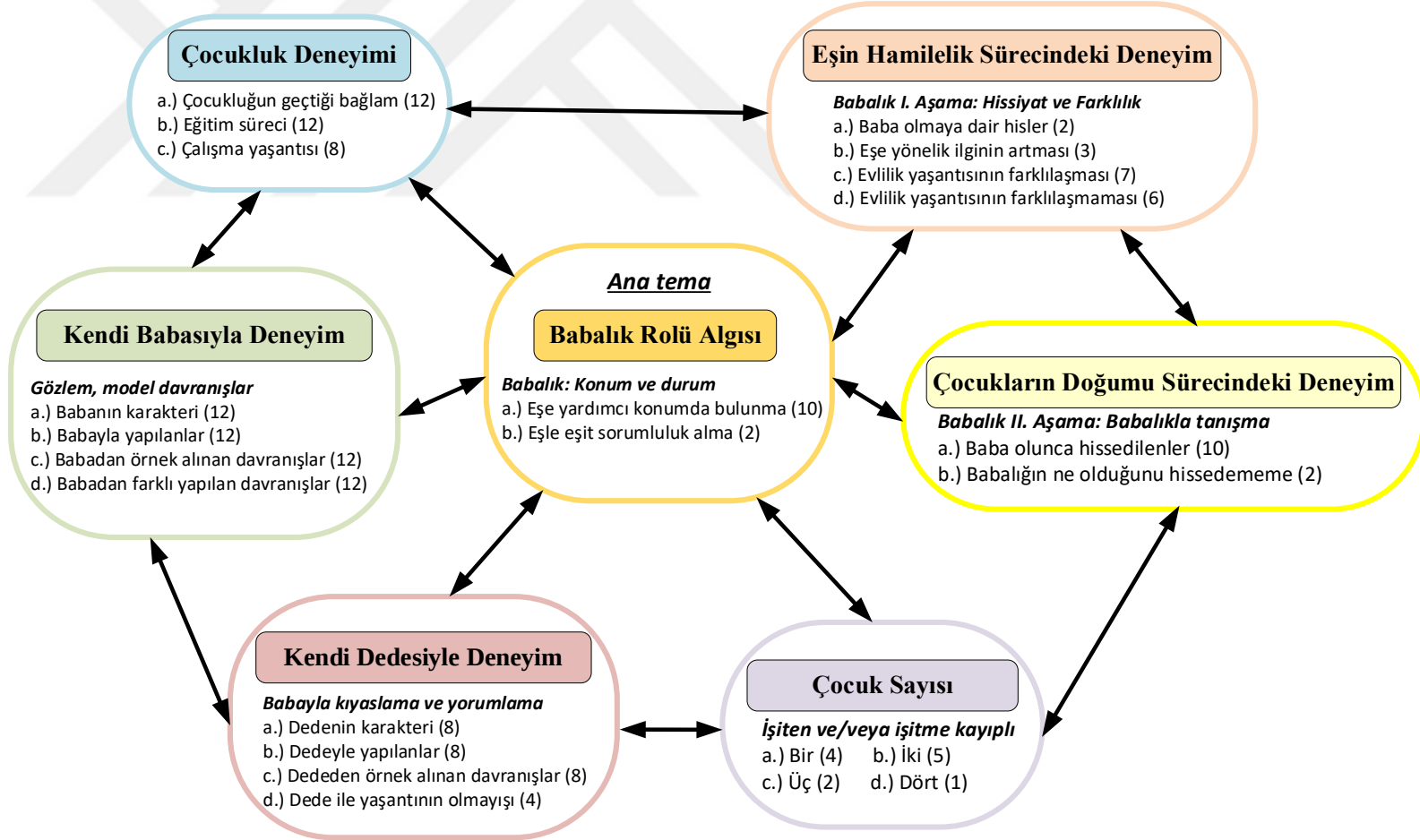
3.2. Babalığın Doğası

Babalığın doğası oluşturulan kuramı açıklayan ilk kategoridir. Bu kategori katılımcı babaların tamamının sahip oldukları babalık rolü algılarını ve deneyimlerini açıklamaktadır. Ayrıca kategorinin babaların çocuklarının dil gelişimindeki rollerini anlamlandırabilmek ve süreçteki varlıklarını tanımlayabilmek için bir temel konumunda yer aldığı düşünülmektedir.

Babalığın doğası kategorisi birbiriyle ilişkili sekiz temadan oluşmaktadır. Bunlar; (a) *Babalık Rolü Algısı*, (b) *Çocukluk Deneyimi*, (c) *Kendi Babalarıyla Olan Deneyim*, (d) *Kendi Dedeleriyle Olan Deneyim*, (e) *Çocuk Sayısı*, (f) *Eşlerin Hamilelik Sürecindeki Deneyim*, (g) ve *Çocukların Doğumu Sürecindeki Deneyimdir*. Babalığın doğası kategorisinin sunumu sırasında öncelikli olarak temalar, alt-temalar ve bu kuramsal birimler arasındaki ilişki Şekil 3.2.'de gösterilmiştir. Devamında ise babalığın doğası kategorisi var olan alt-temalar detayında kendi kapsamı ve bütünlüğü içerisinde açıklanmıştır.

3.2.1. Babalık rolü algısı

Babalık rolü algısı babalığın doğası kategorisini oluşturan ilk temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların kendi deneyimlerinden hareketle babalığa dair sahip oldukları düşünce biçimlerini kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı babalık rolü algılarında kendilerini nerede ve nasıl gördüklerini açıklamışlardır. Bu anlamda katılımcı babaların babalık rolü algıları; (a) *Eşe Yardımcı Konumda Bulunma* (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey) ve (b) *Eşle Eşit Sorumluluk Alma* (Mahir ve Caner Bey) olmak üzere iki türdedir.

Şekil 3.2. Babalığın doğası kategorisi

a. Eşe Yardımcı Konumda Bulunma

Eşe yardımcı konumda bulunma alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun ev işi yapma ve çocuk bakımına katılma gibi sorumlulukları annelerin işi olarak gördüğünü ve yalnızca ihtiyaç duyulduğunda bu sorumlulukları eşlerine yardımcı olmak adına yapmalarını içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey anlatımları sırasında ev işi yapma ve çocuk bakımı verme konularını açıklarken “yardım etmek” sözcüğünü kullanmışlardır. Efe Bey sahip olduğu bu türdeki babalık rolü algısını şu şekilde ifade etmiştir:

Açıkçası eşim daha fazla ilgileniyor ev işleriyle olsun çocuklarla olsun. Ben herkesin kendi işini yapmasından yanayım. [.....] Ben babalık, reislik görevlerini yaparım. [Eşim] de annelik ve evin hanımlığı görevlerini yerine getirir. Nüfus kalabalık olduğundan dolayı bazen yetişemez, bana yardım eder misin diye sorar. Ben onları yaparım. [.....] Elimden geldiği kadar yardım etmeye çalışırım.

b. Eşle Eşit Sorumluluklar Alma

Eşle eşit sorumluluklar alma alt-teması Mahir ve Caner Bey’in kendilerini ev işleri yapma ve çocuklarla ilgilenme konularında eşleriyle eşit sorumluluklar alan ebeveynler olarak görmelerini içermektedir (Mahir ve Caner Bey). Mahir ve Caner Bey açısından ev işleri ve çocuklarla ilgilenme ortak yapılması gereken işlerdir. Eski zamanlar artık geride kalmıştır. Çoğu ailede artık kadınlar da ev dışında çalışmaktadır. Dolayısıyla günümüz babaları hem çocuklarla hem de evdeki tüm işlerle ilgilenmelidirler. Mahir Bey durumu aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

Babalar aslında biraz arka planda kalıyor. Anneler daha çok ön planda. [.....] Baba ekonomiyi sağlar. Anne yemek hazırlar, bulaşık yıkar, çocuklara bakar. [.....] Bu artık çağımızın kaldırdığı bir şey değil. Çünkü eşim de ben gibi çalışıyor. Ben baba olarak tüm işleri yapıyorum. Bu konuda eşimle ortak paylaşıyoruz ve hayatımıza bu şekilde devam ediyoruz. Babalar çok etkili faktör [evde]. Çünkü erkek çocukları özellikle babasını örnek alıyor. Elimizden geldiğince her işi yapmalıyız ve [çocuklarımıza örnek olmalıyız].

Öte yandan tüm katılımcı babaların sahip oldukları babalık rolü algılarının işitme kayıplı çocuklarıyla ilgilenmelerini de şekillendirdiği düşünülmektedir. Kendilerini eşine yardımcı konumda tanımlayan Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey’in işitme kayıplı çocuklarının bakımı, aile eğitimi ve dil gelişimi ile ilgili süreçlerde eşlerinden geride yer aldıklarını ifade ettikleri; eşleri ile eşit sorumluluk alan Mahir ve Caner Bey’in ise işitme kayıplı çocuklarıyla ilgili tüm sorumlulukları

paylaştıkları görülmektedir. Bu konudaki düşüncelerini Gökalp Bey, “Ben annelerinin eğitimleri konusunda benden daha ileride olduğunu düşünüyorum. Benim ondan daha altta kaldığımı düşünüyorum. Ama elimden gelen yardımı yaptığımı düşünüyorum.” ifadeleriyle açıklarken Caner Bey şu cümlelerle ifade etmiştir:

[İşitme kayıplı çocukla ilgilenme] konusunda annesinin hakkını yiyemem. İlgileniyor, hissediyor, anlıyor [çocuğu]. Ama ben de arka planda kalmıyorum. Annesi ne yapıyorsa aynı şekilde yapıyorum. O yorgun olunca ben yapıyorum. Ben yorgun olunca o ilgileniyor. Bu konuda eşitiz, paylaşıyoruz diyebilirim.

3.2.2. Çocukluk deneyimi

Çocukluk deneyimi babalığın doğası kategorisini oluşturan ikinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının küçük yaşlardaki yaşantılarından oluşmaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü yaşamlarının ilk yıllarında şehirlerde veya köylerde büyüdülerini, büyüdükları bu bağlamların da eğitim süreçlerini ve çalışma durumlarını şekillendirdiği açıklamışlardır. Bu anlamda babaların çocukluk deneyimleri; (a) *Çocukluğun Geçtiği Bağlam* (tüm babalar), (b) *Eğitim Süreci* (tüm babalar) ve (c) *Çalışma Yaşantısından* (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey) oluşmaktadır.

a. Çocukluğun Geçtiği Bağlam

Çocukluğun geçtiği bağlam alt-teması katılımcı babaların tamamının çocukken yaşadıkları yerleri içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar çocukluklarının geçtiği bağlamı (a) *Şehir* (Barış, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Çetin ve Yiğit Bey) ve (b) *Köy* (Efe, Gökalp, Şahin, Umut ve Caner Bey) olarak dile getirmişlerdir. Barış Bey şehir yaşantısını “Sakin bir şehirde büyüdüm. Sokakta oynardık. Bir sürü arkadaşım olurdu. Çocukluğum çok güzel geçti.” ifadeleriyle aktarmıştır. Umut bey ise köy yaşantısını “Ben köyde büyüdüm. [.....] Pek fazla alternatifimiz ve imkânımız yoktu. Olan şeylerle zamanımızı geçirmeye çalışırdık. O arada neler yaşadıysak artık.” şeklinde dile getirmiştir.

b. Eğitim Süreci

Eğitim süreci alt-teması katılımcı babaların tamamının çocukluk yıllarında aldığı ilkökul ve ortaokul eğitimlerinin türlerinden oluşmaktadır (tüm babalar). Katılımcı babalar eğitim süreçlerini (a) *Yerleşik Eğitim* (Efe, Barış, Mahir, Kaya, Saygı, Çetin ve

Yiğit Bey), (b) *Taşınmalı Eğitim* (Gökalp, Şahin, Aziz ve Umut Bey) ve (c) *Yatılı Eğitim* (Şahin ve Caner Bey) olarak açıklamışlardır. Kaya Bey yerleşik eğitim sürecini “Okul zamanı okula giderdik. Okulumuz iki sokak ötedeydi. Okuldan çıkınca eve gelirdik. Kardeşlerimle ödevlerimizi yapardık.” şeklinde ifade etmiştir. Aziz Bey taşınmalı eğitimle öğrenim gördüğünü “Bulunduğumuz köyde okul yoktu. Minibüs vardı. Köydeki çocuklarla o minibüsle giderdik okula. [Yaşanan yer] dağlık olduğu için zor olurdu. Ama öyle okuduk.” cümleleriyle anlatmıştır. Şahin Bey çocukluğunda yatılı eğitim aldığını “Yaşadığımız yerde okul yoktu. Aşağı köyde 5. Sınıfa kadar okudum. Köydeki çocukları köylüler bazen arabayla bazen traktör kasasında götürürdü. 5. Sınıftan sonra şehre gittim. Pansiyonda kaldım. Öyle okudum. Evdekilerle sadece hafta sonu görüşüyordum.” şeklinde dile getirmiştir.

c. *Çalışma Yaşantısı*

Çalışma yaşantısı alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocukken yaptıkları ilk iş veya para kazanma deneyimlerinden oluşmaktadır (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey). Katılımcı babalar çalışma yaşantılarında (a) *Kendi İşlerinde* (Efe, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey) veya (b) *Bir Başkasının Yanında* (Şahin ve Umut Bey) çalışmışlardır. Gökalp Bey ailesiyle olan çalışma yaşantısını şu şekilde dile getirmiştir: “Ailem çiftçilik ve hayvancılık yapardı. Köyde hayvanlara baktım. Tarlalarla ilgilendim. Onlara çok yardım ettim. Okul dışındaki zamanlarım çoğunlukla bu işlerde çalışmakla geçerdi.” Şahin Bey bir başkasının yanında çalışmasını “Bir kasabın yanında çırak olarak [çalışmaya] başladım. Yerleri süpürürdüm. Ustama poşet açardım. Birçok iş yaptığım oldu.” şeklinde açıklamıştır.

3.2.3. *Kendi babalarıyla olan deneyim*

Kendi babalarıyla olan deneyim babalığın doğası kategorisini oluşturan üçüncü temadır. Bu tema katılımcı babaların tümünün kendi babalarıyla olan yaşantılarını, etkileşimlerini ve ilişkilerini içermektedir (tüm babalar). Bu anlamda katılımcı babaların babalarıyla olan deneyimleri; (a) *Kendi Babalarının Karakteri* (tüm babalar), (b) *Kendi Babalarıyla Yapılanlar* (tüm babalar), (c) *Kendi Babalarından Örnek Alınan Davranışlar* (tüm babalar) ve (d) *Kendi Babalarından Farklı Yapılan Davranışlardan* (tüm babalar) oluşmaktadır.

a. Kendi Babalarının Karakteri

Kendi babalarının karakteri alt-teması katılımcı babaların tamamının kendi yaşantılarından hareketle babalarına özgü özelliklere ve davranışlara yükledikleri anlamları içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar kendi babalarının karakterlerini; (a) *Resmi* (Efe, Gökalp, Mahir, Aziz ve Umut Bey) ve (b) *Samimi* (Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Çetin, Yiğit ve Caner Bey) olarak ifade etmişlerdir. Aziz Bey babasının sert, otoriter, baskın ve sinirli olduğunu özetle resmi davrandığını “Babam biraz katıydı. Ama zulüm görmedik. [.....] Çocukluğumuzu kötü yaşatacak kadar bir durum olmadı ama kardeşler arasında babamın baskın karakter olduğunu her zaman dile getiririz. Resmi davranırdı. Yanında şımarmazdık. Bir şey söyleyemezdik.” cümleleri ile aktarmıştır. Saygı bey ise babasının hoşgörülü, sakin, sıcak davranan ve dinleyen biri olduğunu özetle samimi davrandığını “Samimi davranırdı. Hiçbir zaman korkmadım ben kendisinden. Kızdığını bile hatırlamam. Bizi dinlerdi. Bir şeye ihtiyacımız olup olmadığını sorardı. İlgilendirdi. Şakalaşırdı. Hoşgörülüydü. Bir soğukluk veya resmiyet takınmazdı.” şeklinde dile getirmiştir.

b. Kendi Babalarıyla Yapılanlar

Kendi babalarıyla yapılanlar alt-teması tüm katılımcı babaların çocukluk yıllarında kendi babalarıyla yaptıkları etkinlikleri ve paylaşılan zamanı veya birlikte zaman geçirmemeyi kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamının babalarıyla yaptıkları etkinlikler; (a) *Oyun Oynamak* (Barış, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey), (b) *Çalışmak* (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey), (c) *Sohbet Etmek* (Efe, Gökalp, Şahin, Kaya ve Aziz Bey), (d) *Gezmek* (Efe, Barış, Saygı, Umut ve Çetin Bey) ve (e) *Birlikte Zaman Geçirmemekten* (Efe, Barış, Kaya ve Saygı Bey) oluşmaktadır.

Barış, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey kendi babalarıyla (a) *Oyun Oynadıklarını* ifade etmişler; bu oyunları ise top oynamak, oyuncaklarla oynamak, masa oyunları oynamak ve fiziksel oyunlar oynamak (ör., sırta binme, jimnastik, boğuşmak, güreşmek, kovalamaca vb.) şeklinde açıklamışlardır (Barış, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Yiğit Bey babasıyla oynadığı oyunu şu şekilde ifade etmiştir: “Babamla geçirdiğimiz [zamanlardan] hatırladığım top oynamaştık. Biz mahalledeki arkadaşlarla oynarken babam işten gelmişti. Eve girmedi bizimle top oynadı. Daha sonraları bu birkaç kere daha oldu. Çok mutlu olmuştum.”

Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey kendi babalarıyla (b) *Çalıştıklarını* aktarmışlar; bu yaşantılarını bağ bahçe işleriyle uğraşmak, hayvanlarla ilgilenmek, dükkânda yardım etmek, inşaatta yardım etmek ve pazarda satış yapmak olarak örneklendirmişlerdir (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey). Mahir Bey kendi babasıyla çalışmasını aşağıdaki şekilde açıklamıştır: “Beraber çok çalıştık. Senelerdir de çalışıyoruz. [Müteahhitlik] benim mesleğim oldu. Önceleri yardım ederdim. Tuğlaları dizerdim. Harç kararken su tutardım. Bunun gibi çok şeyler yapardım.”

Efe, Gökalp, Şahin, Kaya ve Aziz Bey kendi babalarıyla yaptıkları (c) *Sohbetleri* konuşmak, nasihat dinlemek, sözlü şakalaşmak olarak ifade etmişlerdir (Efe, Gökalp, Şahin, Kaya ve Aziz Bey). Efe Bey babasıyla gerçekleştirdiği sohbetleri “*Babam bizle çok sohbet ederdi. Ashında konuşurken bize öğüt verirdi. Şöyle yapın, böyle yapın, bunları yapmayın çünkü şöyle olur diye konuşurdu bizimle.*” şeklinde aktarmıştır.

Efe, Barış, Saygı, Umut ve Çetin Bey kendi babalarıyla (d) *Gezdiklerini* açıklamışlar; gezi etkinlikleri olarak alışverişe gitmek, sanayiye gitmek, kahveye gitmek, dost ziyaretine gitmek, köyden şehre gitmek ve çalışırken yanlarında bulunmak örneklerini vermişlerdir (Efe, Barış, Saygı, Umut ve Çetin Bey). Çetin Bey babasıyla gezme etkinliklerini “Birlikte gezerdik babamla, sanayiye giderdik, pazara giderdik, arkadaşlarının yanına giderdik. Birlikte takılırdık. Vakit geçirirdik.” şeklinde dile getirmiştir.

Efe, Barış, Kaya ve Saygı Bey kendi babalarıyla birlikte (e) *Zaman Geçirmediklerini* de anlatmışlardır. Barış Bey bu durumu şu ifadelerle dökmüştür: “Babamla vakit geçirmezdim doğrusunu söylemek gerekirse. Çünkü nöbette fazlaca çalışıyordu fazla göremezdim. Bizzat beraber vakit geçirdiğimiz çok fazla bir zamanımız yok [bu yüzden]. Genelde çalışıyordu. [.....] Çalışmadığı zamanlarda da evde durmuyordu, kahveye gidiyordu.”

c. Kendi Babalarından Örnek Alınan Davranışlar

Kendi babalarından örnek alınan davranışlar alt-teması tüm katılımcı babaların çocukluk yıllarında kendi babalarından gördükleri davranışları ve bu davranışları benzer şekilde kendi yaşantılarında çocuklarına karşı gerçekleştirmelerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı bu davranışları olumlu kişilik özellikleri olarak; açık sözlü olmak, dürüst bir insan olmak, yardımsever olmak, ağırbaşlı olmak, egolu

olmamak, israfçı olmamak, çalışkan olmak, işini iyi yapmak ve çevrede iyi izlenim uyandırmak şeklinde ifade etmişlerdir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü kendi babalarından gördükleri bu davranışları hem kendileri hem aileleri hem de toplum için önemli olarak gördüklerini bildirmişler; bu nedenle kendi babaları gibi olmak istediklerini ve çocuklarına tıpkı babalarının yaptığı gibi olumlu kişilik özellikleri kazandırmak istediklerini aktarmışlardır. Kaya Bey babasından örnek aldığı davranışları aşağıdaki ifadelerle anlatmıştır:

Babam ağırbaşlıydı, pek kimseye karışmazdı. İnsancıldı, yardım etmeyi severdi. [.....] Dürüst olmak gerekiyor, toplumun bizden beklediği [davranış] bu derdi. Öyle de yapardı ve çevresi babamı çok severdi. [.....] Babamın bu yönlerini çok takdir ediyorum. Erkek çocuklar hal hareket olarak babasını örnek alıyor. Demek ki babamızdan almışız ki bu şekilde oluyor. Anneme bağlıyım ama genel itibarıyla örneği babamdan o şekilde almışım. Onun yaptığı, nasihat ettiği şekilde yaşıyorum.

d. Kendi Babalarından Farklı Yapılan Davranışlar

Kendi babalarından farklı yapılan davranışlar alt-teması katılımcı babaların tümünün çocukluk yıllarında kendi babalarından gördükleri ancak şu anda kendi yaşantılarında ve çocuklarına karşı yapmadıkları davranışları içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar kendi babalarının onlarla ilgilenmesini istediklerini, ancak çocukluklarının geçtiği dönemin özellikleri ve var olan geçim koşulları yüzünden bu beklentilerinin yerine gelmediğini açıklamışlar; bunu da eksiklik olarak tanımlamışlardır. Bu gerekçeyle katılımcı babaların tamamı kendi babalarından göremedikleri veya kısmen gördükleri babalığın bu eksikliğini doldurabilmek için (a) *Çocuklarıyla Daha Çok İlgilendiklerini* açıklamışlardır. Saygı Bey bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

Ben [babam] gibi bir baba olmamaya dikkat ediyorum. Çünkü hayat sadece işimize yaradığı kadar değil. Zamanında geçim sıkıntısıydı, çalışıyordu falan [.....] bizle çok ilgilenmedi. [.....] Şu anda çocuklarım var, [onlarla] daha da ilgilenmem gerektiğini biliyorum. [.....] Çünkü [çocuklarım] her şeyden önemli. Benim göremediğimi onlar görsün. Bir faydam olsun. Onlara ne katarsam [o kadar kar].

3.2.4. Kendi dedeleriyle olan deneyim

Kendi dedeleriyle olan deneyim babalığın doğası kategorisini oluşturan dördüncü temadır. Bu tema katılımcı babaların çoğunluğunun dedeleriyle olan yaşantılarını, etkileşimlerini ve ilişkilerini içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Bu anlamda katılımcı babaların kendi dedeleriyle olan deneyimleri; (a)

Dedelerinin Karakteri, (b) *Dedeleriyle Yapılanlar* ve (c) *Dedelerinden Örnek Alınan Davranışlardan* (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey) oluşmaktadır. Katılımcı babaların bazıları ise onlar çocukken dedeleri hayatta olmadığı için (d) *Herhangi Bir Deneyim Yaşayamamışlardır* (Mahir, Kaya, Aziz ve Caner Bey).

a. Kendi Dedelerinin Karakteri

Kendi dedelerinin karakteri alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocukluk yaşantılarında dedelerine özgü özelliklere ve davranışlara yükledikleri anlamları içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Katılımcı babaların bazıları kendi dedelerinin karakterlerini; (a) *Resmi* (Efe ve Gökalp Bey) tanımlarken, yarısı ise (b) *Samimi* (Barış, Şahin, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey) olarak ifade etmişlerdir. Gökalp Bey dedesinin sert, konuşkan olmayan ve ciddi bir karakterde olduğunu şu cümlelerle açıklamıştır: “Dedem de babam gibi resmi biriydi. Bizle çok fazla [konuşmazdı]. Çok konuşkan biri değildi. Yeteri kadar konuşurdu. [.....] Birlikteyken sadece televizyona bakardı, yemeğini yerdi, işine bakardı. Genelde ciddi [davranırdı].” Şahin Bey ise dedesinin samimi ve sevecen bir karakterde olduğunu şöyle ifade etmiştir: “Hakikaten on numara bir insandı [dedem]. [.....] Çok efendi, çok dürüsttü. [.....] Bize samimi davranır, bizle konuşur, oyunlar oynardı.”

b. Kendi Dedeleriyle Yapılanlar

Kendi dedeleriyle yapılanlar alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocukluk dönemlerinde kendi dedeleriyle yaptıkları etkinlikleri içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Kendi dedeleriyle Barış ve Şahin Bey (a) *Oyun Oynamak*, Efe, Gökalp, Çetin ve Yiğit Bey (b) *Çalışmak*, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı ve Umut Bey (c) *Sohbet Etmek*, Yiğit Bey (d) *Gezmek* ve Barış, Gökalp ve Umut Bey (e) *Okuma Yapmak* etkinliklerini yapmışlardır.

Barış ve Şahin Bey kendi dedeleriyle (a) *Oynadıkları Oyunları* oyuncaklarla oynamak ve ata binmek şeklinde ifade etmişlerdir. Barış Bey dedesiyle nasıl oynadıklarını şu cümlelerle anlatmıştır: “Dedemle oyun oynardık, oyuncaklarım olurdu ben gösterirdim. İlgilenirdi benimle. Halının üstünde araba sürerdik. Arabaları elimize alır tekerleklerini çevirirdik.”

Efe, Gökalp, Çetin ve Yiğit Bey kendi dedeleriyle birlikte bağ, bahçe ve tarla işlerinde (b) *Çalıştıklarını* açıklamışlardır. Efe Bey dedesiyle çalıştığını “Dedem yaşlı

olduğu için ben de torunları içinde en büyük [en çok iş yapan] olduğum için dedemle çalışırdık. [.....] Tarlaya gidilecek olurdu giderdim. Toplanacak meyve sebze olurdu toplardım. [.....] Dedem neyi yaptırırsa ben yapardım.” şeklinde açıklamıştır.

Barış, Gökalp, Şahin, Saygı ve Umut Bey kendi dedeleriyle (c) *Sohbet Ettiklerini* anlatmışlar, bu sohbetleri konuşmak, hikâye dinlemek ve nasihat dinlemek olarak ifade etmişlerdir. Gökalp Bey dedesi ile yaptığı sohbetleri “Dedem çok konuşurdu bizlerle, eskilerden bahsederdi. Bütün her şeyini anlatırdı. Yapmam gerekenleri söylerdi, yapmamam gerekenler söylerdi. [.....] Sohbet ederdik, onun hatıralarını dinlerdik. [.....] [Anlattıkları] çok hoşuma giderdi.” cümleleri ile anlatmıştır.

Yiğit Bey kendi dedesiyle (d) *Gezdiğini* ifade etmiştir. Bu konuya ilişkin anılarını şu şekilde açıklamıştır: “Dedemle çok gezerdik. Motora [bindirirdi], gezerdik. Arkadaşlarının yanına giderken beni de götürürdü. Çarşıya çıkardık. Tıraş olmaya götürürdü.”

Barış, Gökalp ve Umut Bey dedeleriyle yaptıkları (e) *Okuma Etkinliklerini* de ifade etmişler, bunları kutsal kitabı okuma ve takvim yaprağı okuma olarak örneklemiştir. Umut Bey bu konudaki yaşantısını şöyle aktarmıştır: “Dedem Kur'an okurdu. Bize de gelin okuyun derdi. Biz onun yanında oturuyorduk. Bazen biz okurduk o dinlerdi, takip ederdi. Yanlış okuyorsak düzeltirdi. Bazen [o] okur biz dinlerdik. Bize nasıl okunacağını gösterirdi.”

c. Kendi Dedelerinden Örnek Alınan Davranışlar

Kendi dedelerinden örnek alınan davranışlar alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocukluk yıllarında kendi dedelerinden gördükleri ve şu anda kendi yaşantılarında çocuklarına karşı yaptıkları benzer davranışları içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey dedelerinin de babaları gibi kendilerinde olumlu kişilik özellikleri geliştirdiklerini anlatmışlardır. Çetin Bey bu konudaki görüşlerini şu cümlelere dökmüştür: “Dedemle daha çok vakit geçirmedik. Köyde yaşıyorlardı. [.....] Yanlarına gidince dedemle görüşüyorduk. Az görüşsek te yaptıklarıyla, konuştuklarıyla doğruluğu dürüstlüğü öğreten kişi oydu.”

3.2.5. Çocuk sayısı

Çocuk sayısı babalığın doğası kategorisini oluşturan beşinci temadır. Bu tema katılımcı babaların kaç çocuklarının olduğunu ve bu çocuklarının özelliklerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babalar (a) *Bir* (Şahin, Kaya, Yiğit ve Caner Bey), (b) *İki* (Barış, Mahir, Saygı, Umut ve Çetin Bey), (c) *Üç* (Gökalp ve Aziz Bey) ve (d) *Dört* (Efe Bey) çocuklarının olması açısından farklılaşmaktadırlar. Bir çocuğu olan Şahin, Kaya, Yiğit ve Caner Bey'in çocukları işitme kayıplıdır. İki çocuğu olan Barış, Mahir, Saygı, Umut ve Çetin Bey'in büyük çocukları işiten, küçük çocukları işitme kayıplıdır. İki çocuğu olan Saygı Bey'in çocukları ikizdir. İkizlerden biri işiten diğeri işitme kayıplıdır. Üç çocuğu olan Gökalp Bey'in birinci çocuğu işiten, ikinci ve üçüncü çocukları işitme kayıplıdır. Üç çocuğu olan Aziz Bey'in birinci ve ikinci çocukları işiten, üçüncü çocuğu işitme kayıplıdır. Dört çocuğu olan Efe Bey'in birinci, ikinci, üçüncü çocukları işiten, dördüncü çocuğu işitme kayıplıdır. Katılımcı babaların tümü çocuk sayılarının aile yaşantılarını şekillendirdiği bildirmişlerdir (tüm babalar). Efe Bey bu konuya ilişkin şunları aktarmıştır:

Kalabalık bir aileyiz. [Çocuğun adı, odak çocuk] hariç üç çocuğum daha var. Çocuk çok olunca işler de çok oluyor. Her birinin [sorumluluğuyla] ilgilenmek gerekiyor. Elimizden geldiği kadar yapıyoruz. Ama yorgunluğu bize kalıyor. [...] Bu süre içinde [çocuğun adı, odak çocuk] için ne yapabilirsek artık. Olduğu kadar oluyor. Çünkü hem zaman çok geç oluyor. Hem de insanın enerjisi bitiyor.

Kaya Bey ise yalnızca işitme kayıplı kızı ile ilgilendiğini şöyle anlatmıştır:

Kızımız bizim her şeyimiz. Başka yapacak bir şeyimiz olmadığı için tüm enerjimizi ona harcıyoruz. Bazen ben yorgun oluyorum, az yapabiliyorum. Genelde saatlerce oynadığımız oluyor. Ben kızımızla oynarken annesi de oluyor bazen. Bazen de diğer işleri yapıyor. [Hayatımız] böyle gidiyor. Kızıyla oynayarak konuşarak ilgilenerek.

3.2.6. Eşlerin hamilelik sürecindeki deneyim

Eşlerin hamilelik sürecindeki deneyim babalığın doğası kategorisini oluşturan yedinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının eşlerinin hamileliğinden doğuma kadar olan süreçteki yaşadıkları deneyimleri içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı babalığa dair ilk hislerinin ve varsa yaşadıkları farklılıkların bu süreçte gerçekleştiğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda katılımcı babaların bu deneyimleri; (a) *Baba Olmaya Dair Hisler* (Gökalp ve Şahin Bey), (b) *Eşe Yönelik İlginin Artması* (Gökalp, Mahir ve Umut Bey), (c) *Evlilik Yaşantısının Farklılaşması* (Efe, Barış, Şahin,

Mahir, Kaya, Aziz ve Yiğit Bey) ve (d) *Evlilik Yaşantısının Farklılaşmamasından* (Gökalp, Saygı, Aziz, Çetin ve Caner Bey) oluşmaktadır.

a. Baba Olmaya Dair Hisler

Baba olmaya dair hisler alt-teması Gökalp ve Şahin Bey'in eşlerinin hamilelik dönemlerinde yaşadıkları babalığa yönelik ilk hisleri içermektedir (Gökalp ve Şahin Bey). Bu hisler Gökalp ve Şahin Bey tarafından baba olmanın ilk aşaması olarak düşünülmektedir. Gökalp ve Şahin Bey eşlerinin hamile olduğu dönemde babalığın nasıl bir şey olduğunu -daha baba olmadan- oluşan farklılıklarla yorumlamaya ve anlamlandırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Şahin Bey bu hissini “İnsanın eşi hamile kaldığında seviniyor. [Sürekli düşünüyor]. Evde üçüncü bir kişi olacak. Nasıl bir çocuk olacak? Nasıl bir yaşantımız olacak? [diye] insan merak ediyor. Farklı bir hisse kapılıyor.” ifadeleriyle anlatmıştır.

b. Eşe Yönelik İlginin Artması

Eşe yönelik ilginin artması alt-teması bazı katılımcı babaların eşlerinin hamilelik dönemlerinde onlara yönelik ilgi, alaka, düşünce ve davranışlarını normalden fazla şekilde arttırmalarını içermektedir (Gökalp, Mahir ve Umut Bey). Mahir Bey bu ilgiyi “Eşimize ilginizi biraz daha arttırmanız gerekiyor. Elbette bir can taşıyor üzerinde. [.....] Tabi farklı oluyor. Biraz daha duygusal oldukları için destek olmaya çalışıyorsunuz.” cümleleriyle açıklamıştır.

c. Evlilik Yaşantısının Farklılaşması

Evlilik yaşantısının farklılaşması alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun eşlerinin hamilelik döneminde evlilik yaşantılarına dair hissettikleri farklılıkları içermektedir (Efe, Barış, Şahin, Mahir, Kaya, Aziz ve Yiğit Bey). Efe, Barış, Şahin, Mahir, Kaya, Aziz ve Yiğit Bey eşlerinin hamilelik dönemiyle daha önceki evlilik yaşantılarını karşılaştırdıklarını ve arada belirli farklılıkların olduğunu bildirmişlerdir. Eşlerinin hamilelik dönemlerinde belirli nedenlerle ev işleri, yemek yapma ve varsa çocuklarla ilgilenme gibi işlere yetişemez olduğunu, bu sorumlulukların da çoğunlukla kendilerine kaldığını açıklamışlardır. Bu doğrultuda yaşadıkları bu farklılıkları eve ve çocuklara yönelik sorumlulukların artması şeklinde ifade etmişlerdir. Barış Bey bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

Hamilelik süreci çok yorucu geçti benim için. Eşim ev işlerini yapamıyordu [hamile olduğu için]. [.....] Direkt her şey bana düşüyordu. Ben yardım ediyordum. Çocukla ilgileniyordum. Bu şekilde idare ediyorduk. [Eşimin hamilelik] dönemi bayağı bir farklıydı benim için. Sorumluluklarım çok arttı.

d. Evlilik Yaşantısının Farklılaşmaması

Evlilik yaşantısının farklılaşmaması alt-teması katılımcı babaların bazılarının eşlerinin hamilelik döneminde herhangi bir farklılık hissetmeme durumlarını içermektedir (Gökalp, Saygı, Aziz, Çetin ve Caner Bey). Gökalp, Saygı, Aziz, Çetin ve Caner Bey eşlerinin hamilelik dönemlerinin daha önceki evlilik yaşantılarıyla benzer olduğunu, bu süreçte bir hissiyat veya farklılık oluşmadığını dile getirmişlerdir. Caner Bey bu konuyu şu şekilde açıklamıştır:

Hamilelik süreci çok güzel geçti, hiçbir sıkıntı olmadı. [.....] Ben baba olarak hiçbir [farklılık] hissetmedim. Eskiden eşimle yaşantımız nasılsa yine öyle devam etti. Eşimin mide bulantısı olmadı, aşermeleri de olmadı. Hem kendisi açısından hem de benim açımdan çok rahat hamilelik süreci yaşadık.

3.2.7. Çocukların doğumu sürecindeki deneyim

Çocukların doğumu sürecindeki deneyim babalığın doğası kategorisini oluşturan yedinci temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların çocuklarının doğumu sırasındaki yaşantılarından ve hislerinden oluşmaktadır (tüm babalar). Katılımcı babalar çocuklarının doğumu ile birlikte babalıkla tanıştıklarını ve baba olmaya dair ilk izlenimlere sahip olduklarını açıklamışlardır. Bu doğrultuda çocuklarının doğumu sürecindeki deneyimleri; (a) *Baba Olunca Hissedilenler* (Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey) ve (b) *Babalığın Ne Olduğunu Hissedemeden* (Efe ve Mahir Bey) oluşmaktadır.

a. Baba Olunca Hissedilenler

Baba olunca hissedilenler alt-teması katılımcı babaların tamamının çocukları doğduğu andaki yaşadıkları duyguları içermektedir (tüm babalar). Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey eşlerinin doğum yapmasının hemen akabinde babalığı ilk kez veya birden fazla kez deneyimlediklerini ve babalık hissini yaşadıklarını açıklamışlardır. Doğum sürecinde ve çocuklarıyla etkileşimleri sonucunda babalığı doğrudan deneyimlemişler ve bu deneyimin daha önce tahmin ettiklerinden

farklı olduğunu dile getirmişlerdir. Bu durum Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey tarafından baba olmanın ikinci aşaması olarak düşünülmektedir. Bu anlamda bu hisler; (a) *Heyecanlanmak* ve (b) *Mutluluk Duymak* olarak ortaya çıkmıştır. Kaya Bey eşinin doğum sürecinde yaşadığı babalık hislerini şu sözcüklerle cümlelere dökmüştür:

Yaşadığım [his] mutluluktu. Çok ta heyecanlandığımı hatırlıyorum. Benim çocuğum mu benim değil mi [diye inanamıyordum] hastanedeyken. [.....] Çok güzel bir duyguydu baba olmak. Onu kucağınıza almak, ilk hissettiğiniz teninin sıcaklığı, nefesi, bambaşka bir [hissiyat veriyordu]. Şu anda hala öyle. [.....] Çok güzel bir şey babalık.

b. Babalığın Ne Olduğunu Hissedememe

Babalığın ne olduğunu hissedememe alt-teması Efe ve Mahir Bey'in doğumdan sonra çocuklarında istemedikleri hastalıkların veya komplikasyonların ortaya çıkması sonucunda babalığa ilişkin anlamsızlık hissetme durumlarını içermektedir (Efe ve Mahir Bey). Efe ve Mahir Bey doğumdan hemen sonra anlamsızlık içerisinde kaldıklarını aktarmışlardır. Çocuklarının doğum sonrası hastalandığını ve tedavi sürecine girdiğini ifade etmişlerdir. Bu tedavi süreçlerinde çocuklarında var olan hastalıkların iyileşmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Doğumdan sonraki yaşantıları bu olaylar ve duygular odağında şekillendiği için Efe ve Mahir Bey anlamsızlık içerisinde kaldıklarını ve babalığı hissedemediklerini söylemişlerdir. Mahir Bey bu durumu şu cümleleriyle açıklamıştır:

[Oğlum] doğumdan hemen sonra kuvöze alındı. İki gün üç gün kuvözde kaldı. Bizden uzaktaydı. [Kuvözden çıkınca] da ayağı için tedaviye aldılar. Ayağı dönük olarak doğmuştu. [.....] Düzeltmesi için ayağını alçıya aldılar. Elbet geçer diye bekledik. [.....] Çok sıkıntılı oldu. Çok stresli bir bekleyişti o dönem. İşin gerçeği doğumundan bir şey anlayamadık.

3.3. İşitme Kaybı Deneyimi

İşitme kaybı deneyimi oluşturulan kuramı açıklayan ikinci kategoridir. Bu kategori katılımcı babaların tümünün çocuklarındaki işitme kaybının tanılanma sürecini ve bu bağlamdaki yaşadıklarını içermektedir. İşitme kaybı deneyimi baba olmanın üçüncü aşaması olarak düşünülmektedir. Katılımcı babaların tümü çocuklarında tanılanan bu farklılık ile babalığın işitme kayıplı çocuğa sahip olma boyutunu deneyimlemişlerdir.

İşitme kaybı deneyimi kategorisi birbiriyle ilişkili sekiz temadan oluşmaktadır. Bunlar; (a) *İşitme Kaybını Anlamlandırma* (b) *Tanılama Süreci*, (c) *Cihazlandırma Süreci*, (d) *Koklear İmplant Ameliyat Süreci*, (e) *Eğitim Süreci*, (f) *Süreçte Yaşanan Duygular* ve (g) *Baş etme stratejileridir*. İşitme kaybı deneyimi kategorisinin sunumu sırasında öncelikli olarak temalar, alt-temalar ve bu kuramsal birimler arasındaki ilişki Şekil 3.3.'de gösterilmiştir. Devamında ise işitme kaybı deneyimi kategorisi var olan alt-temalar detayında kendi kapsamı ve bütünlüğü içerisinde açıklanmıştır.

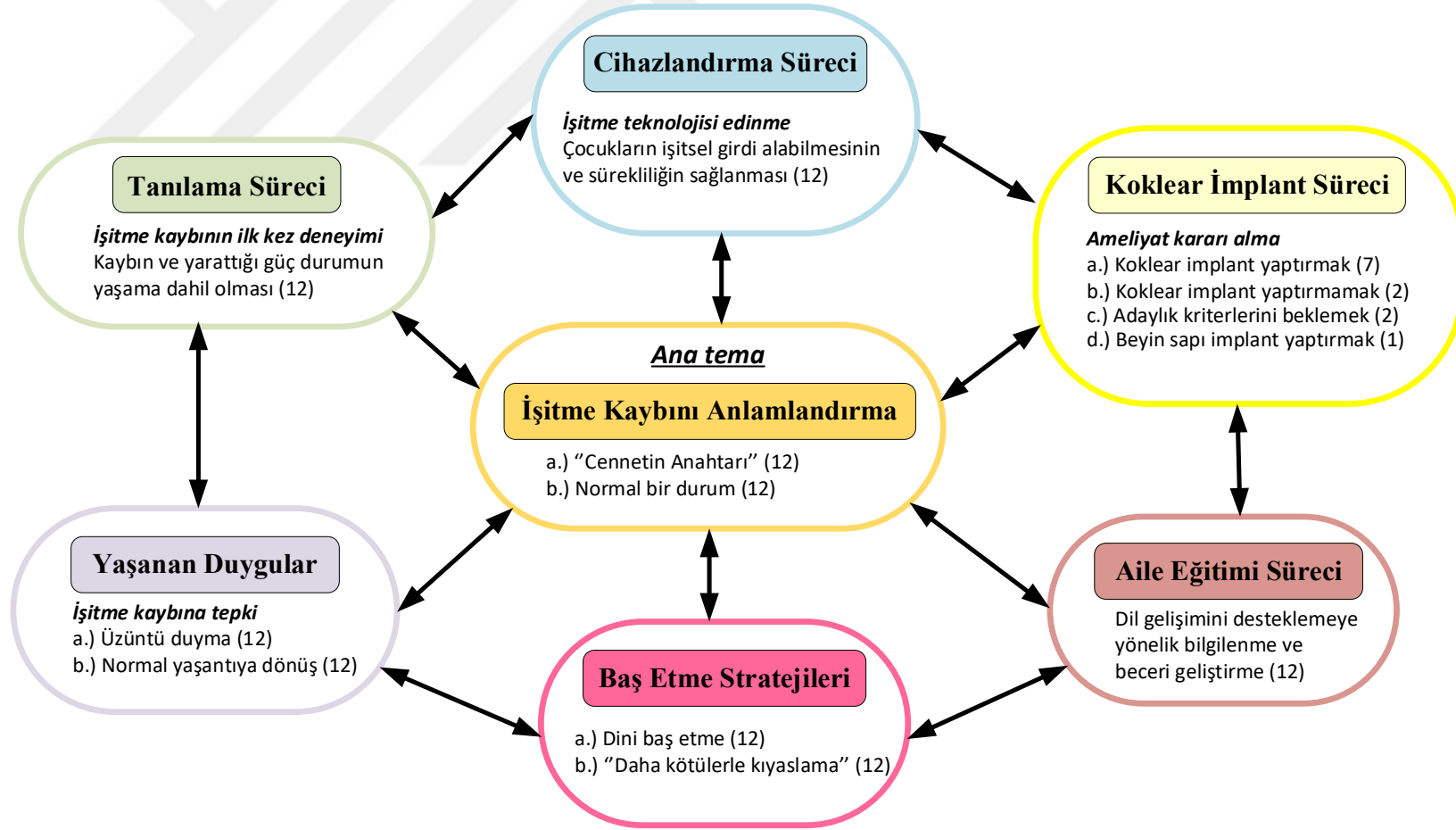
3.3.1. İşitme kaybını anlamlandırma

İşitme kaybını anlamlandırma işitme kaybı deneyimi kategorisini oluşturan ilk temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının kendi yaşantılarından hareketle çocuklarındaki işitme kaybını anlamlandırma süreçlerini içermektedir (tüm babalar). Bu anlamda tüm katılımcı babalar işitme kaybını; (a) *Cennetin Anahtarı* (tüm babalar) ve (b) *Normal Bir Durum* (tüm babalar) olarak tanımlamışlardır.

a. “Cennetin Anahtarı”

“Cennetin Anahtarı” alt-teması tüm katılımcı babaların çocuklarındaki işitme kaybına yükledikleri dini inanışlarına göre şekillenen anlamlandırmayı içermektedir (tüm babalar). Bu anlamlandırmada katılımcı babaların tamamı işitme kaybını Allah'ın kendilerine sunduğu bir lütuf, çocukları ve kendileri açısından bir sınav durumu, gayret gösterilmesi ve aşılması gereken bir mükâfat ve bahşedilen bir ayrıcalık olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Aziz Bey bu durumu şöyle özetlemiştir:

Biz oğlumuzu cennet anahtarımız olarak düşünüyoruz. Çünkü Allah insanlara bir dert verir. Bu derde karşı seni imtihan eder. [.....] Sabır ettiğimiz zaman, çabaladığımız zaman bunun sonucunda illaki bir selamete eriyoruz. Bu bütün şeyler de aynıdır. Sabredersek, mücadele edersek karşılığını aldığımızı görüyoruz. [.....] Çocuğa normal insandaki gibi bir hayat verebilmek için gerekli eğitimi sağladığımız zaman mücadele ettiğimiz zaman Allah'ın buna göre bizi de mükâfatlandıracağını düşünüyoruz.

Şekil 3.3. İşitme kaybı deneyimi kategorisi

b. Normal Bir Durum

Normal bir durum alt-teması tüm katılımcı babaların çocuklarındaki işitme kaybına yükledikleri diğer hastalık veya özel gereksinime sahip çocuklarla kıyaslamaları yoluyla şekillenen anlamlandırmayı kapsamaktadır (tüm babalar). Bu anlamlandırmada tüm katılımcı babalar işitme kayıplı çocuklarının duymadıkları için -tıpkı az gören kişilerin gözlük kullandıkları gibi- bir yardımcı bir aksesuar kullandıklarını düşünmektedirler. Bu aksesuarlar haricinde de çocuklarının tipik gelişen çocuklardan ayıran başka özellikler olmadığını bildirmişlerdir. Dahası diğer engel türlerinden farklı olarak işitme kayıplı çocukların da işiten herkes gibi konuşabildiğini ve söylenenleri anlayabildiğini açıklamışlar, böylelikle işitme kaybını normal bir durum olarak tanımlamışlardır. Gökalp Bey bu anlamlandırmasını şöyle açıklamıştır:

Görüyorum, duyuyoruz. Hem bedensel engelli hem zihinsel engelli çok çocuk var çevremizde. Ama çocuğum da inan ki öyle bir şey söz konusu değil. Şu an hiçbir problemi olmayan bir çocuk. Anlama ve kendini ifade etme konusunda, [yaşıtlarına göre] aynı demiyorum çünkü daha iyi. [.....] Oğlumuz bizi hiçbir engeli olmayan çocuk gibi anlıyor ve kendini de ifade ediyor. Oğlumuza işitme engelli diyorlar ama cihazlarla duyuyorlar. Engelli sayılmıyorlar bizim gözümüzde.

3.3.2. Baş etme stratejileri

Baş etme stratejileri teması işitme kaybı deneyimi kategorisini oluşturan ikinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının çocuklarındaki işitme kaybının hayatlarında yarattığı farklılıklar veya olumsuz etkiler ile mücadele etmek için kullandıkları düşünce ve gayretleri içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamının işitme kaybına yükledikleri her iki anlamın da işitme kaybı ile baş etme stratejilerinin temelini oluşturduğu düşünülmektedir. Tüm katılımcı babalar bu anlamlandırmalara dayanarak işitme kaybıyla ve hayatlarında yarattıkları farklılıklarla mücadele ettiklerini açıklamışlardır. Bu doğrultuda baş etme stratejilerine; (a) *Dini Baş Etme* ve (b) *Daha Kötülerle Kıyaslama* (tüm babalar) olarak iki şekilde başvurumaktadırlar.

a. Dini Baş Etme

Dini baş etme alt-teması katılımcı babaların tamamının işitme kaybını cennetin anahtarı olarak tanımlamaları odağında kaybı ve yarattığı güç durumunu kendi dünyalarında mantıklı bir zemine oturtmalarını kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı

babaların tümü çocuklarına yönelik davranışlarını, yaşantılarını ve kendilerini çevrelerinde konumlandırımlarını işitme kaybına yükledikleri bu anlam çerçevesinde şekillendirdiğini açıklamışlardır. Umut Bey bu konudaki görüşlerini şöyle aktarmıştır:

İşitme engelimiz var ama o da bize Rabbimin bir imtihanı. Onunla baş etmeye çalışıyoruz, çabalıyoruz, öğreniyoruz. Eşim eğitimlerine gidiyor. Çocuğumuz konuşacak inşallah. Çabalarımızla konuşacak. Biz de sabredeceğiz ve mükâfatımızı alacağız. Hem burada hem öteki tarafta. Hayırlı bir şekilde bunu da atlatırız inşallah.

b. Daha Kötülerle Kıyaslama

“*Daha Kötülerle Kıyaslama*” alt-teması katılımcı babaların tamamının çocuklarını -daha kötü olarak ifade ettikleri- diğer hastalık veya özel gereksinim grubundan çocuklarla kıyaslayarak işitme kaybı ile baş etme sürecini içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar bu kıyaslamalar yoluyla gerçeklerle kendi bakış açılarından yüzleşerek kendilerine teselli dayanağı bulduklarını bildirmişlerdir. Yiğit Bey kendi kıyaslama sürecini şöyle betimlemiştir:

Hastaneye de gittiğimde diyorum ki beterin beteri var. Artık kesinlikle üzülmiyorum oğlum niye böyle diye. [...] Bizim için gerçekten şu an hayat çok normal. Hatta daha kötüsü olabilirdi diye şükrediyoruz. Yatalak bir çocuğumuz olabilirdi. Spastik özürlü olabilirdi. Zihin engelli olabilirdi. Öyle olsaydı ne yapacaktık? Allah o çocukların ailelerine sabır versin. Ama bizim çocuklarımız gülüyorlar, konuşuyorlar, yedikleri yemeklerinin tadını alıyorlar. Bu kadar da olabilir artık diyoruz. Çünkü o çocuklar gibi daha kötü de olabilirlerdi. Sadece tek fark [işitme cihazı kullanıyorlar].

3.3.3. Tanılama süreci

Tanılama süreci işitme kaybı deneyimi kategorisini oluşturan üçüncü temadır. Bu tema katılımcı babaların çocuklarındaki işitme kaybının tanılanmasıyla ilgili deneyimlerinden oluşmaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı açısından çocuklarındaki işitme kaybının tanısının netleşmesi -ya da kaybının olmadığının kesinleşmesi- son derece önemli olarak görülmektedir. Bu doğrultuda kesinlik oluşana kadar ilgili tanılama merkezlerine gittiklerini ve çocuklarına ilgili işitme testlerini yaptırmaya devam ettirdiklerini anlatmışlardır. Efe Bey tanılama sürecini şöyle ifade etmiştir:

Rutin yeni doğan kontrolleri oldu. Orada bir işitme testi yaptılar. Test sırasında [çocuğun kulağına] sinyal gitmediğini fark ettiler. İlkinde olmadı. İkinci denemede de olmadı. Birkaç kez [daha] denediler yine olmadı. Sonra daha farklı bir yere yönlendirdiler. Orada daha üst düzey test varmış. [...] En son ABR testi yapalım dediler. Her türlü koşulunu

gerçekleştirdik ve yaptırдық. Bu testin sonucunda duymadığı oradan da anlaşıldı. Kesinleşti. [.....] O aşamadan sonra hayat farklı oldu. Engel hayatımıza girdi.

3.3.4. Yaşanan duygular

Yaşanan duygular işitme kaybı deneyimi kategorisini oluşturan dördüncü temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların çocuklarının işitme kaybı tanılanma sürecinde yaşadıkları duyguları içermektedir (tüm babalar). Bu duygular; (a) *Üzüntü* ve (b) *Normal Yaşantıya Dönüş* olarak ifade edilmiştir (tüm babalar). Efe Bey kendi duygularını şu cümlelere dökmüştür:

Biz ilk doğduğu zaman aynı diğer çocuklar gibi olacağını zannettik. Olmadı. Öyle olmayınca hayatta her şeyin istediğin gibi olmadığını anladık. İşitme kayıplı dediler, çok üzüldük. Bir yandan eşim bir yandan ben bayağı üzüldük. Uykusuz kaldığım geceler oldu. Bayağı bir etkiledi beni. [.....] Sonra cihaz aldık, eğitime başladı. Bunlar sayesinde kelimeler söyledi. Anne dedi, baba dedi. Bu olaylar acımızı hafifletti. [.....] Tabii zamanla alışıyor insan. Önce kabul etmiyor ama zamanla alışıyor.

3.3.5. Cihazlandırma süreci

Cihazlandırma süreci işitme kaybı deneyimi kategorisini oluşturan beşinci temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların çocuklarındaki işitme kaybının tanısının kesinleşmesinden sonra deneyimledikleri işitme teknolojisi edinme süreçlerini içermektedir (tüm babalar). Tanılama sürecinin hemen sonrasında katılımcı babaların tamamı çocuklarının işitme cihazı kullanması gerektiği ile ilgili bilgilendirildiklerini ve çocuklarına uygun bir işitme teknolojisi edinmek için bir arayışa girdiklerini açıklamışlardır. Yapılan bilgilendirmeler ışığında kısa zamanda bu teknolojileri edindiklerini ve çocuklarının vakit kaybı olmadan işitsel girdi alabilmesini sağladıklarını dile getirmişlerdir. Cihazlandırma sürecinde uygun işitme cihazlarıyla cihazlandırılan işitme kayıplı çocuklarının bu teknolojileri koklear implant olana kadar veya koklear implant olmadıysa yaşamları boyunca etkin olarak kullandıklarını anlatmışlardır. Saygı Bey bu süreci şöyle aktarmıştır:

Çocuk [işitme] testlerine girdi çıktı. Dediler ki [işitme kaybı var]. Çok ileri derecede bir [kayıpmış]. İşitme cihazı takılması gerekiyor, onun için sizlerin [işitme cihazı almanız gerekiyor] dediler. [.....] Bizde cihazla duysun istedik. Araştırdık ettik, birkaç yerle görüştük. Çocuğa bir cihaz aldık. Ayarladılar ettiler vakit kaybetmeden taktırdık. Çocuk kullanmaya başladı.

3.3.6. Koklear implant süreci

Koklear implant süreci işitme kaybı deneyimi kategorisini oluşturan altıncı temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların çocuklarının koklear implant sürecine yönelik deneyimlerini içermektedir (tüm babalar). Cihazlandırmanın ardından tüm katılımcı babalar çocuklarının koklear implant ameliyatı olabileceği, bu ameliyat ve teknoloji yardımıyla da daha iyi duyabilecekleri hakkında uzmanlar tarafından bilgilendirildiklerini açıklamışlardır. Potansiyel olarak koklear implant adayı olduklarını öğrenen katılımcı babaların tamamı, bu bilgilenme ile bir karar verme sürecine girdiklerini bildirmişlerdir. Süreç sonunda Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz ve Yiğit Bey çocuklarına (a) *Koklear İmplant Yaptırma* kararı verdikleri, Kaya ve Caner Bey'in ise çocuklarına (b) *Koklear İmplant Ameliyatı Yaptırmayı Gerekli Görmedikleri* ifade edilmiştir. Bunun yanında Efe ve Umut Bey (c) *Koklear İmplant Adaylık Kriterlerinin Karşılamaını Beklediklerini* (Efe ve Umut Bey) dile getirmişlerdir. Tüm babalardan farklı olarak Çetin Bey ise kızına (d) *Beyin Sapı İmplant Ameliyatı Yaptırdığını* açıklamıştır.

a. Koklear İmplant Yaptırmak

Koklear implant yaptırmak alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocuklarına uygulanabilecek koklear implant ameliyatına ilişkin olumlu yönde karar verme süreçlerini içermektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz ve Yiğit Bey). Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz ve Yiğit Bey çocuklarının daha nitelikli işitsel girdiler alabilmesi için koklear implant ameliyatını oldukça gerekli gördüklerini ve yaptırma kararı aldıklarını açıklamışlardır. Aziz Bey bu konuya ilişkin şu anlatımı yapmıştır:

Hastanedeki odyolog [çocuğun adı] için o zamanki kullandığı cihazlardan verim aldığını söyledi. Ama koklear implant olursa bu durum çok daha fazla oluyormuş. [Çocuğun adı] daha iyi ve net duyacak demişti. [.....] Bir yaşından itibaren ameliyat olmazsa her gün çocuğun zararına olur demişti. Bu dezavantajı yaşamamak için biz ameliyatı yaptırmak istedik. [.....] Çocuk daha iyi duysun istedik. 28 Aralık'a randevu aldım. O zaman tam bir yaşına girecekti. Gittik ameliyatı yaptırdık.

b. Koklear İmplant Yaptırmamak

Koklear implant yaptırmamak alt-teması Kaya ve Caner Bey'in çocuklarına uygulanabilecek koklear implant ameliyatına ilişkin olumsuz yönde karar verme

süreçlerini içermektedir (Kaya ve Caner Bey). Kaya ve Caner Bey çocuklarının kullandıkları mevcut işitme teknolojilerinden nitelikli faydalar sağladıklarını düşünmektedirler. Dolayısıyla çocuklarına koklear implant ameliyatı yaptırmayı gerekli görmediklerini ve bu yönde karar aldıklarını dile getirmişlerdir. Caner Bey bu konudaki kararını şu ifadelerle aktarmıştır:

Odyoloğumuza dedik ki hocam çocuğumuzun sese tepkisi var. [.....] [Daha öncesinde çektiğimiz] videoları gösterdik. [Odyolog] cidden sese tepkisi var bu çocuğun dedi. Biraz bekleyelim o zaman gözlem yapalım dedi ve serbest ortam testleri yapılmasına karar verdiler. Oğlumun [hastanede] yaptığımız ABR testinde 90-95 dB [işitme kaybı] çıkmıştı. Serbest ortam testine girdi, kalın sesler 35 ile 64 dB arasında çıktı. Yani oğlum 35 dB'ye cevap veriyor cihazı yokken. Şaşırdılar, değerlendirelim, [işitme cihazı olmadan] bir deneme yapalım dediler. O yüzden de 11. aya kadar bekledik. 11. ayda cihazımızı taktık. Gayet de güzel tepki verdi işitme cihazlarıyla. İlk defa ses duyuyormuş gibi tepki vermedi. Daha öncesinden ses duyuyormuş gibi tepki verdi. Kısa süre içinde gayet güzel kelimeler çıkarmaya başladı. [.....] Sese tepki verdiği için koklear implant ameliyatı [yaptırmaktan] vazgeçtik.

c. Koklear İmplant Adaylık Kriterlerinin Karşılanmasını Beklemek

Koklear implant adaylık kriterlerinin karşılanmasını beklemek alt-teması Efe ve Umut Bey'in çocukları için koklear implant ameliyatı yaptıрма kararı almalarının ardından çocuklarının gerekli adaylık ölçütlerini karşılamasını bekleme süreçlerini içermektedir (Efe ve Umut Bey). Efe ve Umut Bey bu kriterlerin karşılanmasını beklediklerini ifade etmişlerdir. Umut Bey oğlunun adaylık kriterlerini karşılamasını beklediğini "Cihazlar takılıyken götürdük muayene ettiler, dediler ki çocuk cihazla bile duymuyor. İmplant ameliyatı olması lazım dediler. Ama çocuğun belirli şartları sağlaması lazım. Ameliyat için bizi değerlendirecekler. Sıra varmış. Onu bekliyoruz. Sonra ameliyat olacağız inşallah." cümleleri ile açıklamıştır.

d. Beyin Sapı İmplant Yaptırmak

Katılımcı babalardan yalnızca Çetin Bey kızının kulak anatomisindeki patoloji nedeniyle kızına beyin sapı implant ameliyatı yaptırdığını şu cümlelere açıklamıştır:

Doktora gittik onunla görüştük tekrar bir MR çektiler. Ben bu ameliyatı yaparım ama komplikasyonları bunlar. Yüz sinirleri olsun yutma sinirleri bütün sinirler oradan geçiyor. Bunlar hep komplikasyon. Bugüne kadar dört hastamızda sadece yüz sinirleri hasarı oluştu, üç tanesi tamamen iyileşti, bir tanesi iyileşme aşamasında demişti bize. Bir de sağlıkçı olunca işin içinde olunca büyük resmi görmek daha kötü açıkçası bana göre. Her şeyi anlıyor ve

biliyorsun. Beyin sapı denilen yer beynin en mahrem yeri. Bunları bildiğimiz için daha fazla korku yaşadık. Ama duysun istedik. Doktorumuz da bizi biraz rahatlattı. Ameliyatımızı olduk.

3.3.7. Aile eğitimi süreci

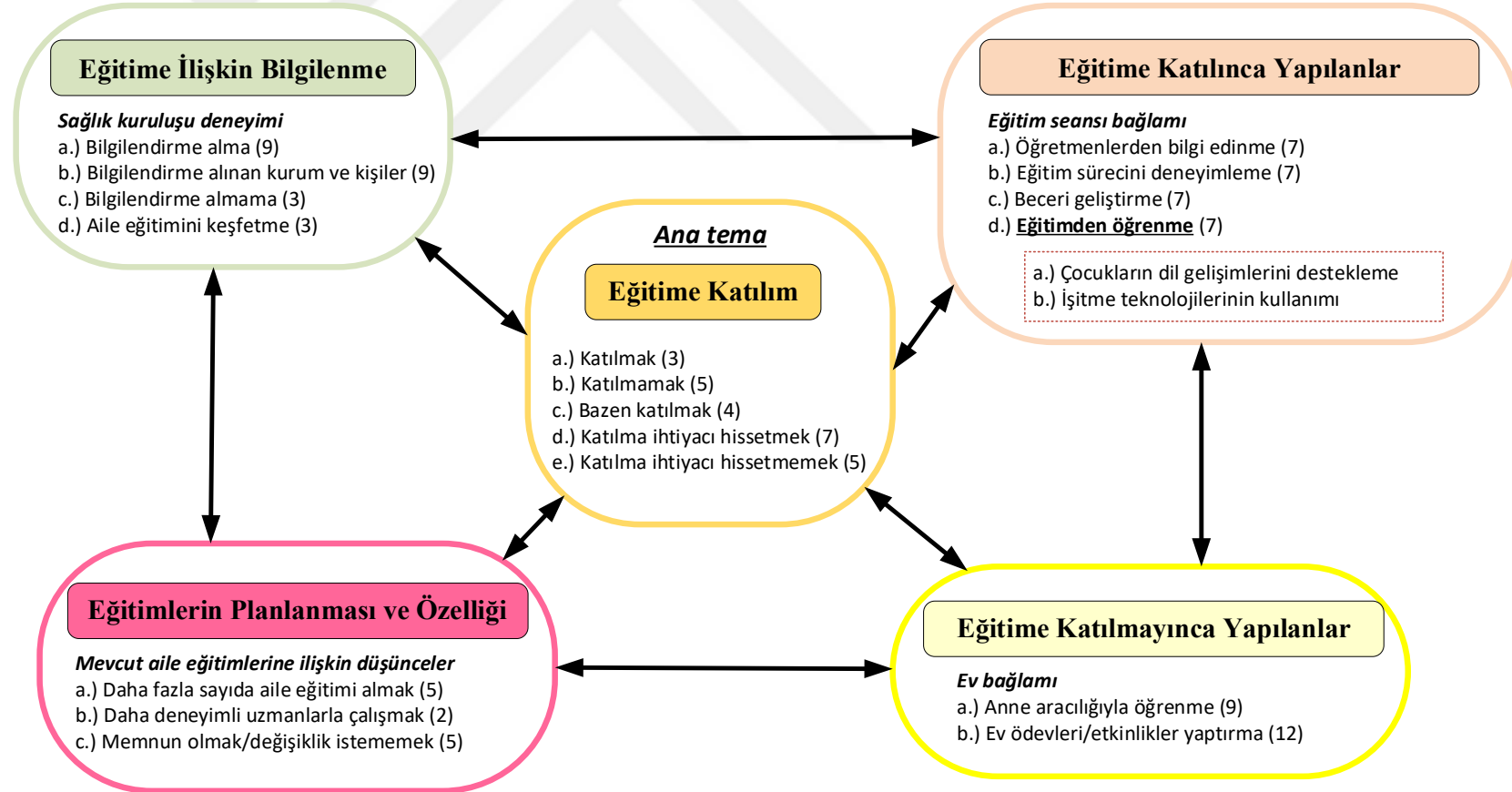
Aile eğitimi süreci işitme kaybı deneyimi kategorisini oluşturan yedinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının cihazlandırma süreci sonrasındaki çocuklarının aile eğitimi süreçlerindeki yaşantılarından oluşmaktadır (tüm babalar, bu süreç üçüncü kategoride detaylarıyla ele alınmıştır). Kaya Bey bu konuya ilişkin şu anlatımları yapmıştır:

Cihazları aldıktan sonra eğitim kurumu arayışına girdik. [.....] Araştırarak, haklarında yapılan yorumlara bakarak, iyi bir kurum bulduk. Gittik. [.....] Kayıt olduk. O günden beri gidiyoruz. [Öğretmenler] iyiler ve ilgililer. Zaten kızımın dili [öğretmenlerin] sayesinde biraz daha gelişti. [Kurumdan] memnunuz.

3.4. Aile Eğitimi Süreci

Aile eğitimi süreci oluşturulan kuramı açıklayan üçüncü kategoridir. Bu kategori katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarının aile eğitimi süreçlerindeki deneyimlerini içermektedir. Babaların bu deneyimleri aile eğitimi aldıkları eğitim kurumları yaşantısından ve çocuklarının gelişimlerini desteklemeyi öğrenme sürecinden oluşmaktadır.

Aile eğitimi süreci kategorisi birbiriyle ilişkili beş temadan oluşmaktadır. Bunlar; (a) *Eğitime İlişkin Bilgilenme*, (b) *Eğitime Katılım*, (c) *Eğitime Katılınca Yapılanlar*, (d) *Eğitime Katılmayınca Yapılanlar* ve (e) *Eğitimlerin Planlanması ve Özelliğidir*. Aile eğitimi süreci kategorisinin sunumu sırasında öncelikli olarak temalar, alt-temalar ve bu kuramsal birimler arasındaki ilişki Şekil 3.4.'te gösterilmiştir. Devamında ise aile eğitimi süreci kategorisi var olan alt-temalar detayında kendi kapsamı ve bütünlüğü içerisinde açıklanmıştır.

Şekil 3.4. Aile eğitimi süreci kategorisi

3.4.1. Eğitime ilişkin bilgilenme

Eğitime ilişkin bilgilenme aile eğitimi süreci kategorisinde yer alan ilk temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının çocuklarına işitme kaybı tanısı konmasının ardından devam etmeleri gereken aile eğitimi sürecine ilişkin eğitimin varlığı, durumu ve önemine yönelik gerekli bilgilendirme ve yönlendirme almış veya almamış olma durumunu içermektedir (tüm babalar). Bu anlamda eğitime ilişkin bilgilenme teması; (a) *Bilgilendirme Alma*, (b) *Bilgilendirme Alınan Kurum ve Kişiler* (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Saygı, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey), (c) *Bilgilendirme Almama* ve (d) *Dil Eğitimi Keşfetmekten* (Şahin, Kaya ve Umut Bey) oluşmaktadır.

a. Bilgilendirme Alma

Bilgilendirme alma alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocukları tanılandıktan sonra aile eğitimi sürecine devam etmeleri gerektiği ile ilgili bilgilendirme ve yönlendirmeleri almış olma durumlarını içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Saygı, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Saygı, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey çocuklarının tanılanma sürecinde başvurdukları kurumlardan ve bu kurumlardaki ilgili personelden aile eğitimi sürecine ilişkin bilgilendirme aldıklarını anlatımlarında vurgulamışlardır. Saygı Bey yaşadığı bu süreci şu cümleleriyle ifade etmiştir:

Bize bilgilendirme yaptılar. Dediler ki eğitim almanız gerekiyor. Eğitim veren kurumlar var. Onlardan birine çocuğunuzu götüreceksiniz. [.....] [Hastanedeki] hocaların da yönlendirmeleriyle [.....] rehabilitasyon merkezi aramaya başladık. Araştırdık, ettik. Tanıdıklardan, çocuklarını oraya gönderen ailelerden öğrendik, güzel bir yer bulduk. Oraya başladık.

b. Bilgilendirme Alınan Kurum ve Kişiler

Bilgilendirme alınan kurum ve kişiler alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocuklarının aile eğitimlerine ilişkin bilgilendirme ve yönlendirme aldıkları kurumları ve/veya kişileri içermektedir. Katılımcı babaların bilgilendirme aldıkları kurum ve kişileri; (a) *Hastaneler ve Hastane Personeli* (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Saygı, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey), (b) *Cihaz Satış Firmaları* (Mahir, Saygı ve Aziz Bey), (c) *Deneyimli İşitme Kayıplı Çocuk Aileleri* (Aziz ve Çetin Bey) ve (d) *Sosyal Medya Grupları* (Aziz ve Yiğit Bey) oluşturmaktadır.

Bilgilendirme ve yönlendirme alınan kurum ve kişilerin ilkinin (a) *Hastaneler ve Hastane Personeli* oluşturmaktadır. Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Saygı, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey bu süreçte hastanelerdeki kulak burun boğaz (KBB) doktorları ve odyologlar tarafından bilgilendirildiklerini ifade etmişlerdir. Mahir bey bu yaşantısını şu şekilde açıklamıştır:

Biz daha önceden [dil] eğitimlerinin olduğunu bilmiyorduk. İşitme kayıplı olduğu anlaşılınca hastanedeki odyolog bizi yanına çağırdı. [.....] [Doktor adı] hocanın ofisinde konuştuk. Eğitim alması gerektiğini, [babanın yaşadığı şehir]'de bir eğitim merkezine gitmemiz gerektiğini söyledi. Bizi bu konuda ilk yönlendiren oydu. Sonra süreci öğrendik.

Bilgilendirme ve yönlendirme alınan kurum ve kişilerin ikincisini (b) *Cihaz Satış Firmaları ve Bu Firmalarda Çalışan Kişiler* oluşturmaktadır. Mahir, Saygı ve Aziz Bey yaşadıkları şehirlerdeki satış firmalarından çocukları için işitme cihazı edinirken cihaz satış firması çalışanları tarafından da bilgilendirildiklerini açıklamışlardır. Saygı Bey bu konuya ilişkin görüşlerini şöyle açıklamıştır:

Cihazı aldığımız yerdeki odyolog bize yardımcı oldu. Sağ olsun hala daha yardımcı oluyor. Bir şey olduğu zaman arıyoruz. İlgileniyor elinden geldiği kadar. Ne yapmamız gerektiğini, nelere dikkat etmemiz gerektiğini anlattılar cihazla ilgili. Şarjıdır, şusudur, busudur. [.....] Sadece cihazlarla ilgili de değil. O zaman demişti. Cihazlar başlangıç, asıl önemli olanın eğitim diye. Hastaneden sonra o hocada bize tavsiye etmişti eğitimi. Gitmemizi istemişti.

Bilgilendirme ve yönlendirme alınan kurum ve kişilerden üçüncüsünü (c) *Deneyimli İşitme Kayıplı Çocuk Aileleri* oluşturmaktadır. Bu ailelerin kendi işitme kayıplı çocuklarında benzer süreçleri yaşadıkları, deneyimlerinden hareketle diğer işitme kayıplı çocuk ailelerine bilgilendirme ve yönlendirme yapabildikleri Aziz ve Çetin Bey tarafından ifade edilmiştir. Aziz Bey bu fikir alma sürecini şu şekilde anlatmıştır:

Şu anda 5-6 yaşında olan [işitme kayıplı] kişilerin ailelerine bu süreci nasıl geçirdiler? Neler yaptılar? Bunları öğrenmek için soruyoruz. Birebir şahit olduğumuz kişiler oluyor. Bizim yakın yerde birisi vardı. Onunla temas kurduk evine gittik. 13 yaşında bir çocuğu vardı. Onunla görüştük. Bu süreci nasıl atlattılar [öğrendik]. Eğitime gittiklerini, orada neler olduğunu anlattılar. Neler tavsiye ediyorsunuz gibisinden bilgi edinmeye çalıştık. Sonuçta eğitimle yaşanmışlıklar arasında bir şeyler olabileceğini düşündük. Bu yüzden bu sıkıntıyı yaşayan aileden bilgi edinmeye çalıştık.

Bilgilendirme ve yönlendirme alınan kurum ve kişilerden dördüncüsünü ise (d) *Sosyal Medya Grupları* oluşturmaktadır. Aziz ve Yiğit Bey bu gruplardaki kişilerin birbirleriyle fikir alışverişi yaptıklarını ve bilgi ihtiyacı olan ailelere yardımcı olduklarını

bildirmişlerdir. Dolayısıyla Aziz ve Yiğit Bey eğitim arayışları sırasında sosyal medya gruplarından da yararlandıklarını dile getirmişlerdir. Yiğit Bey bu konudaki yaşantısını şu cümlelerle anlatmıştır: “Sosyal medyadaki [grubun adı] grubundan da bilgilendirme alıyoruz. Biz de onlara bilgi sağlıyoruz. Oradakilerden tecrübe edinmeye çalışıyoruz. Orada da çocuklarını eğitime götüren aileler var. Onlara soruyoruz, öğreniyoruz ve yolumuza devam ediyoruz.”

c. Bilgilendirme Almama

Bilgilendirme almama alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocukları tanılandıktan sonra dil eğitimine devam etmeleri gerektiği ile ilgili gerekli bilgilendirme ve yönlendirmeleri almamış olma durumunu kapsamaktadır (Şahin, Kaya ve Umut Bey). Şahin, Kaya ve Umut Bey çocuklarının tanılanma sürecinde hastanelerden ve ilgili hastane personelinden aile eğitimi sürecine ilişkin bilgilendirme ve yönlendirme almadıklarını bildirmişlerdir. İlgili hastane personelinin yalnızca işitme teknolojileri edinmelerini önerdiklerini ve kendilerini taburcu ettiklerini vurgulamışlardır. Kaya Bey kızının tanılanması sonrasında bilgilendirme almadığını şöyle ifade etmiştir:

[.....] [bizi bilgilendiren] olmadı. Tanımlandı kızımız, cihaz almaya gittik, bir bilgilendirme almadık. Bu tip cihaz almanızda bir yarar var dediler sadece. [.....] o zaman deneyimsizlik. Cihazı aldık eve geldik. [.....] Sadece cihaza yönelik bilgilendirme yaptılar. Eğitime yönelik, konuşmaya dair bir bilgi vermediler. Şimdi olsa neden bunu yapmıyorsunuz diye sorar insan.

d. Dil Eğitimi Keşfetme

Dil eğitimi keşfetme alt-teması katılımcı babaların bazılarının bilgilendirme ve yönlendirme yapılmamasına rağmen eğitim ve eğitim kurumlarına yönelik farkındalıklarının oluşması ve artması sürecini kapsamaktadır (Şahin, Kaya ve Umut Bey). İlgili kurumlardan veya kişilerden herhangi bir bilgilendirme ve yönlendirme almayan Şahin, Kaya ve Umut Bey aile eğitimlerinin varlığını kendi gayretleriyle öğrendiklerini açıklamışlardır. Umut Bey bu çabasını şu cümlelerle dile getirmiştir:

İşitme kaybı olduğu anlaşıldı. İşitme kayıplı dediler. Başka bir şey demediler. Cihazlarla ilgili kâğıt verdiler. Biz baktık cihazları takacak duyacak. Ama bunla olmuyormuş. Okula gitmesi lazımmış. Bize bunu kimse demedi. Çocuk cihazları taktı. İki yaşını geçti hala konuşmadı. Dedik bir şey var. Kendimiz sora sora öğrendik ki okula gidecek. Okullara baktık. Sonra

okulların iyisi kötüsü olduğunu öğrendik. İlk okulumuz kötü çıktı. İşitme engelliler öğretmeni yoktu. [.....] Onu bıraktık. Buraya başladık. Çok ta olmadı daha.

3.4.2. Eğitime katılım

Eğitime katılım aile eğitimi süreci kategorisinde yer alan ikinci temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların çocukları için uygulanan aile eğitimi sürecine katılma durumlarını içermektedir (tüm babalar). Bu doğrultuda aile eğitimi seanslarına katılım katılımcı babalar tarafından (a) *Katılmak* (Gökalp, Mahir ve Caner Bey), (b) *Katılmamak* (Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey) ve (c) *Bazen Katılmak* (Efe, Barış, Aziz ve Yiğit Bey) şeklinde yaşanmaktadır. Bunun yanında babaların aile eğitimlerine katılım açısından (d) *Katılma/Eğitim Alma İhtiyacı Hissetmek* (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey) ve (e) *Hissetmemek* (Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey) olarak iki farklı düşünceye de sahip oldukları görülmektedir.

a. Aile Eğitimlerine Katılma

Aile eğitimlerine katılma alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocukları için gerçekleştirilen aile eğitimi seanslarının tamamına katılımını içermektedir (Gökalp, Mahir ve Caner Bey). Gökalp, Mahir ve Caner Bey çoğunlukla aile eğitimlerine annelerle birlikte katıldıklarını bildirmişlerdir. Bunun yanında annelerin olmadığı durumlarda dahi çocuklarının aile eğitimlerine dâhil olduklarını aktarmışlardır. Mahir Bey katılım durumu için şu ifadeleri kullanmıştır: “Seanslara genelde birlikte katılıyoruz. Bazen eşimin işi oluyor. Ben müsait oluyorum. Ben götürüyorum. Derse giriyoruz. Birlikte etkinlikler yaptırıyor hocamız. [.....] Eğitiminde biz mutlaka bulunuyoruz, oğlumuzun hep yanındayız.”

b. Aile Eğitimlerine Katılmama

Aile eğitimlerine katılmama alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocukları için gerçekleştirilen aile eğitimi seanslarının hiçbirine katılmadıklarını içermektedir (Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey). Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey çalıştıkları ve zamanları uygun olmadığı için aile eğitimlerine katılamadıklarını, dolayısıyla çocuklarının aile eğitimleri sorumluluğunu eşlerinin gerçekleştirdiğini ifade etmişlerdir. Umut Bey katılmama durumunu şu cümlelerle

anlatmıştır: “Eğitimin hiçbirine gitmedim. Annesi götürüyor. Gitmek istiyorum ama çalıştığım için de pek fazla zamanım olmuyor.”

c. Aile Eğitimlerine Bazen Katılma

Aile eğitimlerine bazen katılma alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocukları için gerçekleştirilen aile eğitimi seanslarının bazılarında katılıp bazılarında katılmadıklarını içermektedir (Efe, Barış, Aziz ve Yiğit Bey). Efe, Barış, Aziz ve Yiğit Bey aile eğitimlerinin tümüne katılmak istediklerini ancak katılma durumlarının eğitim kurumu kuralları, kendi işlerinin olması gibi nedenlerle aksadığını ifade etmişlerdir. Efe Bey bu durumu şöyle aktarmıştır:

İlk zamanlar oturmasını bilemiyordu. Bir sene oturamadı merkezdeki çocukların oturma yerlerine. [.....] Ben kucağıma alıyordum, düşmesin ya da sağa sola sarkmasın diye. O şekilde öğretmen eğitim veriyordu. Bazen ben giriyordum bazen Hanım duruyordu sıra ile yapıyorduk. Şu anda oturmaya başladığı için artık girmiyoruz. Siz olmasanız daha iyi olur dediler. Çocuk dikkatini derse daha iyi verir dediler. Biz aşağıda bekliyoruz. Her odada bir kamera sistemi var. Aşağıdaki kamera odasından eğitimi seyrediyoruz. [.....] Bazen de başka işlerim olduğu için gidemiyorum o ayrı. Ama genelde merkeze birlikte gidiyoruz.

Bunun yanında Efe, Barış, Aziz ve Yiğit Bey aile eğitimlerine katılıp katılmamalarını pandemi koşullarının da etkilediği ve pandemiden dolayı eğitim kurumlarının seanslara tek ebeveyn alma kuralı getirdiklerini anlatımlarında vurgulanmıştır (Efe, Barış, Aziz ve Yiğit Bey). Dolayısıyla seanslara tek ebeveyn olarak anneler katıldığı için eğitim seanslarına katılamadıklarını ancak eşlerinin olmadığı zamanlarda aile eğitimi seanslarına katılabildiklerini aktarmışlardır. Barış Bey aile eğitimlerine ilişkin yaşantısını şu şekilde ifade etmiştir:

[Oğlum] şu ana kadar 40 ders almıştır ben sekizine katılabildim. Çünkü pandemiden dolayı anneyi [ve] babayı [aynı anda] almıyorlar. İkimizi de alsalar ikimiz [de] katılacağız. Ben zaten o gün izinli sayılıyorum. Kuruma beraber gidiyoruz. Ama pandemi koşullarından dolayı bir kişi alıyorlar artık eğitimlere. [.....] Annesiyle giriyorlar, ben mecburen bekliyorum. Annesi çok yoğun olduğunda gidemediğinde katılabiliyorum.

d. Katılma/Eğitim Alma İhtiyacı Hissetmek

Katılma/eğitim alma ihtiyacı hissetmek alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocukları için uygulanan aile eğitimi seanslarına ilişkin katılmalarının veya eğitim almalarının gerekli olduğu kapsayan düşünce biçimidir (Efe, Barış, Gökalp,

Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey aile eğitimleri yoluyla çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek için bilgi ve beceri edindiklerini, bu gerekçeyle aile eğitimlerine katılma ihtiyacı hissettiklerini vurgulamışlardır (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Mahir Bey bu algısını şu cümlelerle ifade etmiştir:

Eğitimlerde oyunlarla [etkinliklerle] çocuklarla ne yapacağımızı öğretiyorlar. Çıraklığını yapmadığın bir şeyin ustalığı olmuyor. Böyle bir olay başıma ilk defa geliyor. Gitmek, öğrenmek lazım. Orada öğretiyorlar bunu. Bir eğitim yapıyor. Ben baba olarak bu eğitimlere gitmeliyim diye düşünüyorum. Çünkü çocukla beraber sen de bir şeyler öğreniyorsun. Aldığımız eğitimler kendimiz açısından faydalı. Daha da önemlisi çocuğa faydalı. Çocukla çok fazla konuşan biziz çünkü.

e. Katılma/Eğitim Alma İhtiyacı Hissetmemek

Katılma/eğitim alma ihtiyacı hissetmemek alt-teması katılımcı babaların bazılarının çocukları için uygulanan aile eğitimlerine ilişkin katılmalarının veya eğitim almalarının gerekli olmadığını kapsayan düşünce biçimidir (Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey). Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey çocuklarının aile eğitimlerine annelerin katıldığını, daha da önemlisi annelerin yaşantısının ve özelliklerinin eğitimlere katılım için daha elverişli olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte annelerin eğitimler sonrasında o günkü öğrendiklerini anlattıklarını dile getirmişlerdir. Bu gerekçelerle eğitimlere katılma ihtiyacı hissetmediklerini belirtmişlerdir (Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey). Çetin Bey bu düşüncesini şu şekilde açıklamıştır:

Annesinin daha çok boş zamanı oluyor. O katılıyor. Ben katılamıyorum. Annesi kızlarla ilgili işlere yatkın olduğu için [kızım] daha güzel ilgileniyor. [.....] Zaten eğitimden eve döndüğünde şunları yaptık, bugün bunları öğrendik diye anlatıyor. Ben gitmesem de gitmiş kadar oluyorum.

3.4.3. Eğitime katılınca yapılanlar

Eğitime katılınca yapılanlar aile eğitimi süreci kategorisinde yer alan üçüncü temadır. Bu tema katılımcı babaların çoğunluğunun çocukları için uygulanan aile eğitimi sürecine katılımları sonucunda edindikleri bilgi ve becerileri ve bu doğrultuda gerçekleştirdiklerini içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Eğitime katılınca yapılanlar (a) *Öğretmenlerden Bilgi Edinme*, (b) *Eğitim Sürecini Deneyimleme*, (c) *Beceri Geliştirme* ve (d) *Eğitimlerden Öğrenmeden* oluşmaktadır (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey).

a. Öğretmenlerden Bilgi Edinme

Öğretmenlerden bilgi edinme alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocuklarının gelişimi ve çocuklarıyla yapacakları hakkında soru-cevap ve bilgi edinme süreçlerini içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey öğretmenlerin eğitim seansı sonunda çocuklarıyla ilgili kendilerini bilgilendirdiklerini açıklamışlardır. Ayrıca o anki eğitim seansı sırasında yapılan etkinlikler, bir sonraki seansa kadar evde yapılması gereken ev etkinlikleri, ev etkinlikleri sırasında kullanılabilecek materyaller ve etkinlikler sırasında nelere dikkat etmeleri gerektiği gibi konularda açıklamalar yaptıklarını da vurgulanmaktadır. Bu bilgilendirmelerin yanında varsa kendi sorularını da cevapladıklarını ifade etmişlerdir. Caner Bey bu sürece şöyle değinmiştir:

Ders bittikten sonra bir defter tutuyoruz, çıkarttığı kelimeleri kullandığı cümleleri oraya öğretmenlerimiz yazıyorlar. Çocuğun ilerlemesine bakıyorlar. Süreci oradan takip ediyoruz. Hocalarımız ders bitimlerinde bizi bilgilendiriyorlar, evde yapmak için etkinlikler, ödevler veriyorlar. Oradaki etkinlikleri nasıl yapmamız gerektiğini bize anlatıyorlar. [.....] Yapılmamasını istedikleri şeyler oluyor bazen. [.....] Bazen soracaklarımız oluyor. Onları cevaplıyorlar.

b. Eğitim Sürecini Deneyimleme

Eğitim sürecini deneyimleme alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocukları için uygulanan aile eğitimi seanslarındaki deneyimlerini içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey eğitim seanslarında öğretmenlerin çocuklarıyla yaptıkları etkinlikleri, oynadıkları oyunları ve öğretmen davranışlarını gözlemlediklerini dile getirmektedirler. Bunun yanında gerçekleştirilen öğretmen çocuk etkinliklerini bazen dışarıdan izlediklerini, zaman zaman da oyunlara dâhil olduklarını ifade etmişlerdir. Yiğit Bey aile eğitimi seansı sırasında yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

Öğretmenler genelde [oğlumla] ilgileniyorlar. Oyunlarla ona öğretiyorlar. Ben ve annesi izliyoruz. Oynadıkları oyunları görüyoruz. Öğretmenin yaptıklarına bakıyoruz. [.....] bazen vurmali etkinliklerde biz de yapıyoruz. [Oğlum] yapıyor. Sırayla biz de yapıyoruz. Öğretmen de yapıyor. Böyle geçiyor genelde. Ama güzel şeyler öğreniyoruz.

c. Beceri Geliştirme

Beceri geliştirme alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemede kendilerini, yaptıklarını ve düşündüklerini

geliştirme sürecini içermektedir (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey eğitimler sırasında yaptıkları gözlemlerle, etkinliklere katılımlarla, öğretmenlerin bilgilendirmeleriyle, soru-cevap süreciyle ve ev ödevleri aracılığıyla kendilerini ve becerilerini geliştirdiklerini açıklamışlardır. Aziz Bey kendi beceri geliştirme sürecini şu cümlelerle ifade etmiştir:

Öğretmenlerden çok şey öğreniyoruz. [İşitme kaybı] daha önce karşılaştığımız bir durum değil. Çocuğa ne yapılır öğretmenler gösteriyor. Dersler sırasında da görüyoruz. [.....] Biz de soruyoruz şunu nasıl yapacağız diye. Sağ olsunlar anlatıyorlar. Bunları yapacaksınız [ama] şunları da yapmayın diyorlar. Böyle gidiyor. Öğreniyoruz, [.....] yapılacakları yapıyoruz, devam ediyor hayat.

d. Eğitimden Öğrenme

Eğitimden öğrenme alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocukları için uygulanan aile eğitimi seanslarından öğrendiklerini kapsamaktadır (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey aile eğitimleri devam ettikçe işitme kayıplı çocuklarıyla olan yaşantılarına ilişkin birçok öğrenme gerçekleştirdiklerini bildirmişlerdir. Bu doğrultuda aile eğitimlerinden; (a) *Çocuklarının Dil Gelişimlerini Desteklemeyi* (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey) ve (b) *İşitme Teknolojilerinin Kullanımını* (Efe, Gökalp ve Caner Bey) öğrenmektedirler. Efe Bey aile eğitimleri doğrultusunda oğlunun (a) *Dil Gelişimi Desteklemeye Yönelik Öğrendiklerini* şu cümlelerle anlatmıştır:

[Oğlumun] dil gelişimini nasıl destekleyeceğime yönelik, onunla neler yapabileceğime yönelik, nasıl konuşacağımıza yönelik gittiğimizde bizi bilgilendiriyorlar. Bunları öğreniyoruz. Şöyle konuşun, bunları bunları yapın gibi. Ne şekilde oyuncak almamız gerektiğini söylüyorlar. Onların söylediklerinde ilerliyoruz. Doğru adım atmaya çalışıyoruz. Ne kadar vakit bulabilirsek o kadar yapıyoruz.

Gökalp Bey oğlunun kullandığı (b) *İşitme Teknolojisine Yönelik Aldığı Bilgilendirmeyi* ise şöyle açıklamıştır: “[Koklear implantların bakımını ve kullanımı] zaten söylüyorlar sürekli. Cihaz ayarları, belli kullanma kuralları var. Sürekli kullansın diyorlar. Uyurken nem kutusuna koyun, pillerini şarj edin. [.....] Bunlar hakkında bilgi veriyorlar. Cihazlar da önemli çünkü. Ondan bilgilendiriyorlar.”

3.4.4. Eğitime katılmayınca yapılanlar

Eğitime katılmayınca yapılanlar aile eğitimi süreci kategorisinde yer alan dördüncü temadır. Bu tema katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocukları için

uygulanan aile eğitimi sürecine katılmadıklarında yaptıklarını içermektedir (Efe, Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Bu doğrultuda eğitim sürecini; (a) *Anne Aracılığıyla Öğrenmekte* (Efe, Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey) ve (b) *Ev Ödevlerini/Etkinliklerini Yaptırmaktadırlar* (tüm babalar).

a. Anne Aracılığıyla Öğrenme

Anne aracılığıyla öğrenme alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun eğitimlere katılmadığında veya bazen katılamadıklarında çocuklarının dil gelişimlerine yönelik seanslarda yapılanları ve sonraki süreçlerde yapılacak etkinlikleri anneler tarafından öğrenme durumunu kapsamaktadır (Efe, Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Efe, Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey eğitimlere gitmediklerinde ya da gidemediklerinde annelerin aile eğitimleri sonrasında o seanstaki öğrendiklerini ve diğer seansa kadar evde yapacaklarını kendilerine aktardıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında annelerin sürece yönelik bu aktarımları sayesinde çocuklarının süreçlerini eğitim kurumlarına gitmeden ya da seanslara girmeden takip edebildikleri vurgulamışlardır. Şahin Bey anlatımında bu konuyu şu şekilde açıklamıştır:

Eğitilere gidemiyorum. Ben de eşimden almaya çalışıyorum artık eğitimi. [.....] Bu şekilde davranılması lazım diyor. Bu şekilde ifade etmemiz lazım diyor. [.....] Aldığı eğitimi bana böyle söylüyor. Bugün okulda biz bunu gördük veya kreşte bunu gördük diye eğitim olarak bu şekilde söylüyor. Bu şekilde davranmamız lazım diye bilgilendirme yapıyor. O şekilde faydası var bana.

b. Ev Ödevlerini/Etkinliklerini Yaptırma

Ev ödevlerini/etkinliklerini yaptırma alt-teması katılımcı babaların tamamının eğitimlere katıldığında, katılmadığında veya bazen katılamadıklarında çocuklarının dil gelişimlerine yönelik ev için verilen ödevleri/etkinlikleri yaptırmalarını kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü evde çocuklarıyla etkinlikler ve ödevler yaptıklarını açıklamışlardır. Ancak eğitime katılmayan veya belirli nedenlerle katılamayan babalar söz konusu ödevleri/etkinlikleri çocuklarıyla yaptıklarını daha çok vurgulamışlardır (Efe, Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey). Eğitimlerin tamamına katılan Mahir Bey bu süreci şöyle ifade etmiştir (Belge 6, st. 101-104):

Eve ödev veriyorlar, bu eğitimi bir hafta boyunca tekrarlıyoruz. Bazı günler çok yorgun olsam da 15 dakika bile olsa yapmaya çalışıyorum. Oradaki eğitimler bize eğitim verdikleri

eğitim. Bizde evde o eğitimi uyguluyoruz ki doğru bir şey yapıyoruz. [.....] Burada işi sadece anneye bırakmıyorum açıkçası. Ben de dâhil oluyorum. Bu bana keyif veriyor.

Eğitimlerin hiçbirine katılmayan Çetin Bey bu sürecini şu cümlelerle aktarmıştır:

Eğitimde ne öğretilirse ne verdilerse, o dersleri çalıştırmaya çalışıyorum. Eşim eğitime gittiği için o gün akşam bana anlatır, ödevleri önüme koyar benim. Haydi babası der. Ben de ödevleri yaptırım. O hafta ne öğrendilerse o kartları gösteririm çalışırız. [.....] Bu böyle devam ediyor. O hafta ne verdilerse ben o [ödevi] yaptırıyorum.

3.4.5. Eğitimlerin planlanması ve özellikleri

Eğitimlerin planlanması ve özellikleri aile eğitimi süreci kategorisinde yer alan beşinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının nasıl bir aile eğitimine katılmak istediklerini ve kendileri açısından mevcut aile eğitimlerinin ne ölçüde değiştirilebileceğini içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar aile eğitimlerine katılma durumlarından bağımsız olarak işitme kayıplı çocuklarının aile eğitimlerini yorumlamış ve değerlendirmişlerdir. Kendi yaşantılarından hareketle yaptıkları bu değerlendirmeler ve aile eğitimi seanslarından beklentilerini işitme kayıplı çocuklarının daha iyi desteklenebilmesi adına vurgulamışlardır. Bu doğrultuda Barış, Şahin, Saygı, Umut ve Caner Bey (a) *Daha Fazla Sayıda Aile Eğitimi Almak* istemektedirler. Gökalp ve Aziz Bey (b) *Daha Deneyimli Uzmanlarla Çalışmak* istemektedirler. Efe, Mahir, Kaya, Çetin ve Yiğit Bey ise çocukları için uygulanan mevcut aile eğitimlerinden (c) *Memnundurlar ve Herhangi Bir Özelliği Değiştirmek İstememektedirler*.

a. Daha Fazla Sayıda Aile Eğitimi Almak

Daha fazla sayıda aile eğitimi almak alt-teması bazı katılımcı babaların çocukları için uygulanan aile eğitimlerinin sayıca arttırılmasını içermektedir (Barış, Şahin, Saygı, Umut ve Caner Bey). Barış, Şahin, Saygı, Umut ve Caner Bey işitme kayıplı çocuklarının her hafta iki kez, toplamda iki saat aile eğitimi aldıklarını ifade etmişler, bu eğitimlerin sayıca yeterli olmadığını açıklamışlardır. Dolayısıyla bu eğitimlerin çocuklarının gelişimi için sayıca arttırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Barış Bey bu istediğine ilişkin şu cümleleri kurmuştur:

[Eğitimler] daha fazla olsun isterdim. Mesela [haftada] iki saat eğitim çok az [oğlum] için. Bunu iki saatten dört saate çıkartabilirler. Daha iyi olur. [.....] Öğretmeni bir hafta görüyor ikinci hafta unutup çocuk. Ama hafta içinde öğretmeni dört defa görmesi çocuğun daha iyi iletişim kurmasını sağlayabilir. Ne kadar çok eğitim [olursa] o kadar çok faydası olur diye düşünüyorum.

b. Daha Deneyimli Uzmanlarla Çalışmak

Daha deneyimli uzmanlarla çalışmak alt-teması Gökalp ve Aziz Bey'in çocuklarının aile eğitimlerini yürüten uzmanların deneyimlerine yönelik düşüncelerini içermektedir (Gökalp ve Aziz Bey). Gökalp ve Aziz Bey çocuklarına aile eğitimi veren uzmanların deneyimli olmalarını istemektedirler. Uzmanların deneyim bakımından daha nitelikli oluşlarının çocuklarının dil gelişimlerini daha olumlu yönde şekillendireceğini düşünmektedirler. Gökalp Bey bu konuda şunları ifade etmiştir:

Benim için en önemli şey ders veren kişinin biraz daha işi bilen birisi olması. Böyle olunca çocuklar daha iyi etkileniyor, öğreniyor, konuşuyor. Esas olan tecrübedir. Tecrübeli öğretmenler çocuklarla güzel ilgileniyorlar. İşler hızlı ilerliyor. Ama daha yeni öğretmen olmuş biri tam olarak ne yapacağını bilmiyor. Bu da haliyle çocukları etkiliyor, yavaşlatıyor. Birkaç kere kurum değiştirdik şansımıza iyi hocalar denk geldi. Anlaşamadığımız durumlar oldu ama şu anki hocalarımızdan memnunuz.

c. Memnun Olmak/Değişiklik İstememek

Memnun olmak/değişiklik istememek alt-teması bazı katılımcı babaların çocukları için uygulanan mevcut aile eğitimlerine ilişkin memnun oluşlarını ve bu eğitimlerin herhangi bir özelliğini değiştirmek istemeyişlerini içermektedir (Efe, Mahir, Kaya, Çetin ve Yiğit Bey). Efe, Mahir, Kaya, Çetin ve Yiğit Bey çocuklarına uygulanan aile eğitimlerinden memnun olduklarını aktarmışlardır. Çocuklarının eğitimler sayesinde dil gelişimlerini nitelikli olarak sağladıklarını, bu gerekçe ile aile eğitimlerinin hiçbir özelliğini değiştirmek istemediklerini ve eğitimlere aynı şekilde devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Çetin Bey memnunluk durumuna şu cümlelerle değinmiştir:

Eğitimlerden gayet memnunum. Bence işin ehli insanlar tarafından tam da bizim çocuklara göre düşünülmüşler. Çok uzun [eğitim] çocuğu da sıkar, aileyi de sıkar. [Bu eğitimin] çok verimli olacağını düşünmüyorum. Haftada zaten üç gün eğitim alıyoruz şu anda. Bunun hem çocuk açısından hem bizim açımızdan daha verimli olduğunu düşünüyorum. [.....] Mesela haftada üç gün değil de iki gün olsa üç gün olsun isterdim. Haftada dört gün olsa fazla olacağını düşünüyorum. Üç gün çok ideal bir süreç aldığı ders sayısı ve günü açısından. Sadece sayı da değil önemli olan. Eğitimlerin [tüm özellikleri] için de aynı şey söz konusu. O yüzden eğitimle ilgili şu an bir sıkıntımız yok. Memnunuz, mutluyuz. Kızımız da güzel ilerliyor.

3.5. Dil Gelişimi Yaşantısı

Dil gelişimi yaşantısı oluşturulan kuramı açıklayan dördüncü kategoridir. Bu kategori katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini

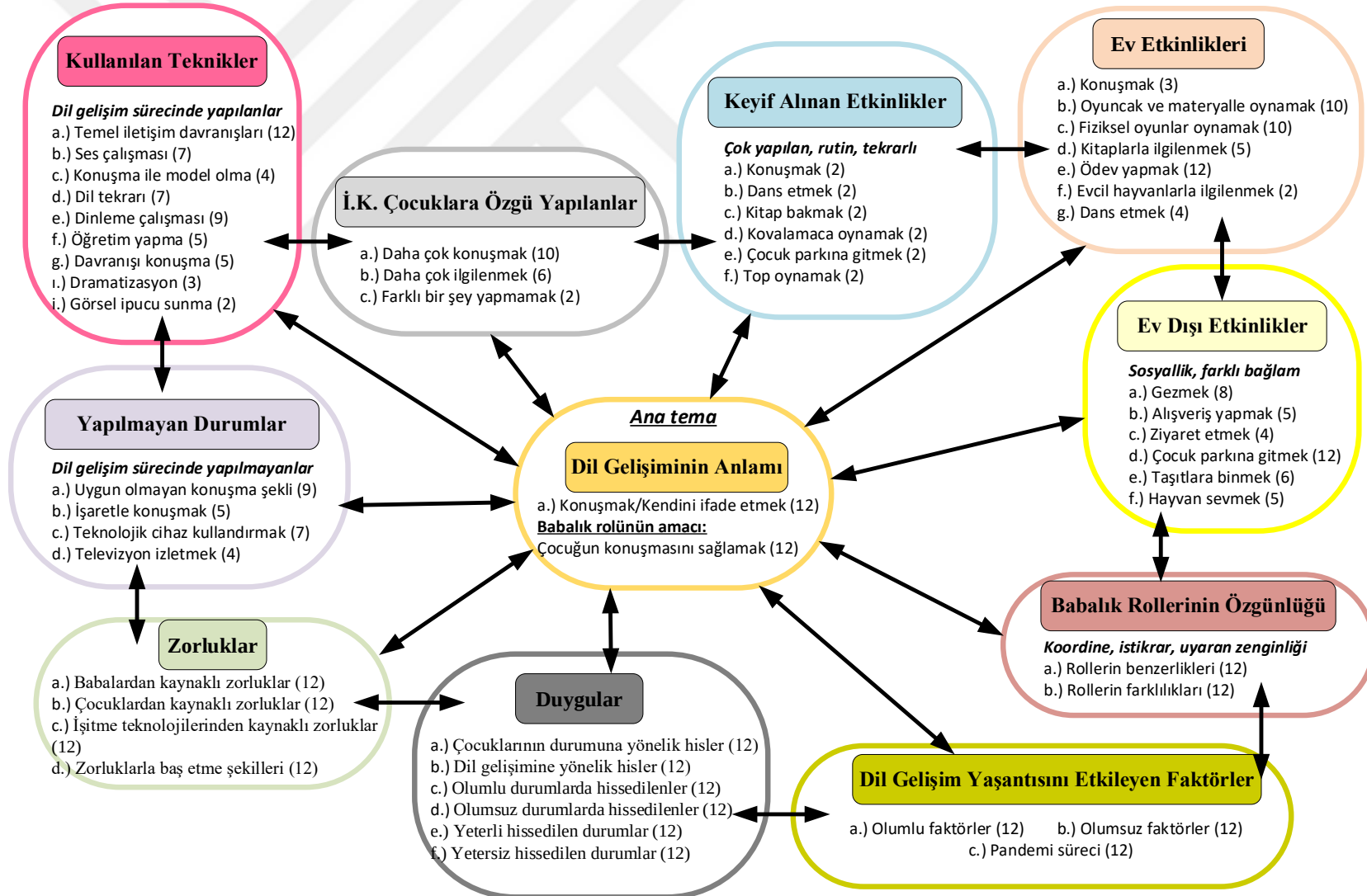
destekleme süreciyle ilgili tüm yaşantılarını içermektedir. Katılımcı babaların tamamı aile eğitimi sürecinden öğrendikleri bilgi ve becerilerle günlük yaşantılarında çocuklarının dil gelişimlerini desteklemektedirler. Bu destekleme süreci birçok etkinlik, oyun, teknik ve bunları oluşturan bağlamlarla gerçekleşmektedir.

Dil gelişimi yaşantısı kategorisi birbiriyle ilişkili 11 temadan oluşmaktadır. Bunlar; (a) *Dil Gelişiminin Anlamı*, (b) *İşitme Kayıplı Çocuklara Özgü Yapılanlar*, (c) *Kullanılan Teknikler*, (d) *Yapılmayan Durumlar*, (e) *Ev Etkinlikleri*, (f) *Ev Dışı Etkinlikler*, (g) *Keyif Alınan Etkinlikler*, (h) *Zorluklar*, (ı) *Duygular*, (i) *Babalık Rollerinin Özgünlüğü* ve (j) *Dil Gelişimi Yaşantısını Etkileyen Faktörlerdir*. Dil gelişimi yaşantısı kategorisinin sunumu sırasında öncelikli olarak temalar, alt-temalar ve bu kuramsal birimler arasındaki ilişki Şekil 3.5.'te gösterilmiştir. Devamında ise dil gelişimi yaşantısı kategorisi var olan alt-temalar detayında kendi kapsamı ve bütünlüğü içerisinde açıklanmıştır.

3.5.1. Dil gelişiminin anlamı

Dil gelişiminin anlamı dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan ilk temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının günlük yaşantılarında sürekli olarak destekledikleri çocuklarının dil gelişimlerine yükledikleri tanımlamaları ve düşünceleri içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar konuşmayı tüm hayatın temelinde yer alan oldukça önemli bir olgu olarak görmekte ve işitme kayıplı çocuklarının hayatını doğrudan etkilediğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla işitme kayıplı çocuklarının konuşabilmesinin kendilerine yetebilmelerini, birey olabilmelerini, toplumda yer edinebilmelerini, hayatlarını kurtarabilmelerini ve yarınlarının güzel olmasını şekillendireceğini düşünmektedirler. Bu doğrultuda dil gelişimine; (a) *Konuşmak/Kendini İfade Edebilmek* (tüm babalar) anlamını yüklemişlerdir. Gökalp Bey bu algısını şu ifadelerle aktarmıştır:

Dil insanın beyanıdır. Kendini iyi ifade etmesi için çok önemli. [.....] Onun için çocuğumuzdaki dil gelişimini çok önemsiyoruz. Çocuğu hayatı boyunca etkileyecek bir [durum]. Okul dönemi olsun, evlilik dönemi olsun, çalışma hayatı olsun, hiç fark etmez. Kendini ifade edebilmesi hayatını düzenleyebilmesini sağlıyor. [.....] Kendisini ifade edemezse hayatını olumsuz etkileyecek.

Şekil 3.5. Dil gelişimi yaşantısı kategorisi

Tüm katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerine yükledikleri bu anlamlandırma kendi babalık rollerinin amacını da oluşturmaktadır. Katılımcı babaların tamamı açısından işitme kayıplı çocukları işiten akranları paralelinde dil becerilerine sahip olmalı, kendilerini nitelikli olarak ifade edebilmeli ve toplumdan kopmamalıdır. Bu doğrultuda çocuklarıyla dil gelişimlerini desteklemek ve konuşabilmelerini sağlamak için ilgilendiklerini ifade etmişlerdir (tüm babalar). Barış Bey babalık rollerinin bu amacını açıklarken şunları anlatmıştır:

[İşitme kayıplı çocukların] hayata dönebilmeleri için. Kendilerini kurtarabilmeleri için onlarla vakit geçiriyoruz. [.....] [Oğlumuzun] kendi gelişimi için. Yaşıtlarını yakalayabilmesi için. Kendini ifade edebilmesi için. Kendi dertlerini kendisi anlatabilmesi için. Ondan dolayı eğitimlerine önem veriyoruz. Bizim için [çocuğun dil gelişimini desteklemek] birinci sırada. Para kazanmaktan çok daha önemli. [.....] Çünkü çocuğumun akranlarından geri kalmaması lazım. Toplumdan koparmamamız lazım. İletişimi güzel olması lazım. Kendini ifade etmesi lazım. Onun için daha da çok gayret etmemiz lazım. Babalık vazifemiz bu.

3.5.2. İşitme kayıplı çocuklara özgü yapılanlar

İşitme kayıplı çocuklara özgü yapılanlar dil gelişimi yaşantısında yer alan ikinci temadır. Bu tema katılımcı babaların çoğunluğunun çocuklarıyla konuşurken, ilgilenirken ve oynarken işiten çocuklardan farklı olarak yaptıkları davranışlarını içermektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey). Bu anlamda işitme kayıplı çocuklara özgü yapılanlar çocuklarla; (a) *Daha Çok Konuşmak* (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey), (b) *Daha Çok İlgilenmek* (Şahin, Mahir, Saygı, Aziz, Yiğit ve Caner Bey) ve (c) *Farklı Bir Şey Yapmamaktır* (Efe ve Kaya Bey).

a. *Daha Çok Konuşmak*

Daha çok konuşmak alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarıyla konuşmalarının hem nicelik hem de nitelik olarak fazla oluşunu kapsamaktadır (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey). Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey işitme kayıplı çocuklarıyla olan etkileşimlerini ve konuşmalarını çevrelerindeki diğer babaların işiten çocuklarıyla etkileşimleri açısından ve -varsa- işiten kendi çocuklarıyla yaptıkları etkileşimler açısından kıyasladıklarını bildirmişlerdir. Bu kıyaslama sonucunda işitme

kayıplı çocuklarıyla diğer etkileşim örneklerine oranla daha çok konuştuklarını ve konuşma niteliklerine dikkat ettiklerini anlatımlarında vurgulamışlardır. Şahin Bey bu algısını şöyle aktarmıştır (Alan notu 4, st. 137-144):

Normal bir çocuk olsaydı içtenlikle cevap vereyim pek üstüne düşmezdim. Diğer babaların yaptığı gibi yapardım. Normal şekilde devam ederdik. Şu an konuşmama biraz daha dikkat ediyorum. Duyduğunu kapıyor hemen. Şu anki duruma göre iletişim ve konuşma destekleme konusunda daha zayıf olabilirdik. Şu an biraz daha dinlemesine odaklı, hep konuşmasına iletişimine yönelik konuşuyoruz. Bütün etkinliklerimizi ona göre planlıyoruz.

b. Daha Çok İlgilenmek

Daha çok ilgilenmek alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarıyla ilgilenmelerinin hem nicelik hem de nitelik olarak fazla oluşunu içermektedir (Şahin, Mahir, Saygı, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Şahin, Mahir, Saygı, Aziz, Yiğit ve Caner Bey işitme kayıplı çocuklarıyla olan ilgilenme sıklığını, şeklini ve sayısını çevrelerindeki diğer babaların işiten çocuklarıyla ilgilenmeleri ve varsa işiten kendi çocuklarıyla ilgilenmeleri açısından kıyasladıklarını dile getirmişlerdir. Bu kıyaslama sonucunda işitme kayıplı çocuklarıyla diğer tüm durumlara oranla daha çok ilgilendiklerinin altını çizmişlerdir. Mahir Bey konuya ilişkin düşüncelerini şöyle açıklamıştır (Belge 7, st. 116-119):

Oğlum işitme kayıplı olmasaydı kızım gibi olurdu. Kızımda yaptığım şeylerin benzerlerini yapardım. İşitme kayıplı olduğu için ilgimiz alakamız daha fazla. Daha çok yöneliyoruz ona. Sürekli ilgileniyoruz. Hep yanında olmaya çalışıyoruz. [.....] Akrabalar falan misafirliğe geliyor bazen. Bence aileler çocuklarıyla ilgilenmiyor. Çocuklar kendilerinden büyüyor. Ama öyle bir şey yok. Çünkü biz çok ilgileniyoruz.

c. Farklı Bir Şey Yapmamak

Farklı bir şey yapmamak alt-teması Efe ve Kaya Bey'in işitme kayıplı çocuklarıyla konuşurken ve ilgilenirken işitme kayıplı çocuklara özgü fazladan bir çaba içinde bulunmadıklarını kapsamaktadır. Efe ve Kaya Bey işitme kayıplı çocuklarıyla çevrelerindeki diğer babaların yaptığı gibi ya da varsa diğer işiten çocuklarıyla yaptığı gibi ilgilendiklerini ve konuştuklarını aktarmışlardır. Bu anlamda diğer baba çocuk ilişkileriyle aralarında bir farklılığın olmadığını vurgulamışlardır. Kaya Bey bu davranışını şöyle dile getirmiştir (Alan notu 5, st. 179-180):

Farklı yaptığım bir şey de yok. [İşiten bir çocuk olsaydı] aynı konuşurdum bir değişiklik olmazdı. Sonuçta bizi işitiyor, bizi duyuyor, bizi anlıyor, kendisini ifade edebiliyor. Farklı

bir çocuk değil ki farklı davranalım. Abim kızına nasıl davranıyorsa ben de öyle davranıyorum. İşitme kayıplı diye ekstra yaptığım bir şey yok.

3.5.3. Kullanılan teknikler

Kullanılan teknikler dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan üçüncü temadır. Bu tema uzmanlardan aile eğitimleri yoluyla öğrenilen, katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimi süreçlerinde bilinçli olarak kullandıkları stratejileri, davranışları ve yapış şekillerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü çocuklarının dil gelişimlerini günlük yaşantılarında kullandıkları bu teknikler sayesinde geliştirdiklerini anlatımlarında açıklamışlardır. Bu doğrultuda kullanılan teknikler; (a) *Temel İletişim Davranışları* (tüm babalar), (b) *Ses Çalışması* (Barış, Gökalp, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Caner Bey), (c) *Konuşma ile Model Olma* (Gökalp, Şahin, Aziz ve Çetin Bey), (d) *Dil Tekrarı* (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı ve Aziz Bey), (e) *Dinleme Çalışması* (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Yiğit ve Caner Bey), (f) *Öğretim Yapma* (Efe, Gökalp, Şahin, Yiğit ve Caner Bey), (g) *Davranış Konuşma* (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir ve Yiğit Bey), (h) *Dramatizasyon* (Gökalp, Şahin ve Yiğit Bey) ve (ı) *Görsel İpucu Sunmadır* (Gökalp ve Şahin Bey).

a. *Temel İletişim Davranışları*

Temel iletişim davranışları alt-teması katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarıyla etkileşim kurarken yaptıkları göz kontağı kurma, ortak ilgi sağlama ve sıra alma davranışlarını içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı çocuklarıyla konuşurken öncelikle onların gözlerine baktıklarını ve gerçekleştirdikleri etkileşimler ve oyunlar sırasında da çocuklarının ilgisini takip ettiklerini vurgulamışlardır. Devamında çocuklarının bakışlarını veya konuşmalarını -diğer bir ifade ile ilgilerini- takip ederek onlara cevaplar verdiklerini de eklemişlerdir. Aziz Bey göz kontağı kurarak oğlunun ilgisini takip ettiğini şöyle açıklamıştır (Alan notu 6, st. 215-216): “Göz teması çok sık kurun dediler bunu yapıyorum. Ben bir şey söylediğimde her seferinde [oğlumun] gözüne bakıyorum ki çocuk konuşmayı istediğimi anlasın.”

Çetin Bey kızı ile etkinlik yaptığı esnada ortak ilgi kurma çabasını şu cümlelere dökmüştür (Belge 14, st. 234-238): “Kartlara bakarken [kızım] bir şey gösteriyor. Atıyorum top. Ben hemen topa yöneliyorum. Etkinlik o şekilde devam ediyor. Öğretmenlerimiz böyle önerdi. [.....] İlk başlarda yapmıyorduk. Ben ısrarla kendi

istediğimi göstereyim istiyordum. Yanlışmış. Sağ olsunlar, düzelttik.” Yiğit Bey oğlu ile oyun oynarken sıra alma davranışını uygulayışını şu şekilde ifade etmiştir (Belge 15, st. 251-252): “Arabayla oynuyoruz. Halının üstünde sürüyor. Lastikleri dönüyor. Kaldırıp gösteriyor. O gösterince evet diyorum dönüyor lastikler. Sonra bana bakıyor, biraz sessizlik oluyor, sonra tekrar sürmeye başlıyor. Onunla böyle oynuyoruz ki dili gelişsin. Bir şey söylemeye çabaladığında ne olursa olsun cevap vermeye çalışıyoruz.”

b. Ses Çalışması

Ses çalışması alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çocuklarıyla sesler üzerine yaptıkları farkındalık çalışmalarını içermektedir (Barış, Gökalp, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Caner Bey). Barış, Gökalp, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Caner Bey bu çalışmaları seslerin varlığı yokluğu, yansıma seslerini tanıma, ling seslerini çalışma olarak örneklendirilmiştir. Umut Bey oğlu ile yaptığı ses farkındalık çalışmasını şöyle anlatmıştır: “Kaşıkla kovalara vuruyoruz. Vurduğumuzda o sesi algılayabilmesini istiyoruz. Okuldaki ilk dersimiz ses algılamaydı. Duvara vurduğunda yere vurduğunda çıkan sesleri algılayabilmesiydi. Biz de evde yapıyoruz bunları.”

Saygı Bey oyunlar sırasında yansıma sesler kullandığını şu cümlesi ile dile getirmiştir: “Beraber oyun oynarken trense çuf çuf çuf, uçaksa vuuu, arabaysa düüüüüt gibilerinden [sesler] çıkartıyoruz.” Barış Bey ise ling sesleri çalışma sürecine şu ifadelerle değinmiştir (Belge 1, st. 17-19): “Ling seslerini taşıtlar üzerinde çalıştık. [.....] İlk başta araba aaaaraba dedik, uçak Uuuuçak dedik. Sonra her şey de çalışmaya başladık. Bbbbaba, Aaat, Kkköpek. Ling sesler önemli, öğrenmesi çıkarması lazım.”

c. Konuşma ile Model Olma

Konuşma ile model olma alt-teması katılımcı babaların bazılarının kendi konuşmaları ile çocuklarına örnek olmalarını içermektedir (Gökalp, Şahin, Aziz ve Çetin Bey). Gökalp, Şahin, Aziz ve Çetin Bey çocuklarıyla daha net ve anlaşılır bir Türkçe ile konuştuklarını ifade etmişlerdir. Bu konuşmalar sırasında söyledikleri sözcüklerin ve kurdukları cümlelerin ifade ediliş şekillerini yutmadan ve daha uygun yaptıklarını da dile getirmişlerdir. Gökalp Bey bu konuşma şeklini şöyle aktarmıştır (Alan notu 3, st. 112-119):

Düzgün cümle kurmaya çalışıyoruz. Ben önceden çok dikkat etmezdim. Öylesine konuşur geçerdim. Şimdi benden duyacak sonuçta. Ben düzgün cümle kurmazsam o da kurmayacak.

Evde kendi aramızda bile olsa daha düzgün konuşmaya çalışıyoruz. Daha resmi ve günlük cümlelerle birbirimize hitap etmeye çalışıyoruz. Daha net, anlaşılır konuşmaya çalışıyoruz.

d. Dil Tekrarı

Dil tekrarı alt-teması işitme kayıplı çocuklarıyla olan etkileşimleri sırasında katılımcı babaların çoğunluğunun kendi istedikleri veya çocukların söyleyemedikleri, hatalı ya da eksik söyledikleri sözcük ve cümlelerin birden fazla kez uygun şekli ile vurgulanmasını kapsamaktadır (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı ve Aziz Bey). Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı ve Aziz Bey günlük yaşamlarında bu tekrarları sıkça yaptıklarını, çocuklarının bu tekrarlar sayesinde sözcüklerin ve cümlelerin uygun ifade edilmiş şekillerini öğrendiklerini ve dillerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Efe Bey kullandığı bu tekniğe ilişkin şunları söylemiştir:

Söylediklerimizi, onun söyleyemediklerini tekrar ettirmeye çalışıyoruz. Çok diyoruz, devamlı söylüyoruz. Çünkü konuşmayı böyle öğrenecek. Abla, abi gibi özellikle söylüyoruz mesela. Gip diyor, git diyoruz mesela. Bunları işine gelirse tekrar ediyor, söylüyor. İşine gelmezse etmiyor. Öğrenmesi için tekrar etmesi lazım. Bizim tekrar ettirmemiz lazım.

e. Dinleme Çalışması

Dinleme çalışması alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun çevrelerindeki insan, hayvan, taşıt ve nesneler tarafından üretilen seslere çocuklarının dikkatini çekme ve bu sesler yardımıyla dil gelişimlerini destekleme sürecini içermektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Yiğit ve Caner Bey bu etkinlikle öncelikle çocuklarının dinleme becerilerini geliştirdiklerinin altını çizmişlerdir. Sesler ortaya çıktıklarında çocuklarının ilgisini bu seslere yönelttiklerini, seslerin varlığını ve yokluğunu fark etmelerini sağladıklarını vurgulamışlardır. İkinci olarak bu seslerle dil gelişimlerini desteklediklerini vurgulamışlardır. Sesin çıktığı insanı, hayvanı veya nesneyi sesle birleştirerek çocuklarının o bağlamı öğrenmesini ve ifade etmesini sağladıklarını dile getirmişlerdir. Yiğit Bey oğlu ile yaptığı dinleme çalışmalarını şöyle açıklamıştır (Belge 16, st. 266-272):

Kapı zilini öğretmemiz söylendi. Eve gelince açmıyorum anahtarla. Bilerek zile basıyorum. Kulağını gösteriyormuş annesine. Bu duydum demek oluyor. Hemen kapıya koşuyor. [.....] Elektrikli süpürge açıyoruz. Açtık diyoruz, ses var. Kapatıyoruz, kapattık diyoruz, [ses yok]. Ezan okunurken dinletiyoruz. Allah diyor diyoruz. [.....] Telefon sesini öğretmemiz söylendi. Telefonu saklıyoruz ona çaktırmadan da öbür telefonla o telefonu

arıyoruz. O da böyle duyduğu zaman hemen heyecanlanıyor. Telefonu arıyor. Sonra öğretiyoruz. Bak bu telefon. Çalışıyor, konuşuyoruz diye.

f. Öğretim yapma

Öğretim yapma alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarıyla yaptıkları sözcük öğretimlerini kapsamaktadır (Efe, Gökalp, Şahin, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Gökalp, Şahin, Yiğit ve Caner Bey çocuklarının dillerini geliştirmek için onlara sözcükler öğretmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Bu öğretimleri ise doğrudan ve öğretilenin kendisi veya temsili resmi üzerinden yaptıklarını açıklamışlardır. Şahin Bey yaptığı öğretimi şöyle anlatmıştır (Alan notu 4, st. 147-155): “Dışarı çıkıyoruz ağaca bakıyor, ağaç diyorum. [.....] Top oynarken top diye konuşuyoruz. Kitapta görüyor, gösteriyor. Kuş diyorum hemen. Öğrenmesini istiyoruz. Hep bunları söyleyin söyletin diyorlar. Çocuğun gelişimi için önemliymiş çünkü.”

g. Davranışı Konuşma

Davranışı konuşma alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarıyla ilgilenmeleri ve iletişimleri sırasında yaptıkları işi/davranışı kendiliğinden konuşma ve o işi/davranışı sesli olarak ifade etme sürecini içermektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir ve Yiğit Bey). Barış, Gökalp, Şahin, Mahir ve Yiğit Bey yaptıkları işi/davranışı konuşarak çocuklarına o an yapılan işle ilgili dil girdileri sağladıklarına değinmişlerdir. Mahir Bey bu konuşma şeklini şöyle aktarmıştır (Belge 8, st. 124-128):

Örneğin gün içinde yaptığımız bir işlemi cümlelere döküyoruz. Bilgisayarı açıyorum, oturuyorum, kalkıyorum, Bak oğlum şöyle yapıyorum diye çok fazla konuşuyoruz. Çünkü hocalarımız ne kadar çok konuşursak o kadar çok anlaması ve dili gelişir dedi. Bizde çocuklayken her yaptığımızı söylüyoruz anlatıyoruz.

h. Dramatizasyon

Dramatizasyon alt-teması Gökalp, Şahin ve Yiğit Bey’in işitme kayıplı çocuklarıyla yaptıkları etkinlikler ya da dinledikleri şarkılar sırasında yer alan olay ve durumları canlandırma süreçlerini kapsamaktadır (Gökalp, Şahin ve Yiğit Bey). Gökalp, Şahin ve Yiğit Bey dramatizasyonların sahip oldukları görsellik ve ses vurguları açısından çocukların dikkatini ve ilgisini çektiğini ve bu gerekçe ile çocukların dil gelişimlerini desteklemek için bir araç olarak tercih ettiklerini açıklamışlardır. Yiğit Bey bu konuya ilişkin şu anlatımı yapmıştır (Belge 15, st. 261-262):

Ceviz Adam, a ramsamsam, sar sar makarayı, bunlar da eşlik ediyoruz. Oradaki hareketleri yapıyoruz. Gözlerimizi, saçlarımızı gösteriyoruz. [.....] Burnunu tutmuş öylece kalmış yapıyoruz. Tutuyor burnunu ellerini de kaldırıyor. Böylece kalmış diyoruz bekliyoruz. Bu şekilde ilerliyoruz. [.....] Sonra kitap bakarken ağlayan çocuk oluyor. Ben de ağlıyormuş gibi yapıyorum. Çok ilgisini çekiyor. Neden ağlıyorsun diye soruyoruz. Bu şekilde devam ediyoruz.

1. Görsel İpucu Sunma

Görsel ipucu sunma alt-teması Gökalp ve Şahin Bey'in işitme kayıplı çocuklarıyla yaptıkları etkinlikler sırasında kişileri, nesneleri ve olayları anlatabilmek için başvurdukları gösterme ve işaret etme eylemlerini kapsamaktadır (Gökalp ve Şahin Bey). Gökalp ve Şahin Bey çocuklarına görsel ipucu sunarak onların anlamasını ve konuşmasını sağladıklarını dile getirmişlerdir. Gökalp Bey çocuğuna görsel ipucu sunma sürecini şöyle aktarmıştır (Alan notu 3, st. 120-125):

İlk başlarda görsellerden gidiyorduk. Görselden arabayı gösteriyorduk mesela. Görselden anlar kendisini daha çabuk ifade eder diye. Bir şey anlatırken onu gösteriyorduk. Bu şudur, şu işe yarar diye. Anladığı oluyordu, anlamadığı oluyordu. Bazen söylüyordu, bazen söylemiyordu. Ama zor bir şey bile olsa biz bunu yapıyorduk.

3.5.4. Yapılmayan durumlar

Yapılmayan durumlar dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan dördüncü temadır. Bu tema uzmanlardan aile eğitimleri yoluyla öğrenilen, katılımcı babaların tümünün işitme kayıplı çocuklarının dil gelişim süreçlerinde bilinçli olarak yapmadıkları davranışları ve çocuklarını uzak tuttıkları durumları kapsamaktadır (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar yapılmayan bu durumların çocuklarının dil gelişimlerini olumsuz yönde etkilediğini dile getirmişler, dolayısıyla kendi yaşantılarında bunlara yer vermediklerini vurgulamışlardır. Yapılmayan bu durumlar; (a) *Uygun Olmayan Konuşma Şekli* (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Umut ve Yiğit Bey), (b) *İşaretle Konuşmak* (Efe, Gökalp, Aziz, Çetin ve Yiğit Bey), (c) *Teknolojik Cihaz Kullandırmak* (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Çetin ve Yiğit Bey) ve (d) *Televizyon İzletmektir* (Barış, Saygı, Yiğit ve Caner Bey).

a. Uygun Olmayan Konuşma Şekli

Uygun olmayan konuşma şekli alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarıyla olan etkileşimlerinde bilinçli olarak kullanmadıkları konuşma

türlerini içermektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Umut ve Yiğit Bey). Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Umut ve Yiğit Bey bu türlere argo ve küfürli konuşmak, çocuk dilini taklit etmek, gündelik dilde konuşmak, yutmak ve hızlı konuşmak örneklerini vermişlerdir. Kaya Bey kızı ile konuşurken argo sözcükler ve küfürler kullanmadığını (Alan notu 5, st. 181-183) “Evde küfürli konuşmuyoruz. Argo da kullanmıyoruz. Buna dikkat ediyoruz. Böyle şeyleri duysun öğrensın istemiyoruz.” ifadeleriyle anlatmıştır. Aziz Bey çocuk dilini taklit etmediğini (Alan notu 6, st. 216-217; Belge 13, st. 200-203) “Çocuk diliyle konuşmamaya çalışıyoruz. Çünkü o dil bozuk ve güzel değil. Bizim güzel konuşmamız lazım.” olarak belirtmiştir.

Gökalp Bey gündelik dilde konuşmadığını şöyle aktarmıştır (Alan notu 3, st. 120-125):

Gündelik dil konuşmamaya çalışıyoruz. Ben önceden çok dikkat etmezdim. Öylesine konuşur geçerdim. Şimdi benden duyacak sonuçta, ben düzgün cümle kurmazsam o da kurmayacak. Daha resmi cümlelerle birbirimize hitap etmeye çalışıyoruz. Verir misin? Alır mısın? O şekilde olmaz, hayır. Daha net, anlaşılır konuşmaya çalışıyoruz.

Yiğit Bey oğlu ile hızlı bir şekilde konuşmadığını şöyle açıklamıştır (Belge 15, st. 253-256): “Biz hızlı konuşmuyoruz evde. Tane tane konuşuyoruz. Onun anlayabileceği şekilde konuşuyoruz. Fazla hızlı konuşunca çocuk anlamayacak. Bizim buralarda hızlı gider konuşma. Biz yavaşlattık oğlum için. Bunlara dikkat ediyoruz eşimle.”

b. İşaretle Konuşmak

İşaretle konuşmak alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarıyla konuşurken anlatımlarını göstererek ve işaretler üzerinden yapmadıklarını kapsamaktadır (Efe, Gökalp, Aziz, Çetin ve Yiğit Bey). Efe, Gökalp, Aziz, Çetin ve Yiğit Bey anlatımlarında işaretlerin ve işarete dayalı anlatımların diğer bir ifade ile göstermenin çocuklarının dinleme becerisinin gelişimini engellediğini ve bunun sonucunda da dil gelişimlerini olumsuz olarak etkilediğini açıklamışlardır. Çetin Bey kızı ile konuşurken işaretlerden ve göstererek anlatma iletişim şeklinden uzak durduğunu şu cümlelerle belirtmiştir (Belge 14, st. 240-242):

İşaretler kullanmamaya çalışıyoruz. İşaret kullanmak kolayına kaçacak, bu sefer o da onu kullanmak isteyecek diye. Kızımızın bizim gibi konuşmasını istiyoruz. O yüzden de göstermeden konuşmaya çalışıyoruz. İlk önce söylüyoruz bir şeyi. Annenin yanına git ya da dışarıya git şeklinde. İki, üç sefer daha söylüyoruz. Hiç anlamazsa işaretle göstererek söylüyoruz. Annenin yanına git diyoruz, parmakla annesini gösteriyoruz. Çünkü bunun dil gelişimini daha da geri atacağını düşünüyoruz.

c. Teknolojik Cihaz Kullandırmak

Teknolojik cihaz kullandırmak alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarına bilgisayar, tablet ve telefon kullandırmama durumlarını içermektedir (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Çetin ve Yiğit Bey). Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Çetin ve Yiğit Bey çocukların bu teknolojileri kullanırken tüm dikkatlerini onlara verdiklerini ve hiçbir iletişim kurmadan uzun süreler bu teknolojilerle vakit geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Bu durumun çocuklarının dil gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebileceğini, bu gerekçeyle bu cihazları kullandırmadıklarını bildirmişlerdir. Şahin Bey bu tavrını şöyle açıklamıştır (Alan notu 4, st. 158-160):

Hocam telefonu eline vermiyoruz. [.....] Dikkatini farklı yönlere vermeye çalışıyoruz. Hocalar o şekilde söylemişlerdi. Çocuk bu sefer tüm dikkatini oraya veriyor. Hiçbir şey yapmıyor. Böyle olduğundan dolayı yanındayken telefon kullanmıyoruz. Bilgisayarı annesi gerektiğinde kullanıyor. Yanında gidip baktığı oluyor ama durması gerektiğini söylüyor o şekilde bekletiyor.

d. Televizyon İzletmek

Televizyon izletmek alt-teması bazı katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarına televizyon izletmemelerini kapsamaktadır (Barış, Saygı, Yiğit ve Caner Bey). Barış, Saygı, Yiğit ve Caner Bey çocuklarının televizyon izlerken tüm dikkatlerini izlediklerine verdiklerini ve uzun süreler herhangi bir etkileşim kurmadan televizyonla vakit geçirdiklerini bildirmişler ve bu durumun çocuklarının dil gelişimlerini olumsuz olarak etkilediğini vurgulamışlardır. Bu yüzden evlerine televizyon almadıklarını, televizyonu olanlar ise çocukları uyanırken kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Caner Bey bu durumu şöyle anlatmıştır:

Televizyonu biz bir ara biraz izlettik. [.....] Belli bir süre sonra [oğlumda] bir şey olmaya başladı. Normalde çok rahat çıkarttığı kelimeleri kekeleyerek çıkarma durumu başladı. [Oğlumun] o süreçte dil gelişiminde biraz gerileme oldu. Acaba televizyondan kaynaklı mı dedik. Çünkü çok fazla konuşmuyordu televizyon izlerken. Biz ne yaptık? Televizyonu kapatalım dedik, bakalım neler yapacak? Kapattıktan sonra [oğlumun] dil gelişimi normal seviyesine geldi, çünkü televizyon olmadığında iletişime geçmek için çocuk bizle konuştu. Bundan sonraki süreçte televizyon izletmedik. Televizyon izlediğinde çocuklar daha az iletişim kuruyorlar, daha az konuşuyorlar. Bu da çocukların dil gelişimini tabii ki de olumsuz etkiliyor diye düşünüyorum.

3.5.5. Ev etkinlikleri

Ev etkinlikleri dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan beşinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarıyla evlerinde dil gelişimleri odağında yaptıkları etkinlikleri ve oyunları kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı çocuklarının dil gelişimlerini yaptıkları bu ev etkinlikleri üzerinden desteklediklerini vurgulamışlardır. Bu doğrultuda katılımcı babalar çocuklarıyla; (a) *Konuşmak* (Efe, Gökalp ve Umut Bey), (b) *Oyuncaklar ve Materyallerle Oynamak* (Barış, Gökalp, Şaban, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey), (c) *Fiziksel Oyunlar Oynamak* (Barış, Gökalp, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey), (d) *Kitaplarla İlgilenmek* (Barış, Şaban, Mahir, Saygı ve Caner Bey), (e) *Ödev Yapmak* (tüm babalar), (f) *Evcil Hayvanlarla İlgilenmek* (Barış ve Kaya Bey) ve (g) *Dans Etmek* (Mahir, Kaya, Yiğit ve Caner Bey) ev etkinliklerini yapmaktadırlar.

a. *Konuşmak*

Konuşmak alt-teması Efe, Gökalp ve Umut Bey'in çocuklarıyla evde yaptıkları iletişimsel etkinlikleri ve sohbetleri içermektedir (Efe, Gökalp ve Umut Bey). Efe, Gökalp ve Umut Bey konuşmayı çocuklarının dil gelişimlerini desteklediği için etkinlik olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. İşten eve geldiklerinde, balkona çıktıklarında, akşamları evde otururken gibi tüm yaşantılarında çocuklarıyla konuştuklarını bildirmişlerdir. Gökalp Bey oğlu ile konuşmasını şöyle anlatmıştır:

Hafta içi işten akşama yakın geliyorum. Geldiğimde mutlaka beni kapıda karşılarlar ablasıyla. Genelde zile basarım anahtarla açmam kapıyı. Bu sefer çocuklar gelirler babam gelmiş diye bana sarılırlar. [Oğlum, odak çocuk] önemli gördüğü bir olay varsa gün içinde iki dakika boyunca bana anlatır. Ablası ile yaşadığı bir olay olduysa ya da ablası bir hata yaptıysa bir şey kırdıysa döküldüyse. Onu anlatmaya çalışır kendince. Ben de dinlerim. Sorular sorarım ona. Neden öyle oldu derim. Bu şekilde konuşuruz. [.....] bu konuşma onun konuşmasını geliştiriyor. Biraz da bundan yapıyorum.

b. *Oyuncaklar ve Materyallerle Oynamak*

Oyuncaklar ve materyallerle oynamak alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarıyla evlerinde bulunan oyuncakları ve materyalleri kullanarak yaptıkları etkinlikleri içermektedir (Barış, Gökalp, Şaban, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey). Barış, Gökalp, Şaban, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey bu etkinlikleri evlerde var olan ve o an için tercih edilen oyuncaklar ve

materyallerle gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu etkinlikler akülü araba sürmek, oyuncak at sürmek, oyuncaklarla oynamak, balon oynamak, top oynamak, kart oyunları oynamak, yapboz yapmak ve resim yapmak olarak örneklendirilmiştir. Umut Bey oğluyla oyuncaklar ile oynadığını şöyle ifade etmiştir: “Oyuncaklarıyla oynuyoruz. Arabası var onu sürüyor. İçine küçük [oyuncaklar] koyuyoruz. Ben sırayla veriyorum koyuyor. Sonra onları başka bir yerde indiriyoruz.”

Yiğit Bey oğlu ile top oynadığını “Evde olduğumuz zaman top oynuyoruz. Üçlü koltuğu kale yapıyoruz. Ben önüne geçiyorum kaleci oluyorum. Vuruyor. Tutamamış gibi yapıyorum. Gol oluyor [.....].” cümleleri ile anlatmıştır. Barış bey oğlu ile resimler yaptıklarını “Şu anda boya kalemleriyle uğraşıyor, resim yapıyor sürekli. Çiziyor, çizmeyi çok sevmeye başladı. Köpek resmi çıkartıyorum, onu boyuyor. Değişik bir sürü şeyler boyuyor [.....].” ifadeleriyle aktarmıştır (Belge 3, st. 54-57).

c. Fiziksel Oyunlar Oynamak

Fiziksel oyunlar oynamak alt-teması katılımcı babaların tümünün işitme kayıplı çocuklarıyla ev sınırları içerisinde fiziksel olarak oynadıkları oyunları içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar anlatımlarında bu oyunlara koşturmak, hoplamak ve zıplamak, tırmanmak ve dönmek, kucakta gezdirmek, sırtta gezdirmek, yakalamaca oynamak ve saklambaç oynamak örneklerini vermişlerdir. Saygı Bey oğlu ile koşturduklarını “Koridorda koşturuyoruz, hızdan dolayı yolluklar kayıyor. Onları düzeltiyoruz tekrar koşturuyoruz [.....].” şeklinde açıklamıştır.

Aziz Bey oğlunu sırtında gezdirdiğini (Alan notu 6, st. 223-226) “Sırtıma bindiriyorum, gezdiriyorum. Evin içinde dönüyoruz. Gidiyoruz. Bazen eli ile gösteriyor şuraya buraya git diye. Mutfağa mı diyelim diyorum, gidiyoruz [.....].” cümleleri ile anlatmıştır. Kaya Bey kızıyla saklambaç oynadıklarını “Gün içerisinde evde olursam saklambaç oynuyoruz. Ben ebe oluyorum. Sayıyorum bir iki diye. Hemen saklanıyor. Ama heyecanından nefes alışından nerede olduğu belli oluyor. Mahsus başka yerlere bakıyorum. Sonra buluyorum. Çılgılık çılgılığa beni ebelemeye koşuyor.” anlatımıyla aktarmıştır.

d. Kitaplarla İlgilenmek

Kitaplarla ilgilenmek alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarıyla hikâye kitapları bakma ve okuma etkinliklerini içermektedir (Barış, Şaban,

Mahir, Saygı ve Caner Bey). Barış, Şaban, Mahir, Saygı ve Caner Bey çocuklarıyla hikâye kitaplarının resimlerini konuştuklarını ya da kitaptaki yazıları çocuklarına okuduklarını dile getirmişlerdir. Mahir Bey oğlu ile yaptığı kitap okuma etkinliklerini “Kitaplarla vakit geçiririz genelde. Bizim ona kitap okumamızı ve kitapları çok seviyor. Koca bir kitaplığı var hatta. Ona özel. Oyuncağı bırakır her şeyi bırakır kitap için. Okuruz. O da dinler [.....].” şeklinde ifade etmiştir (Belge 9, st. 143-144).

Barış bey hikâye kitaplarının resimlerini konuştuklarını şöyle anlatmıştır (Belge 4, st. 77-79): “Hocamızın önerdiği kitaplar var. Hareketli kitaplar var çocuklar için onun sayfalarını açarken oynuyoruz. Kitaplarda hayvanları gösteriyorum. Kendisi [ineği] gördüğü zaman mööö diyor. Atı gördüğü zaman aaaaiii diyor. Böyle kitapların resimlerine bakıyoruz sırayla. Bitiyor, bir daha istiyor.”

e. Ödev Yapmak

Ödev yapmak alt-teması aile eğitimleri tarafından verilen etkinlikleri tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarıyla tamamlamalarını içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü uzmanların önerdiği ve çocuklarının dil gelişimlerini destekleyen bu etkinlikleri çocuklarıyla evde yaptıklarını ifade etmişlerdir. Efe Bey bu konuya ilişkin şu cümleleri kurmuştur:

Rehabilitasyondan verilen ödevleri yaptırıyoruz. Okulda birebir ders yapıyorlar. Evde de tamamlayıcı olarak kâğıtlar veriyorlar. Aldığım kitaplardaki bölümlerin yapılmasını istiyorlar. Onlarla çalışıyoruz. Bazen istemiyor, sıkılıyor. Ama mecburen yaptırıyoruz. Çünkü konuşması lazım. Okulda bir saat duruyor geri kalan zamanda yanımızda. Biz konuşturamazsak kimse konuşturamaz. Ondan ödevleri de eksiksiz yaptırıyoruz.

f. Evcil Hayvanlarla İlgilenmek

Evcil hayvanlarla ilgilenmek alt-teması Barış ve Kaya Bey’in işitme kayıplı çocuklarıyla evlerinde evcil hayvan beslemelerini ve o hayvanların bakımını üstlenmelerini içermektedir (Barış ve Kaya Bey). Barış ve Kaya Bey evlerinde balık, kedi ve kuş beslediklerini anlatımlarında vurgulamışlardır. Çocuklarıyla birlikte evcil hayvanlarla ilgilenerek hem keyifli vakit geçirdiklerini hem de besledikleri hayvanlara özgü dili çocuklarına öğrettiklerini dile getirmişlerdir. Kaya Bey bu konuya ilişkin (Alan notu 5, st. 184-187) “Bir tane de kedimiz var onunla ilgilenmeyi seviyoruz. Tüylerini tarıyoruz. Konuşuyor kızımız kediyle. Bak böyle yap diyor. Kedi yapmıyor. Kuyruk

sallıyor. Ne diyor kızım diyorum. Kuyruk sallıyor diyor. Kedinin kuyruğu var diyor. Zamanımızı kediyle ilgilenerek geçiriyoruz [.....].” cümlelerini kullanmıştır.

g. Dans Etmek

Dans etmek alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarıyla birlikte müzik eşliğinde yöresel dans figürleri sergilemelerini içermektedir (Mahir, Kaya, Yiğit ve Caner Bey). Mahir, Kaya, Yiğit ve Caner Bey bu dansları zeybek ve roman havası oynamak olarak örneklendirmişlerdir. Yiğit Bey oğlu ile roman havası oynadığını şu cümlelerle anlatmıştır: “Bizim buralarda roman havası oynanır. Hızlıdır ama açıyoruz oynuyoruz. Oynamayı çok seviyor. İlk başta yerde başlıyor. Ellerden başladı artık ayaklara dikkat ediyor. Ayaklarını oynatmaya başlıyor, sonra yorulunca kucağıma geliyor. Öyle eğleniyoruz.” Caner Bey oğlu ile zeybek oynadığını şöyle ifade etmiştir: “Zeybek oynamayı çok seviyor. Müzik açtırıp bize zeybek oynuyor. Kollarını açıyor. Zıplıyor. Ayağını kaldırıyor. Çok eğleniyor. Bir günümüzün böyle geçtiği oluyor.”

3.5.6. Ev dışı etkinlikler

Ev dışı etkinlikler dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan altıncı temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarıyla ev dışında dil gelişimleri odağında yaptıkları etkinlikleri ve oynadıkları oyunları kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı ev dışında yaptıkları etkinlikler üzerinden çocuklarının sosyalleşmesini sağladıklarını, onları toplumla bir araya getirdiklerini, dolayısıyla dil gelişimlerini desteklediklerini anlatmışlardır. Bu doğrultuda yapılan ev dışı etkinlikler; (a) *Gezmek* (Efe, Barış, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Caner Bey), (b) *Alışveriş Yapmak* (Gökalp, Kaya, Umut, Yiğit ve Caner Bey), (c) *Ziyaret Etmek* (Efe, Gökalp, Yiğit ve Caner Bey), (d) *Çocuk Parkına Gitmek* (tüm babalar), (e) *Taşıtlara Binmek* (Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Çetin ve Yiğit Bey) ve (f) *Hayvanları Sevmektir* (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir ve Aziz Bey).

a. Gezmek

Gezmek alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarıyla yaptıkları açık alanlardaki vakit geçirme etkinliklerini kapsamaktadır (Efe, Barış, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Caner Bey). Efe, Barış, Mahir, Saygı, Aziz, Umut, Çetin ve Caner Bey evde sıkıldıklarında çocuklarını dışarı çıkardıklarını ifade etmişler,

çocuklarıyla caddeler, sokaklar, açık alanlar, parklar ve bahçelerde gezdiklerini ve yürüdükleri, bazen de koştuklarını aktarmışlardır. Bunun yanında bu alanlarda bulunan diğer insanlarla veya çocuklarla sohbetler de ettiklerini vurgulamışlardır. Umut Bey çocuğu ile gezdiklerini şöyle açıklamıştır:

Yürüyüş yaptırıyorum [oğluma]. Evde bunalıyorlar annesini bunaltıyorlar. Geziyoruz sokakları. Tanıdık dükkânlar oluyor. Laf atıyorlar [oğluma]. Konuşuyoruz. Ne yapıyorsun diyorlar. [.....] Evin yanında park var. Orada yürüyoruz. Başka aileler oluyor. Onların çocuklarıyla oynuyor. Koşuyor onlarla. Enerjisini atıyor.

b. Alışveriş Yapmak

Alışveriş yapmak alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarıyla birlikte aile üyelerinin veya evin ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları para harcama etkinliklerini kapsamaktadır (Gökalp, Kaya, Umut, Yiğit ve Caner Bey). Gökalp, Kaya, Umut, Yiğit ve Caner Bey çocuklarıyla pazarlara, marketlere ve alışveriş merkezlerine gittiklerini ifade etmişlerdir. Bu yolla da çocuklarının alışveriş sürecini deneyimlemelerine ve dil gelişimlerini desteklemelerine olanak sağladıklarını vurgulamışlardır. Yiğit Bey oğlu ile yaptığı markete gitme sürecini şöyle aktarmıştır:

Hava güzel olduğu müddetçe beraber gideriz biz [oğlumla] ekmek almaya olsun, markete olsun gideriz. Burası küçük olduğu için esnafa tanır. [Oğluma] laf atarlar napıyorsun nereye gidiyorsun gibisinden. Hoşuna gider güler onlara. Yakışıklı olduğu için paşam sevilir. Eline simit verir amcaları çikolata verir. Sever markete gitmeyi. Farklı yer sonuçta. Rafları [ürünleri] var. Bakar gezer kurcalar.

Gökalp Bey çocukları ile yaptığı AVM gezisini şu cümlelerle açıklamıştır:

Boş zamanlarımızda çıkıp AVM'lerde geziyoruz. Kıyafet alıyoruz. [.....] Kartta temassız özelliği var. Kartı [oğluma] veriyorum bir şey aldığımızda. [Oğlum] okutuyor. Çok seviyor. Kolay gelsin dedirtiyorum bazen. Hem oğluma hem ablasına. Böyle şeylere alışması lazım. [.....] Alışveriş yapmayı seviyorlar. Çok alışmasınlar diye aralarda götürüyoruz. Ayda bir alışveriş merkezine götürürüz. Farklı bir atmosferi olduğu için çok seviyorlar [AVM'yi].

c. Ziyaret Etmek

Ziyaret etmek alt-teması bazı katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarıyla yaptığı akraba, büyük anne-büyük baba, köy, hayvanat bahçesi, akvaryum ve müze gibi kültürel etkinlik alanlarına yönelik gitme ve vakit geçirme süreçlerini içermektedir (Efe, Gökalp, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Gökalp, Yiğit ve Caner Bey çocuklarıyla ziyaret etkinliği yaptıklarını, bu yolla yakın çevrelerinde bulunan insanlara, hayvanlara ve diğer

durumlara ilişkin çocuklarına dil girdileri sağladıklarını ifade etmişlerdir. Efe Bey oğlu ile yaptığı büyük anne-büyük baba ziyaretine şöyle değinmiştir:

Bazen köye götürüyorum, bizim köyümüz burada. Büyüklerin [Büyük anne büyük baba] evine gittiğimizde güzel oluyor. Köye götürdüm zaman bırakıyorum zaten istediği gibi oynasın diye. Oynuyor ediyor. Dedesinin elinden tutuyor bir yerlere götürüyor. Bahçedeki sebzeleri gösteriyor bazen. Kopartıp yiyecekmiş. [.....] Dedesi konuşuyor onla. Güzel vakit geçiriyor.

Caner Bey ise hayvanat bahçesi gezilerini şu anlatımla aktarmıştır:

Hayvanat bahçesine götürdük. Hem farklı bir deneyim olsun hem etkinlik olsun diye. Oradaki hayvanları bizzat canlı görmesini sağladık. Onların seslerini duydu. [.....] Köy okulunda çalıştığımız için evcil birçok hayvanda velilerimiz bize destek oldular. Onlara ziyarete gittik inektir köpektir attır orada gördü. Bu şekilde ziyaretlerle öğretmeye çalıştık yakın çevremizdekileri.

d. Çocuk Parkına Girmek

Çocuk parkına gitmek alt-teması katılımcı babaların tümünün işitme kayıplı çocuklarıyla çocuklar için oluşturulmuş, içerisinde kaydırak, salıncak, tahterevallı, yaylı atlar gibi oyuncakların olduğu yerlere gitmeyi ve orada vakit geçirmeyi kapsamaktadır (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar çocuk parklarında çocuklarını oyuncaklara bindirdiklerini, onlarla yaprak, çiçek ve çeşitli ağaç tohumları (ör., palamut, at kestanesi vb.) topladıklarını dile getirmişlerdir. Bunun yanında çocuklarını bu alanlarda işiten akranları ile bir araya getirdiklerini ifade etmişler, bu deneyimin ise çocuklarının dil gelişimlerini desteklediği vurgulamışlardır. Mahir Bey çocuk parkı ile olan yaşantısını aşağıdaki cümlelerle anlatmıştır:

Parka gidiyoruz. Kaymayı çok seviyor. Sallanmayı çok seviyor. Onun için genelde hemen hemen her hafta gitmeye çalışıyoruz. Kaydırığa çok bindirmemeye dikkat ediyorum. Elektriklenme olduğu için cihazlara zarar veriyormuş. Bir kez kaydırıyoruz, sonra unutuyoruz orayı. Salıncağa bindirmeye çalışıyoruz. Atlar, kangurular gibi yaylı sistemli şeylere bildiriyoruz. [.....] [Oğlum] orada gözlem yapıyor. Arkadaş buluyor orada kendisine. Normal çocuklar oluyor genelde. Onlarla konuşuyor anlaşıyor bazen kavga çıkıyor. Ağlayış bağıışı. Bazen bir şey olmuyor oynuyorlar.

Aziz Bey oğlu ile at kestanesi toplama etkinliğini şöyle ifade etmiştir:

Parka gittiğimiz zaman salıncakta sallanıyor. Çimlerde oynuyor. Bir ağaca bir yaprağa dokunmak hoşuna gidiyor. Onlara dokunuyoruz. [.....] yerden bazen at kestanesi topluyoruz. Oluyor ya sağda solda atılanlardan. Onları tutuyor mutlu oluyor. Çiçek topluyoruz. Çimlerde çıkan sarı çiçeklerden. Bunlar hep konuşması güzel zaman geçirmesi için.

e. Taşıtlara Binmek

Taşıtlara binmek alt-teması katılımcı babaların yarısının işitme kayıplı çocuklarıyla birlikte araba, bisiklet gibi motorlu ve motorsuz taşıtlarla olan yaşantılarını içermektedir (Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Çetin ve Yiğit Bey). Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Çetin ve Yiğit Bey çocuklarının arabada olmayı ve araba ile gezmeyi çok sevdiklerini anlatmışlar, bu yüzden araçlarla bulundukları yerleşim yerlerinde turladıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında iş gereği araba kullanırken zaman zaman işitme kayıplı çocuklarını yanlarında bulundurduklarını da açıklamışlardır. Saygı Bey bu yaşantısına ilişkin şunlara değinmiştir:

Arabayla dolaşmayı seviyorlar ama pek alıştırmamaya çalışıyorum. Malum akaryakıt fiyatları fırladı gitti. Ama çok mutlu oluyorlar. Camdan bakıyorlar. Diğer arabalara bakıyorlar. Parmağı ile büyük arabaları gösteriyor [oğlum, odak çocuk]. [.....] Müzik açıyoruz teypten. [.....] İşim yokken bazen gezdiriyorum bu şekilde. Ama dediğim gibi çokta alıştırmıyorum. Hem tehlikeli biraz hem de pahalı oldu artık.

Katılımcı babaların yarısı ayrıca çocuklarının bisiklete bindiklerini, bu gerekçe ile onları dışarıya çıkarttıklarını ifade etmişlerdir (Barış, Şahin, Kaya, Saygı, Çetin ve Yiğit Bey). Çetin Bey bu konuda şunları açıklamıştır: “Havalar soğuk olmazsa dışarda bisiklet biniyor. Burada büyük bir park var. Orada bisikletini sürüyor. Ben de yanında yürüyorum.”

f. Hayvanları Sevmek

Hayvanları sevmek alt-teması katılımcı babaların yarısının işitme kayıplı çocuklarıyla yaptıkları sokak hayvanlarını, evcil hayvanları ve çiftlik hayvanlarını sevmek durumunu içermektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz ve Caner Bey). Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz ve Caner Bey çocuklarını çevrelerindeki hayvanlarla bir araya getirdiklerini anlatmışlar, bu hayvanlar üzerinden çocuklarının dil gelişimlerini desteklediklerini vurgulamışlardır. Mahir Bey bu yaşantısına ilişkin şunları aktarmıştır:

Ben çocuğumu her yere götürürüm. Bir şeyler öğrenmesi ve adapte olması için. O ottu, bu çöptü, bu hayvandı. Biz çocuğumla sokakta soğuk havalarda kedi kovalardık. Kedileri sevmesini istiyorum. Kedi ile zaman geçirdikçe kediyi öğreniyor. [.....] Parklara da gidiyoruz. Oradaki canlı hayvanlarla da ilgileniyoruz. Ördekler, balıklar, kuşlar. [.....] Kedilerini [ve] köpeklerini getirenler var. Onlarla beraber vakit geçiriyoruz. Seviyor onları ve öğreniyor. Aslında asıl amaç öğrenmesi.

Efe Bey de oğlunun çiftlik hayvanlarına ilişkin deneyimini şu cümlelerle anlatmıştır: “Köye gittiğimiz zaman orada hayvanlar var. Onları seviyor. İnek büyük diye korkuyor. Buzağılar oluyor onlar küçük ama bu onlardan kaçıyor. Onlar bundan kaçıyor. Sevmeye çalışıyor. Dokunuyor, başını okşuyor. Kuzular oluyor onları seviyor. Seslerini duyuyor hayvanların. [Oğlum] da kuzu oluyor, inek oluyor.”

3.5.7. Keyif alınan etkinlikler

Keyif alınan etkinlikler dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan yedinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarıyla en fazla yaptıkları, rutin, tekrarlı ve birlikte eğlendikleri etkinlikleri içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı çocuklarıyla yaptıkları tüm etkinliklerde öncelikli olarak dil gelişimlerini desteklemeyi hedeflediklerinin altını çizmişlerdir. Bu destekleme durumunun çocuklarının ve kendilerinin keyif aldığı etkinliklerde yapıldığında daha nitelikli hale geldiğini düşündüklerini, bu doğrultuda çocuklarıyla en çok sevdikleri ve yapmaktan keyif aldıkları etkinlikleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu etkinlikler; (a) *Konuşmak* (Gökalp ve Umut Bey), (b) *Dans Etmek* (Yiğit ve Caner Bey), (c) *Kitap Bakmak* (Şahin ve Mahir Bey), (d) *Kovalamaca Oynamak* (Kaya ve Çetin Bey), (e) *Çocuk Parkına Gitmek* (Efe ve Saygı Bey) ve (f) *Top Oynamaktır* (Barış ve Aziz Bey). Keyif alınan bu etkinlik örnekleri ev etkinlikleri ve ev dışında yapılan etkinlikler başlıklarında detaylıca açıklandığı için bu başlıkta yalnızca isim olarak bırakılmıştır.

3.5.8. Zorluklar

Zorluklar dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan sekizinci temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde yaşadıkları sıkıntıları, sorunları, güçlükleri ve bu zorluklarla baş etme şekillerini kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken; (a) *Kendilerinden*, (b) *Çocuklardan* ve (c) *İşitme Teknolojilerinden* kaynaklı zorluklar yaşadıklarını açıklamışlardır (tüm babalar). Bununla birlikte tüm katılımcı babalar yaşadıkları bu zorluklara çözümler bularak onlarla (d) *Baş Etmeye Çalıştıklarını* ifade etmişlerdir (tüm babalar).

a. Babalardan Kaynaklı Zorluklar

Babalardan kaynaklı zorluklar alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme süreçlerinde kendileri merkezli yaşadıkları zorlukları kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü mevcut yaşantılarında uzmanlar tarafından süreç içinde bilgilendirilseler de zaman zaman çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken; (a) *Ne Yapacaklarını Bilemediklerini* (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı ve Aziz Bey) ve dil gelişimini destekleme sürecinin sürekliliğinden (b) *Sıkılabildiklerini* dile getirmişlerdir (Gökalp, Mahir, Barış, Kaya ve Caner Bey). Bunların yanında zaman zaman çalıştıkları için (c) *Yorgun Olduklarını* (Efe, Barış, Mahir, Saygı, Umut, Çetin ve Yiğit Bey) ve bu nedenle çocuklarıyla ilgilenirken zorlandıklarını açıklamışlardır. Efe Bey oğlunun dil gelişimini desteklerken (a) *Ne Yapacağını Bilemediğini* şöyle aktarmıştır:

[Oğluma etkinlik yaptırırken] ne yapacağımı bilmiyorum bazen. Çünkü ne yapsam anlamıyor. Anlamayınca yapamıyor. [.....] Çocuk yeni anlıyor, yeni duyuyor, bir şeyler söylüyorsun [anlamayabiliyor]. İlla konuşmayı öğrenmesi lazım. Anlaması lazım. Çünkü anladığı zaman onun öyle yapılmasını bildiği zaman hemen yapıyor. Yeter ki onun öyle yapılması gerektiğini anlatın. Bilsin, o kafasında yer etsin. Hemen yapıyor.

Gökalp Bey oğlu ile ilgilenirken (b) *Sıkıldığını* “Bazen insan sıkılabiliyor. Çok yansıtmamaya çalışıyorum ama normal günlerdeki kadar ilgi gösteremiyorum. Annenin yanına git oğlum diyorum. Bu şekilde gönderiyorum. Sürekli aynı iş, aynı şey insanı sıkılabiliyor. [.....]” ifadeleriyle anlatmıştır. Çetin Bey (c) *Yorgunluğun* kızının dil gelişimini destekleme sürecini nasıl etkilediğini şu cümlelerle açıklamıştır:

İşyerinde çok yoğunluk yaşadıysam yorgun olduğum için belki biraz daha az vakit geçiriyorum. Yaptığım iş stresli bir iş. Eve yorgun geliyorum. Kızım enerjik oluyor. Tabii ona yansıtmamaya çalışsam da her ne kadar. İllaki yansıyor. Tanıdığı babası olmuyorum çünkü. Yorgun bitkin oluyorum. Dinlenmek istiyorum. Yaptıklarımız da olduğu kadar oluyor.

b. Çocuklardan Kaynaklı Zorluklar

Çocuklardan kaynaklı zorluklar alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken karşılaştıkları çocukları merkezli sorunları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı süreçte çocuklarının benzer performansla ve istekle etkinliklere katılmadıklarını ve iletişim kurmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda çocuk kaynaklı zorluklar (a) *Çocuğun Anlamaması* (Efe, Barış, Mahir, Aziz, Umut, Çetin ve Yiğit Bey) ve (b) *Süreç İçin İsteksiz Olmasıdır*

(Gökalp, Şahin, Kaya, Saygı ve Caner Bey). Umut Bey iletişim kurarken (a) *Oğlu Anlamadığı İçin Yaşadığı Zorluğu* şöyle açıklamıştır:

Konuşurken [oğlumla] zorlanıyoruz. Bizi anlamadığı için söylediğimizi de yapmıyor. Mesela otur dediğimizde oturmuyor gidiyor başka bir yerde bir şey yapıyor. Anlamadığı için biz kendimiz ona yeteri kadar anlatamıyoruz. İletişim kuramadığımız için onunla ilgili bayağı bir zorluklarımız var. Anlamaması sorun. Anlasa daha rahat iletişim kuracağız. Konuşmayı rahat öğrenecek. Ama anlamıyor.

Barış Bey oğlunun (b) *Süreçteki İsteksizliklerini* şu anlatımla ifade etmiştir:

Bu çocuklar sürekli eğitim alıyor. Haftada iki kere eğitime gidiyorlar. Öğretmenler eve [de] [ödev] veriyor. Haliyle sıkılabiliyor [oğlum]. Eğitimden geldikten sonra daha da zorlanıyoruz, ödevleri yaptırırken. İstemiyor, rahatlamak istiyor [oğlum]. [.....] Bazen huysuz oluyor o gün bizi hiç dinlemiyor, Hastalığı oluyor, bu tarz şeyler oluyor.

c. *İşitme Teknolojilerinden Kaynaklı Zorluklar*

İşitme teknolojilerinden kaynaklı zorluklar alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken yaşadıkları işitme teknolojilerine yönelik sorunları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü işitme teknolojilerini çocukları için olmazsa olmaz olarak gördüklerini ve çocuklarının dil gelişimleri bu teknolojilerle sağlandığından mevcut cihazların etkin bir şekilde ve sürekli olarak kullanılmasını istediklerini dile getirmişlerdir. Ancak çocukların yaşantılarında bu teknolojilerin kullanımına ilişkin (a) *Sert Bir Zemine Çarpma Tehlikesinin Olması* (tüm babalar), (b) *Düşme Tehlikesinin Olması* (tüm babalar), (c) *Çocukların Bu Teknolojileri İkincil Kazanç Olarak Kullanması* (Barış, Gökalp, Mahir, Umut, Çetin, Aziz ve Yiğit Bey) gibi zorlukların bulunduğunu da dile getirmişlerdir. Mahir Bey oğlunun (a) *İşitme Teknolojisini Çarpma Tehlikesi* için duyduğu endişeyi şöyle anlatmıştır:

Çocuklar küçük yaşta bayağı hareketli olabiliyorlar. [Oğlum] bayağı hareketli bir çocuk. Bir de [koklear] implantlı olduğu için sıkıntı orada. Düşmesin, onu yapmasın diye devamlı peşinden koşturuyoruz. [.....] Kafasını, cihazını bir yere çarpması bizim için büyük sıkıntı. Bozulursa, tamir için göndermek zorunda kalırsak [oğlumun] gelişimini etkileyecek. Onun için sakınmamız lazım. Peşinde olup ona da belli etmemeye çalışıyoruz.

Saygı Bey oğlunun (b) *Koklear İmplantının Düşme Tehlikesini* şu cümlelerle açıklamıştır:

Tek sıkıntımız yapışan mıknatıslı [parça] çok çabuk düşüyor. Oyun esnasında hareket esnasında bir bakıyorsun yok. Zorluk mu diyeyim engel mi diyeyim bilemiyorum. [Oğlum, odak çocuğun ikizi] beraber oynamak istiyor, sarılmak istiyor, güreşmek istiyor. [Oğlum,

odak çocuk] cihazı düştüğü için istemiyor. [Oğlum, odak çocuğun ikizi] ısrar ettiği zaman da kızıyor. Kavga oluyor. [.....] Bunun bir de dışarıdaki [durumu] var. Duyuyoruz cihazını kaybeden çok insan var. Pahalı da bir [cihaz]. Parasını geçtim [oğlumun, odak çocuk] gelişimi için elzem. Tek [sıkıntımız] o.

Yiğit Bey oğlunun (c) *İşitme Teknolojisini İkincil Kazanç Olarak Kullanmasını* şu cümlelerle açıklamıştır:

Başlarda zorluğumuz vardı. Tehdit ediyordu bizi. Bir şey istiyor yapmıyoruz, hemen cihazı çıkartıyor ağzına götürmeye falan kalkıyordu. İlgilenmediğimizde implantı takmak istemiyordu. Çıkartıp atıyordu. Oynuyordu cihazla. Elinde sallıyordu. İlgi çekmeye çalışıyordu. Biliyordu [oğlum] önemli bir [teknoloji] olduğunu. Bizim takmasını önemseyemediğimizi. Bunların çok zorluğunu çektik ama şimdi Allah'a şükür onlarla duyduğunuz farkında olduğu için şu an rahatız.

d. Zorluklarla Baş Etme Şekilleri

Zorluklarla baş etme şekilleri alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerinde yaşadıkları zorlukların üstesinden gelme şekillerini kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü bu zorluklardan dil gelişimine ilişkin olanlarla; (a) *Görsel İpucu Sunarak* (tüm babalar), (b) *Tekrar Anlatım Yaparak* (Barış, Gökalp, Şahin, Kaya, Yiğit ve Caner Bey), (c) *Anlamış Gibi Yaparak* (Barış, Saygı ve Yiğit Bey) ve (d) *Akışına Bırakarak* (Efe, Barış, Gökalp ve Saygı Bey) baş ettiklerini açıklamışlardır. Bunun yanında işitme teknolojilerine ilişkin zorluklarla ise (a) *Çocukları Kandırarak* (Efe, Mahir, Aziz ve Çetin Bey) ve (b) *İstediklerini Yaparak* (Efe, Barış, Mahir ve Aziz Bey) üstesinden geldiklerini vurgulamışlardır. Caner Bey oğlu ile konuşurken zorluklar yaşadığı durumlarda (a) *Görsel İpucu Sunduğunu* şu cümlelerle anlatmıştır:

Aslında bir şeyler söylüyor, konuşuyor ama biz o an tabii ki onu anlayamıyoruz. Bazı kelimeleri, cümleleri çok net anlıyoruz o konuda hiçbir sıkıntı yok ama bazen bir şeyler söylüyor eşimle de göz göze geliyoruz ne diyor acaba gibisinden. İstedğin bu mu diye gösteriyoruz. Artık gösterterek o şekilde almaya çalışıyoruz.

Kaya Bey kızı ile etkileşimleri sırasında zorluklar yaşandığı zamanlarda (b) *Tekrar Anlatım Yaptığını* ve olayı kızına anlaması için açıkladığını şöyle dile getirmiştir (Alan notu 5, st. 190-193):

Bir [durumu] anlamadığı zamanlarda bir daha anlatmaya çalışıyoruz. Yine anlamıyorsa farklı şekilde açıklamaya çalışıyoruz. Mesela, bir odadan herhangi bir şey almasını söylediğimde veya dersle alakalı bir şey anlattığımda anlamadıysa açıklamaya çalışıyoruz. Bak onunla şunları yapıyoruz ya onu getir gibisinden. Bu şekilde çözmeye çalışıyoruz.

Şahin Bey iletişim kopukluğu yaşandığı sırada oğlunun isteğini kırmamak için (c) *Anlamış Gibi Yaptığını* ve aralarındaki iletişimi sürdürdüğünü şu cümlelere dökmüştür (Alan notu 4, st. 161-162):

Size bir şeyler söyletinceye kadar uğraştırın diyorlar ama çok o konuda üzerine gidemiyoruz. Fazla sıkıştırınca da küstüyor, sinirleniyor dediğimi anlatamadım gibilerinden. O tarz şeylere kapılmaması için en sonunda anlamış gibi yapıyoruz. Evet diyoruz, öyle mi diyoruz, ne güzel diyoruz. Küsmesin, konuşmayı bırakmasın diye.

Aziz Bey oğlu ile anlaşamadığı zamanda üstüne gitmediğini ve (d) *O An Boş Vererek Süreci Ertelelediğini* şu ifadelerle açıklamıştır:

[Oğlum] konuşmıyor daha, ama bir şey anlatıyor. Bazen çözemiyoruz bazen çözüyoruz ne demek istediğini. Çözemediğimiz zaman üstüne gitmiyoruz. Bunlar ileride düzelecek diye düşünüyorum bazen de bırakıyoruz, ilgilenmiyoruz. Kendi kendine bir şeyler yapıyor. Onu zamana bırakıyoruz zamanı gelmemiş demek ki diyoruz. Daha sonra olur gider diyoruz. Zamanla eksiklerin tamamlanacağını, iyileşeceğini düşünüyoruz.

Çetin Bey kızının cihazı takmak istemediği durumlarda (a) *İlgisini Başka Yöne Çektiğini* şöyle anlatmıştır:

Genelde ilgisini başka yere çekmeye çalışıyoruz. Kızım bak kuşlar geldi. Köpek havladı bak diye. Nerede acaba bu köpek falan gibi. [Cihazını] çıkarma sakın yapma demek yerine bunları yapıyoruz. Çünkü öyle yaparsak üstüne gittiğimizi düşünerek onu koz olarak kullanıyor. Kandırıyoruz, ilgisini cihazdan dağıtıyoruz. Takması lazım çünkü.

Bariş Bey oğlunun bunaldığı durumlarda (b) *İstedikini Yaptığına ve Onu Rahatlattığına* şöyle değinmiştir:

[Oğlum] bazen sinirleniyor ve ağlıyor. Cihazlarını çıkartmaya başlıyor. Biz de onu yumuşatmaya çalışıyoruz. Kucağıma oluyorum. [Oğlumu] sakinleştirmeye çalışıyorum. O sakinleşsin de ondan sonra rahatlarız diye düşünüyorum. [Oğlum] sakinleşince o yetiyor bize. Cihazları geri takıyoruz. Onu sakinleştiriyoruz, rahatlatıyoruz, zorluğu tamamen ortadan kaldırmaya çalışıyoruz. Ne istiyorsa onun üstüne gidiyoruz. Oyuncak mı istiyor. Ablasının yanına mı gitmek istiyor. Hemen yapıyoruz.

3.5.9. Duygular

Duygular dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan dokuzuncu temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların iştme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecine ilişkin iç dünyalarında oluşan izlenimlerini ve hislerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecini olumlu ve olumsuz durumlarla birlikte iniş ve çıkışlarla geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Bu gerekçeyle süreçteki her durumdan etkilendiklerini ve o durumlara ilişkin duygular

geliştirdiklerini vurgulamışlardır. Süreçte yaşanan bu duygular; (a) *Çocuklarının Durumuna Yönelik* (tüm babalar) ve (b) *Çocuklardaki Dil Gelişimlerine Yönelik* (tüm babalar) olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı babaların tümü süreç içerisinde genel olarak (c) *Olumlu Durumlarda* ve (d) *Olumsuz Durumlarda* farklı duygular yaşadıklarını ifade etmişlerdir (tüm babalar). Dahası çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken kendilerini (e) *Yeterli* veya (f) *Yetersiz* olarak görebildiklerini de bildirmişlerdir (tüm babalar).

a. Çocuklarının Durumuna Yönelik Hisler

Çocuklarının durumuna yönelik hisler alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının mevcut durumlarına ilişkin hissettikleri duyguyu içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü çocuklarının dil düzeylerinden ve becerilerinden bağımsız olarak çocuklarının işitme teknolojisi kullanmayan diğer bir ifade ile işiten bir birey olmasını istediklerini ve buna yönelik üzüntü duyduklarını dile getirmişlerdir. Şahin Bey bu konuya ilişkin şunları aktarmıştır:

Bazen düşündüğüm zaman keşke cihazlarla duymasaydı, normal duysaydı dediğim oluyor. Elimde şu anki hiçbir şeyim olmasaydı da çocuğum duysaydı. Çünkü çalışarak bir şeyler yapılabileceğine inanıyorum. Hepsini yeniden toplardım. Onun üstesinden gelirim ama [çocuğumun engeline yapacağım bir şey yok]. Onun için keşke olmasaydı diyorum. Üzülüyorum ama buna da şükür.

b. Dil Gelişimine Yönelik Hisler

Dil gelişimine yönelik hisler alt-teması katılımcı babaların tümünün işitme kayıplı çocuklarının dil becerilerinde meydana gelen değişimler sonucunda yaşadıkları duyguları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babalar çocuklarının dil becerilerindeki gelişimlerle; (a) *Motivasyon Kazandıklarını* (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Aziz, Çetin ve Caner Bey) ya da (b) *Onlarda Bir Etki Yaratmadığını* (Kaya, Saygı, Umut ve Yiğit Bey) ifade etmişlerdir. Mahir Bey oğlu ilk sözcüğü söylediğinde kazandığı (a) *Motivasyon Duygusunu* şöyle açıklamıştır:

İlk baba dedikten sonra daha farklı şeyler söylesin diye çaba sergilemeye başladık. İlk kelimeyi duymak çok önemliydi bizim için. İlk Tabii tatlısı oldu. Sonrası tuzu biberi devam etti. Bir katkı sağladı bize. Daha çok çabalamaya başladık. Daha iyi, erken konuşması için daha çok etkinlik yapmaya başladık.

Saygı Bey oğlunda fark ettiği dil gelişimlerinin (b) *Kendisini ve Ona Olan Davranışlarını Etkilemediğini* şu cümlelerle anlatmıştır: “[Oğlum] çok şeyler öğrendi.

Bir sürü [sözcük] söylemeye başladı. Bu iyi bir şey tabi ki ama eskiden nasılsam ona karşı [yine] aynı şekilde gidiyoruz. Davranışlarımızda bir değişiklik olmadı.”

c. Olumlu durumlarda hissedilenler

Olumlu durumlarda hissedilenler alt-teması katılımcı babaların tamamının çocuklarının dil becerilerinde yaşanan gelişim ve ilerlemelere yönelik hissettikleri duyguları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı çocuklarının dil becerilerinin her geçen gün daha da iyiye gittiğini, bu gelişimlerden de (a) *Mutlu* (tüm babalar) olduklarını bildirmişlerdir. Barış Bey oğlunun dil gelişimindeki değişikliklerde mutlu olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

[Oğlum] şu anda bizim bazen söylediğimiz kelimeleri söylemeye başladı. Bu bizi mutlu ediyor. [.....] Kendini artık ifade edebiliyor, istemesini biliyor, konuşabiliyor. Mama istiyor mesela. Bunları yapması beni mutlu ediyor. Dil becerileri geliştiği için de mutluyum. Bazı işitme engelli çocuklarda elektriksel bir konuşma var. İşitme engelli oldukları belli oluyor. [Oğlumda] şu anda o olmadığı için mutluyuz. [Oğlumun] dil becerilerinin ilerlemesi ve konuşmasının ilerlemesi bizi daha da mutlu ediyor.

d. Olumsuz Durumlarda Hissedilenler

Olumsuz durumlarda hissedilenler alt-teması tüm katılımcı babaların çocuklarının dil becerilerinde yaşanan aksaklık ve gerilemelere yönelik hissettikleri duyguları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babalar çocuklarının dil becerilerinde zaman zaman olumsuz durumlar yaşadıklarını vurgulamışlar, bu durumlar yaşandığında (a) *Üzüldüklerini* (tüm babalar), (b) *Çaresiz Hissettiklerini* (Efe, Barış, Aziz, Çetin ve Yiğit Bey) ve bunu (c) *Kabullendiklerini* (Efe, Barış, Mahir, Kaya, Saygı, Aziz ve Caner Bey) açıklamışlardır.

Umut Bey yaşadığı (a) *Üzüntüyü* şöyle dile getirmiştir: “Konuşamadığı için haliyle üzülüyoruz. [.....] Bir şey dediğimizde abisi anlıyor o anlamıyor. Öyle olunca üzülüyoruz. Ondan hemen konuşsun anlasın istiyoruz.” Aziz Bey yaşadığı (b) *Çaresizlik Hissini* şöyle aktarmıştır: “Çocuk yapamayınca çaresiz hissediyoruz. [.....] Acaba bizden mi kaynaklanıyor, bizim bilgi eksikliğimizden mi oluyor, ya da yeterli olamıyor muyuz diye düşünerek insan kendisini kötü hissediyor. Çözüm bulamıyoruz, aciz hissediyoruz.” Caner Bey çocuğunu ve dil gelişim sürecini (c) *Kabullendiğini* şu cümlelere dökmüştür:

İşin gerçeği alıştık aslında. Bu tarz bir yaşayışa alışmışlık diyelim. Aslında üzüntü gibi bir şeyler olmuyor alıştığım için. Bana normal bir durum olarak geliyor. [.....] Görülmesi yaşanılması gereken bir durum gibi geliyor. Ondan dolayı alıştık ve ne yapabiliriz diye bakıyoruz.

e. Yeterli Hissedilen Durumlar

Yeterli hissedilen durumlar alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken yaptıklarına ilişkin kendilerini iyi ve yeterli hissetmeleri durumunu kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı; (a) *Çocuklarıyla İlgilenirken* (tüm babalar), (b) *Ev Ödevleri/Etkinlikleri Yaptırırken* (tüm babalar) ve (c) *Çocuklarının Dil Gelişim Giderlerini Karşılarken* (tüm babalar) kendilerini yeterli hissettiklerini aktarmışlardır. Gökalp Bey oğlu ile (a) *İlgilenirken* kendisini yeterli hissettiğini “[Hiçbir konuda] dört dörtlük olduğumuzu iddia edemeyiz. İllaki eksiklerimiz de vardır. Ama şu aşamada çocuğumuzun yaşı itibarıyla, elimden geldiği kadar yaptığımı düşünüyorum. Onunla ilgileniyorum. Oyun oynuyorum. Her şeyi yapıyorum. Bu konuda iyi olduğumu hissediyorum [.....].” ifadeleriyle anlatmıştır.

Saygı Bey oğlu ile (b) *Ev Ödevleri/Etkinlikleri* yaparken hissettiği duyguyu şöyle açıklamıştır: “Öğretmenler her hafta iki kere ödev veriyor. O ödevleri eksiksiz yapıyoruz, yaptırıyorum. Bugün itibarıyla bazı taktikler var, onları biliyoruz. Yapabiliyoruz. Ödevleri yaparken kullanıyoruz. Bu konuda kendimi yeterli hissediyorum.” Aziz Bey oğlunun (c) *Dil Gelişimi Giderleri İçin* kendisini yeterli hissettiğini şu cümlelerle dile getirmiştir: “Maddi anlamda yeterli olduğumu düşünüyorum. [Oğlum] için ne gerekiyorsa yapabileceğimi düşünüyorum. Bir şeye ihtiyaç varsa bu konuda üstesinden gelebilecek durumdayım. Ne gerekiyorsa bunları yapabileceğimi ve yaptığımı düşünüyorum.”

f. Yetersiz Hissedilen Durumlar

Yetersiz hissedilen durumlar alt-teması katılımcı babaların tümünün işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken yaptıklarına ilişkin kendilerini yeterli görmedikleri durumunu kapsamaktadır (tüm babalar). Bu anlamda; (a) *Çocuklarına Zaman Ayırmak* (Efe, Şahin, Kaya ve Umut Bey), (b) *Çocuklarının Dil Gelişimini Desteklemek İçin Kullandıkları Teknikler* (tüm babalar) ve (c) *Gelecekte Kullanacakları Teknikler* konularında kendilerini yetersiz hissettiklerini ifade etmişlerdir (Barış, Mahir, Saygı, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey).

Şahin Bey oğluna (a) *Zaman Ayırma* konusunda kendisini yetersiz hissettiğini “İşim yüzünden çok çalışıyorum. Hep dışarıdayım. Eve çok az geliyorum. [Oğluma] biraz daha vakit değil çok vakit ayırmam gerektiğini biliyorum, görüyorum da zaten. Çocuk özlüyor beni. Ama ben bu konuda [yetersizim] [.....].” ifadeleriyle dile getirmiştir. Caner Bey oğlunun (b) *Dil Gelişimini Desteklerken Yaptıklarında* kendisini yetersiz hissettiğini şu şekilde açıklamıştır:

Öğretmenlerin bizi yönlendirmesiyle bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Yeni bir sürü [bilgi] çıkıyor. Kendimi yetersiz hissettiğimi, [oğlumla] zamanı eksik geçirdiğimi düşünüyorum. Ama bunları öğrenebilmek bu konuyu aşmak için mücadele ediyorum. Ama bu mücadelenin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Daha da çok mücadele etmem gerektiğinin farkındayım. Bunun için de elimden geleni yapmam gerektiğini biliyorum.

Yiğit Bey oğlunun dil gelişimini desteklemeye ilişkin (c) *Gelecekte Kullanacağı Teknikler* konusunda hissettiği yetersizliğini şöyle anlatmıştır:

Geliştirmemiz gereken yerler olarak geleceğe yönelik yapılacaklar konusunda bu tarz bir gelişime ihtiyacımız var. Çünkü ne yapılacağını çok fazla şu an bilmiyoruz. Şu an hayvan sesiydi gibi basit şeyler olduğu için bunlara gidiyoruz ama işte gelecek için ne yapabiliriz bilmiyorum. Çünkü yok onlar bizde. Gelecekte neler yapacağımız konusunda biraz acemi olabilirim. Onu da süreç içerisinde göreceğiz. Eğitim farklılaşıyor, ileriki zamanlarda ne olur bilemiyorum.

3.5.10. Babalık rollerinin özgünlüğü

Babalık rollerinin özgünlüğü dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan onuncu temadır. Bu tema tüm katılımcı babalar açısından babalık rollerinin annelik rollerine göre benzerliklerini ve farklılıklarını kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü çocuklarının dil gelişimlerini desteklerken yaptıklarını annelerinkiyle karşılaştırdıklarını bildirmişlerdir. Bu doğrultuda babalık rolleri; (a) *Rollerin Benzerlikleri* (tüm babalar) ve (b) *Rollerin Farklılıkları* (tüm babalar) olarak ifade edilmiştir.

a. *Rollerin Benzerlikleri*

Rollerin benzerlikleri alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerinin anneler ile karşılaştırıldığında benzer ya da yakın olan yönlerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarıyla ilgili konularda (a) *Annelerle Hemfikir Olduklarını* (tüm babalar), (b) *Çocukların Ev Ödevlerini Anneler Gibi Yaptırdıklarını* (tüm babalar), çoğunluğu ise (c) *Çocuklarıyla Olan Etkileşimlerine Anneler Gibi Dikkat Ettiklerini* (Barış, Gökalp, Mahir,

Kaya, Saygı, Aziz, Çetin, Yiğit ve Caner Bey) anlatımlarında vurgulamışlardır. Tüm katılımcı babalar bu rollerinde annelerle koordineli hareket ettiklerini ve anneler süpervizörlüğünde ilerleyen süreçte çocuklarının dil gelişimlerinde anneler gibi rol oynamaya çalıştıklarını bildirmişlerdir. Aziz Bey (a) *Eşiyle Hemfikir Olma Algısı* şöyle dile getirmiştir:

Eşimle hemfikir oluyoruz. Böylelikle çocuğumuza daha etkili olacağımızı düşünüyoruz. Anne farklı baba farklı olduğu zaman, farklı uygulamalar yaptığı zaman, çocuk olumsuz etkilenebiliyor. [Bu] olmasın diye hemfikir oluyoruz, aynı şekilde davranıyoruz, uyguluyoruz. Çocuklar doğru olanın bu olduğunu düşünerek daha çabuk alışıyorlar öğreniyorlar.

Caner Bey oğlunun (b) *Ev Ödevlerini Annesi Gibi Yaptırdığını* şöyle açıklamıştır:

Okuldan verilen ödevler standart. Oralarda istenen durumlar belli. Bunları yaptırırken aynı şeyleri yapıyoruz. Mesela ben sevdiğim için kitaptaki olayları tiyatro olarak canlandırmayı çok seviyorum. Eşim de [brans] öğretmeni olduğundan o da yatkın. Kitaptaki olayları jest ve mimiklerimizle anlatmayı çok seviyoruz. Bu şekilde ödevleri [oğlumla] yaparken çok benzer özelliklerimiz var.

Çetin Bey kızıyla ilgilenirken (c) *Konuşmasına Annesi Gibi Dikkat Ettiğine* şu şekilde değinmiştir:

[Kızım] konuşurken eşim gibi davranıyorum. O gidince eğitimden öğreniyor. Bana da söylüyor. Böyle konuşacağız diye. Konuşmama dikkat ediyorum o yüzden. Hızlı konuşmuyorum. Yutmuyorum. Anlamadığında heceliyorum. Bazen biraz daha yüksek söylüyorum söyleyeceklerimi. Bu tarz [konuşma şekilleri] kullanıyorum eşim gibi.

b. Rollerin Farklılıkları

Rollerin farklılıkları alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerinin anneler ile karşılaştırıldığında farklı ya da uzak olan yönlerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü işitme kayıplı çocuklarıyla ilgili konularda daha detaycı ve kuralcı davrandıkları için eşlerinin daha yatkın olduklarını açıklamışlardır. Bundan hareketle; (a) *Anneden Daha Az Duygusal* (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Saygı ve Umut Bey) ve (b) *Daha Az Disiplinli* (tüm babalar) olduklarını dile getirmişlerdir. Umut Bey eşinin daha duygusal olduğu, diğer bir ifade ile (a) *Kendisinin Daha Az Duygusal* olduğunu şöyle aktarmıştır:

[Eşim] anneliğin verdiği [özellekle] daha duygusal. Ben biraz daha soğuk kanlıyım. Tabii anneleri çocuklara karşı biraz daha merhametli duygusal olduğu için peşini çok fazla bırakmıyorlar. Ben kızabiliyorum. Bırakıyorum, oradan uzaklaşıyorum. Ama eşim Öyle

değil. Ağladığında ona sarılıyor biraz daha sakinleşmesi için [.....] Bende benzer şekilde ilgilenmek istiyorum ama olmuyor.

Gökalp Bey eşinden (b) *Daha Az Disiplinli* olduğunu şu cümlelere dökmüştür:

Annesinin benden daha disiplinli olduğunu düşünüyorum. [.....] Ben de kendimi ifade etmeye çalışıyorum onların ifade etmelerini sağlıyorum ama herhalde onun kadar disiplinli değilim. Bazı şeylerde benim yeterli gördüğümü o yeterli görmüyor. Mesela yanlış kullandığı kelime de bazen ben düzeltmiyorum. Ama eşim öbür odada olsa ve duysa oradan müdahale ediyor. Söylüyor, düzgün kelimeyi cümleyi kuruyor. Ben bazen ne olacak canım diyorum bu seferde kurmayı vereyim diyorum. Düzeltmiyorum çocuğa söylediği [yanlış sözcüğü]. O buna kadar her şeye dikkat ediyor.

3.5.11. Dil gelişimi yaşantısını etkileyen faktörler

Dil gelişimi yaşantısını etkileyen faktörler dil gelişimi yaşantısı kategorisinde yer alan on birinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarıyla olan zaman geçirmelerini, ilgilenmelerini ve konuşmalarını etkileyen faktörleri içermektedir (tüm babalar). Bu doğrultuda katılımcı babalar dil gelişimi yaşantılarını; (a) *Olumlu Faktörlerin* (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Kaya, Saygı ve Yiğit Bey), (b) *Olumsuz Faktörlerin* (tüm babalar) ve (c) *Pandeminin* (tüm babalar) etkilediğini açıklamışlardır.

a. *Olumlu Faktörler*

Olumlu faktörler alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini olumlu yönde etkileyen, katılımcı babaların çocuklarıyla ilgilenmelerini ve vakit geçirmelerini arttıran faktörleri kapsamaktadır (Efe, Barış, Gökalp, Mahir, Kaya, Saygı ve Yiğit Bey). Bu faktörler; (a) *Çocuk/Evlat Sevgisi* (Efe, Kaya ve Yiğit Bey) ve (b) *Çocukların Sürekli İlgi Beklemeleridir* (Barış, Gökalp, Mahir ve Saygı Bey). Kaya Bey (a) *Çocuk/Evlat Sevgisinin* kızıyla olan yaşantısını olumlu yönde nasıl etkilediğini şöyle anlatmıştır: “Biz [kızımızı] sevdiğimizden dolayı onunla vakit geçiriyoruz. Bunun için herhangi bir [duruma] gerek kalmıyor. [.....] Çocuğum olduğu için, onu sevdiğim için, vakit geçiriyorum. Biz ilgilenmezsek kim ilgilenecek. Tabi ki biz onunla her zaman vakit geçireceğiz.” Mahir Bey oğlunun (b) *Sürekli Kendisinden İlgi Beklediğini* şu cümlelerle aktarmıştır:

Eve geldiğim anda zaten aktiviteler başlar. Ben duş almaya bile çıkamam. Ondan kaçamak çıkarım hemen duşumu alırım gelirim. İlla kendisi ile ilgilenmemi istiyor. Zaten evdeyken o

senin yanındaysa kolay kolay bir şey yaptırmıyor. Enerjisi de çok olduğu için, bitmiyor. Yorulmuyor. [.....] Ben uyuyamam bile mesela onun yanında. Gelir kaldırır beni.

b. Olumsuz Faktörler

Olumsuz faktörler alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini olumsuz yönde etkileyen ve çocuklarla ilgilenmeyi ve vakit geçirmeyi azaltan faktörleri kapsamaktadır (tüm babalar). Bu doğrultuda olumsuz faktörler; (a) *Ani İşin Çıkması* (Aziz, Mahir ve Saygı Bey), (b) *Diğer Çocuklarla İlgilenmek* (Barış ve Aziz Bey) ve (c) *Zaman Azlığıdır* (Efe, Gökalp, Şahin, Kaya, Umut, Çetin, Yiğit ve Caner Bey).

Aziz Bey (a) *Ani İşinin Çıkmasını* “Bazen dışarıda programlarımız, görevlerimiz oluyor. Ani gitmelerimiz oluyor. Böyle olunca evden gidiyorum ve çocukla ilgilenemiyorum [.....].” ifadeleriyle açıklamıştır. Barış Bey (b) *Ablası ile İlgilendiği* için işitme kaybı oğlu ile ilgilenemediğini “Ablası bazen ilgilenmemizi istiyor onunla. Ondan dolayı arayı bölüyoruz. Ben kızım ile ilgileniyorum. Annesi oğlanla ilgileniyor. Ben o sürede hiçbir şey yapamıyorum [.....].” şeklinde ifade etmiştir.

Efe Bey (c) *Çalıştığı* için evde bulunduğu zamanın az olduğunu, dolayısıyla oğlu ile çok az zaman geçirebildiğini söyle açıklamıştır:

Benim için [oğlumla ilgilenmeyi] en çok etkileyen durumlardan bir tanesi zaman meselesi. Çünkü kendi işimden ona vakit kalmıyor. Eve geç geliyorum. İşler bitene kadar saat gece 11 oluyor. Bir yerden sonra bana da artık günün yorgunluğu çöküyor. Ben de biraz dinleneyim diyorum. [Oğlum] da ya mayışmış oluyor ya uyuyor. Vakit azlığından dolayı bu kadar oluyor.

c. Pandemi Süreci

Pandemi süreci alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini etkileyen salgın durumunu içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü pandemi sürecinde ev dışında daha az sürelerde çalıştıklarını ve evlerde daha çok bulunduklarını bildirmişlerdir. Bunun yanında ev dışına ise kısıtlamalar sebebiyle çok kısa sürelerle çıktıklarını açıklamışlardır. Bu olağanüstü hâl durumunun katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini; (a) *Olumlu* (Barış, Gökalp, Mahir, Aziz, Çetin ve Caner Bey) ve (b) *Olumsuz* (Efe, Şahin, Kaya, Saygı, Umut ve Yiğit Bey) olarak etkilediği söylenebilir.

Mali müşavir olarak özel bir şirkette çalışan Gökalp Bey pandemi sürecinin oğlunun dil gelişimindeki rollerini (a) *Olumlu* etkilediğini ev bağlamında şöyle anlatmıştır (Alan notu 3, st. 127-135):

İş yerim [bir ilçe]'deydi. Haftada bir iki gün oraya gidiyordum. Merkezle arası 110 kilometre. Pandemi çıkınca geliş gidişler kapandı. Evden çalıştım. Evden çalıştığım için de çocuklarımla çok daha fazla vakit geçirmeye başladım. Çocuklarım uyuyorken işlerimi yaptım. Uyandıklarında günümü onlarla geçiriyordum. Güzeldi diyebilirim.

İnşaat teknikeri olarak kendi işyerinde çalışan Mahir Bey pandemi sürecinin oğluyla olan vakit geçirme sürecini (a) *Olumlu* etkilediğini ev dışı bağlamda şöyle açıklamıştır:

[Oğlumla] olan ilişkim [pandemi] döneminde arttı. Çünkü pandemi sürecinde daha fazla vakit geçirdik. Herkes çalışmıyorken biz çalışabildik, izin alıp dışarı çıkabiliyorduk. Pandemi sürecinde [oğlumla] çok gezdik. Onu dışarı çıkarıyordum. Herhangi bir poliste emniyet gücü de bir sıkıntı çıkarmadı. Bizi daha çok bağladı diyebilirim.

İşçi olarak bir otel işletmesinde çalışan Kaya Bey pandemi sürecinin kızıyla olan etkileşimini (b) *Olumsuz* etkilediğini ev ve ev dışı bağlamda şöyle anlatmıştır:

Ben pandemi sürecinde evdeydim. Çünkü çalıştığım otel pandemiden dolayı kapatmıştı o zaman. Genel olarak tüm işyerleri kapatmıştı. [.....] Pandemi bizim de psikolojimizi bozdu. Çünkü işimizden de olmuştuk evde kaldık. Kızımın çıkıp ta rahat yürüyemedik. Gezme olarak bizi etkiledi. Bir yere gidemedik. İster istemez çocuğa da yansdı. Çünkü evden dışarı çıkamıyor, parka gidemiyor. Camdan falan dışarıyı izliyordu. Bu durumdan bayağı etkilenmiştik o zamanlar.

3.6. Gelecek Planlamaları

Gelecek planlamaları oluşturulan kuramı açıklayan beşinci kategoridir. Bu kategori tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerine yönelik gelecek yıllarda gerçekleştirmeyi düşündükleri planlamaları içermektedir. Katılımcı babaların tamamı çocuklarının geleceğini son derece önemli olarak gördüklerini ve çocuklarına yönelik şu an yaptıkları her şeyin onlara daha iyi bir gelecek sunabilmek adına olduğunu vurgulamışlardır. Bunun yanında çocuklarının geleceğini garanti altına almak istediklerini, kendileri dünyada olmadıklarında çocuklarının rahat bir yaşam sürebilmesini sağlamaya çalıştıklarını, dolayısıyla geleceğe yönelik planlamalar yaptıklarını bildirmişlerdir.

Gelecek planlamaları kategorisi birbiriyle ilişkili dört temadan oluşmaktadır. Bunlar; (a) *Gelecek Beklentisi*, (b) *Dil Gelişimine İlişkin Yapılacaklar*, (c) *İşitme*

Teknolojilerine İlişkin Yapılacaklar ve (d) *Babaların Kendilerine İlişkin Yapılacaklardır*. Gelecek planlamaları kategorisinin sunumu sırasında öncelikli olarak temalar, alt-temalar ve bu kuramsal birimler arasındaki ilişki Şekil 3.6.'da gösterilmiştir. Devamında ise gelecek planlamaları kategorisi var olan alt-temalar detayında kendi kapsamı ve bütünlüğü içerisinde açıklanmıştır.

3.6.1. Gelecek beklentisi

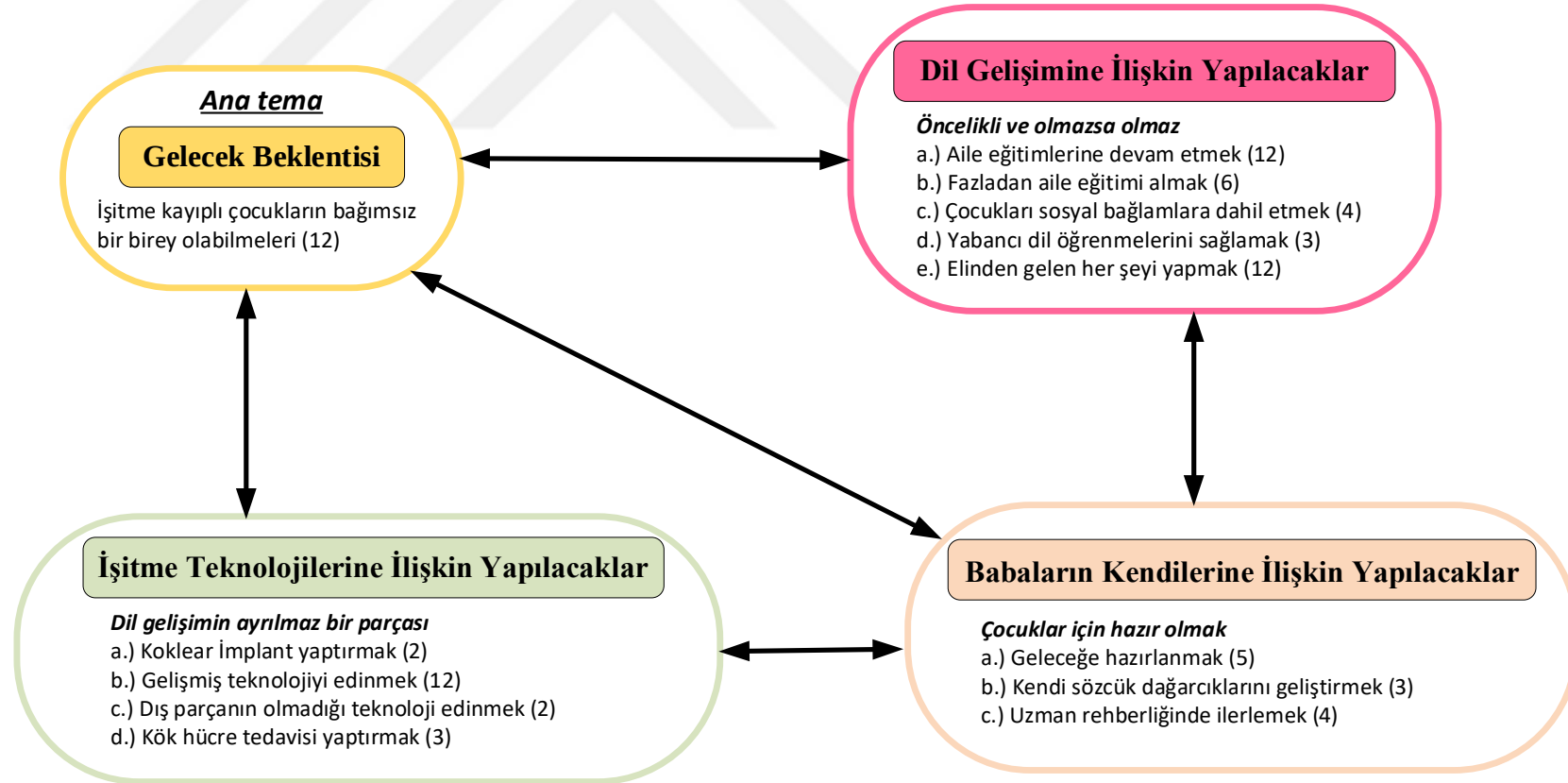
Gelecek beklentisi gelecek planlamaları kategorisinde yer alan ilk temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının gelecekleriyle ilgili düşünce ve isteklerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarının gelecekte kendi ayakları üzerinde durabilmelerini, topluma karışabilmelerini ve hayatlarını kimseye bağlı olmadan idame ettirebilmelerini istemektedirler. Dolayısıyla işitme kayıplı çocuklarına yönelik *Bağımsız Bir Birey Olabilmeleri* (tüm babalar) gelecek beklentisi içinde olmaktadır. Efe Bey bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

Konuşabilirse çocuk kendi hayatına yön verebilir diyoruz biz. Bizim en çok istediğimiz zaten o. Biz yarın bir gün bu dünyadan göçtüğümüz zaman tek başına bile kalsa kendi hayatını idame ettirebilecek pozisyonda olması önemli bizim için. Bu hayatın bir parçası o da. [.....] Biz olalım ya da olmayalım. Biz yaşarken ya da yaşamıyorken, onun iyi olmasını, onu iyi görmek istiyoruz. Kendine yetebilsin. O hayatı idame ettirebilsin.

3.6.2. Dil gelişimine ilişkin yapılacaklar

Dil gelişimine ilişkin yapılacaklar gelecek planlamaları kategorisinde yer alan ikinci temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerine yönelik şu andan itibaren yakın ve uzak gelecekte yapacak oldukları planlamaları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı öncelikli olarak çocuklarının dil gelişimlerini önemsediklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle şu anda olduğu gibi dil gelişimlerini gelecekte de desteklemeye devam edeceklerini vurgulamışlardır.

Bu anlamda gelecekte; (a) *Çocuklarının Aile Eğitimlerine Devam Etmelerini* (tüm babalar), (b) *Fazladan Aile Eğitimi Almalarını* (Efe, Barış, Şahin, Aziz, Umut ve Yiğit Bey), (c) *Onları Sosyal Bağlamlara Dahil Etmeyi* (Şahin, Kaya, Aziz ve Umut Bey), (d) *Yabancı Dil Öğrenmelerini Sağlamayı* (Gökalp, Barış ve Caner Bey) ve (e) *Elinden Gelen Her Şeyi Yapmayı* (tüm babalar) istemektedirler.

Şekil 3.6. Gelecek planlamaları kategorisi

a. Aile Eğitimlerine Devam Etmek

Aile eğitimlerine devam etmek alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının eğitim kurumlarından aldığı aile eğitimlerinin gelecekte de devam etmelerine yönelik düşüncelerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı aile eğitimlerinin çocuklarının yaşantılarında hayati bir öneme sahip olduğunu, dolayısıyla kesintisiz olarak devam etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ücretli olması ya da olmaması söz konusu olmaksızın şu an sağlanan aile eğitimlerini gelecekte de çocuklarına aldıracaklarını söylemişlerdir. Saygı Bey bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle açıklamıştır:

Gelecekte eğitimlerinin devam etmesini istiyorum. Eğitimler çok önemli çünkü. Eğitimler olmadan bu iş yürümez. [.....] Ne zamana kadar sosyal güvenlik kurumu bunu ücretsiz olarak karşılar bilmiyorum. Ücretliye bile dönse haftada yine iki saat olarak dil eğitimi aldırarak istiyorum. Şu an nasılsa öyle devam etsin süreç. [Oğlum] en yüksek seviyeye kadar çıksın.

b. Fazladan Aile Eğitimi Almak

Fazladan aile eğitimi aldırarak alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarının eğitim kurumlarından aldığı aile eğitimlerinin yanında sayı olarak daha çok eğitim almalarına ilişkin düşüncelerini ve planlamalarını kapsamaktadır (Efe, Barış, Şahin, Aziz, Saygı, Umut, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Şahin, Aziz, Saygı, Umut, Yiğit ve Caner Bey aile eğitimlerinin çocuklarına büyük faydalar sağladığını, bu gerekçeyle mevcut aile eğitimlerinin yanında fazladan aile eğitimi aldırarak çocuklarının dil gelişimlerini imkanları dahilinde daha nitelikli olarak desteklemek istediklerini aktarmışlardır. Bu doğrultuda gelecekte özel bir öğretmen tutarak ya da özel bir kuruma yazdırarak çocuklarına fazladan aile eğitimi aldırarak planlamaktadırlar. Yiğit Bey bu konudaki algısını şöyle ifade etmiştir:

Gelecekte maddi olarak kendimiz karşılayıp eğitimleri arttırmak istiyoruz. Ama bir özel hoca tutmak ya da gittiğimiz kurumda ders boşlukları varsa saatlerini çoğalttırmak. Hepsini olur bize. Hafta da bir alıyorsak kendi imkanlarımızla beraber bunu haftada ikiye üçe çıkartmak istiyoruz. Fazladan ders alsın istiyoruz. Bu doğrultuda da bir şey yapmak istiyoruz. Paşamın daha iyi gelişmesini istiyoruz.

c. Çocukları Sosyal Bağlamlara Dahil Etmek

Çocukları sosyal bağlamlara dahil etmek alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarını ilerleyen yıllarda aile ve iş çevrelerine dahil etmelerine ve bu

bağlamlar yoluyla dil gelişimlerini desteklemelerine ilişkin planlamalarını içermektedir (Şahin, Kaya, Aziz ve Umut Bey). Şahin, Kaya, Aziz ve Umut Bey sosyal bağlamların çocuklarına dil gelişimleri açısından birçok deneyim ve fırsat sunduklarını düşünmektedirler. Bu gerekçe ile çocuklarını bu bağlamlara dahil etmek istemektedirler. Dolayısıyla çocuklarının sosyal bağlamları deneyimlemelerini ve buralarda bulunan yetişkinlerle etkileşim kurmalarını planlamayı, böylelikle dil gelişimlerini desteklemeyi düşünmektedirler. Şahin Bey konuya ilişkin düşüncesini şöyle aktarmıştır:

Esnaf dükkânı açmamın bir nedeni [çocuğuma faydalı olmayı istemem]. Örnek veriyorum yanımızda kahve var. Bir tane su getirir misin? Diyeceğim. Gidip kahveciden su isteyecek. Alıp gelecek. [...] konuşmasını ilerletebilmesi için bu şekilde insanlarla konuşacak. Konuşmasını ilerletebilmesi için [yanımda götüreceğim]. Oraları görsün, insanlarla konuşsun.

d. Yabancı Dil Öğrenmelerini Sağlamak

Yabancı dil öğrenmesini sağlamak alt-teması Gökalp, Barış ve Caner Bey'in işitme kayıplı çocuklarının ana dillerini edinmelerinin yanında yabancı bir dil daha edinmelerini istemelerini ve buna yönelik düşüncelerini içermektedir (Gökalp, Barış ve Caner Bey). Gökalp, Barış ve Caner Bey işitme kayıplı çocukların hayatlarında güzel şeyler başardıklarını ve birden fazla dil öğrenebildiklerini düşünmektedirler. Dolayısıyla çocuklarının ikinci bir dil öğrenmesini, imkanlar dahilinde yurt dışını da deneyimlemelerini istemektedirler. Caner Bey bu beklentisini şöyle anlatmıştır:

Bu tip işitme engelli çocukların birkaç dil öğrendiğini de görüyoruz. Çok büyük başarılar elde ettiklerini de görüyoruz. Bizim yurt dışında çok fazlaca akrabalarımız var. Kısmet olduğunda yeşil pasaportumuzu aldıktan sonra [Oğlumuzu] sık sık yurt dışına çıkartmayı düşünüyoruz. En azından orayı deneyimlemesini, bizzat yaşayarak yabancı dilini orada geliştirmesini istiyoruz. Bir-bir buçuk ay gidip orada dil eğitimleri aldirmek istiyoruz.

e. Elinden Gelen Her Şeyi Yapmak

Elinden gelen her şeyi yapmak alt-teması katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarıyla ilgili gelecekteki her konuda tüm imkanlarıyla onları destekleyeceklerine yönelik düşüncelerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü işitme kayıplı çocuklarını yaşantılarının odağında bulundurduklarını ifade etmişlerdir. Onların iyi olması, konuşmalarını sağlamaları ve bağımsız bir birey olabilmeleri için ebeveyn olarak her türlü fedakarlığı yapacaklarını vurgulamışlardır. Bununla birlikte olumsuz bir karar vererek çocuklarının hayatını telafisi olmayan bir

şekilde zorlaştırmak istememektedirler. Bu açılardan ele alındığında çocukları için ellerinden gelen her şeyi yapmak istemektedirler. Mahir Bey bu konudaki düşüncesini şu cümlelere dökmüştür:

Şu anda eğitimler için, konuşması ve dil gelişimi için elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Bunun için il değiştirmeye kadar değerlendirdik. Çünkü çocuk için ne gerekiyorsa yapmak için. Bunun başka bir açıklaması yok. Telafisi dönüşü yok. Benim için çocuğum önemli. Belki ekonomik çevrem burada, belki sosyal çevrem burada ama çocuğumdan önemli değil. Onun için bırakın il değiştirmeyi ülke bile değiştiririm sıkıntı yok benim açımdan. Yeter ki iyi olsun. Biz ona öğretebilmek için bir yol açalım. Gerisi gelecektir neticede. Ben elimden geleni yapayım. Olmadı demeyiz, olacaktır eminim. Elinizden geleni her şeyle her konuda yaparsanız olur. Bu da aynı şekilde. Elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz.

3.6.3. İşitme teknolojilerine ilişkin yapılacaklar

İşitme teknolojilerine ilişkin yapılacaklar gelecek planlamaları kategorisinde yer alan üçüncü temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının kullandıkları işitme teknolojilerine ilişkin gelecekte yapacak oldukları planlamaları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı işitme teknolojilerinin çocuklarının sesler dünyası ile olan bağlantıları ve yaşamlarının bir parçası olduğunu vurgulamışlardır. Bu yüzden çocuklarının bu teknolojileri etkin ve sürekli olarak kullanmalarını istemektedirler. Bu doğrultuda gelecekte; (a) *Koklear İmplant Yaptırmak* (Efe ve Umut Bey), (b) *Gelişmiş Teknolojiyi Edinmek* (tüm babalar), (c) *Dış Parçanın Olmadığı Teknoloji Edinmek* (Çetin ve Yiğit Bey) ve (d) *Kök Hücre Tedavisi Yaptırmak* (Barış, Gökalep ve Mahir Bey) istemektedirler.

a. *Koklear İmplant Yaptırmak*

Koklear İmplant yaptırmak alt-teması Efe ve Umut Bey'in işitme cihazı kullanan işitme kayıplı çocuklarına yaptırmayı istedikleri ameliyatı içermektedir (Efe ve Umut Bey). Efe ve Umut Bey çocuklarının daha nitelikli duyması sağlamak için bu ameliyatı yaptırmak istemektedirler. Umut Bey bu konuya ilişkin düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

[Oğlumun] implant ameliyatı olmasını isterim. Çünkü çocuk cihazla bile duymuyor. İmplant olunca daha iyi duyacak. Bu bizim için avantaj olur. [...] İmplant ameliyatı olması benim için şart. [Geleceğe yönelik] en başta istediğim bu zaten. İmplant ameliyatı yaptırmak. Şu an bir an önce ameliyatı yaptırmayı istiyorum.

b. Gelişmiş Teknolojiyi Edinmek

Gelişmiş teknolojiyi edinmek alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının kullandığı işitme teknolojilerinin ilerleyen yıllarda daha güncel ve gelişmiş sürümleri üretildiğinde, bu teknolojileri edinerek çocuklarının yararlanmasını sağlamayı içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü işitme teknolojilerinin her geçen gün değiştiğini ve geliştiğini, bu gerekçeyle çocukları için en yeni işitme teknolojilerini edinmek istediklerini vurgulamışlardır. Barış Bey çıkacak yeni teknolojilere ilişkin algısını şöyle açıklamıştır:

Şu an kullandığımız cihazdan memnunuz. Ama teknoloji ürünü. Her sene yeni modeli çıkıyor. Cihazlarımız uzun süre iş görür. Ama zaman teknoloji çağı. Ayak uydurmak lazım. Şu an kullandığı cihazların sesi daha iyi iletebileni, daha yenisi, daha küçüğü, daha uzun süre şarjı gidebileni çıksa çok güzel olur. [Oğluma] hemen alırım. Bunlar için beklenti içerisindeyiz. Yeter ki [oğlum] daha iyi [duysun].

c. Dış Parçanın Olmadığı Teknoloji Edinmek

Dış parçanın olmadığı teknoloji edinmek alt-teması Çetin ve Yiğit Bey'in işitme kayıplı çocuklarının kullandığı işitme teknolojilerinin ilerleyen yıllarda dış parçanın kullanılmadığı sürümleri üretildiğinde, bu teknolojileri edineceklerine yönelik düşüncelerini içermektedir (Çetin ve Yiğit Bey). Çetin ve Yiğit Bey işitme teknolojilerinin dış parçalarının çevredeki insanlar tarafından fark edildiğini, buna bağlı olarak işitme kayıplı çocukları etiketleyebildiğini anlatmışlardır. Bu teknolojilere aşina olmayan insanların teknolojiler hakkında birçok soru sorarak, işitme kayıplı çocukları ve ebeveynleri zor durumda bırakabildiklerini eklemişlerdir. Bu anlamda gelecekte dış parçanın kullanılmadığı işitme teknolojilerinin bu sürümlerini edinmek istemektedir. Yiğit Bey bu konuya ilişkin şunlara değinmiştir:

Benim elimde olsa koklear implantın dış parçasını kaldırmak isterim. Dış parça olmadan direk deri altında bir şeyle duysa çocuklar daha güzel olur. Çünkü bunun zorluklarını yaşıyoruz. Sağındaki ne? Kafasındaki ne? Onlarla mı duyuyor? Onlar sürekli mi takılı kalacak? Onlar onu iyileştirecek mi? Bu sorular başlarda bizler için çok zordu. [.....] Cevaplıyoruz çoğu zaman. Ama tuhaf sorular olduğu için üzülüyoruz, aklımıza çocuğunuz geliyor. Tamam şimdi [oğlum] bunun farkında değil ama büyüyünce kendisine soracaklar. [Oğlumun] yanında soracaklar. O zaman ne yapacağız? [.....] O yüzden dış cihazlar görünmeden sade iç parçayla böyle direkt duyabilecek şekilde bir cihaz yapılırsa alırdım hemen.

d. Kök Hücre Tedavisi Yaptırmak

Kök hücre tedavisi yaptırmak alt-teması Barış, Gökalp ve Mahir Bey'in işitme kayıplı çocuklarına işitme yetilerini geri kazanabilmeleri için yaptırmayı düşündükleri ileri teknoloji tedavi şeklini kapsamaktadır (Barış, Gökalp ve Mahir Bey). Barış, Gökalp ve Mahir Bey bu tedavinin henüz bilimsel olarak kanıtlanmadığını ve deney aşamasında olduğunu bilmektedirler. Ancak ilerleyen yıllarda geliştirildiği takdirde çocuklarına bu tedaviyi yaptırmak istemektedirler. Mahir Bey kök hücre tedavisi beklediğini ve geliştirildiğinde oğluna yaptırmak istediğini şöyle açıklamıştır:

İlk zamanlar koklear implant ameliyatı olmasından ziyade bu kök hücre tedavisi var mı? Çocuğumuz olabilir mi? diye çok değerlendirdik çok üzerine düştük. Ama öyle bir şey olmadığını öğrendik. Çünkü şu an daha gelişme aşamasında olan bir şey. [.....] Bizim işimiz daha çok aslında implantla ama bundan ziyade kök hücre tedavisi daha değerli benim için. İnşallah öyle bir şey bulunur. Cihazlarla yaşama alışmış da olsak ta gelecekte kök hücre tedavisi olursa çocuğumun faydalanmasını isterim.

3.6.4. Babaların kendilerine ilişkin yapılacaklar

Babaların kendilerine ilişkin yapılacaklar gelecek planlamaları kategorisinde yer alan dördüncü temadır. Bu tema katılımcı babaların tamamının gelecekte işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini ve diğer ihtiyaçlarını daha nitelikli karşılayabilmek için kendilerine yönelik planlamalarını içermektedir (tüm babalar). Bu doğrultuda; (a) *Geleceğe Hazırlanmak* (Efe, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey) ve (b) *Kendi Sözcük Dağarcıklarını Geliştirmek* (Barış, Gökalp ve Şahin Bey) istemektedirler. Bazı katılımcı babalar ise bu konuya yönelik (c) *Bir Şey Yapmamakta, Eğitim Kurumlarındaki Uzmanların Rehberliğinde İlerlemeyi* (Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey) düşünmektedirler.

a. Geleceğe Hazırlanmak

Geleceğe hazırlanmak alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocukları için kendilerini her açıdan geliştirmelerini ve geleceğe hazır olmalarını içermektedir (Efe, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey işitme kayıplı çocuklarının gelecekte her türden ihtiyaçları olabileceğini, bu gerekçeyle geleceğe hazırlanmak istediklerini açıklamışlardır. Bu doğrultuda (a) *Maddi Açıdan* birikim yaptıklarını, çocuklarının yaşayabilecekleri psikolojik zorluklara ilişkin (b) *Manevi Açıdan* da kendilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir (Efe, Mahir, Aziz,

Yiğit ve Caner Bey). Dahası çocuklarının seçecekleri ileri eğitim süreçleri, meslekler ve hayata ilişkin diğer konularda onlara (c) *Olası Alternatifler* oluşturduklarını vurgulamışlardır (Efe, Mahir, Aziz, Yiğit ve Caner Bey).

Yiğit Bey oğlu için (a) *Maddi Hazırlık* yaptığını şöyle anlatmıştır: “Gelecek konusunda birikim yapıyorum ne olur ne olmaz. İleride cihazlarına bir şey olur almak zorunda kalırız. Ya da [oğlum] bir şeyler yapmak ister yetmek için kenara para atıyorum. Bu önemli.” Aziz Bey kendisini (b) *Manevi Konular* için nasıl hazırladığını şöyle ifade etmiştir: “[Oğlumun] ileride yaşayacağı psikolojik bunalım için de kendimizi hazırlıyoruz. İki tane abisi var. Onlarda neden kulaklık yok diye sorarsa ne yapacağımızı düşünüyoruz. Dışarı çıkınca yaşayacaklarına ilişkin eşim de ben de ne yapabiliriz gibilerinden konuşuyoruz.”

Mahir Bey oğlunun (c) *Meslek Seçiminde* yanında olduğunu şöyle aktarmıştır: “[Oğlum] benim gibi işler yapamayacak. Ona yönelik işler bulmamız lazım. [.....] Hangi mesleği tercih ederse elimden geleni yapacağım bu konuda. Gelecekte çocuğumun seçeceği mesleğe ve alana yönelik şu anki temelimi geliştiriyorum. Maddi ve manevi olarak.” Caner Bey ise genel olarak oğlunun geleceği için (d) *Kendisini Hazırladığı* şu cümlelerle anlatmıştır: “Kendimi onun için geliştirmeyi planlıyorum, nasıl daha faydalı olabilirim diye. Hem maddi hem manevi açıdan elimden gelen her şeyi yapmaya hazırım onun için. Gelecek için de bu böyle.”

b. Kendi Sözcük Dağarcıklarını Geliştirmek

Kendi sözcük dağarcığını geliştirmek alt-teması Barış, Gökarp ve Şahin Bey’in işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini daha nitelikli destekleyebilmek için sözcük dağarcıklarını arttırmalarını içermektedir (Barış, Gökarp ve Şahin Bey). Barış, Gökarp ve Şahin Bey günlük yaşantılarında eski yaşantılarından farklı olarak okumalar yaptıklarını ve bu okumalarla sözcük dağarcıklarını geliştirmek istediklerini açıklamışlardır. Kendilerinde gerçekleşecek bu gelişimle birlikte çocuklarıyla daha nitelikli iletişim kurabileceklerini ve oyunlar oynayabileceklerini düşünmektedirler. Şahin Bey konuya ilişkin şu anlatımı yapmıştır:

Ben çok fazla kitap okumayan birisiydim kitap okumaya başladım. Kendimi geliştirmek için gazete okuyorum. Bir şeyler okumak için gayret ediyorum. Okuduğum ana başlıklar olsun o bile yetiyor. Farklı cümleler, kulağa hoş gelen kelimeler [öğrenmeye çalışıyorum]. Kendimi geliştirmeye ihtiyaç duyuyorum. Bu benim de lehime bir şey. Yeni bir şey öğrenmiş oluyorum. Böyle şeyleri yapmak istiyorum faydalı olmak için.

c. Uzman Rehberliğinde İlerlemek

Uzman rehberliğinde ilerlemek alt-teması katılımcı babaların bazılarının işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemeye yönelik kendileri açısından bir şey yapmamalarını ve eğitim kurumlarındaki uzmanların yönlendirmeleriyle hareket etmelerini kapsamaktadır (Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey). Kaya, Saygı, Umut ve Çetin Bey eğitim kurumlarındaki uzmanların işitme kayıplı çocuklara ilişkin her türlü bilgi ve beceriye sahip olduklarını ve çocukları açısından gerekli bilgiyi zamanı geldikçe sağlayacaklarını bildirmişlerdir. Bununla birlikte uzmanların yönlendirmelerini yaptıkları taktirde çocuklarının dil gelişimlerini zaten destekleyeceklerini ve bunun üstüne yapılacak bir şeylerinin olmadığını da vurgulamaktadırlar. Saygı Bey bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

Kendime yönelik yapmayı düşündüm bir şey yok. Beni zaten eğitim merkezinden yönlendirdikleri için topu onlara atıyorum. Onlar ne derse ona göre davranıyorum. O anlamda söylediklerini yapmaya çalışmak bile yeterli diye düşünüyorum. Fazladan bu konuda bir şey yaptığım yok açıkçası. Zaman bu şekilde ilerliyor.

3.7. Sosyal Destek ve Değişim

Sosyal destek ve değişim oluşturulan kuramı açıklayan altıncı kategoridir. Bu kategori katılımcı babaların tamamının sosyal yaşantılarındaki diğer kişileri, bu kişilerden aldıkları destekleri, bu kişilerin görüşlerini ve katılımcı babaların tümünde oluşan görüşler sonrası değişimleri kapsamaktadır.

Sosyal destek ve değişim kategorisi birbiriyle ilişkili yedi temadan oluşmaktadır. Bunlar; (a) *Sosyal Çevre*, (d) *Destekler*, (c) *Görüş ve Öneriler*, (d) *Görüş Odaklı Değişimler*, (e) *Kazanımlar*, (f) *Beklentiler* ve (g) *Önerilerdir*. Sosyal destek ve değişim kategorisinin sunumu sırasında ilk olarak bu temalar, alt-temalar ve bu kuramsal birimler arasındaki ilişki Şekil 3.7.'de gösterilmiştir. Devamında ise sosyal destek ve değişim kategorisi var olan alt-temalar detayında kendi kapsamı ve bütünlüğü içerisinde açıklanmıştır.

3.7.1. Sosyal çevre

Sosyal çevre sosyal destek ve değişim kategorisinde yer alan ilk temadır. Bu tema babaların tamamının ve işitme kayıplı çocuklarının sosyal bağlamlarında yer alan kişileri kapsamaktadır (tüm babalar). Bu kişiler; (a) *Yakın Çevre*, (b) *Uzak çevre* ve (c) *Uzmanlardan* oluşmaktadır (tüm babalar).

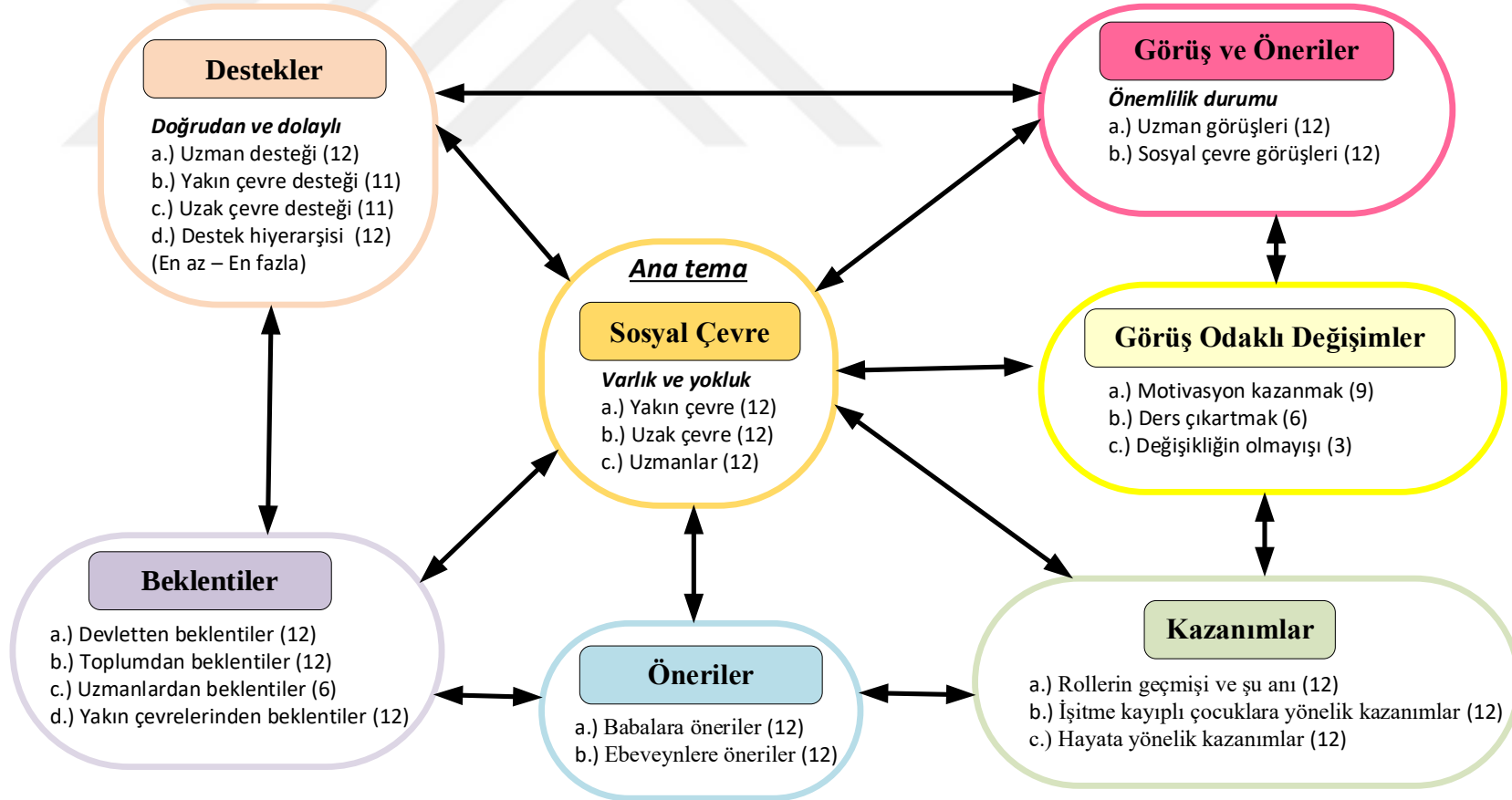
a. Yakın Çevre

Yakın çevre alt-teması katılımcı babaların tamamının birinci ve ikinci derece akrabalarını, komşularını ve çalışma arkadaşlarını içermektedir (tüm babalar). Yapılan görüşmeler ve katılımcı bilgi formları kapsamında katılımcı babaların tamamının yakın çevresinde yer alan kişilerin yaşadığı yer, aile özellikleri, vefat hali, çalışma durumu gibi durumlar açısından değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Örneğin Kaya Bey yakın çevresinin olduğu yerleşim yerinden uzakta ikamet ettiğini bildirmiştir. Bu gerekçe ile yakın akrabalarıyla çok sık görüşmemektedir. Komşuları ve çalışma arkadaşlarıyla da görüşmediği ifade eden Kaya Bey'in yakın çevresini, eşi ve iştirme kayıplı kızı oluşturmaktadır. Kaya Bey bu durumu şu cümlelere dökmüştür: “Akrabalarımız uzakta. Eşiminkiler de o şekilde. Çok sosyal bir aile de değiliz. Kimseyle görüşmüyoruz. Ben eşim kızımız başka birileri yok çevremizde. İhtiyacımız da yok. Biz bize yetiyoruz.” Diğer taraftan Aziz Bey doğup büyüdüğü yerde ikamet ettiğini söylemiştir. Dolayısıyla yakın akrabalarıyla ve komşularıyla sıklıkla görüşmektedir. Çalışma arkadaşlarıyla da zaman zaman görüştüğünü dile getiren Aziz Bey'in yakın çevresini, eşi, çocukları, annesi, kardeşleri, eşinin annesi, babası, kardeşleri, komşular ve çalışma arkadaşları oluşturmaktadır. Aziz Bey bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

Ben burada [Yaşadığı il] doğup büyüdüm. Tüm akrabalarımız burada. Hanımın da tüm akrabaları burada. [.....] Burası [Yaşadığı il] çok büyük de bir yer olmadığı için herkes birbirini tanır. Görüşürüz. Çok sık akraba ziyaretlerine gideriz. Onlar gelir. Arkadaşlarımız da fazlaca var. Birbirimize gider geliriz. Bu bizim açımızdan avantaj. İnsanın çevresinde böyle çok kişilerin olması bir nimet.

b. Uzak Çevre

Uzak çevre alt-teması katılımcı babaların tümünün üçüncü ve dördüncü derece akrabalarını ve diğer iştirme kayıplı çocuk ailelerini kapsamaktadır (tüm babalar). Yapılan görüşmeler ve katılımcı bilgi formları kapsamında katılımcı babaların tümünün uzak çevresinde yer alan kişilerin yaşadığı yer, aile özellikleri, vefat durumu ve toplum yapısı gibi durumlar açısından değişkenlik gösterebildiği ortaya konmuştur. Örneğin, Mahir Bey babasının doğup büyüdüğü yerde kendisinin de doğup büyüdüğünü ve ikamet ettiğini aktarmıştır. Bu nedenle yakın çevresinin yanında üçüncü dereceden akrabalarıyla da görüşmektedir. Bu konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

Şekil 3.7. Sosyal destek ve değişim kategorisi

Ben burada [yaşadığı yer] doğup büyüdüm. Babam da öyle. Dedem de öyle. O yüzden çok akraba var. Amcalardır, halalardır, teyzelerdir hep buradalar. Yeğenleri saymıyorum bile zaten. Samimi olduklarımız var, az samimi olduklarımız var ama çok sık olmasa da herkesle görüşmeye çalışıyoruz. Akrabamız her biri sonuçta.

Öte yandan Caner Bey, kendi doğup büyüdüğü yerden uzakta küçük bir ilçede yaşadığı için hiçbir akrabasının yanlarında olmadığı, yalnızca sosyal medya üzerinden tanıştığı diğer işitme kayıplı çocuk aileleri ile çevrimiçi ortamda görüştüğünü anlatmıştır. Caner bey bu durumu şöyle açıklamıştır: “Benim de eşimin de memleketi burası [yaşadıkları yer] değil. Memleketlerimiz de bayağı uzak. Haliyle burada yakın ya da uzak hiçbir akrabamız yok. Kendi iş yeri arkadaşlarımız var. Bir de sosyal medyadan tanıştığımız kişiler var o kadar.”

c. Uzmanlar

Uzmanlar alt-teması tüm katılımcı babaların sosyal çevresini oluşturan kendi alanlarında özel olarak yetişmiş, bilgileri ve becerileri olan kişileri içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı yaşantılarında yer alan uzmanlarla çocuklarının dil eğitimi, hastalık, ameliyat, kullandıkları işitme teknolojileri sebebiyle başvurdıkları eğitim kurumları, hastaneler, cihaz satış firmaları aracılığıyla tanıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu uzmanların katılımcı babaların yaşadıkları şehir, devam ettikleri eğitim kurumu ve işitme teknolojilerini temin ettikleri firma gibi durumlar açısından farklılaşabildiği de katılımcı babaların anlatımları sırasında ortaya konmuştur. Örneğin *Saygı Bey’in* oğlu dil eğitimini işitme engelliler öğretmeninden alırken, *Yiğit Bey’in* oğluna bu eğitimi dil ve konuşma terapisti vermektedir. Öte yandan çocukları koklear implant ameliyatı olan Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Saygı, Aziz ve Yiğit Bey olası sorularını ve sorunlarını KBB doktorlarına sormakta, Koklear implant ile ilgili tüm işlemleri de odyologlarla yürütmektedirler. Yiğit Bey bu yaşantısını şöyle dile getirmiştir:

Çevremizde hocalarımız çok değil ama yeteri kadar var şükür. [Oğlum] derslerini rehabilitasyon merkezindeki öğretmenlerden alıyor. [.....] Ameliyatla ilgili bir şey olunca [doktorun adı, KBB uzmanı] hocamıza soruyoruz. Onlar yardımcı oluyor [.....] [Firma adı] bize koklear implantla ilgili sorduğumuz her konuda yardımcı oluyor.

3.7.2. Destekler

Destekler sosyal destek ve değişim kategorisinde yer alan ikinci temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerinde sosyal çevrelerinde

yer alan kişilerden aldıkları destek sürecini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü sosyal çevrelerinden maddi ve/veya manevi destekler aldıklarını, bu desteklerin işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini arttırıcı ve azaltıcı bir etkiye sahip olabildiğini vurgulamışlardır. Bu doğrultuda destekler; (a) *Uzman Desteği* (tüm babalar), (b) *Yakın Çevre Desteği* (Kaya Bey hariç tüm babalar) ve (c) *Uzak Çevre Desteği* (Kaya Bey hariç tüm babalar) olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında tüm katılımcı babalar sosyal çevrelerinden aldıkları bu destekleri (d) *Azdan Çoğa Doğru (Destek Hiyerarşisi)* sıralamışlardır (tüm babalar).

a. Uzman Desteği

Uzman desteği alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimleri için uzmanlardan aldıkları doğrudan destekleri içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocukları ve işitme teknolojileri hakkında uzmanlardan (a) *Bilgi Edindiklerini* ve çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecinde uzmanlar rehberliğiyle (b) *Becerilerini Geliştirdiklerini* bildirmişlerdir. Bunun yanında uzmanların kendilerini (c) *Manevi Yönden* de desteklediklerini ifade etmişlerdir. Saygı Bey oğlunun dil gelişimini destekleme sürecinde uzmanlardan (a) *Bilgi Edindiğini* şu cümlelerde anlatmıştır:

Bizi süreçte [eğitim] merkezindeki hocalar tabii ki destekliyor. Onların desteği olmadan yürüyecek bir süreç değil. Normal doğarsa bir şekilde çocuk bakılır büyütülür. Ama herhangi bir sıkıntı varsa bunu iyi bilen birilerinden destek almadan olacak bir şey değil bu. Baba yerine ben değil de ordinaryüs profesör bile olsa mutlaka bilgisiz olduğu için destek alacak bu konuda. Dil eğitimi ile ilgili bir şeyler dendiği zaman ben sıfırım hiçim. Eğitim merkezindeki hocaların yönlendirmesi olmadan ben hiçbir şey yapamam. Bilmiyorum çünkü. Hep onların desteği ve yönlendirmesi ile oldu.

Mahir Bey uzmanların oğlunun dil gelişimini destekleme sürecindeki (b) *Becerilerini Nasıl Geliştirdiğini* şöyle aktarmıştır:

Ne öğrendiysek hocalardan öğrendik. Ben daha önce böyle bir çocukla oynamayı bilmiyordum. Konuşmayı bilmiyordum. Konuşmayı biliyordum ama konuşmanın onun konuşmasını nasıl geliştireceğini bilmiyordum. Bunları hep onlardan öğrendik. Sorduk, gördük, yaptık. Hata yaptık. Onlar kırmadan dökmeden bize öğretiler. Oğluma yönelik yaptıklarımızı geliştirdiler. Hala da geliştiriyorlar.

Efe Bey uzmanların eşine ve kendisine (c) *Manevi Destek* sağladığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

Bizim işitme kaybından etkilendiğimizi üzüldüğümü görüp buna destek olmak amaçlı üzüntümüzü gidermek amaçlı hem sözel hem manevi açıdan yardım eden bir sürü uzman oldu. Tanıdık tanımadık bir sürü insan bize yardımcı oldu. Doktor olsun, hastanedeki diğer [odyologlar] olsun. Bir sürü kişi yardımcı oldu. Bizi teskin etmeye çalıştılar.

b. Yakın Çevre Desteği

Yakın çevre desteği alt-teması katılımcı Kaya Bey hariç katılımcı babalarının tamamının işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimleri için yakın çevrelerindeki kişilerden aldıkları doğrudan ve dolaylı destekleri içermektedir (Kaya Bey hariç tüm babalar). Kaya Bey hariç tüm katılımcı babalar yakın çevrelerinde yer alan kişiler aracılığıyla işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini daha nitelikli destekleyebildiklerini anlatmışlardır. Bu kişiler zaman zaman çocuklarının dil gelişimlerini destekleyemedikleri durumlarda çocuklarla ilgilenmişler ve farklı bir yetişkin olarak dil gelişimlerini doğrudan desteklemişlerdir. Bunun yanında kendilerini yaşıyan duygusal olumsuzluklarda da duygusal/manevi olarak desteklemişlerdir. Öte yandan yakın çevrelerinde yer alan bu kişilerin işitme kayıplı çocukların dil gelişimlerini dolaylı olarak desteklediklerini de anlatımlarında vurgulamışlardır (Kaya Bey hariç tüm babalar). Bu kişilerin varsa diğer çocuklarla ilgilendiklerini ve/veya ev işleri yaptıklarını, bu fedakarlıklarla kendilerinin çocuklarının dil gelişimlerini destekleyebilmeleri için uygun ortam ve koşul oluşturduklarını dile getirmişlerdir. Caner Bey hem komşusu hem de iş yerinden çalışma arkadaşları olan kişilerin oğlunun dil gelişiminde oynadıkları doğrudan rolleri şu cümlelerle anlatmıştır:

Bizim bir manevi anneannemiz ve dedemiz var. Bizim bu süreçte çok yanımızda oldular, aslında okuldan arkadaşlarımızdı, emekli oldular. Bize yakın oturuyorlar. Komşuyuz diyebilirim. [Oğluma] da çok değer veriyorlar, zamanlar geçiriyorlar. Biz okuldayken onlara bırakıyoruz. Onlar ilgileniyorlar. O anneanne ve dedenin olduğu ortamlarda kesinlikle bizle oynamıyor. Sürekli onlarla oyun oynuyor. [Oğlum] olumsuz bir şey yaptığında ya da istedikleri bir şeyi yapmadığın da yüzleri düşmüyor, sürekli öğretmeye devam ediyorlar. Yoruldum, ben biraz dinleneyim tarzı cümle hiçbir zaman kullanılmıyor. Anladık ki [oğlum] onlarla çok daha mutlu, onlarla daha çok öğreniyor, çünkü birçok dil gelişimini o manevi anneannesinden aldı. Birçok kelimeyi ilk defa onda kullandı. Ki bunlar manevi anneanesi ve dedesi. Gerçek de değil.

Yiğit Bey kardeşinden aldığı doğrudan desteği şöyle aktarmıştır:

[.....] Ben eğitime götüremediğim zamanlarda kardeşim müsait oluyor. Arabayla eşimizi ve oğlumu götürüyor. Mesafe uzak. Bekliyor kurumda. Ne olduğunu öğreniyor. [Oğlumla] her fırsatta konuşuyor. Gönlnü hoş ediyor. [Oğlum] da amcasını çok seviyor. Gelince hemen

elinden tutuyor oyuncaklara götürüyor. Beraber oyun oynuyorlar. Kardeşim bizim yanımızda.

Çetin Bey anne ve babasından aldığı duygusal/manevi desteğe şu cümlelerle değinmiştir: “Babaannesi ve dedesi özellikle [kızımı] uyuttuktan sonra oturup bizimle çok konuştukları oldu. Durumun zor olduğunu ama çocuğa bunu yansıtmamız gerektiğini söylediler. [.....] Bu anlamda çok fazla nasihatte bulundular. Bize moral verdiler. Hep yanımızda oldular.”

Umut Bey eşinin annesinden aldıkları dolaylı desteği şöyle açıklamıştır: “Eşimin annesi buraya yakın. [Oğlumla, odak çocuk] ilgili [durumlarda] yardım ediyor. Eşim eğitime gittiğinde abisini bırakıyor oraya. [Büyük oğlumla] ilgileniyor. [.....] Yemek yapıyor. Dönüşte yemek yiyorlar. Eşime yardım ediyor [oğlumla] oynasın diye.”

c. Uzak Çevre Desteği

Uzak çevre desteği alt-teması Kaya Bey hariç katılımcı babalarının tamamının işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimleri için uzak çevrelerindeki kişilerden aldıkları veya almadıkları doğrudan destekleri içermektedir (Kaya Bey hariç tüm babalar). Kaya Bey hariç katılımcı babalarının tamamı yaşamlarında veya çevrimiçi ortamda uzak çevrelerinde yer alan birçok kişi ile görüştiklerini ifade etmişlerdir. İşitme kaybına ilişkin bilgi ve deneyimi olan bu kişilerin kendilerine işitme kayıplı çocukları konusunda bilgi ve duygusal/manevi destek sağladıklarını açıklamışlardır. Bununla birlikte işitme kaybına ilişkin bilgi ve deneyimi olmayan kişilerin ise farkındalıklarının az oluşu sebebiyle herhangi bir destekte bulunamadıklarını, bazı olaylarda ise olması gereken çoğu duruma da engel olabildiklerini anlatmışlardır. Şahin Bey uzak çevre desteğini şu cümlelerle açıklamıştır:

Sosyal medyada grup var. Çok aile var orada. Bir kere yazmıştım ne yapılır diye. Cevap verdi çok insan. [Oğlumla] ilgili bir [durumu] oradan öğrenmiştik. O insanların faydası çok. Bizim gibiler, yaşamışlar. Yalnız değiliz. Eşim de çok şey sorup öğreniyor oralara.

Barış Bey uzak akrabalarından bir destek almadığını şöyle ifade etmiştir:

Eşimin teyzesi o dönem kötü etkilemişti bizi. Ne olduğunu bilmediği için bizi anlamadı. Bunlar daha çocuk sonra sonra öğrenip giderler. [Koklear implant ameliyatı yaptırarak] boşuna çocuğun canını yakacaksınız. Sonra normal okula gönderemezsiniz, sağrıların gittiği okula gider, gerek yok demişti. [.....] akrabalarından [oğlum için] sağır diyenler oluyordu. O bizi biraz üzüyor açıkçası. [Oğlum] sağır değil duyan bir çocuk. Sağrıların gittiği okula göndermemek için biz bu ameliyatı yaptırдық.

d. Destek Hiyerarşisi

Destek hiyerarşisi alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rollerini destekleyen kişileri en az olandan en fazla olana sıralayışını içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı yaşamlarında yer alan herkesin kendilerine ve çocuklarına her durumda yardım ettiklerini dile getirmişlerdir. Ancak işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimleri konusunda kendilerini en fazla eşlerinin desteklediğini ifade etmişlerdir. Annelerden sonra en fazla desteği uzmanlardan aldıklarını, uzman desteğinin yanında yakın çevrelerinin de desteklediğini dile getirmişlerdir. Kendilerini en az destekleyenlerin ise uzak akrabalar olduklarını bildirmişlerdir. Gökalp Bey en fazla desteği eşinden aldığını şöyle aktarmıştır:

En fazla desteği eşim veriyor tabi ki. Benden çok daha fazla eğitimleri için ilgileniyor. Kendisi memur olmasına rağmen çalışmasına rağmen. Hiçbir şekilde eğitimlerini aksatmıyor kesinlikle. Ben çalışıyorum birazda sen ilgilen canım bile demiyor. Kesinlikle birinci önceliği çocukların iyi bir şekilde konuşması anlaşılması. Bu konuda benim en büyük destekçim.

Aziz Bey süreçteki uzman desteğini şu cümlelerle açıklamıştır: “Rehabilitasyondaki uzmanların desteği büyük. [.....] Benim de eşimin de eğitimcilerden aldığımız çok yardım var. [Oğlum] konusunda odyologlardan ve işitme engelliler öğretmeninden destek almaya çalışıyoruz. Onların yönlendirmesiyle bazı şeyleri yapıyoruz.” Yiğit Bey en az destekleyen olarak uzak akrabalarına şöyle değinmiştir:

Geçenlerde teyzem anlamadan etmeden bize laf söylemiş. Çocuğu neden götürüp duruyorlar sağa sola. Gerek yok. Oğlan çocuğu geç konuşur. Yarın öbür gün pişman olacaklar. Çocuğa bir sürü şey yaptırıyorlar [demiş]. [.....] Bu desteklemeyen kısmı. Ama anlamıyorlar. Bilmeden etmeden konuşuyorlar. Biz boşuna mı bu kadar üstünde duruyoruz. Destekleyenimizde var, desteklemeyenimiz de var.

3.7.3. Görüş ve öneriler

Görüş ve öneriler sosyal destek ve değişim kategorisinde yer alan üçüncü temadır. Bu tema tüm katılımcı babalar açısından işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rollerine yönelik ortaya atılan görüş ve önerilerin önemlilik durumunu içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı sosyal çevrelerinde yer alan kişilerin kendileri ve işitme kayıplı çocukları hakkında yorumlar yaptıklarını, görüşler bildirdiklerini ve öneriler verdiklerini aktarmışlardır. Olumlu veya olumsuz olarak ortaya atılan bu sorgulamaları önemli ya da önemsiz olarak görebilmektedirler. Önemlilik durumunun

görüşü yapan kişiye ve bağlama göre farklılaştığının altını çizmektedirler. Bu doğrultuda görüş ve öneriler; (a) *Uzman Görüşleri* ve (b) *Sosyal Çevre Görüşleri* olarak ifade edilmiştir.

a. Uzman Görüşleri

Uzman görüşleri alt-teması katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarına ve çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine ilişkin uzmanlar tarafından yapılan olumlu ve olumsuz görüş ve önerileri içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü uzmanların görüşleri ve önerileri sayesinde işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemeyi öğrendiklerini açıklamışlardır. Bunun yanında kendileri açısından uzman görüşlerin olumlu ya da olumsuz olmasının bir farkının olmadığını, bu görüşlerin uzmanlar tarafından kendilerini geliştirebilmeleri için yapıldığını vurgulamışlardır. Dolayısıyla kendilerine göre gerekli ve önemli olduklarını, bu görüşlere tamamıyla uyduklarını dile getirmişlerdir. Umut Bey bu konuya ilişkin algısını şu cümlelere dökmüştür:

Hocaların söyledikleri çok önemli. Yaklaşımları iyi. Bu insanlar emek vermiş eğitim almış buralara gelmişler. Onları niye dinlemeyeyim. Tabi ki dinlerim. [.....] Onlar bana desin çocukla sürekli oynayacaksın ya da bu şekilde oynayacaksın desinler, anlayışla karşılarım. Uzman olduğu için illaki bilgisi benden daha fazla olduğu için tabii ki anlayışla karşılayacağım. Söylediklerini yapmaya gayret göstereceğim.

b. Sosyal Çevre Görüşleri

Sosyal çevre görüşleri alt-teması katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocuklarına ve çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine ilişkin sosyal çevrelerinde yer alan kişiler tarafından yapılan olumlu veya olumsuz görüş ve önerileri içermektedir (tüm babalar). Bu görüş ve öneriler katılımcı babalar tarafından hem *Önemli* (Efe, Saygı, Umut, Çetin, Caner Bey) hem de *Önemsiz* olarak görülmektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Kaya, Aziz ve Yiğit Bey). Barış Bey sosyal çevresindeki kişilerin görüşlerinin kendileri açısından *Önemsiz* olduğunu şöyle aktarmıştır:

Çevremizdeki diğer kişilerin görüşleri bizim için önem taşıyor. Çocuğumla olan yaptıklarına yönelik çevremdeki olumlu olumsuz görüşleri umursamıyorum. Benim için bu görüşler önemli değil. Çünkü çevrenizdeki insanları düşünürseniz rahatlıkla hareket edemezsiniz. Bazıları bu durumu yadırgayabiliyor. Ben o konularla hiç ilgilenmiyorum. [.....] Çocuğumla iletişim kurmam, eğlenmem, oynamam, onunla vakit geçirmem, [bu

yaptıklarımın] doğru olduğunu düşünüyorum. [.....] Onlarla ne kadar güzel ne kadar iyi ne kadar sağlıklı vakit geçirsem benim için o kadar iyi. Ondan dolayı önemli değil.

Efe Bey sosyal çevresindeki kişilerin görüşlerini *Önemsediği* şöyle açıklamıştır:

[Yakın çevremizdeki kişilerin] görüşlerini de önemsiyoruz. Değerlendiriyoruz. Gerekli gördüklerimizi, gerekli görmediklerimizi zaten hanımla biz aramızda konuşup hallediyoruz. Şu komşu şöyle söyledi, annen baban böyle söyledi, kardeşlerim böyle dedi diye bir fikir alışverişine girebiliyoruz. Oradan da ortak bir sonuca varabiliyoruz. O da bizim [çocuğa yönelik davranışlarımızı] yönlendiriyor. Düşüncelerimizden tut da hareketlerimize kadar yönlendiriyor bizi.

3.7.4. Görüş odaklı değişimler

Görüş odaklı değişimler sosyal destek ve değişim kategorisinde yer alan dördüncü temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine yönelik ortaya atılan görüş ve önerilerin kendi davranışlarında yarattığı değişimleri içermektedir (tüm babalar). Bu doğrultuda katılımcı babalar yapılan görüşlerle; (a) *Motivasyon Kazandıklarını* (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey) ve (b) *Onlardan Ders Çıkarttıklarını* (Barış, Şahin, Saygı, Aziz, Umut ve Yiğit Bey) aktarmışlardır. Bazı katılımcı babalar ise yapılan olumlu ya da olumsuz görüşlerin yaşantılarında herhangi bir (c) *Değişiklik Yaratmadığını* (Mahir, Kaya ve Çetin Bey) vurgulamışlardır.

a. *Motivasyon Kazanmak*

Motivasyon kazanmak alt-teması katılımcı babaların çoğunluğunun işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine ilişkin bildirilen olumlu görüşler sonucundaki güdünlenmelerini kapsamaktadır (Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey). Efe, Barış, Gökalp, Şahin, Saygı, Aziz, Umut, Yiğit ve Caner Bey sosyal çevreleri ve uzmanlar tarafından yapılan olumlu yorumların kendilerini mutlu ettiğini vurgulamışlardır. Olumlu görüşlerle güdülendiklerini ve sonraki süreçte çocuklarının dil gelişimlerini desteklemede daha çok çaba gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Gökalp Bey bu yaşantısını şöyle açıklamıştır: “İnsan gururlanıyor. Demek ki doğru bir şey yapıyorum diyor kendi kendine. Mutlu oluyoruz. Biraz daha gaza geliyoruz, ilgilenmeye çalışıyoruz çocuklarla. Başardığımızı fark ediyoruz. Bir şeyler yapabildiğimizi anlıyoruz.”

b. Ders Çıkartmak

Ders çıkartmak alt-teması katılımcı babaların yarısının işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine ilişkin bildirilen olumsuz görüşler karşısında tekrar yapmamak koşuyla aldığı kararları içermektedir (Barış, Şahin, Saygı, Aziz, Umut ve Yiğit Bey). Barış, Şahin, Saygı, Aziz, Umut ve Yiğit Bey sosyal çevreleri ve uzmanlar tarafından yapılan olumsuz yorumların kendilerini üzdüğünü ve düşündürdüğünü aktarmışlardır. Olumsuz görüşlerden etkilendiklerini, ancak bu olaylardan ders çıkarttıklarını ve kendilerine çeki düzen vermeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Saygı Bey yaşadığı olumsuz eleştiriler karşısındaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

Eleştirdiklerinde ilk başta üzülüyoruz ama [uzmanlar] daha ileri gitmemiz için yapıyorlar. [.....] Kendimizi daha fazla kamçılıyoruz bu yüzden. Demek ki diyoruz bir yerde hata yapmışız. Bir daha yapmayalım. Eğitimleri doğru anlamak lazım. Çünkü çocukla beraber olan biziz. Ama yapamıyorsak bir yerde kopukluk vardır onun için kendimize [çeki] düzen vermemiz lazım.

c. Değişiklik Olmaması

Değişiklik olmaması alt-teması işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine ilişkin bildirilen olumlu ya da olumsuz görüşlerin Mahir, Kaya ve Çetin Bey’de bir etki ve değişim yaratmamasını kapsamaktadır (Mahir, Kaya ve Çetin Bey). Mahir, Kaya ve Çetin Bey zaten yapılması gerekeni yaptıklarını açıklamışlardır. Dolayısıyla yapılan eleştirilerin ya da övgülerin kendilerini değiştirmedığını ve hayatlarının olması gereken çizgide ilerlediğini ifade etmişlerdir. Mahir Bey bu konuda şunları anlatmıştır:

İşini yapan bir insan vardır. Siz nasıl işini yapan insanı çıkıp alkışlamazsınız, buna gerek duyulmaz, zaten yapılması gereken bir şey yapıyorsun, neden övgü alasın gibi bir şeydir bu benim için. Eleştiri de olsa övgü de olsa beni çok etkilemiyor. Çünkü ben yapmam gereken şeyi yapıyorum. Doğru yapıyormuşum evet diyebilirim. [.....] Tabii bunlar beni etkilemiyor. Aaa bak ben de böyleymişim değilmişim demiyorum. Şaşırmıyorum. Değiştirmiyor beni.

3.7.5. Kazanımlar

Kazanımlar sosyal destek ve değişim kategorisinde yer alan beşinci temadır. Bu tema katılımcı babaların tümünün işitme kayıplı çocuklarının dil gelişim sürecinde edindikleri deneyim, bilgi ve nitelikleri kapsamaktadır (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar çocukları işitme tanısı aldığından bu yana işitme kayıplı çocuklarına yönelik tüm konularda uzmanlar ve/veya deneyimli diğer işitme kayıplı çocuk aileleri tarafından

bilgilendirildiklerini açıklamışlardır. Bu yaşantılar sayesinde bilgi ve deneyimleri arttığı için (a) *Kendi Rollerinin de Geçmişten Günümüze* (tüm babalar) değiştiğini ifade etmişlerdir. Bu deneyimle (b) *İşitme Kayıplı Çocuklarına Yönelik* ve (c) *Hayata Yönelik* kazanımlar elde ettiklerini (tüm babalar) vurgulamışlardır.

a. Rollerin Geçmişi ve Şu Anı

Rollerin geçmişi ve şu anı alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerinin tanılamadan mevcut zamana kadar değişimini ve gelişimini kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı çocukları tanılandığında işitme kaybına ilişkin bilgi ve deneyimlerinin olmadığını, şu an geldikleri noktada ise ne yaptıkları ve yapacakları hakkında detaylı bilgi ve deneyime sahip olduklarını aktarmışlardır. Barış Bey bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir (Belge 5, st. 89-92):

O zamanki halim ile şu an arasında çok fark var. İlk zamanlar bilgili değildik çok fazla, bizi yönlendirmediler, işitme kaybıyla ne yapacağımızı bilmiyorduk. Dil gelişimini destekleyeceğimizi bilmiyorduk. Şu anda onları biliyoruz. Hepsini öğrendik. [.....] Eskiye oranla daha iyiyiz, bilgiliyiz, ne yapmamız gerektiğini biliyoruz. Daha da kendimizi geliştireceğiz.

b. İşitme Kayıplı Çocuklara Yönelik Kazanımlar

İşitme kayıplı çocuklara yönelik kazanımlar alt-teması işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme, işitme kayıplı çocuklarla zaman geçirme ve işitme kayıplı çocukların dünyasına bakış açısı oluşturma konularında katılımcı babaların tümünde meydana gelen bilgi ve deneyimlenme sürecini kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı edindikleri bilgi ve deneyimlerle (a) *İşitme Kayıplı Çocuklarla Yaşamayı* (tüm babalar), (b) *Nitelikli Zaman Geçirmeyi* (tüm babalar) ve (c) *Onların Dünyasına İlişkin Genel Bir Bakış Açısı Geliştirmeyi* (Barış, Şahin, Mahir, Yiğit ve Caner Bey) öğrendiklerini açıklamışlardır. Şahin Bey kazanımlardan bahsederken (a) *İşitme Kayıplı Bir Çocukla Yaşamayı Öğrendiğini* şöyle açıklamıştır:

Bana kazandırdıkları çok. [Oğlumla] yaşamak farklı. Onlara göre kendini ayarlıyorsun. Cihazları var. Onların [bakımı], gideri var. Onla da bitmiyor. Konuşacaksın, oynayacaksın. Diğer çocuklar gibi saldım çayıra mevlam kayıra yapamıyorsun. Beraber öğreniyoruz. Ona öğretiyoruz. Ben normalde bıçağı, satırı, testereyi öğretiyim diye düşünmezdim. Ama öğretmeye çalışıyorum. [.....] Kesinlikle farklı. Aynı olsa zaten bu kadar emek verilmez.

Gökalp Bey süreç içerisinde oğlu ile (b) *Nitelikli Zaman Geçirmeyi Öğrendiğini* şöyle tarif etmiştir:

Farklı şeyler öğrendim. Onunla nitelikli zaman geçirmeyi öğrendim. Nasıl davranmam gerektiğini, konuşmam gerektiğini öğrendim. Zamanı boşa geçirmemeyi, iletişim halinde olmayı, öğretmeyi öğrendim. [.....] Dümdüz konuşmuyoruz. Oynamıyoruz. Öğrensin söylesin istiyoruz. [.....] Zaman hızlı akıyor. Hala daha öğreniyoruz nasıl daha iyi vakit geçirmek lazım diye.

Yiğit Bey (c) *İşitme Kayıplı Çocukların Dünyasına İlişkin* genel bir bakış açısı kazandığını şöyle dile getirmiştir:

Diğerleriyle konuştuğça gördükçe işitme engellilere yönelik düşüncelerimiz değişiyor. Mesela biz kemik iletim cihazını bilmiyorduk. Geçen onu öğrendik. Tek implant yokmuş. Şaşırdık hatta kemikler üzerinden de yapılmıyormuş duyma işleri. [.....] İşitme engellilerin, ailelerinin çocukların ne hakları var. Vergi indirimidir, aile desteğidir, onları öğrendik. [.....] Böyle çocuklarla karşılaşınca neler yapacağımızı öğrendik. Pat diye implantı sormamak lazım mesela. Aileleri anlamak lazım. Dışlamamak lazım. Bunları öğrendik.

c. Hayata Yönelik Kazanımlar

Hayata yönelik kazanımlar alt-teması katılımcı babaların tamamının işitme kayıplı çocukları aracılığıyla genel hayata yönelik kazandığı erdemleri kapsamaktadır (tüm babalar). Bu erdemler; (a) *Empati Kazanmak* (Efe, Barış, Mahir, Saygı ve Yiğit Bey), (b) *Merhametli Olmak* (Barış, Gökalp, Şahin, Umut ve Yiğit Bey), (c) *Yardıms sever Olmak* (Efe, Barış, Aziz ve Kaya Bey) ve (d) *Umutlu Olmak* (Efe, Çetin ve Caner Bey) olarak dile getirilmiştir. Caner Bey kendi işitme kayıplı çocuğuyla olan yaşantısının bir sonucu olarak (a) *Empati Kazandığını* şöyle açıklamıştır:

Öğrencilerimize daha farklı bakmaya başladık. Belki öğrencilerimizin bir problemi olmasa bile yaptığı olumsuz bir davranışın altında yatan nedenleri öğrenmeye çalıştık. Çünkü hiçbir şeyin sebepsiz olmadığını anladık. Onlar bizim çocuklarımız olsaydı, biz onlar gibi olsaydık ne isterdik yapardık diye düşünmeye başladık. [Oğlumun] bu durumu aslında bize şöyle olumlu yansıdı: Çevreye karşı duyarlılığımızı arttırdı. Olumsuz durumlarda onlar gibi olmayı onlar gibi düşünmeyi kazandırdı.

Barış Bey (b) *Merhametli Olduğunu* şu cümlelere dökmüştür: “Merhamet duygusu çok önemli. [.....] Kötü durumlara çok üzülüyorum. Herkese yardım etmeye çalışıyorum. Daha önce bu kadar değildi. [Oğlumla] başladı.” Efe Bey (c) *Yardıms sever Olduğunu* şöyle anlamıştır:

Eski rehabilitasyon merkezinde bir çocuk vardı cihazını kaybetmiş. Durumları da çok kötüydü, alamıyorlardı cihazlarını. Pahalı da bir paraydı. [.....] Ondan sonra alacakları

cihazın ücretini sorduk. Biz eşimle geldik, iyilik yapamadık, biz dedik eşimle bunun bir kısmını karşılayalım. Hali vakti yerinde olan dostlarımız, arkadaşlarımız, akrabalarımız var. Onları aradık dedik ki böyle böyle. Allah razı olsun onlar da hemen yardım ettiler. Çocuğu cihazlandırdık. [Oğlumun] durumu böyle olmasaydı biz o çocuğa iyilik yapamayacaktık.

Caner Bey hayata yönelik (d) *Umutlu Olduğunu* şu şekilde aktarmıştır:

Onunla birlikte vakit geçirmek çok güzel bir duygu. Onun bir şeyleri öğreniyor olması çok güzel. [Oğlum] bize umutsuz olmamayı öğretti. Umudumuzun bittiği yerde [oğlum] sürekli yeni kelimeler çıkarttı, yeni cümleler kurmaya başladı. Hayata karşı umudumuzu arttırdı. Biz bitti dediğimizde yeniden yeşertti her şeyi.

3.7.6. Beklentiler

Beklentiler sosyal destek ve değişim kategorisinde yer alan altıncı temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecine ilişkin içinde yaşadıkları sosyal bağlamdan isteklerini, olmasını umdukları ve gerçekleşmesini bekledikleri durumları içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü işitme kayıplı çocukları ile oynarken veya ilgilenirken yaşadıkları sosyal bağlamlarda farklı yerlerde bulunabildiklerini, bu bağlamlarda da çeşitli insanlarla bir araya gelebildiklerini açıklamışlardır. Bu doğrultuda katılımcı babaların sosyal bağlamlarını oluşturan (a) *Devletten*, (b) *Toplumdan*, (c) *Uzmanlardan* ve (d) *Yakın Çevrelerinden* beklentileri bulunmaktadır (tüm babalar).

a. *Devletten Beklentiler*

Devletten beklentiler alt-teması katılımcı babaların tümünün işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini daha iyi destekleyebilmek için devlet ve hükümet tarafından isteklerini kapsamaktadır (tüm babalar). Katılımcı babaların tamamı çocuklarının dil gelişimlerini daha nitelikli olarak destekleyebileceklerini ifade etmişler, bu niteliğin artmasında devletin bir şeyler yapabileceğini vurgulamışlardır. Bu doğrultuda babaların devletten beklentileri; (a) *Koklear İmplant Yaş Sınırının Daha Erken Dönemlere Düşürülmesi* (Efe, Gökalp, Mahir ve Umut Bey), (b) *İşitme Teknolojilerinin Parça ve Kullanım Giderlerinin Karşılanması* (tüm babalar), (c) *Dil Eğitim Kurumlarının Sayıca Arttırılması* (Barış, Mahir, Kaya ve Caner Bey) ve (d) *Aile Eğitimi Sürelerinin Arttırılması* (Barış, Şahin, Mahir, Kaya ve Yiğit Bey) olarak ifade edilmiştir. Mahir Bey (a) *Koklear İmplant Yaş Sınırının Daha Erken Dönemlere Düşürülmesi* beklentisini şu cümlelerle dile getirmiştir: “Başka ülkelerde bu ameliyat daha erken yaşta olabiliyor.

Bizde de olsun, bir yaşını beklemeylem. Ne kadar erken duyar, o kadar erken konuşur. Varsa böyle bir imkân yapılmasını isterim. Çocuk bu ameliyatı bir yaşında oluyorsa, onun için daha erken olmasını isterim.”

Gökalp Bey (b) *İşitme Teknolojilerinin Parça ve Kullanım Giderlerinin Karşılanmasına* yönelik beklentisini şöyle ifade etmiştir:

Cihazların parçaları biraz pahalı. Kabloları koptuğunda Euro üzerinden alıyoruz. Çok fakir bir ailenin böyle bir durumu olmayabilir. Devletimizin bu parçaları ailelere ulaştırmasını bekleriz. Çok maliyetli bir şey. İnsanda olmayınca olmaz. Yoksa parası nasıl karşılayacak devamlı borçlanmak zorunda. Sonra piller var. Sürekli bitiyor. Sürekli de pahalılaşıyor. Bu ihtiyaç olan bir şey. Duymayan bir insan için [cihazının] kablosunun yenilenmesi, parçaların değişmesi, pilleri ihtiyaç. Devletin bunları karşılamasını isterim. Yapabilir bunu.

Caner Bey (c) *Dil Eğitim Kurumlarının Sayıca Arttırılması* beklentisine şu cümlelerle değinmiştir:

Şu an [burada] çok fazla rehabilitasyon merkezi yok. Daha fazla eğitim kurumunun olmasını isterim. Devlet bu kurumları fazlaştırmalı. Kurumlara desteğini arttırmalı. Çünkü bu kurumlar çocukların eğitim aldıkları yerler. Daha fazla olursa herkes rahatlıkla ulaşır. Daha çok desteklenirse buraların kalitesi artar. Bunların hepsi çocuklara yarar. Devlet bu konuda bir şeyler yapabilir diye düşünüyorum.

Barış Bey (d) *Aile Eğitimi Sürelerinin Arttırılması* isteğini şu şekilde aktarmıştır:

[Oğlum] haftada iki saat eğitime gidiyor. Eğitim [oğlum] gibi çocuklar için çok önemli. Eğitimlerle destekleniyorlar. Eğitim saatlerini bir tık daha arttırabilir devlet bir yasa çıkartarak. İki saat değil de belki haftada dört saate çıkartabilir. Bu şekilde çocukların daha çok desteklenmesini sağlayabilir.

b. Toplumdan Beklentiler

Toplumdan beklentiler alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleyebilmek için içinde yaşadıkları toplum insanlarından isteklerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü yaşadıkları topluma dahil olduklarında oradaki insanların garipsemelerine ve acımalarına maruz kalabildikleri vurgulamışlardır. Dolayısıyla toplumdan işitme kayıplı çocuk ailelerine yönelik; (a) *Farkındalıklarının Artmasını* (tüm babalar) istemektedir. Saygı Bey işitme kayıplı çocuk ailelerine yönelik toplumun (a) *Farkındalıklarının Artmasını* isteğini şöyle açıklamıştır:

Çıkabildiğimiz kadarıyla -park ora bura- gidiyoruz. Oradaki [insanlar] çok da farkında değiller. Cihazlarını soruyorlar. Açıklıyoruz onunla duyuyor diye. Tamam diyorlar, acıyorlar, garipsiyorlar. Çok bilgili değiller. Bilgilenmelerini isterim. Bizi en çok

zorlanacağımızı düşündüren şey Kreş ve Anaokulu çağındaki diğer çocukların vereceği tepkiler. Onu merak ediyorum. Çünkü [oğlumun] morali bozulursa bu her şeyini etkiler. Onun için toplumun bizi bilmelerini isterim, büyüğü küçüğü herkesin.

c. Uzmanlardan Beklentiler

Uzmanlardan beklentiler alt-teması katılımcı babaların yarısının işitme kayıplı çocuklarının devam ettiği aile eğitimlerindeki uzmanlardan beklentilerini içermektedir (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Çetin ve Yiğit Bey). Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Çetin ve Yiğit Bey işitme kayıplı çocuklarına eğitim veren uzmanlardan beklentilerini (a) *Niteliklerini Arttırmaları* (Barış, Gökalp, Şahin, Mahir, Çetin ve Yiğit Bey) olarak bildirmişlerdir. Şahin bey bu konudaki isteğini şu cümlelere dökmüştür:

Eğitimcilerin maksimum verimle bu çocuklara eğitim vermesini isterim. [.....]
Eğitimcilerin de daha hızlı nasıl [bu çocukları konuştururum diye düşünmeleri lazım]. Tabi bu şeyler zamanla oluyor. Eğitimler daha net nasıl olabilir, kısa sürede nasıl [Çocuklar] konuşturulabilir, çalışmalarını yapmaları lazım. Okulu bitirdikleri gibi kalmasınlar. Kendilerini geliştirsınler isterim. Sürecin hızlanması lazım.

d. Yakın Çevrelerinden Beklentiler

Yakın çevrelerinden beklentiler alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleyebilmek için yakın çevrelerinde bulunan kişilerden isteklerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babalar yakın çevrelerinden gerektiğinde; (a) *Maddi Destek Sağlamalarını* (Efe, Gökalp, Şahin, Mahir, Umut, Yiğit ve Caner Bey), (b) *İşitme Teknolojilerinin Kullanımını Öğrenmelerini* (Barış, Mahir, Çetin ve Yiğit Bey) ve (c) *İşitme Kayıplı Çocuklarının Dil Gelişimlerini Desteklemelerini* (Barış, Şahin, Çetin, Yiğit ve Caner Bey) beklediklerini ifade etmişlerdir. Umut Bey akrabalarından (a) *Maddi Destek Sağlamaları yönündeki* beklentisini şöyle açıklamıştır:

Manevi destekleri şu ana kadar çok oldu. Maddi destekleri de olsa çok iyi olur. İhtiyacım olduğunda bana yardım eden olursa çok iyi olur. [Oğlumun] cihazları pahalı. Bir yeri bozuluyor çok para. Ben fabrikada çalışıyorum. Yetişmiyor bazen. Akrabalarımın böyle durumlarda destek isterdim.

Barış Bey yakın çevresindeki kişilerin (b) *İşitme Teknolojilerinin Kullanımını Öğrenmeleri* isteğini şöyle açıklamıştır:

İmplantın kullanımı konusu var. Onların takmasını istiyoruz, pili bittiği zaman bunu anlamasını ve takmasını istiyoruz. Ya da cihazı çıktığı zaman cihazı hemen takmalarını istiyoruz. [.....] Çünkü bizim verdiğimiz kadarını alabiliyor onlar. Oradan devam

ediyorlar. Beklentimiz yanlarında biz yokken [oğlumun] cihazlarını kontrol edebilmeleri, takmaları, pillerini değiştirmeleri.

Çetin Bey yakın çevresini oluşturan kişilerin (c) *İşitme Kayıplı Çocuklarının Dil Gelişimlerini Desteklemelerine* ilişkin beklentisi şu ifadelerle anlatmıştır:

Yakın çevremden bizimle birlikte [kızım] aynı şekilde iletişim kurmalarını istiyorum. Bizi desteklemelerini isterim. Teyzesi, halası, dayısı, babaannesi. Yakın çevremiz bunlar. Bize eğitimde ne gördünüz? Bize de söyleyin, biz de onu yapalım demeleri lazım. Desteklemeleri lazım. Diyen oluyor, demeyen oluyor. Ama böyle bir şey isterdim biz yorgun geldiğimizde.

3.7.7. Öneriler

Öneriler sosyal destek ve değişim kategorisinde yer alan yedinci temadır. Bu tema tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecine ilişkin olmasını bekledikleri görüş ve düşünceleri içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü işitme kayıplı çocuklarıyla ilgilenme ve dil gelişimini destekleme açısından deneyimlerinin olduğunu bildirmişler, bu deneyimlerinden işitme kayıplı çocuğu olan diğer ailelerin de yararlanmasını istemişlerdir. Bu doğrultuda işitme kayıplı çocuğu olan diğer (a) *Babalara* ve (b) *Ebeveynlere* önerileri bulunmaktadır (tüm babalar).

a. Babalara Öneriler

Babalara öneriler alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecinde kendi deneyimlerinden hareketle diğer işitme kayıplı çocuk babalarına tavsiyelerini içermektedir (tüm babalar). Katılımcı babaların tümü diğer babaların bu önerilere uyarlırsa çocuklarının dil gelişimlerini daha iyi destekleyebileceklerini vurgulamışlardır. Bu doğrultuda diğer işitme kayıplı çocuk babalarına; (a) *Çocuklarıyla İlgilenmelerini* (tüm babalar), (b) *Çocuklarını Sosyal Bağlamlara Dahil Etmelerini* (Gökalp, Şahin, Mahir ve Yiğit Bey) ve (c) *Çocukları İçin Elllerinden Gelen Fedakarlığı Yapmalarını* (Efe, Barış, Şahin, Mahir ve Caner Bey) önermektedirler. Efe Bey (a) *İşitme Kayıplı Çocuklarıyla İlgilenmelerini* önerisini şöyle aktarmıştır:

Gereği kadar çocukları ile ilgilensinler. Gerekirse enerjisinden feragat etsin gerekirse uykusundan feragat etsin, bir şekilde çocuklarının dil gelişimi için onlarla ilgilensinler. Çocuklarının normal bir birey gibi toplumda yerini alabilmesi için bunu yapmalarını isterim. [.....] Bir insanı eğittiğiniz zaman bir aileyi eğitiyorsunuz. Bir aileyi ettiğiniz zaman, tüm insanlığı eğitmiş oluyorsunuz. Bunu yapacak olan yine biziz. Çocuklarıyla ilgilenecekler başka çıkar yol yok.

Şahin Bey diğer babaların (b) *İşitme Kayıplı Çocuklarını Sosyal Bağlamlara Dahil Etmelerini* şu şekilde önermiştir:

Dışarı çıkartabilir babalar çocuklarını. Kahveye götürebilir. Gittiği yerlere götürebilir. Bir nebze de olsa toplum içinde bulunması lazım çocuğun. Birisi hoş geldin der, birisi çay söyler, İsmi ne senin der [konuşurlar çocukla]. Hiç olmazsa çocuk için bir değişiklik olur. Çocuk farklı kelimeler duyar. Onun için [bunları öneriyorum]. Babalar çocuklarını insan içine çıkartsınlar. Çocuk zaten oralardan öğrenir bir şekilde.

Barış Bey diğer babaların (c) *İşitme Kayıplı Çocukları İçin Elllerinden Gelen Fedakarlığı Yapmalarını* şu cümlelerle önermiştir:

Çocuklarına katkı sağlaması amacıyla, çocuklarının gelişimi açısından yapabilirlerse her şeyi yapsınlar. Çocuklarına ellerinden geleni, fazlasını yapsınlar. Çocuklarının gerektiği gibi konuşabilmesi gerektiği gibi duyabilmesi için her türlü desteği [versinler]. Bu ne olursa olsun. Yeri gelir evini arabasını satsınlar, çocuklarının ameliyatını yaptırınsınlar. Yeri gelir çocukla konuşurlar çocukların beyninde farklı bir izlenim uyandırır. Anlamalarını, konuşmalarını sağlasınlar. Bunların hepsi işitme kayıplı çocuğa verilen bir destektir. Yapması gereken her türlü şeyi yapsınlar.

b. Ebeveynlere Öneriler

Ebeveynlere öneriler alt-teması tüm katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecinde kendi deneyimlerinden hareketle diğer işitme kayıplı çocuk ebeveynlerine önerilerini içermektedir (tüm babalar). Tüm katılımcı babalar diğer ebeveynlerin bu önerileri uyguladıkları takdirde çocuklarının dil gelişimleri daha nitelikli destekleyeceklerini düşünmektedirler. Bu doğrultuda katılımcı babalar diğer işitme kayıplı çocuk ebeveynlerine; (a) *Çocuklarını İşiten Bireyler Olarak Görmelerini* (Gökalp, Saygı, Aziz ve Yiğit Bey), (b) *Çocuklarını Aile Eğitimlerine Götürmelerini* (Gökalp, Şahin, Saygı, Umut ve Çetin Bey), (c) *Diğer Ailelerin Deneyimlerinden Faydalanmalarını* (Mahir, Aziz, Çetin ve Caner Bey) ve (d) *Kendilerini Geliştirmelerini* (Efe, Gökalp, Mahir ve Çetin Bey) tavsiye etmişlerdir. Yiğit Bey diğer ailelerin (a) *Çocuklarını İşiten Bireyler Olarak Görmelerini* şöyle önermektedir:

İlk önce utanmayacaklar çocuklarından, bu olayı kabullenecekler, normal gözle bakacaklar, engel olarak bakmayacaklar, aşılamayacak hiçbir engel yoktur, bunları akıllarından çıkarmayacaklar. Bunu yapınca zaten çocuklarına en büyük iyiliği yapıyorlar. [...] Bu çocuklar normal zaten. Normal çocuklar gibi her şeyi öğreniyorlar. Eğitimiymiş cihazıydı, iş bir şekilde oluyor. Ama sen çocuğunu ötekileştirirsen bunlar olmayabilir. Bunu yapmasınlar.

Saygı Bey diğer ailelerin (b) *Çocuklarını Aile Eğitimlerine Götürmelerini* şu cümlelerle tavsiye etmiştir:

İmplant ya da işitme cihazı kullanıyorsa çocuk aileler bununla bitirecek sanıyor. Ama bu yanlış. Bölgelerinde iyi bir eğitim merkezi varsa onu arayıp bulsunlar. Çok şükür Sosyal güvenlik karşılıyor ücretsiz. Ücretsizden yararlanabilmesinin belirli şartları ve belli bir yaşa kadar sınırı var bildiğim kadarıyla. Bunu kaçırdılarsa bir şekilde kendilerini zorlayıp çevrelerinde önerilebilecek iyi bir rehabilitasyon merkezi varsa mutlaka göndersinler. İhmal etmesinler. Çocukların eğitim almaları da gerekiyor. Eğitimsiz tek cihazla olmaz.

Aziz Bey işitme kayıplı çocuk ailelerine (c) *Diğer Ailelerin Deneyimlerinden Faydalanmalarını* şu cümlelerle önermiştir:

Yaşadıkları süreci daha rahat atlatabilmeleri için diğer ailelerin tecrübelerinden faydalansınlar. Arayıp bulsunlar bu aileleri. İnternette olur yaşadıkları yerden olur. Mutlaka onlara danışsınlar. Ne yaptınız nasıl yaptınız gibilerinden. Ben elimden gelen bilgimi, yaşadıklarımı onlara anlatmak isterim. Daha 2-3 gün önce bir baba ile bir görüşmemiz oldu. Bildiklerimi aktardım. Aynı şekilde ben de ilk zamanlar birileri ile kontak haline geçtim. Öğretmen bir arkadaş vardı onunla kontak kurdum. O yaşadığı süreçleri bana anlattı. Ben oradan tecrübe edindim. Yapmam gerekenleri yaptım yapmamam gerekenleri yapmadım. [.....] Bu tür tecrübeleri aktarmak zarar vermez. Karşıdaki almak istediği şeyleri alır. Ben sadece yaşadıklarımı anlatırım, o da alabilecekleri şeyleri alır.

Gökâl Bey ailelerin işitme kayıplı çocukları için (d) *Kendilerini Geliştirmelerini* şu anlatımla önermiştir:

İnsan kendisi olayın içinde olduğu zaman bazen fark edemiyor. Bunu dışarıdan gözlemlemek daha kolay oluyor. Sanki yeterliymiş gibi düşünüyor aileler. Ama yeterli olmadıklarını hissetmeleri lazım. Çocuğuma ben nasıl daha iyi bir eğitim verebilirim ya da onunla daha iyi nasıl ilgilenebilirim diye araştırıp [öğrenmeleri gerekiyor]. Kendilerini geliştirmeleri gerekiyor. Yaparlar yapmazlar bilmiyorum ama benim önerim bu olur. Aileler kendilerini geliştirirse çocuklarda o derece gelişir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç, tartışma ve öneriler bölümünde ilk olarak araştırmanın sonucundan bahsedilmiştir. İkinci olarak katılımcı babalardan elde edilen bulgular alanyazında yer alan bulgularla karşılaştırılarak tartışılmış ve oluşturulan kuram alanyazınla ilişkilendirilerek benzerlikleriyle ve farklılıklarıyla ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgular aynı zamanda bir araç olan araştırmacı tarafından yorumlanmış, böylelikle babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rolleri kuramsal olarak irdelenmiş ve kavramsallaştırılmıştır. Bunun yanında çalışmada araştırmacının gelişim sürecine de odaklanılmıştır. Üçüncü olarak araştırmacının araştırma kapsamındaki niteliği, rolü ve süreç içerisindeki değişimi gömülü teori deseninin özellikleri ve gerekliliklerle karşılaştırılarak irdelenmiştir. Son olarak ise araştırmanın sınırlılıklarına ve hem ileri araştırmalar hem de uygulamalar için önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuç

Araştırma sonucunda babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rolleri keşfedilmiş ve bu rolleri kapsamlı bir kavramsal çerçeve ile açıklayan veriye dayalı bir kuram geliştirilmiştir. Oluşturulan kuram kapsamında babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rollerini açıklayan altı kategoriye ulaşılmıştır. Bu kategoriler *babalığın doğası*, *işitme kaybı deneyimi*, *aile eğitimi süreci*, *dil gelişimi yaşantısı*, *gelecek planlamaları* ve *sosyal destek ve değişim*dir. Bu kategoriler katılımcı babalardaki yaşantı farklılıklarına dayanarak kendi temaları kapsamında aşağıda açıklamış ve bu sayede kuramın özgünlüğü ortaya koyulmuştur.

Babalığın doğası kategorisi oluşturulan kuramı açıklayan ilk kategoridir ve birbiriyle ilişkili sekiz temadan meydana gelmiştir. Bu temalar babalık rolü algısı, çocukluk deneyimi, kendi babalarıyla olan deneyim, kendi dedeleriyle olan deneyim, çocuk sayısı, eşlerin hamilelik sürecindeki deneyim ve çocukların doğumu sürecindeki deneyimdir. Babalık rolü algıları katılımcı babaların çoğunluğu tarafından eşe yardımcı konumda bulunma şeklinde ifade edilirken, bazıları tarafından eşle eşit sorumluluk alma olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında kategori altında yer alan diğer temalar babalık rolü algılarını şekillendiren faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda kuramın

oluşturulduğu katılımcı babaların çoğunlukla geleneksel babalar olduğu, bazılarının modern babalar olduğu söylenebilir.

İşitme kaybı deneyimi kategorisi oluşturulan kuramı açıklayan ikinci kategoridir ve birbiriyle ilişkili sekiz temadan oluşmaktadır. Bu temalar işitme kaybını anlamlandırma, tanılama süreci, cihazlandırma süreci, koklear implant ameliyat süreci, eğitim süreci, süreçte yaşanan duygular ve baş etme stratejileridir. Katılımcı babaların tamamı çocuklarında tanılanan işitme kaybını “cennetin anahtarı” ve normal bir durum olarak tanımlamışlardır. Bunun yanında işitme kaybı ile dini olarak ve “daha kötülerle kıyaslayarak” baş etmişlerdir. Katılımcı babaların bu tanımlamalarının ve baş etme stratejilerinin benimsedikleri dini değerlerin ve kültürel yaşantılarının etkisiyle ortaya çıktığı öne sürülebilir. Dahası katılımcı babalar çocuklarının tanılama, cihazlandırma ve aile eğitimi süreçlerini benzer şekillerde deneyimlemişlerdir. Ek olarak işitme kaybı tanısı kesinleştğinde üzülmüşler ve süreç içerisindeki bilgilenme ve deneyimle zamanla normal yaşantılarına dönmüşlerdir.

Aile eğitimi süreci oluşturulan kuramı açıklayan üçüncü kategoridir ve birbiriyle ilişkili beş temadan oluşmaktadır. Bu temalar eğitime ilişkin bilgilenme, eğitime katılım, eğitime katılınca yapılanlar, eğitime katılmayınca yapılanlar ve eğitimlerin planlanması ve özelliğidir. Katılımcı babaların çoğunluğu eğitime ilişkin çeşitli kurum ya da kişilerden bilgilendirme aldıklarını açıklamışlardır. Aile eğitimlerine çeşitli derecelerde katılan babaların çoğunluğu öğretmenlerden bilgi edinmekte, eğitim sürecini deneyimlemekte, beceri geliştirmekte ve eğitimlerden işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini nasıl destekleyeceğini öğrenmektedirler. Öte yandan aile eğitimlerinin hiçbirine katılmayan babaların bazıları ise eğitim sürecini anneler aracılığıyla öğrenmekte ve çocuklarına ev ödevleri/etkinlikleri yaptırmaktadırlar. Dolayısıyla katılımcı babaların aile eğitimi yaşantıları eğitimlere devam etme durumlarına göre çeşitlilik göstermektedir.

Dil gelişimi yaşantısı oluşturulan kuramı açıklayan dördüncü kategoridir ve birbiriyle ilişkili 11 temadan oluşmaktadır. Bu temalar dil gelişiminin anlamı, işitme kayıplı çocuklara özgü yapılanlar, kullanılan teknikler, yapılmayan durumlar, ev etkinlikleri, ev dışı etkinlikler, keyif alınan etkinlikler, zorluklar, duygular, babalık rollerinin özgünlüğü ve dil gelişimi yaşantısını etkileyen faktörlerdir. Katılımcı babaların tamamı dil gelişimine konuşmak/kendini ifade edebilmek anlamını yüklemişlerdir ve bu anlamlandırma babalık rollerinin amacını oluşturmuştur. Katılımcı babalar bu amaçları doğrultusunda çocuklarının yaşantılarında işiten akranlarına benzer seviyede dil

gelişimlerini sağlayabilmeleri ve konuşma becerilerine sahip olabilmeleri için çaba gösterdiklerini açıklamışlardır. Bu kapsamda katılımcı babaların tamamı çocuklarıyla daha çok konuştuklarını ifade ederken, yarısı çocuklarıyla daha çok ilgilendiklerini bildirmişler, bazıları ise çocuklarıyla işiten çocuklara yapılanlardan farklı bir şey yapmadıklarını açıklamışlardır. Bunun yanında işitme kayıplı çocuk babalarının çocuklarıyla dil gelişimlerini desteklemek amacıyla ev içi ve ev dışı etkinlikler yaptıkları da görülmektedir. Diğer taraftan katılımcı babalar çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde kendilerinden kaynaklı, çocuklarından kaynaklı ve işitme teknolojilerinden kaynaklı zorluklar yaşadıklarını da bildirerek, bu zorluklarla baş etmeye çalıştıklarını vurgulamışlardır. Dahası işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde çeşitli olumlu ve olumsuz duygular da yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Katılımcı babalar çocuklarının dil gelişimindeki kendi rollerinin özgünlüklerini eşleriyle kıyaslayarak açıklamışlardır. Bunlar rollerin benzerlikleri ve farklılıkları olarak ifade edilmiştir. Katılımcı babaların tamamı rollerinin benzerliklerini çocukları konusunda annelerle hemfikir olmak, çocukların ödevlerini anneler gibi yaptırmak ve çocuklarıyla olan etkileşimlerine anneler gibi dikkat etmek olarak açıklamışlardır. Diğer yandan babaların çoğunluğu rollerinin farklılıklarını annelerden daha az duygusal olmak ve disiplinli olmak şeklinde ifade etmişlerdir. Ek olarak katılımcı babalar dil gelişimi yaşantılarını etkileyen faktörleri olumlu faktörler, olumsuz faktörler ve pandemi süreci olarak bildirmişlerdir. Katılımcı babaların çoğunluğu olumlu faktörleri çocuk/evlat sevgisi ve çocukların sürekli ilgi beklemeleri olarak açıklamışlardır. Bunun yanında katılımcı babaların çoğunluğu olumsuz faktörleri ani işin çıkması, diğer çocuklarla ilgilenmek ve zaman azlığı olarak ifade etmişlerdir. Öte yandan katılımcı babaların yarısı pandemi sürecini olumlu olarak bildirirken diğer yarısı olumsuz olarak dile getirmişlerdir. Bu kapsamda katılımcı babaların dil gelişimi yaşantılarını etkileyen faktörler arttırıcı ya da azaltıcı etkiye sahip olmaktadır.

Gelecek planlamaları oluşturulan kuramı açıklayan beşinci kategoridir ve birbiriyle ilişkili dört temadan oluşmaktadır. Bu temalar gelecek beklentisi, dil gelişimine ilişkin yapılacaklar, işitme teknolojilerine ilişkin yapılacaklar ve babaların kendilerine ilişkin yapılacaklardır. Katılımcı babaların tamamı çocuklarının gelecekte bağımsız bir birey olmalarını istemektedir. Bu gelecek beklentisi bir temel konumunda bulunmakta ve katılımcı babaların çocuklarına ilişkin yapacaklarını, isteklerini ve planlamalarını şekillendirmektedir. Katılımcı babaların tamamı çocuklarının gelecekte de aile

eğitimlerine devam etmelerini isterken, yarısı bunun yanında fazladan aile eğitimi almalarını istemektedir. İşitme teknolojilerine ilişkin yapılacaklar konusunda babaların tamamı gelişmiş bir teknoloji edinmeyi istemektedirler. İşitme teknolojileri çocuklarının sesler dünyasıyla bağlantısını sağlayan bir araç olduğu için katılımcı babalar açısından olmazsa olmazlar arasında görülmektedir. Kendilerine ilişkin yapılacaklar konusunda katılımcı babaların bazıları maddi ve manevi anlamda geleceğe hazırlandığını açıklarken, bazıları ise kendi sözcük dağarcıklarını çocuklarına daha nitelikli destek olabilmek için geliştirmek istediklerini bildirmişlerdir.

Sosyal destek ve değişim oluşturulan kuramı açıklayan altıncı kategoridir ve birbiriyle ilişkili yedi temadan oluşmaktadır. Bu temalar sosyal çevre, destekler, görüş ve öneriler, görüş odaklı değişimler, kazanımlar, beklentiler ve önerilerdir. Katılımcı babaların tamamının sosyal çevreleri yakın çevre, uzak çevre ve uzmanlardan oluşmaktadır. Katılımcı babaların sosyal çevresini oluşturan bu kişiler yaşanan yer, aile özellikleri gibi durumlar açısından farklılaşmaktadırlar ve katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarıyla olan yaşantılarını hem dolaylı ya da doğrudan hem de olumlu ya da olumsuz şekilde etkilemektedirler. Katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemeye yönelik uzmanlardan doğrudan destek aldıklarını dile getirmişlerdir. Bunun yanında çoğunluğu ise yakın ve uzak çevrelerinden hem işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerine yönelik doğrudan ve dolaylı destek aldıklarını hem de kendilerine yönelik olarak psikolojik destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcı babalar destek aldıkları kişileri en fazla olandan en az olana doğru eşler, uzmanlar, yakın çevre ve uzak çevre olarak açıklamışlardır. Dahası katılımcı babalar sosyal çevrelerinin kendilerine yönelik yaptıkları görüş ve önerileri önemlilik durumuna göre ayırmışlardır. Katılımcı babaların tamamı uzman görüşlerini önemli olarak görmüşlerdir. Ek olarak katılımcı babaların bazıları sosyal çevre görüşlerini önemli olarak görürken bazıları ise bu görüşleri önemsiz olarak nitelendirmişlerdir. Bu farklılık durumunun görüşü yapan kişiye ve bağlama göre değiştiği ileri sürülebilir.

Katılımcı babalar işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde kazanımlar elde etmişlerdir. Katılımcı babaların tamamı geçmişten günümüze kendi rollerinin olumlu yönde değiştiğini ve geliştiğini açıklamışlardır. Bunun yanında katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarına yönelik ve hayata yönelik kazanımlar elde ettiklerini dile getirmişlerdir. İşitme kayıplı çocuklara ilişkin kazanımlar işitme kayıplı çocuklarla yaşamak, nitelikli zaman geçirmek ve onların dünyasına ilişkin

genel bir bakış açısı geliştirmek olarak bildirilirken hayata yönelik kazanımlar empati kazanmak, merhametli olmak, yardımsever olmak ve umutlu olmak olarak ifade edilmiştir.

Katılımcı babaların devletten, uzmanlardan ve yakın çevrelerinden çeşitli beklentileri bulunmaktadır. Katılımcı babaların çoğunluğu devletten implant yaş sınırının daha erken dönemlere düşürülmesini, işitme teknolojilerinin parça ve kullanım giderlerinin karşılanmasını, dil eğitim kurumlarının sayıca arttırılmasını ve aile eğitimi sürelerinin arttırılmasını beklemişlerdir. Bunun yanında tamamı toplumdan işitme kayıplı çocuk ailelerine yönelik farkındalıklarını arttırmalarını beklemişlerdir. Ayrıca katılımcı babaların yarısı uzmanlardan niteliklerini arttırmalarını istemişlerdir. Ek olarak katılımcı babaların çoğunluğu yakın çevrelerinden maddi destek sağlamalarını, işitme teknolojilerinin kullanımını öğrenmelerini ve işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemelerini istemişlerdir.

Katılımcı babalar diğer işitme kayıplı çocuk babalarına ve ailelerine önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler işitme kayıplı çocuk babalarına yönelik olarak çocuklarıyla ilgilenmeleri, çocuklarını sosyal bağlamlara dâhil etmeleri ve çocukları için ellerinden gelen fedakârlığı yapmalarıdır. Bunun yanında diğer işitme kayıplı çocuk ailelerine yönelik olarak çocuklarını işiten bireyler olarak görmeleri, çocuklarını aile eğitimlerine götürmeleri, diğer ailelerin deneyimlerinden yararlanmaları ve kendilerini geliştirmeleridir.

Bu çalışmada babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri yukarıda anlatılan özgünlüklerle ortaya çıkmıştır. Özetle her bir katılımcı baba kendi babalık algısının şekillendirdiği haliyle işitme kayıplı çocuklarının yaşamlarında yer almakta ve dil gelişimlerini desteklemektedir. Çalışmaya katılan işitme kayıplı çocuk babalarının benzer sosyo-ekonomik düzeyde yer alan ve kültürel özellikler gösteren ülkemizdeki diğer babalardan farklı olmadıkları, aile yaşantılarının ve çocuklarının gelişimlerindeki rollerinin tanılanan işitme kaybı çerçevesinde farklılaştığı ileri sürülebilir. Oluşturulan kuramda ortaya çıkan dil gelişimlerindeki rollerinin ve farklılaşan aile yaşantılarının bu gerekçeyle hem tipik gelişen çocuk babalarının hem de diğer engel gruplarından çocuk babalarının rolleriyle benzerlikler ve farklılıklar barındırdığı söylenebilir.

Sonuç olarak babalar işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerinde oldukça önemli roller oynamaktadırlar ancak bu alandaki çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bu çalışma

kapsamında oluşturulan kuramın babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine yönelik kavramsal farkındalık oluşturmalarının alanyazının bilgi temeline ve bu alandaki uygulamalara önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

4.2. Tartışma

Tartışma bölümünde bu çalışma kapsamında ulaşılan ve sonuç kısmında özetlenen babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri, bu rolleri açıklayan birbiriyle ilişkili altı kategori çerçevesinde ele alınmış ve alanyazındaki benzerlikleri ve farklılıklarıyla tartışılmıştır. Bu kategoriler *babalığın doğası, işitme kaybı deneyimi, aile eğitimi süreci, dil gelişimi yaşantısı, gelecek planlamaları ve sosyal destek ve değişimdir*.

4.2.1. Babalığın doğası

Babalığın doğası kategorisi kuramı oluşturan ilk kategoridir. Bu kategori altında sekiz tema yer almıştır. Bunlar *babalık rolü algısı, çocukluk deneyimi, kendi babalarıyla olan deneyim, kendi dedeleriyle olan deneyim, çocuk sayısı, eşlerin hamilelik sürecindeki deneyim ve çocukların doğumu sürecindeki deneyimdir*.

Babalık rolü algıları katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde dile getirilmiştir. Katılımcı babaların çoğunluğu kendilerini eşlerine yardımcı konumda görmekteyken bazıları ise kendilerini eşleriyle eşit sorumluluk alan ebeveynler olarak nitelendirmişlerdir. Bunun yanında eşlerine yardımcı konumda bulunan katılımcı babalar, ev işleri yapma ve çocuk bakımıyla ilgilenme konularını eşlerinin görevi olarak düşünmekte ve yalnızca ihtiyaç olduğunda onlara yardım etmektedirler. Öte yandan eşleriyle eşit sorumluluk alan katılımcı babalar ev işlerini ve çocuklarla ilgilenmeyi ortak bir şekilde paylaşarak yapmaktadırlar. Bu anlamda bu çalışmadaki katılımcı babaların çoğunluğunun geleneksel babalık algısına, bazılarının modern babalık algısına sahip oldukları öne sürülebilir. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ülkemizde gerçekleştirdiği çalışmasıyla doğrudan örtüşmekte ve aynı zamanda alanyazındaki diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Akçınar, 2017; Metindoğan, 2015). Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nın (AÇEV) 2017 yılında Türkiye'deki her sosyoekonomik düzeyde yer alan babayla gerçekleştirdikleri kapsamlı çalışmada babalık türleri geleneksel babalık, yeni geleneksel babalık, hevesli babalık, gayretli babalık, çizgi dışı babalık (modern babalık olarak da adlandırılmıştır) olarak beş kategoriye ayrılmıştır. AÇEV'in çalışması ayrıca ülkemizde tüm babalık türlerinin var olduğu vurgulanmakla birlikte, en yaygın

olarak geleneksel babaların görüldüğü, çizgi dışı babaların ise en az görüldüğü aktarılmıştır (Akçınar, 2017). Öte yandan Appenzeller'in (2015) Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gerçekleştirdiği çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. Appenzeller çalışmasındaki tüm işitme kayıplı çocuk babalarının modern babalar olduğu, bu babaların evin geçimini sağlama rollerini devam ettirirken bununla birlikte ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgili tüm sorumlulukları da anneler gibi yaptıklarını bildirmiştir. Bu durumun kültürel farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ülkemizde babalar yaygın olarak geleneksel babalık rollerini sürdürürken, ABD'de daha modern roller üstlendikleri ileri sürülebilir. Bunun yanında babalık rolü algıları Allport ve meslektaşları (2018) tarafından ileri sürülen babalık rollerinin davranışsal modelindeki babaların tutumu boyutuyla da uyumluluk göstermektedir. Modelde aile içindeki babalık rolleri üç temel boyutta kavramlaştırılmıştır: Babaların tutumu, rollerle ilgili algılanan normlar ve babaların kişisel eylemlilik duygusudur. Babaların tutumunun ise bir davranışı gerçekleştirmeye ilişkin belirli algıların ve inançların düşünce tarafını oluşturduğu vurgulanmıştır.

Babalık rolü algıları ayrıca katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarıyla ilgilenme durumlarını da şekillendirmektedir. Kendilerini eşine yardımcı konumda tanımlayan katılımcı babalar işitme kayıplı çocuklarının bakımı, aile eğitimi ve dil gelişimi ile ilgili süreçlerde çoğunlukla yer almamakta ve bulundukları durumlarda ise eşlerinden geride durmaktadırlar. Öte yandan eşleri ile eşit sorumluluk alan katılımcı babalar ise işitme kayıplı çocuklarıyla ilgili tüm sorumlulukları paylaşmaktadırlar. Bu bulgu da Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ülkemizde gerçekleştirdiği çalışmanın bulgularıyla benzerlik gösterirken Appenzeller'in (2015) ABD'de yürüttüğü çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. Appenzeller çalışmasındaki babaların tamamının tüm aile eğitimi seanslarına katıldıklarını, çocuklarının eğitimleriyle ilgili etkinlikleri/ödevleri yaptırdıklarını, işitme kayıplı çocukları söz konusu olduğunda tüm sorumluluklarda var olduklarını ortaya koymuştur. Bu kapsamda çocuklarında tanılanan işitme kaybından bağımsız olarak bu çalışmadaki babalarının ülkemizdeki benzer sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyde yer alan diğer babalardan farklı olmadıkları, benzer babalık rolü algılarına sahip oldukları ve daha da önemlisi işitme kayıplı çocuklarıyla bu babalık algıları paralelinde ilgilendikleri ileri sürülebilir.

Çocukluk deneyimi tüm katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Katılımcı babaların çoğunluğunun çocukluğun geçtiği bağlam şehir olurken,

bazılarının ise köydür. Bunun yanında çocuklukların geçtiği bağlamların sahip oldukları kendine özgü özelliklerle eğitim süreçlerini ve çalışma yaşantılarını da etkilediği söylenebilir. Katılımcı babaların çoğunluğunun eğitim süreci yerleşik eğitimle gerçekleşmişken bazılarının taşınmalı eğitimle ya da yatalı eğitimle sürdürülmüştür. Öte yandan katılımcı babaların çoğunluğu çocukluk deneyimlerinde kendi işlerinde veya bir başkasının yanında da çalışmışlardır. Alanyazın incelendiğinde ülkemizde şehir merkezlerinde çoğunlukla yerleşik eğitimin olduğu, köylerde ise ilkokul ya da ortaokulun olmadığı durumlarda çocukların taşınmalı eğitimle ilçe merkezlerine gidip geldikleri ya da yatılı okullarda öğrenim gördükleri bilinmektedir (Kefeli, 2005). Bu anlamda katılımcı babaların tamamının yaşadığı çocukluk deneyimlerinin ülkemizin kültürü ve yaşantısı dikkate alındığında ortaya çıkması beklenen bir sonuçtur ve ilgili alanyazınla benzerlik göstermektedir. Bunun yanında katılımcı babaların çocukluk deneyimleri değerlendirildiğinde bu deneyimlerin diğer bir ifadeyle yaşadıkları yerin, eğitim süreçlerinin ve çalışma durumlarının babalık rolü algısını var olan kendine özgü farklılıklarıyla şekillendirdiği savunulabilir.

Kendi babalarıyla olan deneyimleri katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde yaşanmıştır. Katılımcı babaların çoğunluğu kendi babalarının karakterini samimi olarak tanımlarken bazıları ise resmi olarak ifade etmiştir. Bu bulgu Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya'nın (2018) ülkemizde gerçekleştirdikleri çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya'nın (2018) çalışmalarına katılan babaların büyük çoğunluğu kendi babalarını baskın, otoriter, saygı duyulması gereken, korkulan, mesafeli olunan, ceza veren, disiplin sağlayan diğer bir ifade ile resmi kişiler olarak gördüklerini ifade ederken çok az katılımcı babalarının kendileriyle yakınlık kurduğunu, açık iletişimde olduklarını, sevgi gösterdiklerini ve samimi davrandıklarını açıklamışlardır. Bu anlamda farklılıktan hareketle daha net sonuçlar elde edebilmek için bu alanda yapılacak daha çok çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanında katılımcı babalar kendi babalarıyla yaptıkları etkinlikleri çeşitli şekillerde dile getirmişlerdir. Bu etkinlikler, oyun oynamak, çalışmak, sohbet etmek, gezmek ve birlikte zaman geçirmemek olarak örneklendirilmiştir. Bu bulgu Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya'nın (2018) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan bu bulgu Özyeşer-Cinel ve Tezel-Şahin'in (2021a) çalışmasıyla hem benzerlik hem de farklılık göstermektedir. Özyeşer-Cinel ve Tezel-Şahin babaların kendi babalarıyla gezme ve alışveriş yapma etkinliklerini yaptıklarını,

evde kendileriyle etkinlik yapma veya sohbet etme gibi bir etkileşimlerinin ve amaçlarının olmadığını ortaya koymuşlardır. Bu anlamda ülkemizde özellikler açısından farklı ailelerin, babaların ve yaşantıların var olduğu göz önüne alındığında bu çeşitlilik beklenen bir durumdur. Bu farklılıkların dönemin koşullarının, yaşanan yörenin, dönem babalarının sahip oldukları özelliklerinin ve sosyal bağlamın etkisiyle ortaya çıkabileceği söylenebilir (Bolak-Boratav, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya, 2018).

Diğer taraftan katılımcı babaların tamamı kendi babalarından örnek alınan davranışları olumlu kişilik özellikleri olarak ifade edilmiştir. Olumlu kişilik özellikleri katılımcı babalar tarafından açık sözlü olmak, dürüst bir insan olmak, yardımsever olmak vb. şeklinde ifade edilmiştir. Bu bulgu alanyazınla uyumluluk göstermektedir. İlgili alanyazında Lamb (2010) babaların babalık rolü algılarının direk olarak kendi babalarını gözlemleri yoluyla edinilebildiğini vurgulamaktadır. Ek olarak babaların çocuklarına davranışlarıyla ve nasihatleriyle rol model oldukları bilinmekte, çocuklar kendi babalarını gözlemleyerek, baba olduklarında ailelerine nasıl davranmaları gerektiğini öğrenebilmektedirler (Cabrera vd., 2000; Pleck, 2007). Ayrıca bu bulgu Tanrısever'in (2022) ve Yalçınöz'ün (2011) ülkemizde gerçekleştirdikleri çalışmalarıyla da benzerlik göstermektedir. Dahası Appenzeller (2015) bu durumu benzer şekilde işitme kayıplı çocuk babaları örnekleminde de ifade etmiştir. Öte yandan bu çalışmada olumlu kişilik özelliklerinin örnek alınan davranışlar olarak katılımcı babaların tümü tarafından ifade edilmesi babaların ahlak öğretmenliği rolünün günümüzde de halen devam ettiği şeklinde yorumlanabilir (Güngörmüş-Özkardeş, 2018; Williams, 2008). Babalar günümüzde de çocuklarına ahlaklı bir birey olmayı öğretmeye devam etmekte ve topluma iyi bireyler yetiştirmek için çaba göstermektedir. Bunlarla birlikte katılımcı babaların tamamı kendi babalarından farklı yaptıkları davranışı çocuklarıyla daha çok ilgilenmek şeklinde açıklanmıştır. Katılımcı babalar kendi babalarının onlarla ilgilenmesini istemişler ancak bu beklentilerinin yerine gelmediğini açıklamışlardır. Bu durumu eksik olarak gören katılımcı babalar bu eksikliği çocuklarıyla daha çok ilgilenerek telafi etmeye çalışmışlardır. Bu bulgu alanyazındaki diğer çalışmalarla doğrudan örtüşmektedir (Kuzucu 2011; Özyeşer-Cinel ve Tezel-Şahin 2021a; Tanrısever, 2022). Bunun yanında ilgili alanyazında babaların babalıkla ilgili tutum ve davranışlarını kendi babalarının eksiklerini tamamlayarak geliştirebildikleri ve yerine getirebildikleri de vurgulanmaktadır (Lamb, 2010). Son olarak Appenzeller (2015) benzer durumu işitme kayıplı çocuk babalarının yaşantılarında da saptamıştır. Bu kapsamda katılımcı babaların

kendi babalarıyla olan deneyimlerinin kendi kişiliklerinin şekillenmesinde ve babalık rolü algılarının şekillenmesinde rol oynayan etki eden faktörlerden biri olarak düşünülmektedir.

Kendi dedeleriyle olan deneyimleri katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Katılımcı babaların yarısı kendi dedelerinin karakterini samimi olarak tanımlarken bazıları ise resmi olarak tanımlamıştır. Bu karakter farklılıkları beklenen bir durumdur ve mevcut alanyazınla desteklenmektedir. Alanyazın incelendiğinde büyük ebeveynlik tarzının, kişiden kişiye, ebeveynlik süreci içerisinde ya da torunların gelişimleri boyunca farklılaşabildiğini göstermektedir (Baydar ve Brooks-Gunn, 1998). Bunun yanında yaşantılarının etkisiyle büyük ebeveynlerin tutumlarının ve davranış tarzlarının da değişebildiği bilinmektedir (Herlofson ve Hagestad, 2012). Ayrıca büyükbabaların torunlarıyla olan ilişkilerinin çocuklarıyla olan ilişkilerinden farklı olduğu ve torunlarına daha samimi, sıcak ve ilgili davrandıkları da vurgulanmaktadır (Özyeşer-Cinel ve Tezel-Şahin, 2021a). Bunun yanında katılımcı babaların tamamı kendi dedeleriyle yaptıkları etkinlikleri çeşitli şekillerde dile getirmişlerdir. Bu etkinlikler oyun oynamak, çalışmak, sohbet etmek, gezmek ve okuma yapmak şeklinde örneklendirilmiştir. Bu bulgu alanyazındaki diğer çalışmalarla uyumludur (Demiriz ve Arpacı, 2016; Denham ve Smith, 1989; Uğur, 2019). Dahası katılımcı babaların tamamı kendi babalarından olduğu gibi kendi dedelerinden de örnek alınan davranışları olumlu kişilik özellikleri olarak ifade edilmiştir. Bu bulgu alanyazınla doğrudan örtüşmektedir. Mevcut çalışmalar büyükbabaların değerlerin, kültürel mirasın ve aile geleneklerinin gelecek nesillere aktarılmasında kendilerini sorumlu hissettiklerini ve bu konularda hassas olduklarını göstermektedir (Bates, 2009; Schmid, 2018; Uğur, 2019). Bu doğrultuda katılımcı babaların kendi dedeleriyle tüm deneyimleri düşünüldüğünde bu deneyimlerinin de kendi kişiliklerinin şekillenmesinde ve babalık rolü algılarının oluşmasında önemli kaynakları oluşturdukları savunulabilir.

Çocuk sayısı bakımından katılımcı babalar çeşitli gruplara ayrılmıştır. Katılımcı babaların çoğunluğu iki ya da daha az çocuğa sahipken bazılarının üç veya dört çocuğa bulunmaktadır. Çocuk sayıları katılımcı babaların aile yaşantılarını şekillendirmektedir. Çocuk sayısı arttıkça buna paralel olarak iş yükü de artmakta ve babaların çocuklarıyla yaptıkları etkinlikler hem nicelik hem de nitelik olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla tek çocuğa sahip babalar üç ve daha çok çocuğa sahip babalara göre işitme kayıplı çocuklarıyla daha fazla ve daha nitelikli ilgilenebilmektedir. Bu bulgu mevcut alanyazınla

örtüşmektedir (Coşkun ve Akkaş, 2009; Tezel-Şahin, Akıncı-Coşgun ve Aydın-Kılıç, 2017). Bu doğrultuda düşünüldüğünde çocuk sayısının katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarıyla olan ilgilenme durumlarını ve babalık rolü algılarını etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir.

Eşlerin hamilelik sürecindeki deneyim katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde dile getirilmiştir. Katılımcı babaların bazıları bu süreçte baba olmaya dair hisler yaşadıklarını, kendilerini bir baba olarak hissetmeye çalıştıklarını ve nasıl bir baba olacaklarını düşündüklerini dile getirmişlerdir. Bu hisler alanyazınla paralellik göstermektedir (Dheensa, Williams ve Metcalfe, 2013; Güngörmüş-Özkardeş, 2018; Yavuzer, 2023). Bunun yanında Arsan ve Uzuner (2022) çalışmalarında bu durumu işitme kayıplı çocuk babası özelinde de benzer şekilde vurgulamışlardır. Diğer taraftan katılımcı babaların bazıları bu süreçte eşlerine yönelik ilgilerinin arttığını hissetmişlerdir. Bu ilgi artışı alanyazınla tutarlıdır. İlgili çalışmalar kadınların hamilelik döneminde belirli biyolojik ve psikolojik değişiklikler yaşadıklarını bildirmişlerdir (Raphael-Leff, 2010). Bunun yanında Özcan, Arar ve Çakır (2018) araştırmalarında eşlerinin hamilelik süreçlerinde baba adayı erkeklerin kadınlarda meydana gelen fiziksel ve psikolojik değişiklikleri fark ettiklerini, bu değişikliklerden rahatsızlık duymadıklarını ve empati kurarak destek olmaya çalıştıklarını vurgulamışlardır.

Katılımcı babaların çoğunluğu bu süreçte evlilik yaşantılarının farklılaştığından bahsetmişlerdir. Eşlerinin hamilelik dönemlerinde çoğunlukla fizyolojik nedenlerle eski yaşantılarına devam edemediklerini; ev işi yapma ve varsa çocuklarla ilgilenme konularına hamilelik öncesi dönemde olduğu gibi yetişemediklerini, bu sorumlulukların kendilerine ya da ailedeki diğer yetişkinlere geçtiğini açıklamışlardır. Bu bulgu mevcut alanyazınla desteklenmektedir (Raphael-Leff, 2010). Bunun yanında Arsan ve Uzuner (2022) bu bulguyu benzer şekilde işitme kayıplı çocuk babası özelinde de ortaya koymuşlardır. Öte yandan katılımcı babaların bazıları bu süreçte evlilik yaşantılarının farklılaşmadığından da söz etmişlerdir. Eşlerinin hamilelik dönemlerinde eski yaşantılarına devam ettiklerini açıklamışlardır. Bu benzer olma durumu alanyazınla uyumludur (Raphael-Leff, 2010). Bu bulguyu destekler nitelikte Appenzeller (2015) çalışmasında işitme kayıplı çocuk babalarının eşlerinin hamileliğinde bir zorluk yaşamadıklarını, aile yaşantılarının farklılaşmadan devam ettiğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda katılımcı babaların eşlerinin hamilelik sürecindeki tüm deneyimleri düşünüldüğünde yaşantılarının farklılaştığı söylenebilir. Bu farklılıklar baba olmanın ilk

aşaması olarak savunulabilir ve babalık rolü algısını etkileyen faktörlerden birisi olarak görülmektedir.

Çocukların doğumu sürecindeki deneyim, katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Katılımcı babaların çoğunluğu baba olunca heyecanlandıklarını ve mutlu olduklarını dile getirmişlerdir. Bu duygular alanyazındaki mevcut çalışmalarla doğrudan örtüşmektedir (Özyeşer-Cinel ve Tezel-Şahin, 2021b; Parke ve Buriel, 2006; Ünal ve Kök, 2015). Çalışmalarda babaların çocuklarına karşı ilgi duydukları, çocukları doğduğunda mutlu oldukları ve heyecanlandıkları ortak şekilde ifade edilmiştir. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışmasında benzer şekilde işitme kayıplı çocuk babaları tarafından da dile getirilmiştir. Diğer taraftan katılımcı babaların bazıları ise doğumdan sonra babalığın ne olduğunu hissedemediklerinden bahsetmişlerdir. Katılımcı babalar doğumdan hemen sonra çocuklarında fiziksel ek hastalıkların ortaya çıktığını ve bu yüzden tedavi altına alındığını açıklamışlar, bu bekleyişi bunaltıcı ve anlamsızlık olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcı babaların bu yaşadıkları da alanyazında benzer şekilde bulunmaktadır (Eriksson vd., 2007; Hildingsson vd., 2014; Redshaw ve Henderson 2013). Diğer taraftan hissedilen olumsuz duygular Appenzeller'in (2015) işitme kayıplı çocuk babalarıyla gerçekleştirdiği çalışmasıyla da örtüşmektedir. Bu doğrultuda babaların doğumdan sonra çocuklarının sağlıkları ve/veya yaşamları için kaygı yaşadıkları, dolayısıyla babalığı hissedemedikleri söylenebilir. Öte yandan katılımcı babaların çocuklarının doğumu sürecindeki tüm deneyimleri değerlendirildiğinde bu süreçte babalığı gerçek anlamda yaşadıkları ifade edilebilir ve bu durum baba olmanın ikinci aşaması olarak savunulabilir. Dahası bu yaşantı babalık rolü algısını etkileyen faktörlerden birisi olarak görülmektedir.

Genel olarak babalığın doğası kategorisi katılımcı babaların babalık rolü algılarını, bu algılarını oluşturan faktörleri ve çocuklarının yaşantılarına dâhil olmasıyla farklılaşan deneyimlerini içermektedir. Dolayısıyla bu kategorinin babaların işitme kayıplı çocuklarının yaşantılarındaki varlığını tanımlayabilmek ve dil gelişimlerindeki rollerini anlamlandırabilmek için bir temel konumunda olduğu düşünülmektedir.

4.2.2. İşitme kaybı deneyimi

İşitme kaybı deneyimi oluşturulan kuramı açıklayan ikinci kategoridir. Bu kategori altında sekiz tema bulunmaktadır. Bunlar *işitme kaybını anlamlandırma, tanılama süreci,*

cihazlandırma süreci, koklear implant ameliyat süreci, eğitim süreci, süreçte yaşanan duygular ve baş etme stratejileridir.

İşitme kaybını anlamlandırma katılımcı babalar tarafından benzer şekillerde aktarılmıştır. Katılımcı babaların tümü işitme kaybını “cennetin anahtarı” olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcı babalar bu tanımlamayı sahip oldukları dini değerlerinin ve kültürel yaşantılarının etkisiyle dile getirmişlerdir ve bu tanımlama alanyazınla doğrudan örtüşmektedir. Bu alandaki çalışmalar anne ve babaların dini inanışlarının çocuklarındaki yetersizlikleri tanımlayabilmelerinde, çocuklarını kabullenmelerinde ve çocuklarının iyi halleri için gayret gösterebilmelerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır (Al-Aoufi vd., 2012; Cesur, 2022; Treloar ve Bahçekapılı, 2012). Dahası Acar, Turan ve Uzuner’in (2020) çalışmalarında işitme kayıplı çocuk babalarının işitme kaybını Allah’ın takdiri/kader olarak tanımladıkları da benzer şekilde görülmektedir. Bunun yanında katılımcı babaların tamamı işitme kaybını normal bir durum olarak da tanımlamışlardır. Bu anlamlandırmayı katılımcı babaların çocuklarındaki dil becerilerinde görülen gelişimler ve ilerlemeler odağında yaptıkları düşünülmektedir ve bu tanımlama da alanyazınla paralellik göstermektedir. İlgili alandaki iki ayrı çalışmada babaların işitme kayıplı çocuklarını normal bireyler olarak gördükleri saptanmıştır (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Parker, 1998). Bunun yanında işitme kayıplı çocuk babalarıyla yapılan çalışmalarda babaların işitme kaybını genetik bir hastalık, başa çıkılması gereken bir durum, sese implant sayesinde erişme gibi farklı şekillerde de tanımladıkları görülmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Appenzeller, 2015). Bu tanımlamaların babaların algılarının ve yaşadıkları kültürün de etkisiyle yapıldığı söylenebilir. Dahası çalışmalardaki işitme kaybı tanımının genetik bir hastalık ya da sese implant yardımıyla erişme şeklinde yapılmasının babalardaki çocuklarının normallik algısı çerçevesinde gerçekleştiği ifade edilebilir.

Bunun yanında katılımcı babalar işitme kaybıyla yaptıkları anlamlandırmalara dayanarak baş etmişlerdir. Katılımcı babaların tamamı çocuklarında tanılanan işitme kaybıyla dini anlamlandırma yoluyla baş etmişlerdir. Bu bulgu alanyazınla tutarlılık göstermektedir. Çalışmalarda dini inançların anne babaların yetersizliği olan çocuklarının durumlarıyla baş edebilmelerine destek sağladığı vurgulanmaktadır (Nikmanesh ve Parandeh, 2015). Bunun yanında anne babaların dini inançları sayesinde çocuklarındaki yetersizliklerin yarattığı psikolojik yükü azaltabildikleri ve çocuklarıyla daha nitelikli olarak ilgilenebildikleri belirtilmektedir (Weber ve Pargament, 2014). Dahası bu bulgu

benzer şekilde Acar, Turan ve Uzuner (2020) çalışmalarında da işitme kayıplı çocuk babaları örnekleminde vurgulanmaktadır. Diğer taraftan katılımcı babaların tamamı çocuklarında tanılan işitme kaybıyla “daha kötülerle kıyaslayarak” baş etmişlerdir. Bu bulguya da alanyazında rastlamak mümkündür. İki ayrı çalışma annelerin ve babaların çocuklarındaki işitme kaybını, diğer yetersizlik gruplarından çocuklarla karşılaştırdıklarını ve sonucunda şükrettiklerini, bu şükür duygusunun da diğer gruptaki çocukların durumlarının anne babalar tarafından “daha kötü” olarak nitelendirildiği için ortaya çıktığını vurgulamışlardır (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu, 2021). Ayrıca Appenzeller (2015) ve Schippers ve meslektaşları (2020) çalışmalarında benzer durumu özel gereksinimli çocuk babaları örnekleminde de açıklamışlardır. Bu anlamda katılımcı babaların işitme kaybına yükledikleri anlamlandırmaların ve baş etme stratejilerinin işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimini destekleme süreçlerinde oynadıkları rolleri olumlu olarak şekillendirdiği ileri sürülebilir.

Tanılama süreci katılımcı babalar tarafından benzer şekilde deneyimlenmiştir. Katılımcı babaların çocukları doğduklarında yenidoğan tarama programındaki işitme testlerinden geçememişler, bu nedenle ileri tanı merkezlerine yönlendirilmişler ve bu merkezlerde uygulanan ileri işitme testleriyle işitme kayıplı olarak tanılanmışlardır. Katılımcı babaların tanılama süreci deneyimleri alanyazınla tutarlılık göstermektedir ve benzer süreç birçok çalışmada açıklanmaktadır (Harlor ve Bower, 2009; Tomblin vd., 2014). Bunun yanında Appenzeller (2015) ve Küpeli (2020) çalışmalarında işitme kaybı tanılama sürecini benzer şekilde aile yaşantılarıyla (hem anneler hem de babalar örnekleminde) ortak bir şekilde belirtmişlerdir.

Yaşanan duygular katılımcı babalar tarafından benzer şekillerde açıklanmıştır. Katılımcı babaların tamamı çocuklarının işitme kaybı tanılanma sürecinde üzüldüklerini ve süreç ilerledikçe kendi normal yaşantılarına döndüklerini ifade etmişlerdir. Yaşanan duygular bulgusu alanyazınla doğrudan paralellik göstermektedir. İlgili alanyazında benzer şekilde anne babaların çocuklarındaki işitme kaybını öğrendiklerinde şok, inkâr, üzüntü, endişe, öfke, suçluluk, değersizlik gibi bazı duygusal tepkiler verebildikleri açıklanmakta, süreç içerisindeki yönlendirme ve bilgilendirmelerle çocuklarını kabullendikleri ve normal yaşantılarına geri dönebildikleri ifade edilmektedir (English, 2011; Geal-Dor ve Adelman, 2018; Sass-Lehrer, Porter ve Cheryl, 2016). Bu bulgu altı farklı çalışmayla da işitme kayıplı çocuk babaları örnekleminde desteklenmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Arsan ve Uzuner, 2022; Appenzeller, 2015; Cortelo ve Françoze,

2014; Kay, 1992; Parker, 1998). Bu anlamda yaşanan duygular işitme kaybının olumsuz etkisinin katılımcı babalardaki yansımalarıdır ve katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarıyla ilgilenme durumlarını başlarda olumsuz etkilemekte ancak zaman geçtikçe bu etki ortadan kalkmaktadır.

Cihazlandırma süreci katılımcı babalar tarafından benzer şekilde deneyimlenmiştir. Katılımcı babalar çocuklarındaki işitme kaybı tanısı kesinleştiğinde işitme teknolojileri hakkında bilgilendirilmişler ve çocuklarının dil gelişimlerinin desteklenmesi için işitme teknolojisi edinmişlerdir. Katılımcı babaların bu cihazlandırma süreci deneyimleri mevcut alanyazınla paralellik göstermektedir (Belgin, 2017). Benzer şekilde Küpeli (2020) araştırmasında işitme kayıplı çocuk anne babalarının çocuklarındaki tanının kesinleşmesinden sonra işitme cihazları hakkında bilgilendirildiklerini ve çocukları için uygun işitme cihazı arayışına girdikleri ortaya koymuştur. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ve Appenzeller'in (2015) çalışmalarıyla işitme kayıplı çocuk babaları örneğinde desteklenmektedir. Bu kapsamda cihazlandırma süreci babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinin ilk aşaması olarak düşünülmektedir ve bu cihazları edinmek süreçteki rollerinin başlangıcını oluşturmaktadır.

Koklear implant süreci katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Katılımcı babaların çoğunluğu çocuklarına koklear implant yaptırdıklarını bildirirken bazıları koklear implant yaptırmayı gerekli görmediklerini açıklamışlar, bazıları ise çocuklarının koklear implant adaylık kriterlerini karşılamasını beklediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı babaların koklear implant uygulamasına ilişkin kararları alanyazınla uyumluluk göstermektedir. İşitme kaybı çocukların yaşamlarını tehdit eden bir durum olmadığı için koklear implant ameliyatı yaptırmak anne ve babaların kararına bırakılmaktadır (Zaidman-Zait ve Most, 2007). İlgili çalışmalarda anne babaların çocuklarının sözlü dil becerilerini daha nitelikli geliştirebilmeleri ve ileriki yıllarda daha iyi istihdam olanaklarına sahip olabilmeleri için koklear implant yaptıрма kararı aldıkları açıklanmaktadır (Archbold vd., 2006; Appenzeller, 2015; Huttunen vd., 2009; Küpeli, 2020). Diğer taraftan ameliyat riskleri, aile büyüklerinin olumsuz görüşleri veya mevcut işitme cihazlarında yeterli kazancın elde edilmesi gibi nedenlerle ailelerin çocuklarına koklear implant yaptırmama kararı aldıkları da görülmektedir (Fitzpatrick, Jacques ve Neuss, 2011; Küpeli, 2020). Bunun yanında anne babaların koklear implant yaptıрма kararı almalarının ardından birçok değerlendirme sürecinden geçtikleri ve çocuklarının

koklear implant için uygun bir aday olup olmadığının değerlendirildiği de belirtilmektedir (Edwards, 2003). Bir baba ise kızına kulak anatomisindeki patoloji nedeniyle beyin sapı implant yaptırdığını dile getirmiştir. Bu bulgu da mevcut alanyazında benzer şekilde yer almaktadır (Toh ve Luxford, 2008). Bu anlamda koklear implant süreci cihazlandırma sürecinin devamı niteliğindedir ve babaların işitme kayıplı çocuklarının sese nasıl erişeceklerinin kararlarını içermektedir.

Aile eğitimi süreci katılımcı babalar tarafından benzer şekilde deneyimlenmiştir. Katılımcı babalar çocuklarına işitme teknolojileri aldıktan sonra uzmanlar tarafından aile eğitimleri hakkında da bilgilendirilmişler ve kurum arayışına girmişlerdir. Bu bulgu genel hatlarıyla alanyazınla örtüşmektedir (McConkey-Robbins, 2009). Bunun yanında benzer süreç Acar, Turan ve Uzuner (2020) ve Appenzeller (2015) çalışmalarında da işitme kayıplı çocuk babaları özelinde dile getirilmiştir. Dolayısıyla aile eğitimi süreci babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinin ikinci aşaması olarak düşünülmektedir ve katılımcı babalar çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek için bu yönde roller oynamaya devam etmişlerdir. Bu başlıkta kısaca özetlenen aile eğitimi süreci üçüncü kategoride detaylarıyla ele alınmıştır.

Katılımcı babaların ayrıca işitme kaybı deneyimlerindeki tanılama, cihazlandırma, koklear implant kararı alma, aile eğitimi kurumlarına ulaşma gibi tüm süreçlerdeki rolleri Palkovitz (2002) tarafından kavramlaştırılan çok boyutlu babalık rolleri modelindeki bilişsel alanla da uyumluluk göstermektedir. Modelde babalık rolleri bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alanlar olarak üç alanda toplanmış ve babaların çocuklarının yaşantılarında bu alanlarda 15 farklı rol oynadıkları ortaya koyulmuştur. Bu alanlardan biri olan bilişsel alanda ise babaların takip etme, ortak ilgi sağlama, planlama yapma ve düşünsel süreçlerle meşgul olma gibi etkinlikler yaptıkları vurgulanmıştır.

Genel olarak işitme kaybı deneyimi kategorisiyle katılımcı babaların diğer grup babalardan farklılıkları ele almaktadır ve bu farklılıklar babalığın üçüncü aşaması olarak savunulabilir. Katılımcı babalar işitme kaybının yaşamlarına girmesiyle babalığın işitme kayıplı çocuk babası olma boyutunu deneyimlemektedirler. İşitme kaybı, katılımcı babaların yaşamlarını ve babalık deneyimlerini çocukları için yaptıkları ve düşündükleri durumlar özelinde şekillenmekte ve diğer babaların yaşantılarından bu yönüyle farklılaştırmaktadır.

4.2.3. Aile eğitimi süreci

Aile eğitimi süreci oluşturulan kuramı açıklayan üçüncü kategoridir. Bu kategori altında dört tema yer almıştır. Bunlar *eğitime ilişkin bilgilendirme*, *eğitime katılım*, *eğitime katılınca yapılanlar*, *eğitime katılmayınca yapılanlar* ve *eğitimlerin planlanması ve özelliğidir*.

Eğitime ilişkin bilgilendirme katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. Katılımcı babaların çoğunluğu çocukları işitme kaybı tanısı aldıklarında hem kullanılacak işitme teknolojileri hem de devam edilmesi gereken aile eğitimlerine ilişkin bilgilendirilme aldıklarını ve bu bilgilendirmeyi aldıkları kişi ve kurumları; hastaneler ve hastane personeli, cihaz satış firmaları, deneyimli işitme kayıplı çocuk aileleri ve sosyal medya grupları örnekleriyle dile getirmişlerdir. Bu deneyim alanyazınla doğrudan örtüşmektedir (Şahlı, 2017; Şerbetçioğlu, 2014). Bunun yanında gerçekleştirilen farklı çalışmalar işitme kayıplı çocuk anne babalarının tanılama sonrasında aile eğitimlerine ilişkin hastanelerden, yakın çevrelerindeki kişilerden, internet üzerinden, diğer işitme kayıplı çocuk ailelerinden bilgilendirme aldıklarını benzer şekilde ortaya koymuşlardır (Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu, 2021; Kılıç, 2020). Diğer taraftan bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ve Appenzeller'in (2015) çalışmalarıyla da desteklenmektedir. Öte yandan katılımcı babaların çoğunluğu cihaz satış firmalarından da hem çocuklarının aile eğitimlerine ilişkin hem de cihaz kullanımına ilişkin bilgilendirme aldıklarını ifade etmişlerdir. İşitme cihazı firmalarının işitme kayıplı çocuk ailelerini işitme teknolojilerinin kullanımı ve bakımı ile ilgili konularda bilgilendirdikleri görülmektedir (Fitzpatrick vd., 2008; İcüz, 2016). Bu açıdan ele alındığında cihaz satış firmalarının işitme teknolojileri haricinde aile eğitimleri hakkında da bilgilendirme sunmalarının alanyazına yeni bir bakış açısı kazandırdığı düşünülmektedir.

Öte yandan katılımcı babaların bazıları ise eğitime ilişkin bilgilendirme almadıklarını ve aile eğitimlerini kendileri keşfettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulguya alanyazında benzer şekilde rastlamak mümkündür. Her ne kadar alanyazında aile eğitimlerine ilişkin bilgilendirmenin UYİTP kapsamında yapıldığı görülse de (Munoz vd., 2015; Scarinci vd., 2018) bazı çalışma bulguları ailelerin bu süreçte aile eğitimleriyle ilgili bilgilendirilmediklerini de ifade etmektedir (Kılıç, 2020; Bayhan ve Sipal, 2011). Kılıç (2020) yüksek lisans tezinde işitme kayıplı çocuk ailelerinin aile eğitimi almama nedenleri arasında eğitimle ilgili bilgilendirme yapılmadığını vurgulamaktadır. Benzer

şekilde Bayhan ve Sipal (2011) çalışmasında hastanelerdeki uzmanların ailelere yalnızca işitme kaybı ile ilgili bilgilendirme yaptıklarını ifade etmektedir. Bu anlamda bilgilendirmenin yapılmamasının ve katılımcı babaların aile eğitimlerini kendi gayretleriyle keşfetmelerinin benzer prosedürü benimseseler de kurumlardaki uzmanların gerçekleştirdikleri uygulama farklılıklarından kaynaklandığı söylenebilir. Dahası katılımcı babaların eğitime ilişkin bilgilendirme alma durumlarının aile eğitimi süreci deneyimlerinin başlangıcı oluşturduğu savunulabilir.

Eğitime katılım katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Katılımcı babaların bazıları çocukları için gerçekleştirilen aile eğitimlerine katıldıklarını, bazıları katılmadıklarını, bazıları ise bazen katıldıklarını açıklamışlardır. Aile eğitimlerine katılmayan ya da bazen katılan katılımcı babaların katılmama gerekçeleri arasında çalışmak, zamanlarının uygun olmaması, pandemi nedeniyle değişen kurum kuralları gibi nedenler ifade edilmiştir. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışma bulgularıyla doğrudan örtüşmektedir. Bunun yanında alanyazın incelendiğinde benzer şekilde babaların işitme kayıplı çocuklarının aile eğitimlerine katılmama gerekçelerinin çalışmak ve uygun zamanlarının olmaması gibi nedenler olduğu göze çarpmaktadır (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Houston vd., 2012; Kılıç, 2020; Mcneil ve Chabassol, 1984). Dahası araştırma sürecindeki görüşmeler sırasında ülkemizde işitme kayıplı çocuklar için aile eğitimi seansları yürüten kurumların da işleyiş açısından farklı özellikler gösterdikleri saptanmıştır. Bazı kurumların aile eğitimlerine anne ve babaları dâhil ettikleri, bazılarının yalnızca çocuklarla çalıştıkları, bazılarının ise pandemi koşulları nedeniyle eğitime ya anne babaları dâhil etmedikleri ya da tek bir ebeveyni dâhil ettikleri deneyimlenmiştir (Araştırma günlüğü, st. 3878-3884). Öte yandan babaların aile eğitimlerine katılım durumları Downer ve Mendez (2005) tarafından ortaya atılan babalık rolleri kavramlaştırmasıyla da uyumludur. Bu kuram oluşturma girişiminde babalık rolleri ev temelli ve okul temelli olarak açıklanmış, okul temelli rollerde babaların çocuklarının okul faaliyetlerine katılımlarına yer verilmiştir.

Bunun yanında katılımcı babaların çoğunluğu katılma/eğitim alma ihtiyacı hissediyorken, bazıları ise hissetmemektedir. Katılma/eğitim alma ihtiyacı hisseden katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek için bilgi ve beceri edinmeyi istedikleri, hissetmeyen babaların ise katılmayı/eğitim almayı annelerin işi olarak gördükleri ve bu konuda annelerin özelliklerinin eğitime daha uygun olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bu bulgu alanyazınla paralellik göstermektedir.

Alanyazında aile eğitimleriyle anne babaların çocuklarının dil gelişimini destekleme becerilerinin geliştirildiği ve bu becerileri aile yaşantılarında kullanabilmelerinin sağlandığı açıklanmaktadır (Clark, 2007; Şahlı, 2017). Bunun yanında Acar, Turan ve Uzuner (2020) çalışmalarında işitme kayıplı çocuk babalarının benzer düşüncelere ve gerekçelere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcı babaların eğitimine ilişkin bilgilendirme ile başlayan aile eğitimi yaşantıları eğitimlere devam etme ve/veya eğitim alma ihtiyacı hissetme durumlarına göre çeşitlilik göstermektedir.

Eğitime katılınca yapılanlar katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Katılımcı babaların çoğunluğu (aile eğitimlerinin tamamına ya da bazalarına katılanlar) yaptıklarını öğretmenlerden bilgi edinme, eğitim sürecini deneyimleme, beceri geliştirme ve eğitimlerden öğrenme şeklinde açıklamışlardır. Bu bulgu mevcut alanyazında benzer şekilde görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde aile eğitimleriyle ailelerin bilgilendirilmesi, çocuklarının dil gelişimlerini destekleyici davranışlarının ve oyun becerilerinin geliştirilmesi, işitme teknolojilerinin etkin kullanımının edinilmesi ve edinilen becerilerinin günlük yaşantılarında kullanabilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır (Clark, 2007; Turan, 2003). Dolayısıyla katılımcı babaların çoğunluğunun eğitime katılınca yaptıklarının aile eğitimlerinde benimsenen amaç doğrultusunda ortaya çıktığı söylenebilir. Bunun yanında Acar, Turan ve Uzuner (2020) çalışmalarında işitme kayıplı çocuk babaların aile eğitimlerini rehber ve öğretici olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Dahası çalışmada eğitimlerin ve uzmanların babaları işitme kayıplı çocukları konusunda sürekli olarak bilgilendirdiklerini, uygulamaların nasıl yapılacağını öğrettiklerini ve bu alanlarda kazanımlar elde ettiklerini dile getirmişlerdir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020). Bu kapsamda eğitime katılınca yapılanlar eğitimlere devam etmelerinin bir sonucu olarak babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecini ve bu süreçteki rollerini doğrudan uzmanlardan öğrenmelerini içermektedir.

Eğitime katılmayınca yapılanlar katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Katılımcı babaların çoğunluğu (aile eğitimlerinin hiçbirine katılmayanlar) yaptıklarını anne aracılığıyla öğrenmek ve ev ödevlerini/etkinliklerini yaptırmak olarak ifade etmişlerdir. Bu bulgu alanyazınla desteklenmektedir. Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu (2021) annelerin işitme kayıplı çocuklarının aile eğitimlerine girdiklerini ve evde yapmak üzere uzmanlardan direktifler ve tavsiyeler -diğer bir ifadeyle ödevler- aldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla annelerin aile eğitimlerinden yapacakları öğrendikleri, verilen

ödevlerle birlikte babalara anlattıkları, babaların ise bu bilgilenmeyle çocuklarına ev ödevlerini/etkinliklerini yaptırdıkları söylenebilir. Bu durum eğitime devam etmemelerinin bir sonucu olarak babaların çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecindeki dolaylı bir öğrenme yaşantılarını oluşturmaktadır.

Eğitimlerin planlanması ve özellikleri aile eğitimi seanslarına devam edip etmediklerinden bağımsız olarak katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. Katılımcı babaların bazıları daha fazla sayıda aile eğitimi almak istemektedirler. Bu bulgu iki farklı çalışmayla desteklenmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu, 2021). Bunun yanında katılımcı babaların bazıları daha deneyimli uzmanlarla çalışmak istemektedirler. Mevcut alanyazında işitme kayıplı çocuklara aile eğitimi veren ülkemizdeki kurumlarda alan mezunu olmayan ve farklı lisans mezuniyetleri olan sertifikalı ya da emekli öğretmenlerin de çalıştıkları belirtilmektedir (Coşkun ve Boldan, 2014; Kılıç, 2020). Dolayısıyla babalar bu bulguya paralel olarak ilgili alan mezunu ve deneyimli uzmanlarla çalışmak istemektedirler. Ayrıca katılımcı babaların bazıları çocukları için uygulanan mevcut aile eğitimlerinden memnundurlar ve herhangi bir özelliği değiştirmek istememektedirler. Bu bulgu üç ayrı çalışmayla örtüşmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu, 2021; Mcneil ve Chabassol, 1984). Bu anlamda katılımcı babalar aile eğitimleri yaşantılarının bir sonuç olarak devam ettikleri aile eğitimi kurumlarını değerlendirmişler ve buna ilişkin çeşitli isteklerde de bulunmuşlardır.

Genel olarak aile eğitimi süreci kategorisi katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının aile eğitimi aldıkları eğitim kurumu yaşantılarından ve çocuklarının dil gelişimlerini desteklemeyi öğrenme süreçlerinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda katılımcı babaların tamamı aile eğitimlerindeki uzmanlar tarafından doğrudan ya da anneler aracılığıyla bilgilendirilmekte, edindikleri bilgi ve becerilerle aile yaşantılarını işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemek için yeniden şekillendirmektedirler. Ancak tüm bu süreç aynı zamanda kendi yaşantılarında kendi aile kültürlerine dayalı olarak farklılaşmaktadır.

4.2.4. Dil gelişimi yaşantısı

Dil gelişimi yaşantısı oluşturulan kuramı açıklayan dördüncü kategoridir. Bu kategori altında 11 tema bulunmaktadır. Bunlar *dil gelişiminin anlamı, işitme kayıplı çocuklara özgü yapılanlar, kullanılan teknikler, yapılmayan durumlar, ev etkinlikleri, ev*

dışı etkinlikler, keyif alınan etkinlikler, zorluklar, duygular, babalık rollerinin özgünlüğü ve dil gelişimi yaşantısını etkileyen faktörlerdir.

Dil gelişimine katılımcı babalar konuşmak/kendini ifade edebilmek anlamını yüklemişlerdir. Alanyazın incelendiğinde benzer bulguya Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışmalarında rastlamak mümkündür. Diğer taraftan katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerine yükledikleri bu anlamlandırma kendi babalık rollerinin amacını da oluşturmaktadır. Bu durum da alanyazınla tutarlılık göstermektedir. Acar, Turan ve Uzuner (2020) çalışmalarında benzer şekilde babaların işitme kayıplı çocuklarıyla öncelikli olarak dil gelişimlerini desteklemek için ilgilendiklerini ve çocuklarının işiten akranları paralelinde dil becerilerine sahip olabilmeleri ve konuşabilmeleri için onlarla etkileşimler kurduklarını aktarmışlardır. Bu anlamda katılımcı babaların dil gelişimine yükledikleri anlamlandırmanın/babalık rollerinin amacının bir temel konumunda yer aldığı ve babaların çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecinde yaptıklarının gerekçesini oluşturduğu savunulabilir.

İşitme kayıplı çocuklara özgü yapılanlar katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde dile getirilmiştir. Katılımcı babalar bu kapsamda kendi çocuklarıyla yaptıklarını tipik gelişim gösteren çocuk babalarının çocuklarıyla yaptıklarıyla kıyaslamışlardır. Bu kıyaslama sonucunda katılımcı babaların tamamı çocuklarıyla daha çok konuştuklarını ifade ederken, yarısı çocuklarıyla daha çok ilgilendiklerini bildirmişler, bazıları ise çocuklarıyla farklı bir şey yapmadıklarını açıklamışlardır. Her üç bulgu da Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ve Appenzeller'in (2015) çalışma bulgularıyla örtüşmektedir. Bu anlamda katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarıyla yaptıklarının diğer çalışmalardaki işitme kayıplı çocuk babalarının yaptıklarıyla benzer olduğu, ancak tipik gelişim gösteren babaların çocuklarıyla yaptıklarıyla kıyaslandığında farklılaştığı söylenebilir. Bu farklılığın işitme kayıplı çocuklar özelinde aile eğitimi seanslarından öğrenilen bilgi ve becerilerle şekillendiği ve babalık amaçlarının sonucunda ortaya çıktığı öne sürülebilir.

Kullanılan teknikler katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Bu teknikler katılımcı babalar tarafından temel iletişim davranışları (göz kontağı, ortak ilgi, sıra alma), ses çalışması konuşma ile model olma, dil tekrarı yaptırma, dinleme çalışmaları, doğrudan öğretim, yaptıkları davranışı konuşma, dramatizasyon, görsel ipucu sunma olarak örneklendirilmiştir. Dil gelişimini destekleme sürecinde kullanılan teknikler incelendiğinde katılımcı babaların çoğunlunun çocuklarıyla gömülü öğretim

yaptıkları, bazılarının da doğrudan öğretim yaptıkları görülmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Appenzeller, 2015; Ertürk-Mustul, 2020). Bunun yanında bu tekniklerin devam ettikleri aile eğitimi amaçlarıyla uyumlu olduğu ve almış oldukları eğitim felsefesinin etkisiyle ortaya çıkmış olduğu düşünülmektedir (Clark, 2007; Cole ve Flexer, 2020).

Yapılmayan durumlar katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde anlatılmıştır. Bu davranışlar katılımcı babalar tarafından uygun olmayan konuşma şekli, işaretleri (göstermeyi) kullanmama, teknolojik cihaz kullandırmama ve televizyon izletmeme olarak söylenmiştir. Tercih edilmeyen bu davranışların devam edilen aile eğitimi seanslarının kazanımları sonucu ortaya çıktığı görülmektedir ve bu durum alanyazınla örtüşmektedir (Clark, 2007). Örneğin aile eğitimi seanslarında anne babalara konuşmalarıyla nasıl model olmaları gerektiği anlatılmakta, bununla birlikte uygun olmayan konuşma şekillerine de dikkat etmeleri gerektiği açıklanmaktadır (Clark, 2007; Turan, 2010). Dolayısıyla katılımcı babalar bu davranışlardan çocuklarının dil gelişimlerini desteklemediği veya engellediği için bilinçli olarak uzak durmaktadırlar.

Ev etkinlikleri katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Ev etkinlikleri katılımcı babalar tarafından konuşmak, oyuncaklar ve materyallerle oynamak, fiziksel oyunlar oynamak, kitaplarla ilgilenmek, ev ödevleri/etkinlikleri yaptırmak, evcil hayvan beslemek ve dans etmek olarak ifade edilmiştir. Babaların çocuklarıyla yaptıkları ve çeşitli şekillerde ifade ettikleri bu ev içi etkinlikler alanyazınla paralellik göstermektedir. Üç ayrı çalışma işitme kayıplı çocuk anne ve/veya babalarının çocuklarıyla yaptıkları etkinlikleri benzer şekilde açıklamışlardır (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Appenzeller, 2015; Cansever, 2022). Bunun yanında benzer etkinliklerin tipik gelişim gösteren çocuklar ve babaları arasında gerçekleştiği de görülmektedir (Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu, 2013; Carrillo vd., 2016; Tezel-Şahin, Akıncı-Coşgun ve Aydın-Kılıç, 2017). Bu anlamda her ne kadar iki gruptaki babaların da benzer etkinlikler yaptıkları görülse de işitme kayıplı çocuk babalarının çocuklarıyla yaptıkları etkinliklerin öncelikli amacının çocukların dil gelişimlerini desteklemek olduğu ve yapılan etkinliklerin niteliklerinin bu amaç özelinde şekillendiği, dolayısıyla tipik gelişim gösteren çocuklar ve babalarının yaptıkları etkinliklerden bu yönüyle farklılaştığı ileri sürülebilir.

Ev dışı etkinlikler katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde anlatılmıştır. Ev dışı etkinlikler katılımcı babalar tarafından gezmek, alışveriş yapmak, ziyarette bulunmak, çocuk parkına gitmek, taşıtlara binmek, bisiklete binmek ve hayvanları

sevmek şeklinde ifade edilmiştir. Babaların çocuklarıyla yaptıkları ev dışı etkinlikler de benzer şekilde alanyazınla tutarlılık göstermektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Appenzeller, 2015). Ayrıca tipik gelişim gösteren çocuk babalarının da çocuklarıyla benzer etkinlikler yaptıkları yine göze çarpmaktadır (Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu, 2013; Carrillo vd., 2016; Tezel-Şahin, Akıncı-Coşgun ve Aydın-Kılıç, 2017). Dolayısıyla ev etkinlikleri bölümünde de bahsedildiği gibi işitme kayıplı çocuklar ve babaları arasında gerçekleşen ev dışı etkinlikler; etkinliklerin öncelikli amacı ve niteliği açısından tipik gelişim gösteren çocuklar ve babaları arasında gerçekleştirilen etkinliklerden farklılaşmaktadır.

Keyif alınan etkinlikler katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Bu etkinlikler katılımcı babaların çocuklarıyla en fazla yaptıkları, rutin, tekrarlı ve birlikte eğlendikleri etkinliklerdir. Katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerini destekleme öncelikli amaçlarından yola çıkarak etkinliklerin daha keyifli olmasının dil gelişimini destekleme amacını daha nitelikli hale getirdiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla babalar keyif aldıkları ev etkinliklerini ve ev dışı etkinlikleri sıklıkla yapmaktadırlar. Bu durum da alanyazınla desteklenmektedir. Babaların çocuklarıyla oyun oynarken ve etkinlikler yaparken eğlendikleri, eğlendikleri etkinlikleri de sıklıkla yaptıkları vurgulanmaktadır (Gülay-Ogelman vd., 2019). Ayrıca bu etkinlikler yoluyla çocukların dil gelişimleri başta olmak üzere tüm gelişimlerinin desteklendiği bilinmektedir (Pancsofar vd., 2010). Bunun yanında Appenzeller (2015) ve Schippers ve meslektaşları (2020) çalışmalarında benzer şekilde babaların özel gereksinimli çocuklarıyla birlikte keyif alacakları etkinlikleri yaptıklarını açıklamışlardır.

Bunlara ek olarak babaların işitme kayıplı çocuklarıyla yaptıkları ev etkinlikleri, ev dışı etkinlikler ve keyif alınan etkinlikler Lamb ve meslektaşlarının (1987) ilk kuram oluşturma girişimi olan baba katılım tipolojisiyle de örtüşmektedir. Babaların çocuklarının yaşantılarındaki rollerini etkileşim/doğrudan temas, ulaşılabilirlik ve sorumluluk olarak üç farklı boyutta inceleyen tipolojiye göre babalar işitme kayıplı çocuklarıyla etkileşim/doğrudan temas boyutunda ilgilenmekte, oyun oynamakta, iletişim kurmakta ve birçok etkinlik yapmaktadırlar. Dahası babaların gerçekleştirdiği tüm etkinlikler Cook ve meslektaşlarının (2005) babalık rolleri modeliyle de benzerlik göstermektedir. Modelde babalık rollerini araçsal ve duygusal olarak iki şekilde ele almışlardır. Duygusal babalık rollerinde babaların çocuklarıyla etkileşime dayalı etkinliklerine (ör., oyun oynama, kitap okuma vb.) yer verilmiştir.

Zorluklar katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. Katılımcı babaların tamamı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde kendilerinden kaynaklı, çocuklardan kaynaklı ve işitme teknolojilerinden kaynaklı zorluklar yaşadıklarını bildirmişler, bu zorluklarla baş etmeye çalıştıklarını vurgulamışlardır. Katılımcı babaların yaşadıkları tüm zorluklar alanyazınla uyumluluk göstermektedir. Katılımcı babaların kendilerinden kaynaklı zorluklar Arsan ve Uzuner'in (2022) çalışmasında işitme kayıplı çocuk babasının yaşam öyküsünde ve Schippers ve meslektaşlarının (2020) çalışmasında özel gereksinimli çocuk babaları özelinde benzer şekilde dile getirilmiştir. Bunun yanında çocuklardan kaynaklı zorluklar da alanyazınla desteklenmektedir. İlgili alanyazın işitme kayıplı çocukların işitme kaybı nedeniyle iletişimde sorunlar yaşadığını ve yetişkinlerle gerçekleştirdikleri etkileşimlerde zaman zaman iletişim kopuklukları yaşadıklarını belirtmektedir (Doğan ve Akkaya, 2022; Tüfekçioğlu, 2007). Ayrıca işitme teknolojileri kaynaklı zorluklar ise Appenzeller'in (2015) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Öte yandan katılımcı babalar yaşadıkları bu zorluklara çözümler bularak onlarla baş etmeye çalıştıklarını vurgulamışlardır. Katılımcı babaların yaşadığı zorluklar ve zorluklar karşısında sergilediği bu baş etme stratejileri alanyazınla desteklenmektedir. Alanyazın incelendiğinde özel gereksinimli çocuk ailelerinin, -tipik gelişen çocuk ailelerine kıyasla- çocuklarının bakım ve gelişim süreçleriyle ilgili daha fazla zorluk yaşadıkları görülmektedir (Hamzah vd., 2021). Bunun yanında anne ve babaların yaşanan bu zorluklarla çocuklarının gereksinimleriyle ilgili öğrendikleri bilgiler ve edindikleri beceriler odağında mücadele ettikleri de belirtilmektedir (Schippers vd., 2020). Bu anlamda babaların yaşadıkları zorlukların beklenen bir durum olduğu ve başvurdukları baş etme stratejilerinin aile eğitimlerinden edinilen bilgi ve beceri paralelinde şekillendiği savunulabilir (Clark, 2007; Cole ve Flexer, 2020). Bu anlamda yaşanan zorlukların bireysel farklılıklar, aile yaşantıları ve işitme teknolojilerinin kullanım dezavantajlarından kaynaklandığı ve katılımcı babaların bu zorluklarla kendi aile bağlamlarında baş etmeye çalıştıkları ileri sürülebilir. Bunun yanında bu zorlukların ve baş etme şekillerinin katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecinde ortaya çıktığı ve bu sürecin yansımalarından biri olduğu düşünülmektedir.

Duygular katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde bildirilmiştir. Katılımcı babaların tamamı çocuklarının durumuna yönelik işiten bir birey olmasını istediklerini dile getirmişlerdir. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışma bulgularıyla

doğrudan örtüşmektedir. Bunun yanında katılımcı babaların çoğunluğu çocuklarının dil becerilerindeki gelişmelerle motivasyon kazandıklarını dile getirirken, bazıları ise durumun onlarda bir etki yaratmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcı babaların bu farklı tepkileri de alanyazınla desteklenmektedir. Alanyazın incelendiğinde Pleck (1997) çocukların bakım ve gelişimleri üzerindeki babalık rollerinin kendine güven, beceri, motivasyon gibi faktörlerden etkilendiğini ve bu faktörlerin babaların çocuklarıyla ileriye dönük ilişkilerini şekillendirdiğini belirtmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde babaların çocuklarının dil gelişimlerinde yaşanan gelişmelere tepkiler vermesi olası bir durumdur ve verdikleri tepkilerin çocuklarının özellikleri, çocuklarıyla ilgilenme şekilleri, kendilerine olan güvenleri ve çocuklarıyla ilgili bilgi düzeyleri açısından farklılaşabileceği söylenebilir. Diğer taraftan katılımcı babaların tamamı olumlu durumlarda mutlu olduklarını, olumsuz durumlarda ise üzüldüklerini ifade etmişler; bazıları ise çaresiz hissettiklerini ve zamanla bunu kabullendiklerini açıklamışlardır. Bu bulgu benzer şekilde Appenzeller'in (2015) çalışma bulgularında da yer almaktadır. Çalışmada işitme kayıplı çocuk babalarının çocuklarının ilerlemelerinden memnun oldukları, çocuklarının yapamadıklarını ya da konuşamadıklarını gördüklerinde üzüldükleri bulunmuştur. Dolayısıyla katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde benzer durumlara benzer tepkiler verdikleri öne sürülebilir.

Katılımcı babaların tamamı çocuklarıyla ilgilenirken, ev ödevleri/etkinlikleri yaptırırken ve çocuklarının dil gelişim giderlerini karşılarken kendilerini yeterli hissettiklerini aktarmışlardır. Bunun yanında katılımcı babaların tamamı çocuklarının dil gelişimini desteklemek için kullandıkları teknikler konusunda, bazıları ise çocuklarına zaman ayırmak ve gelecekte kullanacakları teknikler konularında kendilerini yetersiz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Yeterli ve yetersiz hissedilen durumlar alanyazınla benzerlik göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde anne babaların işitme kayıplı çocuklarına ilişkin sorumluluklarını yerine getirirken kendilerini başarılı ya da başarısız olarak hissedebildikleri vurgulanmaktadır (Joulaie vd., 2018). Bunun yanında Ambrose ve meslektaşları (2020) çalışmalarında anne babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme ve işitme teknolojilerini kullanma konularında kendilerini yeterli hissettiklerini açıklamışlardır. Ayrıca Ingber ve Most (2012) çalışmalarında benzer şekilde babaların işitme kayıplı çocuklarıyla ilgili sorumluluklara yüksek düzeyde katıldıklarını ve bu sorumluluklarda kendilerini yeterli hissettiklerini ortaya koymuştur.

Öte yandan alanyazında anne babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde yetersizlik duygusu hissettikleri ve bu duygunun zamanla şekil değiştirebildiği, artabildiği ya da azalabildiği belirtilmektedir. Yetersizlik duygusunun çocuklarının yaşı ilerledikçe ortaya çıkabilecek yeni durumlarda artabileceği, tekrarlayabileceği ya da edinilen bilgilenme ve beceri geliştirmelerle azalabileceği de ifade edilmektedir (Lutterman, 2004). Bu kapsamda katılımcı babaların ifade ettikleri tüm duyguların çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecinde ortaya çıktığı ve sürecin yansımalarından bir diğeri olduğu söylenebilir.

Babalık rollerinin özgünlüğü katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde dile getirilmiştir. Bunlar rollerin benzerlikleri ve farklılıklarıdır. Katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerinin benzerliklerini annelerle hemfikir olmak ve çocukların ev ödevlerini anneler gibi yaptırmak şeklinde vurgulamış, çoğunluğu ise çocuklarıyla olan etkileşimlerine anneler gibi dikkat etmek ifadelerini kullanmışlardır. Çocuklarının dil gelişimlerini destekleme süreci söz konusu olduğunda her iki ebeveynin de rollerinin benzer olması olası bir durumdur. Alanyazın incelendiğinde anne ve babaların çocuklarının dil gelişimlerini desteklemelerine ilişkin devam ettikleri aile eğitimleri aracılığıyla bilgiler edindikleri ve çeşitli beceriler kazandıkları (Clark, 2007; Cole ve Flexer, 2020), bu eğitimlerin amaçlarının yalnızca annelere göre değil, çocuklardan sorumlu tüm ebeveynleri kapsar şekilde oluşturulduğu görülmektedir (Ertürk-Mustul, 2020). Dolayısıyla aile eğitimlerinin amaçlarının bir sonucu olarak babaların da annelere benzer şekilde bilgiler edinebildikleri ve beceriler kazanabildikleri, daha da önemlisi bu deneyimlerini çocuklarıyla olan yaşantılarında benzer şekilde uygulayabildikleri görülmektedir.

Katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerinin farklılıklarını anneden daha az disiplinli olmak şeklinde bildirmişler, bazıları ise anneden daha az duygusal olmak olarak ifade etmişlerdir. Katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde annelerden daha az disiplinli ve duygusal olmaları -katılımcı babaların özellikleri ve ülkemiz kültürü açısından düşünüldüğünde- beklenen bir durumdur ve alanyazınla doğrulanmaktadır. Katılımcı babaların çoğunluğunun geleneksel babalık rolü algısına sahip olmasının bu durum üzerinde etkili olabileceği ileri sürülebilir (Akçınar, 2017; Metindoğan, 2015). Daha önce ifade edildiği gibi katılımcı babalar bu algılarıyla çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecini eşlerinin işi olarak görmekte ve eşleri zaten ilgilendiği için

çocuklarıyla daha az ve daha esnek disiplinle ilgilenmektedirler. Bunun yanında doğumdan günümüze çocuklarla ilgili tüm sorumluluklarda anneler daha ön planda oldukları için kendilerini daha sorumlu hissetmekte, dolayısıyla alışkın oldukları üzere her konuda daha disiplinli davranabilmektedirler (Akçınar, 2017; Metindoğan, 2015). Öte yandan yetersizliği olan çocuklarının anne ve babalarının yaşantılarındaki duygusal süreçlerini inceleyen çalışmalar (Akkök ve Uzun-Özer, 2018; Aslanoğlu, 2004), babaların da anneler gibi süreç boyunca yoğun stres ve kaygı yaşadıklarını ifade etmişler, ancak annelerin yaşadıkları üzüntü ya da kaygının yetersizliği olan çocuğunun bakım süreciyle ilgili olduğunu, babaların yaşadığı üzüntünün ve kaygının ise annelerden farklı olarak daha çok ekonomik nedenler, çocukların geleceği gibi konulara yoğunlaştığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde annelerden daha az duygusal olabilecekleri ifade edilebilir. Bu kapsamda katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecindeki rolleri her ne kadar annelere göre farklılaşsa çoğunlukla aile eğitimlerinden öğrenilenler odağında bilinçli olarak benzer şekilde oynadığı ileri sürülebilir.

Dil gelişimi yaşantısını etkileyen faktörler katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Katılımcı babaların çoğunluğu dil gelişimi yaşantılarını etkileyen olumlu faktörleri çocuk/evlat sevgisi ve çocukların sürekli ilgi beklmeleri olarak ifade etmişlerdir. Çocuk/evlat sevgisi bulgusu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Öte yandan çocukların sürekli ilgi beklmelerinin babalarıyla olan ilişkileri odağında şekillendiği söylenebilir. Çocukların babalarıyla oynamayı ve vakit geçirmeyi sevdikleri, bu nedenle katılımcı babalar evdeyken onlarla daha çok oynamak istedikleri ileri sürülebilir.

Katılımcı babaların tamamı dil gelişimi yaşantılarını etkileyen olumsuz faktörleri ani işin çıkması, zaman azlığı ve diğer çocuklarla ilgilenmek şeklinde ifade etmişlerdir. Olumsuz faktörler bulgusunu da alanyazında doğrudan görmek mümkündür. Çocukların özelliklerinden bağımsız olarak, yapılan araştırmalar çalışma saatlerinin uzunluğu nedeniyle babaların çocuklarıyla istedikleri sürelerde vakit geçiremediklerini ortaya koymuşlardır (Bozok, 2018; Ördek-İnceoğlu ve Aktaş-Arnas, 2020). Bu bağlamda babaların işleri dolayısıyla evden ani ya da sürekli gitmek zorunda olmalarının, evde daha az sürelerde bulunmalarının ve evde bulundukları sürelerde de varsa diğer çocuklarla ilgilenmelerinin işitme kayıplı çocuklarıyla olan etkileşimlerini olumsuz yönde etkilediği ileri sürülebilir.

Katılımcı babalar dil gelişimi yaşantılarını pandemi sürecinin etkilediğini farklı şekillerde açıklamışlardır. Bunlar olumlu etki ve olumsuz etkidir. Katılımcı babaların yarısı bu sürecin olumlu etkisini çocuklarıyla daha çok zaman geçirmek olarak bildirirken, diğer yarısı olumsuz etkisini ekonomik sıkıntılar, sürekli evde olma, sosyalleşememe durumu olarak açıklamışlardır. Her iki bulgu da Covid-19 pandemisi sürecinde babalarla ilgili yapılan çalışmalar tarafından desteklenmiştir. Tanrısever (2022) çalışmasında babaların evde daha uzun sürelerde bulundukları için çocuklarıyla daha çok zaman geçirebildiklerini ve çocuklarıyla vakit geçirmeye yönelik ev oyunları, kutu oyunları ve eğitici oyunlar gibi etkinlikler yaptıklarını belirtmiştir. Öte yandan Spinelli ve meslektaşları (2020) çalışmaları sonucunda ekonomik sıkıntılar ve sosyal kısıtlamalar nedeniyle anne ve babaların streslerinin arttığını, bu durumun kendi duygularını düzenleyebilme becerilerini ve çocuklar başta olmak üzere tüm aile üyelerini olumsuz olarak etkilediğini bildirmişlerdir.

Genel olarak dil gelişimi yaşantısı kategorisi katılımcı babaların çocuklarının dil gelişimlerini destekleme süreçleriyle ilgili yaşantılarını içermektedir. Katılımcı babalar aile eğitimlerinden öğrendikleri bilgi ve beceriler doğrultusunda aile yaşantılarını yeniden düzenlemekte, oluşturdukları bu etkileşim bağlamlarında yaptıkları çeşitli etkinliklerde ve/veya günlük rutinlerinde öğrendikleri tekniklerle çocuklarının dil gelişimlerini desteklemeye çalışmaktadırlar. Yaşantılarının bir yansıması olarak da zorluklar ve duygular yaşayabilmektedirler.

4.2.5. Gelecek planlamaları

Gelecek planlamaları oluşturulan kuramı açıklayan beşinci kategoridir. Bu kategori dört temadan oluşmaktadır. Bunlar *gelecek beklentisi*, *dil gelişimine ilişkin yapılacaklar*, *işitme teknolojilerine ilişkin yapılacaklar* ve *babaların kendilerine ilişkin yapılacaklardır*.

Gelecek beklentisi katılımcı babalar tarafından benzer şekilde ifade edilmiştir. Katılımcı babaların tamamı çocuklarının gelecekte bağımsız bir birey olabilmelerini istemektedirler. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ve Appenzeller'in (2015) çalışmalarıyla doğrudan örtüşmektedir. Her iki çalışmada da işitme kayıplı çocuk babaları çocuklarına yönelik gelecek beklentilerini bağımsız, kendine yetebilen ve kendi ayakları üzerinde durabilen kişiler olarak açıklamışlardır. Bu anlamda katılımcı babaların gelecek

beklentisinin bir temel konumunda olduğu ve geleceğe yönelik yapacaklarının ve planlamalarının gerekçesini oluşturduğu ileri sürülebilir.

Dil gelişimine ilişkin yapılacaklar katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. Katılımcı babaların tamamı gelecekte çocuklarının aile eğitimlerine devam etmesini istemektedirler. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Bunun yanında katılımcı babaların çoğunluğu gelecekte çocuklarına fazladan aile eğitimi aldırmaı planlamaktadırlar. Bu istek de Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışmasında yer almaktadır. Ayrıca katılımcı babaların bazıları gelecekte çocuklarını sosyal bağlamlara dâhil etmek istemektedirler. Bu planlama da Acar, Turan ve Uzuner (2020) ve Appenzeller (2015) çalışmalarında benzer şekilde ifade edilmektedir. Katılımcı babaların bazıları ise gelecekte çocuklarının yabancı dil öğrenmesini istemektedirler. Bu istek mevcut alanyazını doğrulamaktadır. Alanyazın incelendiğinde işitme kayıplı çocukların anadillerinin yanında ikinci bir sözlü dil edinebildikleri ve bu yeni dilin anadillerini olumsuz olarak etkilemediği bildirilmektedir (Bunta ve Douglas 2013; Thomas, El-Kashlan ve Zwolan, 2008). Son olarak katılımcı babaların tamamı gelecekte çocukları için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını açıklamışlardır. Bu bulgu üç farklı çalışma tarafından doğrudan desteklenmektedir (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Appenzeller, 2015; Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu, 2021). Acar, Turan ve Uzuner (2020) ve Appenzeller (2015) gerçekleştirdikleri çalışmalarda bu bulguya işitme kayıplı çocuk babaları örnekleminde ulaşırken; Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu (2021) aynı durumu işitme kayıplı çocuk annelerinin istekleri üzerinden alanyazına kazandırmışlardır. Bu anlamda dil gelişimine ilişkin yapılacakların babaların şu anda olduğu gibi gelecekte de önemsedikleri konular arasında olduğu ve çocuklarına güzel bir gelecek inşa edebilmek için gelecek beklentileri odağında yukarıda bahsedilen birçok şeyi yapmaya hazır oldukları ifade edilebilir.

İşitme teknolojilerine ilişkin yapılacaklar katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Katılımcı babaların bazıları gelecekte çocuklarına koklear implant yaptırmayı planlamaktadırlar. Katılımcı babaların tamamı gelecekte çocukları için gelişmiş işitme teknolojisini edinmeyi istemektedirler. Katılımcı babaların ikisi gelecekte çocukları için dış parçanın olmadığı işitme teknolojisini edinmek istemektedirler. Katılımcı babaların bazıları ise gelecekte çocukları için kök hücre tedavisi yaptırmak istemektedirler. Babaların işitme teknolojilerine yönelik bu istekleri beklenen bir durumdur ve teknoloji kullanma eğilimlerinin bir yansımasıdır. Alanyazın

incelendiğinde çalışmalar işitme kayıplı çocuk anne babalarının çocukları için gelecekte daha gelişmiş teknolojileri edinmek istediklerini ve yeni çıkacak alternatif tedavi yöntemlerini beklediklerini ortaya koymaktadır (Appenzeller, 2015; Cankuvvet, 2015; Kılıç, 2020; Küpeli, 2020). Bunun yanında Appenzeller (2015) ve Küpeli (2020) çalışmalarında koklear implant kullanıcısı çocuğu olan anne babaların gelecekte sadece iç parçalardan oluşan bir işitme teknolojisi üretilmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Dahası işitme kayıplı çocuk anne babalarının alternatif bir yöntem olarak kök hücre tedavisini duydukları ve bu tedaviyi çocukları için uygulamak istedikleri de görülmektedir (Cankuvvet, 2015; Kılıç, 2020; Küpeli, 2020). Bu anlamda işitme teknolojileri çocuklarının sesler dünyasıyla bağlantısını sağlayan bir araç olduğu için katılımcı babalar açısından olmazsa olmazlar arasında görülmektedir. Bunun yanında katılımcı babaların gelecek beklentileri odağında işitme teknolojilerine ilişkin anlatılan planlamaları yapma nedenlerinin çocuklarının çevre seslerini daha nitelikli olarak duyabilmelerini sağlamak ve cihazların görüntülerinin yarattığı etiketlenme durumlarının olabildiğince ortadan kaldırılmasına imkân vermek olduğu ileri sürülebilir.

Babaların kendilerine ilişkin yapılacaklar katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Katılımcı babaların bazıları çocuklarına daha faydalı olabilmek için maddi ve manevi anlamda geleceğe hazırlandıklarını dile getirmişlerdir. Bunun yanında katılımcı babaların bazıları çocuklarına daha faydalı olabilmek için kendi sözcük dağarcıklarını geliştirmek istemektedirler. Öte yandan bazı katılımcı babalar ise gelecek için bir planlarının olmadığını ve eğitim kurumlarındaki uzmanların rehberliğinde ilerlediklerini açıklamışlardır. Alanyazın incelendiğinde babaların kendilerine ilişkin yapacakları bulgusu Appenzeller'in (2015) çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Bu anlamda katılımcı babaların gelecek beklentileri odağında çocuklarının dil gelişimlerini gelecekte de nitelikli olarak desteklemek istedikleri için tüm alternatifleri düşündükleri ve bu alternatifler içinde kendilerini de geliştirmeyi düşündükleri söylenebilir.

Genel olarak gelecek planlamaları kategorisi katılımcı babaların çocuklarına daha iyi bir gelecek sunmak ve çocuklarının geleceğini garantilemek adına yapacak oldukları planlamaları ve ileriye yönelik istekleri içermektedir. Katılımcı babalar açısından işitme kayıplı çocuklarının gelecekleri en az şu anki yaşantıları kadar önemlidir. Bu doğrultuda tüm imkânlarını seferber etmek ve ellerinden gelenin en iyisini yapmak niyetindedirler. Çocuklarının dil gelişimlerinin daha nitelikli destekleyebilmek için olası tüm alternatifleri düşünmekte ve bu yönde adımlar atmaktadırlar.

4.2.6. Sosyal destek ve değişim

Sosyal destek ve değişim oluşturulan kuramı açıklayan altıncı kategoridir. Bu kategori altında yedi tema yer almaktadır. Bunlar *sosyal çevre, destekler, görüş ve öneriler, görüş odaklı değişimler, kazanımlar, beklentiler ve öneriler*dir.

Sosyal çevre katılımcı babalar tarafından yakın çevre, uzak çevre ve uzmanlar olarak aktarılmıştır. Katılımcı babaların sosyal çevresini oluşturan bu kişilerin yaşanan yer, aile özellikleri, vefat durumu, toplum yapısı, devam ettikleri eğitim kurumu ve işitme teknolojilerini temin ettikleri firma gibi durumlar açısından farklılaştığı görölmektedir. Bunun yanında bu kişilerin katılımcı babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimindeki rollerini ve aile yaşantılarını olumlu ya da olumsuz olarak etkiledikleri ileri sürülebilir.

Destekler katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde anlatılmıştır. Katılımcı babaların tamamı uzmanlardan destek aldıkları ifade etmişlerdir. Katılımcı babalar uzmanlardan aldıkları destekleri doğrudan işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerine yönelik olarak açıklanmıştır. Uzman desteği bulgusuna alanyazında rastlamak mümkündür. Alanyazın incelendiğinde anne babaların çocuklarının dil gelişimlerini nasıl destekleyecekleri, çocuklarıyla nasıl oynayacakları ve çocukları hakkında daha fazla bilgiye nasıl ulaşacakları konularında gereksinimlerinin olduğu (Akçamete ve Kargın, 1996), bu gereksinimlerinin ise uzmanlar tarafından karşılandığı belirtilmektedir (Ural, 2020). Bunun yanında Acar, Turan ve Uzuner (2020) ve Appenzeller (2015) çalışmalarında benzer şekilde işitme kayıplı çocuk babalarının kendilerindeki ve çocuklarındaki değişim ve gelişimlere aile eğitimlerinin ve uzmanların katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Dahası Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu (2021) çalışmasında benzer şekilde işitme kayıplı çocuk annelerinin çocuklarındaki işitme kaybı, işitme teknolojilerinin kullanımı ve dil gelişimlerinin desteklenmesiyle ilgili konularda gereksinim duyduklarını; bu gereksinimlerin uzmanlar tarafından karşılandığını açıklamıştır.

Katılımcı babaların çoğunluğu yakın çevrelerinden ve uzak çevrelerinden destekler aldıkları açıklamışlardır. Bu destekler çocuklarının dil gelişimlerine olan doğrudan destek, dolaylı destek ve kendilerine olan psikolojik destektir. Çevre desteği bulgusu da alanyazınla örtüşmektedir. Alanyazın incelendiğinde anne babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleyebilmek ve işitme kaybının kendilerinde yarattığı olumsuz etkileri atlatabilmek için sosyal çevrelerinden de destek aldıkları görölmektedir

(Akçamete ve Kargın, 1996; Akkök, 1997, Turan, 2003). Benzer şekilde Kılıç (2020) çalışmasında anne ve babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimini desteklerken baba, kardeş, dede gibi yakın çevrelerinin ve akraba, komşu, arkadaşlar gibi diğer sosyal çevrelerinin desteğine ihtiyaç duyduklarını aktarmıştır. Dahası Çitil ve Doğan (2019) çalışmalarında yetersizliği olan çocuk anne babalarının duygusal/psikolojik destek aldıkları kişileri akrabalar, komşular olarak örneklendirdiklerini ortaya koymuşlardır. Anlatılan bulgulardan farklı olarak Appenzeller (2015) çalışmasında işitme kayıplı çocuk babalarının çocukları için yakın ya da uzak çevre desteğini bildirmemişler, destek aldıkları kişileri uzmanlar, diğer işitme kayıplı çocuk ebeveynleri ve işitme kayıplı yetişkinler olarak ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu farklılığın araştırmaların yapıldığı ülkelerdeki toplumsal yapıdan ve aile ilişkilerinden kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini destekleyen kişileri en az olandan en fazla olana doğru destek hiyerarşisi olarak sıralamışlardır. İşitme kayıplı çocuklarının dil gelişimleri konusunda kendilerini en fazla eşlerinin desteklediğini, eşlerinden sonra uzmanların geldiğini, sonrasında yakın çevrelerinin yer aldığını, son olarak da uzak çevrelerinin desteklediğini açıklamışlardır. Bu hiyerarşi Bronfenbrenner'in insan yaşantısını iç içe geçmiş belirli sistemlerle açıklayan biyoeekolojik sistem kuramıyla uyumluluk göstermektedir. İşitme kayıplı çocuk babaları bu sistemin merkezinde düşünüldüğünde kendilerini çevreleyen diğer sistemlerden etkilenmeleri olasıdır. Bu sistemlerden babalara en yakın olanı mikrosistemdir. Mikrosistemde babalar çekirdek aileleriyle -diğer bir ifadeyle eşleri ve çocuklarıyla- yer almaktadır. Bir üst sistem olan mezosistemde ise babaların çocuklarının eğitim ilişkileri söz konusudur ve uzmanlar bu sistemde bulunmaktadır. Mezosistemin bir üstünde yer alan ekzosistemde ise babaların çocukları ile olan ilişkilerini etkileyen arkadaşları, komşuları, yakın ve uzak akrabaları bulunmaktadır. Bu anlamda babaların destek hiyerarşisi olarak dile getirdikleri sıralamadaki kişilerin kendilerini etkileyen en yakın üç sistemde yer aldığı ifade edilebilir (Bronfenbrenner, 1979). Bu kapsamda katılımcı babaların aldıkları tüm desteklerin hem işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini doğrudan ya da dolaylı olarak hem de kendilerini psikolojik olarak etkilediği ileri sürülebilir.

Görüş ve öneriler katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde bildirilmiştir. Katılımcı babaların tamamı kendilerine yöneltilen uzman görüşlerini önemli olarak gördüklerini ve görüşler sonrasında kendilerini geliştirmeye çalıştıklarını dile

getirmişlerdir. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner (2020) ve Mcneil ve Chabassol (1984) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla da desteklenmektedir. Bunun yanında katılımcı babaların bazıları kendileri hakkında yapılan sosyal çevre görüşlerini önemli olarak görürken bazıları ise önemsiz olarak nitelendirmişlerdir. Bu görüşlerin önemli görülüp görülmemesinin görüşü yapan kişiye, bağlama, görüşün babaların çocuklarıyla olan gerçek yaşantılarına uygun olup olmamasına bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Uzmanlar tarafından bilgilendirilen ve işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimi süreçlerinde ne yapacaklarını daha iyi kavrayan katılımcı babaların kendilerine yönelik yapılan görüşleri gerçekçi bakış açısı çerçevesinde değerlendirdikleri ve önemli ya da önemsiz olarak ayırt edebildikleri ileri sürülebilir.

Görüş odaklı değişimler katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde anlatılmıştır.

Katılımcı babaların çoğunluğu yapılan olumlu görüşlerle motivasyon kazandıklarını, yapılan olumsuz görüşlerden ise ders çıkarttıklarını açıklamışlardır. Öte yandan katılımcı babaların bazıları yapılan olumlu ya da olumsuz görüşlerin kendilerinde bir değişiklik yaratmadığını vurgulamışlardır. Katılımcı babaların yapılan görüşlere yönelik verdikleri her üç tepkinin de beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Sosyal yaşantı içinde annelerin ya da babaların kendileriyle ilgili herhangi bir sürece yönelik yapılan olumlu görüşlerle mutlu olabildikleri ve motivasyon kazanabildikleri; olumsuz görüşlerle ise üzülebildikleri ve bu olaylardan kendilerine ders çıkartabildikleri bilinmektedir. Bunun yanında bazı kişilerin de benzer görüşlere tepki vermeyebilecekleri, umursamayacakları ve yaşantılarına eskiden olduğu şekliyle devam edebilecekleri söylenebilir. Bu kapsamda katılımcı babalar kendilerine ve/veya dil gelişimlerini destekleme sürecindeki rollerine yönelik yapılan görüşlere tepki olarak yukarıdaki değişimleri yaşadıkları ifade edilebilir.

Kazanımlar katılımcı babalar tarafından çeşitli şekillerde dile getirilmiştir.

Katılımcı babaların tamamı geçmişten günümüze kendi rollerinin değiştiğini ve geliştiğini açıklamışlardır. Bu durum Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) çalışmasıyla uyumluluk göstermektedir. Ayrıca Schippers ve meslektaşları (2020) çalışmalarında benzer şekilde özel gereksinimli çocuk babalarının deneyimlerinin/rollerinin çocuklarıyla ilgilendikçe değiştiğini ve zenginleştiğini açıklamışlardır. Bunun yanında katılımcı babaların tamamı işitme kayıplı çocuklarına yönelik edindikleri kazanımları işitme kayıplı çocuklarla yaşamak, nitelikli zaman geçirmek ve onların dünyasına ilişkin genel bir bakış açısı geliştirmek şeklinde bildirmişlerdir. Bu kazanımlar da Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ve Appenzeller'in (2015) çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir.

Ayrıca katılımcı babaların çoğunluğu hayata yönelik kazanımlar elde ettiklerini de ifade etmişlerdir. Bu kazanımlar empati kazanmak, merhametli olmak, yardımsever olmak ve umutlu olmaktır. Bu bulgu da Appenzeller'in (2015) ve Schippers ve meslektaşlarının (2020) çalışmalarının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda katılımcı babaların ifade ettiği kazanımların çocuklarının dil gelişimini destekleme sürecindeki rollerinin ve gayretlerinin sonucunda oluştuğu öne sürülebilir.

Beklentiler katılımcı babalar tarafından farklı şekillerde dile getirilmiştir. Katılımcı babaların çoğunluğu devletten beklentilerini açıklamışlardır. Bunlar koklear implant yaş sınırının daha erken dönemlere düşürülmesi, işitme teknolojilerinin parça ve kullanım giderlerinin karşılanması, dil eğitim kurumlarının sayıca artırılması ve aile eğitimi sürelerinin arttırılmasıdır. Bu beklentiler alanyazınla benzerlik göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde işitme kayıplı çocuk anne ve/veya babalarının aile eğitimi kurumlarının sayıca arttırılması (Acar, Turan ve Uzuner, 2020), aile eğitimi saatlerinin uzatılması (Acar, Turan ve Uzuner, 2020; Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu, 2021; Kılıç, 2020) ve işitme teknolojilerinin parça ve kullanım giderlerinin karşılanması (İçyüz, 2016) gibi beklentilerinin olduğu görülmektedir.

Katılımcı babaların tamamı toplumdan işitme kayıplı çocuk ailelerine yönelik farkındalıklarının artmasını istemektedirler. Bu bulgu Acar, Turan ve Uzuner'in (2020) ve Appenzeller'in (2015) çalışma bulgularıyla doğrudan örtüşmektedir. Bunun yanında benzer bulgu Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu'nun (2020) ve İçyüz'ün (2016) çalışmalarında işitme kayıplı çocuk anneleri tarafından da vurgulanmaktadır.

Katılımcı babaların yarısı uzmanlardan niteliklerini arttırmalarını beklemektedir. Bu bulgu alanyazınla desteklenmektedir. Ülkemizde işitme kayıplı çocukların aile eğitimi aldıkları kurumlarda özel eğitim öğretmenlerinin yanında alan mezunu olmayan ve farklı lisans mezuniyetleri olan sertifikalı ya da emekli öğretmenlerin de çalıştıkları bilinmektedir (Coşkun ve Boldan, 2014; Kılıç, 2020). Dolayısıyla bu kurumlardaki alan mezunu özel eğitim öğretmenlerinin sayıca az oldukları da göz önüne alındığında (Coşkun ve Boldan, 2014) babaların uzmanlardan beklentilerinin var olan prosedür eksikliğinin bir sonucu olduğu ileri sürülebilir.

Katılımcı babaların çoğunluğu yakın çevrelerinden maddi destek sağlamalarını, işitme teknolojilerinin kullanımını öğrenmelerini ve işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini desteklemelerini beklemektedirler. Babaların bu beklentileri alanyazınla örtüşmektedir. Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu (2021) çalışmalarında işitme kayıplı çocuk

annelerinin çocuklarının gelişim süreçlerinde birçok alanda desteğe gereksinim duyduklarını açıklamışlar, bu gereksinimleri psikososyal destek gereksinimi, dil gelişimlerinin desteklemesi gereksinimi, işitme teknolojilerine ilişkin gereksinimler ve maddi gereksinim olarak benzer şekilde açıklamışlardır. Bununla birlikte işitme kayıplı çocuk anne babalarının çocuklarının işitme kaybı nedeniyle oluşan tıbbi bakım, işitme teknolojisi giderleri, oyuncaklar ve materyaller, ulaşım gibi durumlara ilişkin de maddi gereksinimlerinin olabildiği vurgulanmaktadır (Akçemete ve Kargın, 1994). Bu anlamda katılımcı babaların tüm beklentilerinin işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerinin daha nitelikli olarak desteklenmesini istedikleri için ortaya çıktığı ileri sürülebilir.

Öneriler katılımcı babalar tarafından benzer şekilde dile getirilmiştir. Bunlar diğer işitme kayıplı çocuk babalarına yönelik olarak çocuklarıyla ilgilenmeleri, çocuklarını sosyal bağlamlara dâhil etmeleri ve çocukları için ellerinden gelen fedakârlığı yapmalarıdır. Bunun yanında diğer işitme kayıplı çocuk ailelerine yönelik olarak da önerilerde bulunmuşlardır. Bunlar çocuklarını işiten bireyler olarak görmeleri, çocuklarını aile eğitimlerine götürmeleri, diğer ailelerin deneyimlerinden faydalanmaları ve kendilerini geliştirmeleridir. Bu alandaki çalışmalar incelendiğinde işitme kayıplı çocuk anne babalarının diğer anne ve/veya babalara çeşitli önerilerde bulundukları görülmektedir (İçyüz, 2016; Kılıç, 2020). Bu öneriler Kılıç'ın (2020) çalışmasında işitme kayıplı çocuk anneleri tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: Ailelerin işitme kayıplı çocuklarını dil eğitimlere götürmeleri, onlardaki yetersizliği kabul ederek sosyal hayata katılımlarını sağlamaları, onlara zaman ayırmaları ve psikolojik destek almalarıdır. Bunun yanında bu öneriler İçyüz'ün (2016) çalışmasında ailelerin çocuklarını kabullenmeleri, bilinçli olmaları ve kendilerini geliştirmeleri şeklinde ifade edilmiştir. Dahası Appenzeller'in (2015) çalışmasında ise işitme kayıplı çocuk babaları tarafından diğer işitme kayıplı çocuk babalarına yönelik olarak çocuklarını kabullenmek, çocukları hakkında bilgi edinmek, çocukları için en iyi olanı arayıp bulmak, ellerinden gelenin en iyisini yapmak, daha çok aile eğitimlerine katılmak, çocuklarının dil becerilerini geliştirmeye odaklanmak ve çocuklarının özgüvenlerini geliştirmek şeklinde örneklendirilmiştir. Bu doğrultuda katılımcı babaların tüm önerilerinin kendi dil gelişimini destekleme yaşantılarından hareketle diğer babaların ve ailelerin işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini daha iyi destekleyebilmeleri için yapıldığı söylenebilir.

Genel olarak sosyal destek ve değişim kategorisi katılımcı babaların içinde bulundukları sosyal çevrelerinde yer alan kişileri ve bu kişilerle olan ilişkilerini

içermektedir. Katılımcı babalar çocuklarının dil gelişimlerini destekleme sürecinde sosyal çevrelerinde yer alan bu kişilerden destekler alabilmekte ve bu karşılıklı etkileşim sonucunda kazanımlar sağlayabilmektedirler. Bunun yanında çocuklarının dil gelişimlerini daha iyi destekleyebilmek için içinde bulundukları sosyal bağlamdan beklentilerini açıklamakta ve sosyal çevrelerine ilgili konuda öneriler vermektedirler.

4.3. Sınır ve Sınırlılıklar

- Nitel çalışmalarda genelleme amacı bulunmamaktadır. Bunun yerine detaylı betimleme amacı güdülmektedir. Dolayısıyla gömülü teori araştırmalarında oluşturulan kuramlar nitelikli örnekler olarak görülmeli ve genellenebilirlikten çok transfer edilebilirlik özelliğine sahip olarak düşünülmelidir (Özden, 2019). Diğer bir anlatımla araştırma kapsamında oluşturulan kuram yalnızca içerik özellikleri benzer nitelik gösteren bağlamları açıklamak için kullanılabilir. Bu anlamda kuram kapsamında keşfedilen babalık rollerinin farklı bağlamlardaki işitme kayıplı çocuk babalarının ilgili rolleriyle benzer olabileceği ileri sürülebilir.
- Charmaz (2006; 2014) yapılandırmacı gömülü teori deseniyle elde edilen kuramların tek bir gerçekliği değil, çeşitli yerel dünyaları ve çoklu gerçeklikleri yansıttığını vurgulamıştır. Bu özelliğiyle oluşturulan kuramların ve açıklamalarının kesin olmadığını, bağlama özgü olduğunu ve zamanla değişebileceğini bildirmiştir. Bu çalışma kapsamında oluşturulan kuram Ekim 2021 ile Nisan 2022 tarihleri arasında katılımcı 12 babadan elde edilen verilerle ve araştırmacının yorumlarıyla inşa edilmiştir. Dolayısıyla ilgili zaman dilimine, kişilere ve bağlama özgü özellikler taşımaktadır. Gerçekleştirilecek benzer ileri araştırmalarda farklı araştırmacıların kendi bağlamlarına özgü olarak benzer ya da farklı bulgular elde edebileceği unutulmamalıdır.
- Bu çalışmadaki babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini kapsamlı bir kuramsal çerçevede açıklayabilmek için homojenlik ölçütleri belirlenmiştir. Bu ölçütler ilgili babalık rollerine bakışı netleştirerek kuramın daha detaylı oluşturulmasını ve araştırmanın belirli sürede tamamlanmasını sağlamıştır. Ancak kuramın kapsamı belirlenen ölçütler çerçevesinde sınırlandırmıştır. Dolayısıyla homojenlik ölçütleri dışında kalan babalardan elde edilecek verilerle farklı bir kuram oluşturulabilir.

- Bu çalışma çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcı babalara internet üzerinden ulaşılmış ve veriler internet kanalıyla elde edilmiştir. Bu anlamda internete erişimi olmayan işitme kayıplı çocuk babalarının olup olmadığı, bu babaların araştırmaya katılmak isteyip istemeyecekleri ve katılan babalardan farklı veri setlerinin elde edilip edilmeyeceği bilinmemektedir.
- Bu çalışmada katılımcı 12 baba ile ortalama 138 dakika görüşülmüştür. Her ne kadar babalar görüşme tarihini ve görüşme ortamını kendileri belirleseler de ortamdan ve zamandan kaynaklı olarak görüşlerini sınırlı olarak aktarmış olabilirler. Bunun yanında araştırmacı görüşmeler sırasında katılımcı babaları web kameraları aracılığıyla küçük bir pencereden görmüştür. Bu durum katılımcı babalardan gelen sözel olmayan ipuçlarını yakalayabilmesini zorlaştırmıştır.

4.4. Öneriler

Bu bölümde araştırmanın sürecinin tümünden hareketle ileri araştırmalara ve uygulamaya yönelik önerilere yer verilmiştir.

4.4.1. İleri araştırmalara yönelik öneriler

- Bu çalışma gömülü teori deseni ile gerçekleştirilmiştir. Babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine odaklanan ve babaların bilgi ve becerilerini geliştirilen eylem araştırmaları gibi uygulamalı araştırmalar tasarlanabilir.
- Ulusal alanyazında işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. İlgili alanı farklı açılardan inceleyen ve kuramsal bilgi temelini geliştiren çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilecek birçok araştırma yürütülebilir.
- Bu çalışmada babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine kendi öz-bildirimleri sonucunda ulaşılmıştır. İlgili bu roller babaların dışında da rolleri deneyimleyen anneler, çocuklar, diğer aile üyeleri ya da aile eğitimi uzmanlarının görüşlerine başvurularak daha bütüncül bir bakışla açıklanabilir ve ilgili bu roller farklı paydaşlar açısından doğrulanarak daha detaylı bir şekilde araştırılabilir.
- Bu çalışmanın yöntem bölümü başta olmak üzere tüm raporlaştırma süreci bir rehber niteliğindedir. Bu yönüyle benzer bir kurgu yapılarak işitme kayıplı

çocukların dil gelişimlerindeki diğer aile üyelerinin (ör., anneler, çocuklar, büyük ebeveynler) yaşantılarına yönelik bir nitel bir kuram oluşturulabilir.

- Bu çalışmada genelleme amacı güdülmemiş yerine detaylı betimleme üzerinde durulmuştur. Babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri nicel ve karma yöntem araştırmalarının özelliklerinden yararlanarak örneklem temsil gücü yüksek bir şekilde daha genellenebilir olarak elde edilebilir. Dahası ilgili rollerin standartlaştırıldığı formel veya formel olmayan ölçme araçları geliştirilebilir.
- Bu çalışmada özellikle babaların çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine odaklanılmıştır. Babaların farklı rolleri göz önüne alındığında çocuklarının bilişsel gelişim, duygusal gelişim, sosyal gelişim gibi diğer gelişim alanlarındaki rolleri de çalışılabilir.
- Bu çalışmada yalnızca babalarla çalışılmıştır. Babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri annelerin rolleriyle karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- Bu çalışmada 0-3 yaş aralığında işitme kayıplı çocukları olan babalardan veriler elde edilmiştir. Çocukların yaş sınırı daha yukarılara çekilerek babaların bu dönemlerdeki çocuklarıyla olan yaşantıları incelenebilir.
- Bu çalışmada işiten ve herhangi bir hastalığı ya da engeli olmayan babalarla çalışılmıştır. Farklı özellikleri olan işitme kayıplı çocuk babalarının çocuklarının dil gelişimlerindeki rolleri keşfedilebilir. Bağlamsal özgünlükler ve farklılıklar detaylı olarak betimlenebilir. Ayrıca sağır ebeveyn çocuklarının babalarıyla ilgili görüşlerine başvurulabilir.
- Bu çalışmada babaların işitme kayıplı çocuklarının geleceklerini çeşitli açılardan planlayarak geleceği garanti altına almak istedikleri saptanmıştır. Bu konuya ilişkin daha detaylı çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Bu çalışmada işitme kayıplı çocuklar açısından oldukça önemli bir bulgu olan aile eğitimi seanslarına babaların çoğunlukla katılmadıkları saptanmıştır. Bu konu alanı kendi bağlamıyla daha detaylı olarak araştırılabilir.
- Bu çalışmada büyük ebeveynlerin torunlarının dil gelişimlerini doğrudan ve dolaylı olarak destekledikleri ortaya koyulmuştur. Bu bulgudan hareketle büyük anne ve büyük babaların işitme kayıplı torunlarının dil gelişimlerindeki rolleri incelenebilir. Bu roller annelerin ve babaların rolleriyle karşılaştırılabilir.

- Babaların oluşturulan kuram kapsamında betimlenen rolleri diğer ülkelerde yaşayan farklı kültürlerdeki işitme kayıplı çocuk babalarının rolleriyle karşılaştırılabilir. Aradaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya koyulabilir.

4.4.2. Uygulamalara yönelik öneriler

- Bu çalışmada katılımcı babaların hiçbiri baba olmadan önce babalıkla ilgili bir eğitim programına katılmamıştır. Evlenen erkeklere baba olmadan önce babalıkla ilgili seminerler verilebilir. Bu şekilde kendilerini ve çocuklarının yaşantılarındaki önemlerini anlamaları sağlanabilir. Geliştirilen farkındalıkla ise babaların çocuklarının bakım ve gelişimlerine katılımları artırılabilir.
- İşitme kayıplı çocuk babalarına da babalık eğitimleri ve psikolojik destek verilebilir. Bu güçlendirme ile babaların işitme kayıplı çocuklarıyla olan yaşantılarında yaşadıkları sorunlar çözülebilir. Bunun yanında çocuklarının dil gelişimleri başta olmak üzere tüm gelişim dönemlerini daha nitelikli desteklemeleri sağlanabilir.
- Bu çalışma babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerine ilişkin detaylı bulgular sağlamaktadır. Bu doğrultuda ülkemizde gerçekleştirilen aile eğitimi programları babaların rolleri de göz önüne alınarak değiştirilebilir/güncelleştirilebilir. Bu programlarda yapılacak bilgilendirmelerle babaların aile eğitimi süreçlerine aktif katılımları sağlanabilir.
- Bu çalışmadaki katılımcı babaların isteklerinden yola çıkarak işitme kayıplı çocuklarının devam ettiği aile eğitimlerinin sayısı ve saat uzunluğu artırılabilir, seans randevuları babaların katılımlarının sağlanabilmesi için daha esnek ve uygun zamanlara verilebilir ya da ortak kararlarla belirlenebilir.
- İşitme kayıplı çocuklar alanında çalışacak uzmanlara (ör., doktor, odyolog, öğretmen ve tüm diğer personel) babalar ve önemine ilişkin bilgilendirmeler yapılabilir ve farkındalıkları artırılabilir. Böylelikle uzmanların desteğiyle babaların işitme kayıplı çocuklarıyla ilgili tüm süreçlere katılımları artırılabilir.
- Bu çalışmanın bulgularından yola çıkarak işitme teknolojilerinin bakım ve kullanım giderleri karşılanabilir. Bu yolla işitme kayıplı çocukların maddi giderlerinin yükü ortadan kaldırılabilir ve kendilerini ekonomi konusunda sorumlu hisseden babaların yükü biraz hafifletilerek çocuklarıyla olan etkileşimleri artırılabilir.

- Bu çalışmadaki katılımcı babaların beklentilerinden hareketle toplumun işitme kayıplı ocuk aileleri hakkında farkındalıklarının arttırılması sağlanabilir. Böylelikle işitme kayıplı çocukların ve ailelerinin daha fazla sosyalleşmesi arttırılabilir.
- Bu çalışmadaki katılımcı babaların beklentileri ve önerileri eksilik olarak değerdendirilip alınacak önlemlerle ve gerçekleştirilecek uygulamalarla babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerini destekleme süreçleri daha sistematik bir hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abkarian, G.G., Valenti, J.P., and Abkarian, A. (2003). Fathers' speech to their children: Perfect pitch or tin ear? *Fathering A Journal of Theory Research and Practice about Men as Fathers* 1(1), 27-50. <https://doi.org/10.3149/fth.0101.27>
- Acar, F.M., Turan, Z., and Uzuner, Y. (2020). Being a father of a child who is deaf or hard of hearing: A phenomenological study of fatherhood perceptions and lived experiences in the Turkish context. *American Annals of the Deaf*, 165(1), 72-113. <https://doi.org/10.1353/aad.2020.0011>
- Ackley, S.R. and Decker, T.N. (2006). Audiological advancement and the acquisition of spoken language in deaf children. In P. E. Spencer and M. Marschark (Ed.), *Advances in the spoken language development of deaf and hard-of-hearing children* (pp. 64-84). New York: Oxford University.
- Adamsons, K. and Johnson, S.K. (2013). An updated and expanded meta-analysis of nonresident fathering and child well-being. *Journal of Family Psychology*, 27(4), 589-599. <https://doi.org/10.1037/a0033786>
- Akçamete, G. ve Kargın, T. (1996). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 7-24.
- Akçınar, B. (2017). *Türkiye’de babalığı anlamak serisi I: Türkiye’de ilgili babalık ve belirleyicileri özet araştırma raporu*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Akkök, F. (1997). Farklı özelliği olan çocuk anne babalarının yaşadıkları. A. N. Karancı (Ed.), *Farklılıkla yaşamak: Aile ve toplumun farklı gereksinimleri olan bireylerle birlikteliği içinde* (s. 9-21). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Akkök, F. ve Uzun-Özer, B. (2018). *Yaşamın diğer bir penceresi: Otistik özelliklere sahip çocuk babaları ve duyguları* (3.baskı). İstanbul: Pegem Akademi.
- Akturan, U. ve Hatemoğlu, G. (2017). Alt teori. T. Baş ve U. Akturan (Eds.), *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri içinde* (Güncellenmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, s. 65-84). Ankara: Seçkin.
- Al-Aoufi, H., Al-Zyoud, N., and Shahminan, N. (2012). Islam and the cultural conceptualisation of disability. *International Journal of Adolescence and Youth*, 17(4), 205-219. <https://doi.org/10.1080/02673843.2011.649565>
- Allen, S.M. and Hawkins, A.J. (1999). Maternal gatekeeping: Mothers’ beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 61(1), 199-212. <https://doi.org/10.2307/353894>

- Allport, B.S., Johnson, S., Aqil, A., Labrique, A.B., Nelson, T., KC, A., Carabas, Y., and Marcell, A.V. (2018). Promoting father involvement for child and family health. *Academic Pediatrics*, 18(7), 746-753. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2018.03.011>
- Alshenqeeti, H. (2014). Interviewing as a data collection method: A critical review. *English Linguistics Research*, 3(1), 39-45. <https://doi.org/10.5430/elr.v3n1p39>
- Altrichter, H. and Holly, M.L. (2011). Research diaries. In B. Somekh and C. Lewin (Eds), *Theory and methods in social research* (2nd edition, pp. 43-52). London: Sage.
- Amato, P.R. and Gilbreth, J.G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 557-573. <https://doi.org/10.2307/353560>
- Ambrose, S.E., Appenzeller, M., Mai, A., and DesJardin, J.L. (2020). Beliefs and self-efficacy of parents of young children with hearing loss. *Journal of Early Hearing Detection and Intervention*, 5(1), 73-85. <https://doi.org/10.26077/kkkh-vj55>
- Appenzeller, M.C. (2015). *The time between just going to work and being there: Fathers' experiences parenting young children with hearing loss*. Unpublished doctoral dissertation. Greensboro, USA: University of North Carolina.
- Archbold, S., Sach, T., O'neill, C., Lutman, M., and Gregory, S. (2006). Deciding to have a cochlear implant and subsequent after-care: Parental perspectives. *Deafness and Education International*, 8(4), 190-206. <https://doi.org/10.1179/146431506790560094>
- Archibald, M.M., Ambagtsheer, R.C., Casey, M.G., and Lawless, M. (2019). Using zoom videoconferencing for qualitative data collection: Perceptions and experiences of researchers and participants. *International Journal of Qualitative Methods*, 8, 1-8. <https://doi.org/10.1177/1609406919874596>
- Arık, F. ve Arık, I.A. (2016). Grounded teori metodolojisi ve Türkiye’de grounded teori çalışmaları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (58), 285-309.
- Arsan, C. ve Uzuner, Y. (2022). Babasının gözünden işitme kayıplı kızının yaşam öyküsü. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 34, 210-234. <https://doi.org/10.14689/enad.34.1619>

- Aslanoğlu, M. (2004). *Otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin aile içi ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ataman-Devrim, M., Nixon, E., and Quigley, J. (2023). Joint attention episodes during interactions with fathers but not mothers at age 2 years is associated with expressive language at 3 years. *Journal of Experimental Child Psychology*. 226, 105569. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2022.105569>
- Atmaca, U. and Uzuner, Y. (2020). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin işitme kayıplı bireylere verilen destek hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Fenomenolojik araştırma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 1214-1248. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.8c.4s.7m>
- Atmaca-Koçak, A. (2004). *Türkiye'de babaların şimdiki durumu: Baba destek programı değerlendirme raporu*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Baker, C.E. (2014). African american fathers' depression and stress as predictors of father involvement during early childhood. *Journal of Black Psychology*, 40(4), 311-333. <https://doi.org/10.1177/0095798413486480>
- Baker, C.E., Vernon-Feagans, L., and The Family Life Project Investigators. (2015). Fathers' language input during shared book activities: Links to children's kindergarten achievement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 53-59. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2014.11.009>
- Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016). Türkiye'de babalığın değişen rolleri: (Pro)feminist babalar. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2), 26-45.
- Bates, J.S. (2009). Generative grandfathering: A conceptual framework for nurturing grandchildren. *Marriage & Family Review*, 45(4), 331-352. <https://doi.org/10.1080/01494920802537548>
- Bawadi, H.A., Qandil, A.M., Al-Hamdan, Z.M., and Mahallawi, H.H. (2016). The role of fathers during pregnancy: A qualitative exploration of Arabic fathers' beliefs. *Midwifery*, 32, 75-80. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2015.10.006>
- Baydar, N. and Brooks-Gunn, J. (1998). Profiles of grandmothers who help care for their grandchildren in the United States. *Family Relations*, 47(4), 385-393. <https://doi.org/10.2307/585269>

- Bayhan, P. ve Sipal, R.F. (2011). Early intervention services in Turkey: Perspectives of south-eastern families. *International Social Work*, 54(6), 781-799. <https://doi.org/10.1177/0020872811404262>
- Bekar, R., Uzuner, Y., and Çolaklıoğlu, O. (2021). İşitme kayıplı çocuğu olan annelerin çocuklarına ilişkin gereksinimler ve destekler hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(1), 31-59. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.587730>
- Belgin, E. (2017). İşitme cihazları. E. Belgin ve A. S. Şahlı (Ed.), *Temel Odyoloji içinde* (2. Baskı, s. 473-584). İstanbul: Güneş Tıp.
- Bianchi, S.M. and Milkie, M.A. (2010). Work and family research in the first decade of the 21st century. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 705-725. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00726.x>
- Birgili, B. (2021). Temellendirilmiş kuram. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Eds.), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde* (3. baskı, s. 109-123). Ankara: Anı.
- Birks, M. and Mills, J. (2023). *Grounded theory: A practical guide* (3rd edition). London: Sage.
- Bogdan, R.C. and Biklen, K.S. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory methods* (5th edition). Boston: Allyn and Bacon.
- Bogdan, R.C. and Biklen, K.S. (2022). *Eğitimde nitel araştırma: Teori ve metodlara giriş*. (Çev: S. Balcı ve B. Ahi). Ankara: Pegem Akademi.
- Bogossian, A., King, G., Lach, L.M., Currie, M., Nicholas, D., McNeill, T., and Saini, M. (2019). (Unpacking) father involvement in the context of childhood neurodisability research: a scoping review. *Disability and rehabilitation*, 41(1), 110-124. <https://doi.org/10.1080/09638288.2017.1370497>
- Bolak-Boratav, H., Okman-Fişek, G. ve Eslen-Ziya, H. (2018). *Erkekliğin Türkiye halleri* (2. baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Bolat, H. and Genç, A. (2012). Türkiye ulusal yenidoğan işitme taraması programı: Tarihçesi ve prensipleri. *Journal of Ear Nose Throat Special Topics*, 5(2), 11-14.
- Boyke, L.E. (1997). *Empowering fathers of children with special needs through family-centered early intervention*. Unpublished doctoral dissertation. Chicago, IL: De Paul University.

- Bozok, M. (2018). *Türkiye’de babalığı anlamak serisi II: Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye’de babalık*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Bradley, S.K. and Carter, B. (2012). Reflections on the ethics of Internet newsgroup research. *International Journal of Nursing Studies*, 49(5), 625-630. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2011.10.018>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University.
- Bronte-Tinkew, J., Zaslow, M., Capps, R., Horowitz, A., and McNamara, M. (2007). Food insecurity works through depression, parenting, and infant feeding to influence overweight and health in toddlers. *The Journal of Nutrition*, 137(9), 2160-2165. <https://doi.org/10.1093/jn/137.9.2160>
- Bruner, J.S. (1983). *Child’s talk: Learning to use language*. New York: W.W. Norton.
- Buchanan, E.A. and Zimmer, M. (2018). Internet research ethics. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. (Edt: E. N. Zalta). <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/ethics-internet-research/> (Erişim tarihi: 17.04.2021).
- Bunta, A. and Douglas, M. (2013). The effect of dual language support on the language skills of bilingual children with hearing loss who use listening devices relative to their monolingual peers. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 44(3), 281-290. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2013/12-0073\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2013/12-0073))
- Cabrera, N.J. and Bradley, R.H. (2012). Latino fathers and their children. *Child Development Perspectives*, 6(3), 232-238. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2012.00249.x>
- Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C.S., Bradley, R.H., Hofferth, S., and Lamb, M.E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, 71(1), 127-136. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00126>
- Cabrera, N.J., Hofferth, S. and Chae, S. (2011). Patterns and predictors of father-infant engagement across race/ethnic groups. *Early Childhood Research Quarterly*, 26(3), 365-375. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.01.001>
- Cabrera, N.J., Shannon, J.D., and Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-K. *Applied Developmental Science*, 11(4), 208-213. <https://doi.org/10.1080/10888690701762100>

- Calderon R., and Low, S. (1998). Early social-emotional, language, and academic development in children with hearing loss: Families with and without fathers. *American Annals of the Deaf*, 143(3), 225-234. <https://doi.org/10.1353/aad.2012.0115>
- Cankuvvet, N. (2015). *Çocuğu koklear implant adayı ebeveynlerin gereksinimlerine dayalı bilgilendirme programı geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cansever, B. (2022). *İşitme kayıplı çocuğu olan anne-babaların çocuklarıyla gerçekleştirdikleri oyunlar hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Carrillo, S., Bermudez, M., Suarez, L., Gutierrez, M.C., and Delgado, X. (2016). Father's perceptions of their role and involvement in the family: A qualitative study in a Colombian sample. *Revista Costarricense de Psychology*, 35(2), 161-178.
- Cavlak, U., Beydemir, F., Yeldan, I. and Basakci-Calik, B. B. (2009). P041 The impact of having disabled children on Turkish parents: Mothers and fathers differences. *European Journal of Paediatric Neurology*, 13, 34. [https://doi.org/10.1016/s1090-3798\(09\)70099-6](https://doi.org/10.1016/s1090-3798(09)70099-6)
- Cengiz, Ö. (2016) Turkish Fathers' Utterance Complexity during the Interaction of Toy Play with Their Preschoolers. *Open Journal of Modern Linguistics*, 6, 105-112. <https://doi.org/10.4236/ojml.2016.62010>
- Cesur, E. (2022). *Raising a child with down syndrome: A qualitative investigation on fathers' experiences*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd edition). London: Sage.
- Charmaz, K. and Belgrave, L.L. (2018). Thinking about data with grounded theory. *Qualitative Inquiry*, 25(8), 743-753. <https://doi.org/10.1177/1077800418809455>
- Chun-Tie, Y., Birks, M., and Francis, K. (2019). Grounded theory research: A design framework for novice researchers. *SAGE Open Medicine*, 7, 1-8. <https://doi.org/10.1177/2050312118822927>
- Clark, M. (2007). *A practical guide to quality interaction with children who have a hearing loss*. San Diego, Oxford, Brisbane: Singular.

- Clarke, A.E. (2005). *Situational analysis: Grounded theory after the postmodern turn*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cole, E.B. (1992). *Listening and talking: A guide to promoting spoken language in young hearingimpaired children*. Washington D.C.: Alexander Graham Bell.
- Cole, E.B. and Flexer, C.A. (2020). *Children with hearing loss: Developing listening and talking: Birth to six* (4th edition). San Diego: Plural.
- Conica, M., Nixon, E., and Quigley, J. (2019). Fathers' but not mothers' repetition of children's utterances at age two is associated with child vocabulary at age four. *Journal of Experimental Child Psychology*, 104738. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2019.104738>
- Cook, J.L., Jones, R.M., Dick, A.J., and Singh, A. (2005). Revisiting men's role in father involvement: The importance of personal expectations. *Fathering*, 3(2), 165-178. <https://doi.org/10.3149/fth.0302.165>
- Corbin, J. and Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cortelo, F.M. and Franozo, M. de F. de C. (2014). On being a father of a deaf child: from suspicion to coping. *Psicologia Em Estudo*, 19(1), 3-11. <https://doi.org/10.1590/1413-7372189590001>
- Coşkun, İ. ve Boldan, Ö. (2014). Zihinsel engelliler öğretmenliği sertifika programına devam eden özel eğitim sınıf öğretmeni adaylarının sertifika programlarının işlevselliğine ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 24, 303-318.
- Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan ailelerin kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 213-227.
- Crespi, I. and Ruspini, E. (2015). Transition to fatherhood: new perspectives in the global context of changing men's identities. *International Review of Sociology*, 25(3), 353-358. <https://doi.org/10.1080/03906701.2015.1078529>
- Creswell, J.W. and Poth, C.N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th edition). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Cummings, E.M., Merrilees, C.E., and Ward George, M. (2010). Fathers, marriages and families. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th edition, pp. 154-176). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2018). *Nitel desenler: Gömülü teori* (2. Baskı). İstanbul: Edam.
- Çelikkün, B. (2011). *Erken ve Geç İmplant Olan Çocuklarda Okuma, Konuşma ve Dil Gelişiminin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, M.E. ve Şen, S.G. (2017). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin sorunlarının belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 59(I), 53-69.
- Çitil, M. ve Doğan, İ. (2019). Engelli çocuğu olan ailelerin yapısı ve toplumsal ilişkilerinin belirlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 61-108.
- Deakin, H. and Wakefield, K. (2013). Skype interviewing: reflections of two PhD researchers. *Qualitative Research*, 14(5), 603-616. <https://doi.org/10.1177/1468794113488126>
- Decker, K.B., Vallotton, C.D., and Johnson, H.A. (2012). Parents' communication decision for children with hearing loss: Sources of information and influence. *American Annals of the Deaf*, 157(4), 326-339. <https://doi.org/10.1353/aad.2012.1631>
- Demiriz, S. ve Arpacı, F. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının büyük ebeveynleri hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 707-726.
- Denham, T.E. and Smith, C.W. (1989). The influence of grandparents on grandchildren: A review of the literature and resources. *Family Relations*, 38(3), 345-350. <https://doi.org/10.2307/585064>
- Denscombe, M. (2017). *The good research guide* (6th edition). Maidenhead: Open University.
- Desjardin, J.L. (2006). Family empowerment: Supporting language development in young children who are deaf or hard of hearing. *Volta Review*, 106(3), 275-298.
- Dheensa, S., Williams, R., and Metcalfe, A. (2013). Shattered schemata and fragmented identities: Men's experiences of antenatal genetic screening in Great Britain. *Journal of Family Issues*, 34, 1081-1103. <https://doi.org/10.1177/0192513X13484274>

- Dirks, E., Stevens, A., Kok, S., Frijns, J., and Rieffe, C. (2019). Talk with me! Parental linguistic input to toddlers with moderate hearing loss. *Journal of Child Language*, 47(1), 186-204. <https://doi.org/10.1017/S0305000919000667>
- Doğan, M. ve Akkaya, E. (2022). İşitme yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri. H. Gürgür ve P. Şafak (Eds.), *İşitme ve görme yetersizliği içinde* (5. baskı, s. 35-68). Ankara: Pegem Akademi.
- Doherty, W.J., Kouneski, E.F., and Erickson, M.F. (1998). Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and the Family*, 60(2), 277-292. <https://doi.org/10.2307/353848>
- Doucet, A. (2013). A “choreography of becoming”: Fathering, embodied care, and new materialisms. *Canadian Review of Sociology*, 50(3), 284-305. <https://doi.org/10.1111/cars.12016>
- Downer, J.T. and Mendez, J.L. (2005). African american father involvement and preschool Children's school readiness. *Early Education and Development*, 16(3), 317-340. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1603_2
- Edwards, L.C. (2003). Candidacy and the children's implant profile: Is our selection appropriate? *International Journal of Audiology*, 42(7), 426-431. <https://doi.org/10.3109/14992020309080052>
- Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Gözden Geçirilmiş 6. baskı). Ankara: Anı.
- English, K. (2011). Family informational and support counseling. In R. Seewald and A.M. Tharpe (Eds.), *Comprehensive handbook of pediatric audiology* (pp. 767-776). San Diego: Plural
- Engward, H. and Davis, G. (2015). Being reflexive in qualitative grounded theory: Discussion and application of a model of reflexivity. *Journal of Advanced Nursing*, 71(7), 1530-1538. <https://doi.org/10.1111/jan.12653>
- Eriksson, C., Salander, P., and Hamberg, K. (2007). *Men's experiences of intense fear related to childbirth investigated in a swedish qualitative study*. *Journal of Men's Health & Gender*, 4(4), 409-418. <https://doi.org/10.1016/j.jmhg.2007.07.045>
- Ersan, C. (2015). Babalara verilen dil eğitim programının çocukların alıcı dil gelişimine etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 40(185), 51-71.

- Ertürk-Mustul, E. (2020). 0-3 yaş dil gelişimi ve dil gelişimini destekleyen yetişkin davranışları. Z. Turan (Ed.) *İşitme kayıplı çocuklar için aile eğitimi: 0-3 yaş içinde* (s. 112-134). Ankara: Pegem Akademi.
- Ertürk-Mustul, E., Turan, Z. ve Uzuner, Y. (2016). İşitme kayıplı çocuğu olan bir annenin etkileşim davranışlarının aile eğitimi bağlamında incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(01), 1-22.
- Esping-Andersen, G. (2009). *The unfinished revolution. Adapting welfare states to women's new roles*. Bristol, England: Polity.
- Evans, C. (1997). *Turkish fathers attitudes to and involvement their fathering role*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fagan, J. and Iglesias, A. (1999). Father involvement program effects on fathers, father figures and their headt start children: An quasi-experimental study. *Early Childhood Research Quarterly*, 14(2), 243-269. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(99\)00008-3](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(99)00008-3)
- Fernald, A. (1992). Human maternal vocalizations to infants as biologically relevant signals: An evolutionary perspective. In J. H. Barkow, L. Cosmides, and J. Tooby (Eds.), *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture* (pp. 391-449). New York, NY: Oxford University.
- Fitzpatrick, E., Angus, D., Durieux-Smith, A., Graham, I. D., and Coyle, D. (2008). Parents' needs following identification of childhood hearing loss. *American Journal of Audiology*, 17(1), 38-49. [https://doi.org/10.1044/1059-0889\(2008/005\)](https://doi.org/10.1044/1059-0889(2008/005))
- Fitzpatrick, E.M., Jacques, J., and Neuss, D. (2011) Parental perspectives on decision-making and outcomes in pediatric bilateral cochlear implantation. *International Journal of Audiology*, 50(10), 679-687. <https://doi.org/10.3109/14992027.2011.590823>
- Flouri, E. (2007). The relationship between parenting and materialism in British mothers and fathers of secondary school age children. *The Journal of Socio-Economics*, 36(2), 167-176. <https://doi.org/10.1016/j.socsec.2005.11.052>
- Garcia, I.L., Fernald, L., Aboud, F.E., Otieno, R., Alu, E., and Luoto, J.E. (2022). Father involvement and early child development in a low-resource setting. *Social Science & Medicine*, 302, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.114933>

- Garfield, C. and Chung, P. (2006). A qualitative study of early differences in fathers' expectations of their child care responsibilities. *Ambulatory Pediatrics*, 6(4), 215-220. <https://doi.org/10.1016/j.ambp.2006.04.001>
- Geal-Dor, M. and Adelman, C. (2018). The child doesn't hear? On breaking bad news as perceived by parents and audiologists. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 112, 113-120. <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2018.06.044>
- Gençoğlu, A.Y. (2014). Bir kavram ve kuram üretme stratejisi olarak temellendirilmiş kuram. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7(XVII), 681-700. <https://doi.org/10.14225/Joh425>
- Gertz, G. and Boudreault, P. (2016). *The SAGE Deaf Studies Encyclopedia* (1st edition). New York, USA: Sage.
- Glaser, B.G. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley, CA: The Sociology.
- Glaser, B.G. (2011). *Getting out of the data: Grounded theory conceptualization*. Mill Valley, CA: The Sociology.
- Glassmeyer, D.M. and Dibbs, R.A. (2012). Researching from a distance: Using live web conferencing to mediate data collection. *International Journal of Qualitative Methods*, 11(3), 292-302. <https://doi.org/10.1177/160940691201100308>
- Gleason, J.B. (1975). Fathers and other strangers: Men's speech to young children. In D.P. Dato (Ed.), *Language and Linguistics*, (pp. 289-297). Washington, D.C.: Georgetown University.
- Glesne, C. (2020). *Nitel araştırmaya giriş*. (6. baskı, Çev: A. Ersoy ve P. Yalçınoglu). Ankara: Anı.
- Gough, M. and Rosenfeld, J. (2006). *Video conferencing over IP: Configure, secure, and troubleshoot*. Rockland, MA: Syngress.
- Gökaliler, E. ve Özer, A. (2019). Baba 2.0: Dijital dönüşüm ile değişen baba rolü üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 48(2019), 388-403.
- Gökçay, G., Boran, P., Çiprut, A., ve Bağlam, T. (2014). Çocukluk dönemi işitme taramalarında ülkemizde ve dünyada güncel durum. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 57, 265-273.
- Gözübüyük, A. ve Özbey, S. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının motivasyon düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IBAD Sosyal*

- Bilimler Dergisi, Millî mücadele'nin 100. yılı özel sayısı*, 23-37.
<https://doi.org/10.21733/ibad.763103>
- Grant, A. (2018). *Doing excellent social research with documents: Practical examples and guidance for qualitative researchers*. Oxfordshire, UK: Routledge.
- Grossman, F.K., Pollack, W.S., and Golding, E. (1988). Fathers and children: Predicting the quality and quantity of fathering. *Developmental Psychology*, 24(1), 82-91.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.24.1.82>
- Güçlü, İ. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri: Teknik–Yaklaşım–Uygulama* (Gözden Geçirilmiş 2. baskı). Ankara: Nika.
- Gülay-Ogelman, H., Aytaç, P., Erol, A., Erdentuğ, F.G., Akdeniz-Yolaç, Ö., and Güner-Özbilenler, M. (2019). Anne-baba ve çocuk görüşleri doğrultusunda oyun. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 5(2), 65-87.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B. ve Taşgın S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. baskı). Ankara: Seçkin.
- Güngör, Ş.D., Daşbaş, S. ve Akçay, S. (2022). Covid-19 pandemi sürecinin akademisyen babaların yaşamına yansımaları: Nitel bir araştırma. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 0(19), 17-36. <https://doi.org/10.46218/tshd.1010136>
- Güngörmüş, O. (1986). *Baba yoksunluğunun benlik kavramına etkisi ve babasız öğrencilerin problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığının saptanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Çocuk Sağlığı Enstitüsü.
- Güngörmüş-Özkardeş, O. (2018). *Baba olmak*. (3. baskı). İstanbul: Remzi.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz* (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Hamzah, N.F.A., Umat, C., Harithasan, D., and Goh, B.S. (2021). Challenges faced by parents when seeking diagnosis for children with sensorineural hearing loss. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 143(2021), 1-7.
<https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2021.110656>
- Harlor, A.D.B. and Bower, C. (2009). Clinical Report-Hearing assessment in infants and children: Recommendations beyond neonatal screening. *Official Journal American Academy of Pediatrics*, 124(4), 1252-1263. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-1997>

- Hawker, S. and Kerr, C. (2021). Doing grounded theory. In E. Lyons and A. Coyle (Eds.), *Analyzing qualitative data in psychology* (3rd edition, pp. 223-234). Los Angeles, USA: Sage.
- Herlofson, K. and Hagestad, G.O. (2012). Transformations in the role of grandparents across welfare states. In S. Arber and V. Timonen (Ed.), *Contemporary grandparenting* (pp. 27-49). Bristol, UK: The Policy.
- Higginbottom, G. And Lauridsen, E.I. (2014). The roots and development of constructivist grounded theory. *Nurse Researcher*, 21(5), 8-13. <https://doi.org/10.7748/nr.21.5.8.e1208>
- Hildingsson, I., Johansson, M., Fenwick, J., Haines, H., and Rubertsson, C. (2014). Childbirth fear in expectant fathers: Findings from a regional swedish cohort study. *Midwifery*, 30(2), 242-247. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2013.01.001>
- Hintermair, M. and Sarimski, K. (2018). Fathers of deaf and hard-of-hearing infants and toddlers: Experiences, needs, and challenges. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 24(2), 84-94. <https://doi.org/10.1093/deafed/eny040>
- Hladik, E.G. and Edwards, H.T. (1984). A comparative analysis of mother-father speech in the naturalistic home environment. *Journal of Psycholinguistic Research*, 13, 321-332 <https://doi.org/10.1007/BF01068149>
- Horrell, B., Stephens, C., and Breheny, M. (2015). Online research with informal caregivers: Opportunities and challenges. *Qualitative Research in Psychology*, 12(3), 258-271. <https://doi.org/10.1080/14780887.2015.1040318>
- Houston, K.T., Fenton, J., Holt, J., Munoz, K., and Nelson, L. (2011, June). *Fathers of children with hearing loss: Feelings and service provision*. Paper presented at the conference of the American Speech-Language-Hearing Association, Scottsdale, AZ.
- Huttunen, K., Rimmanen, S., Vikman, S., Virokannas, N., Sorri M., Archbold, S., and Lutman, M.E. (2009). Parents' views on the quality of life of their children 2-3 years after cochlear implantation. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 73(12), 1786-1794. <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2009.09.038>
- Ingber, S. and Most, T. (2012). Fathers' involvement in preschool programs for children with and without hearing loss. *American Annals of the Deaf*, 157(3), 276-288. <https://doi.org/10.1353/aad.2012.1620>

- Işık, E. (2022, Nisan). *0-3 yaş aralığında çocuğu olan babaların babalık becerilerine covid-19 pandemi sürecinin etkisi*. World Children Conference-III.
- İçyüz, R. (2016). *İşitme kayıplı çocuğu kaynaştırmaya devam eden ebeveynlerin sorunlarının ve gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Jean, Y.Q., Mazlan, R., Ahmad, M., and Maamora, N. (2018). Parenting stress and maternal coherence: Mothers with deaf or hard-of-hearing children. *American Journal of Audiology*, 27(3), 260-271. https://doi.org/1044/2018_AJA-17-0093
- Joulaie, M., Zamiri-Abdollahi, F., Darouie, A., Ahmadi, T., and DesJardin, J. (2019). Maternal perception of self-efficacy and involvement in young children with prelingual hearing loss. *Indian Journal of Otolaryngology and Head & Neck Surgery*, 71, 48-53. <https://doi.org/10.1007/s12070-018-1520-3>
- Kağıtçıbaşı, Ç. and Ataca, B. (2015). Value of children, family change, and implications for the care of the elderly. *Cross-Cultural Research*, 49(4), 374-392. <https://doi.org/10.1177/1069397115598139>
- Karaduman, M.A. ve Çığ, O. (2019). Babaların çocuklarının hayatına katılımını etkileyen faktörler. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.) *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (s. 47-71). Ankara: Nobel.
- Kay, M. (1992). *Focus on fathers: A phenomenological study of the experiences of fathers of hearing impaired children*. Unpublished master's thesis. Edmonton, Canada: University of Alberta, Edmonton, Department of Educational Psychology.
- Kefeli, S. (2005). *İlköğretim uygulamalarının değerlendirilmesi, normal, yatılı ve taşınmalı ilköğretim okullarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kemaloğlu, Y. (2017). Yenidoğan işitme taramaları. E. Belgin ve A. S. Şahlı (Ed.), *Temel odyoloji* içinde (2. baskı, s. 217-239). İstanbul: Güneş Tıp.
- Kemaloğlu, Y. (2022). İşitme yetersizliği: tanım, sınıflama, yaygınlık ve nedenler. H. Gürgür ve P. Şafak (Ed.), *İşitme ve görme yetersizliği* içinde (5. baskı, s.2-31). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, M. (2020). *İşitme kayıplı çocukların dil gelişimlerinin desteklenmesine yönelik aile gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kindberg, T. (2011). Hear our voices: A single dad's story. *Volta Voices*, 18(1), 42-43.

- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
- Kraemer, S. (1991). The origins of fatherhood: An ancient family process. *Family Process*, 30(4), 377-392. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1991.00377.x>
- Kuhl, P.K. (2004). Early language acquisition: Cracking the speech code. *Nature Reviews Neuroscience*, 5(11), 831-843. <https://doi.org/10.1038/nrn1533>
- Kurt-Demirbaş, N. ve Sevgili-Koçak, S. (2020). 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin bakış açısıyla covid-19 salgın sürecinin değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 328-349.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-89.
- Küpelı, S. (2020). *Koklear implant uygulama sürecinin işitme kayıplı çocuk ailelerinin ve uzmanların bakış açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kwon, K.-A., Bingham, G., Lewsader, J., Jeon, H.-J., and Elicker, J. (2013). Structured task versus free play: The influence of social context on parenting quality, toddlers' engagement with parents and play behaviors, and parent-toddler language use. *Child & Youth Care Forum*, 42(3), 207-224. <https://doi.org/10.1007/s10566-013-9198-x>
- Lamb, M.E. (2010). How do fathers influence children's development? let me count the ways. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th edition, pp. 1-26). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Lamb, M.E. (1975). Fathers: Forgotten contributors to child development. *Human Development*, 18(4), 245-266. <https://doi.org/10.1159/000271493>
- Lamb, M.E. (2000). *Kültürlerarası bakış açısı ile babanın çocuk gelişimindeki rolü ve önemi. Çocuğun yaşamında babanın rolü ve önemi sempozyum raporu* (s. 18-38). İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Lamb, M.E., Pleck, J.H., Charnov, E.L. and Levine, J.A. (1987). A Biosocial perspective on paternal behavior and Involvement. In J. Lancaster, J. Altmann, A. Rossi and L. Sherrod (Eds.), *Parenting across the lifespan: Biosocial dimensions* (p. 111-142). New York: Aldine de Gruyter.

- Leech, K., Salo, V., Rowe, M., and Cabrera, N. (2013). Father input and child vocabulary development: The importance of wh questions and clarification requests. *Seminars in Speech and Language*, 34(04), 249-259. <https://doi.org/10.1055/s-0033-1353445>
- Lempert, L.B. (2010). Asking questions of the data: Memo writing in the grounded theory tradition. In A. Bryant and K. Charmaz (Eds.), *The sage handbook of grounded theory* (Paperback edition, pp. 245-264). London: Sage.
- Levtov, R., Van Der Gaang, N., Greene, M., Kaufman, M., and Barker, G. (2015). *State of the world's fathers: A men's care advocacy publication*. Washington D.C.
- Livingston, G. (2013). *Why are dads staying home? Analysis of march current population surveys integrated public use micro data series (IPUMS-CPS)*. Pew Research Center, Washington, DC.
- Lovas, G.S. (2011). Gender and patterns of language development in mother-toddler and father-toddler dyads. *First Language*, 31(1), 83-108. <https://doi.org/10.1177/0142723709359241>
- Lune, H. and Berg, B.L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences* (9th edition). San Francisco, USA: Pearson.
- Lutterman, D. (2004). Counseling families of children with hearing loss and special needs. *Volta Review*, 10(4), 215-220.
- Madge, C. (2010) Internet mediated research. In N. Clifford, S. French and G. Valentine (Eds.), *Key Methods in Geography*. (pp. 173-188). London: Sage.
- Mahoney, G. (2009). Relationship focused intervention (RFI): Enhancing the role of parents in children's developmental intervention. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 1(1), 79-94. <https://doi.org/10.20489/intjecse.107978>
- Malin, J.L., Cabrera, N.J., and Rowe, M.L. (2014). Low-income minority mothers' and fathers' reading and children's interest: Longitudinal contributions to children's receptive vocabulary skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(4), 425-432. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.04.010>
- Malin, J.L., Karberg, E., Cabrera, N.J., Rowe, M., Cristaforo, T., and Tamis-LeMonda, C.S. (2012). Father-toddler communication in low-income families: The role of paternal education and depressive symptoms. *Family Science*, 3(3-4), 155-163. <https://doi.org/10.1080/19424620.2012.779423>

- Mamur, S. (2021). *Pandemi döneminde baba katılımının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Marschark, M. and Hauser, P.C. (2012). *How deaf children learn: What parents and teachers need to know*. New York: Oxford University.
- Martin, A., Ryan, R.M., and Brooks-Gunn, J. (2007). The joint influence of mother and father parenting on child cognitive outcomes at age 5. *Early Childhood Research Quarterly*, 22(4), 423-439. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2007.07.001>
- Maviş, İ. (2021). Çocukta dil edinim kuramları. S. Topbaş (Ed.), *Dil ve kavram gelişimi* içinde (7. baskı, s. 39-74). Ankara: Kök.
- Mavrogianni, T. and Lampropoulou, V. (2018). The involvement of fathers with their deaf children. *International Journal of Disability, Development, and Education*. Advance online publication, 45-57. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2018.1551520>
- Maxwell, J.A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach* (3rd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- McBride, B.A., Schoppe, S.J., and Rane, T.R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family*, 64(4), 998–1011. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2002.00998.x>
- McConkey-Robbins, A. (2009). Rehabilitation after cochlear implantation. In J.K. Niparko (Ed.), *Cochlear implants principles & practices* (2nd edition, pp. 269-312). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- McLanahan, S., Tach, L., and Schneider, D. (2013). The Causal Effects of Father Absence. *Annual Review of Sociology*, 39, 399-427. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145704>
- McNeil, M. and Chabassol, D. (1981). Parents' perception of fathers' involvement with hearing impaired children. *Psychological Reports*, 49(3), 803-806. <https://doi.org/10.2466/pr0.1981.49.3.803>
- McNeil, M. and Chabassol, D.J. (1984). Paternal involvement in the programs of hearing impaired children: An exploratory study. *Family Relations*, 33(1), 119-125. <https://doi.org/10.2307/584596>
- Medugno, R. (2005). *Deaf daughter, hearing father: A hearing father's journey into the deaf world*. Washington, DC: Gallaudet University.

- Meral, B.F. and Çavkaytar, A. (2012). Fathers' involvement in childrearing practices of their children with intellectual disabilities. *Journal of Education and Future*, 1(1), 91-106.
- Mercan, Z. ve Tezel-Şahin, F. (2017). Babalık rolü ve farklı kültürlerde babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Merdin, E. (2019). Baba katılımının tanımı. Ş. Ünlü-Çetin (Ed.) *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* içinde (s. 1-15). Ankara: Nobel.
- Merriam, S.B. and Tisdell, E.J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th edition). San Fransisco, CA: John Wiley & Sons.
- Metindoğan, A. (2015) Fathering in turkey. In J. L. Roopnarine (Ed.), *Fathers across cultures: The importance, roles, and diverse practices of dads* (pp. 327–349). Santa Barbara, California, USA: Praeger.
- Mitchell, R.E. and Karchmer, M.A. (2004). Chasing the mythical ten percent: Parental hearing status of deaf and hard of hearing students in the United States. *Sign Language Studies*, 4 (2), 138-163. <https://doi.org/10.1353/sls.2004.0005>
- Moeller, M.P., Carr, G., Seaver, L., Stredler-Brown, A., and Holzinger, D. (2013). Best practices in family-centered early intervention for children who are deaf or hard of hearing: An international consensus statement. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 18(4), 429-445. <https://doi.org/10.1093/deafed/ent034>
- Munoz, K., Olson, W.A., Twohig, M.P., Preston, E., Blaiser K., and White, K.R. (2015). Pediatric hearing aid use: Parent-reported challenges. *Ear & Hearing*, 36(2), 279-287. <https://doi.org/10.1097/aud.0000000000000111>
- Nikmanesh, Z. and Parandeh, L. (2015). The religious coping and quality of life in mothers of children with hearing deficiency. *Iranian Rehabilitation Journal*, 13(3), 113-118.
- Norman, H., Elliot, M., and Fagan, C. (2014). Which fathers are the most involved in taking care of their toddlers in the UK? An investigation of the predictors of paternal involvement. *Community, Work & Family*, 17(2), 163-180. <https://doi.org/10.1080/13668803.2013.862361>
- O'Neil, M.Y. ve Çakıroğlu, A. (2019). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve kadın algısı araştırması*. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi.

- Oleson, V. (2010). Feminist qualitative research and grounded theory: Complexities, criticisms, and opportunities. In A. Bryant and K. Charmaz (Eds.), *The sage handbook of grounded theory* (Paperback edition, pp. 417-435). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Owens, R.E. (2019). *Language development: An introduction* (10th editin). USA: Allyn & Bacon.
- Ördek-İnceoğlu, S. ve Aktaş-Arnas, Y. (2020). Kuşaklararası bağlamda babalık ve baba-çocuk ilişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(48), 687-714. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.581713>
- Özcan, H., Arar, İ. ve Çakır, A. (2018). Babalar ve gebelik süreci. *Zeynep Kâmil Tıp Bülteni*, 49(1), 72-76.
- Özdal, F. ve Aral, N. (2005). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 255-267.
- Özden, M. (2019). Gömülü teori. A. Saban ve A. Ersoy (Eds.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri içinde* (3. baskı, s. 279-311). Ankara: Anı.
- Özgün, Ö., Erden, Ş., and Aydılek-Çiftçi, M. (2013). The meaning of faterhood as perceived by Turkish police fathers and their young children. *Educational Research and Reviews*, 8(21), 1966-1978. <https://doi.org/10.5897/err2013.1152>
- Özsoy, S. (2011). Dil ve dilbilim. S. Özsoy ve Z. E. Emeksiz (Ed.), *Genel dilbilim-I içinde* (s. 1-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özyeşer-Cinel, N. ve Tezel-Şahin, F. (2021a). Babaların ve büyükbabaların çocuklarının hayatına katılım durumları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 97-127.
- Özyeşer-Cinel, N. ve Tezel-Şahin, F. (2021b). Babaların kendilerinin ve babalarının babalık rollerine bakış açılarının incelenmesi. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 7(15), 107-129.
- Palkovitz, R. (2002). Involved fathering and child development: Advancing our understanding of good fathering. In C. S. Tamis-LeMonda and N. Cabrera (Eds.), *Handbook of father involvement* (pp. 33-64). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Pancsofar, N. and Vernon-Feagans, L. (2006). Mother and father language input to young children: Contributions to later language development? *Journal of Applied*

- Pancsofar, N., Vernon-Feagans, L., Odom, E.C., and The Family Life Project Investigators. (2013). Work characteristics and fathers' vocabulary to infants in African American families. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 34(2), 73-81. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2012.11.005>
- Pancsofar, N., Vernon-Feagans, L., and The Family Life Project Investigators. (2010). Fathers' early contributions to children's language development in families from low-income rural communities. *Early Childhood Research Quarterly*, 25(4), 450-463. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2010.02.001>
- Parke, R.D. and Buriel, R. (2006). Socialization in the Family: Ethnic and Ecological Perspectives. In N. Eisenberg, W. Damon and R.M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 429-504). Chichester, England: John Wiley & Sons.
- Parker, K.W. (1998). *The experiences of fathers raising their children with hearing losses: A phenomenological approach*. Unpublished doctoral dissertation. Cincinnati, OH, USA: University of Cincinnati, College of Nursing and Health.
- Patton, M.Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (2. baskı, Çev: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Paulson, J.F., Keefe, H.A., and Leiferman, J.A. (2009). Early parental depression and child language development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(3), 254-262. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01973.x>
- Payne, S. (2021). Grounded theory. In Lyons, E. and Coyle, A. (Eds.), *Analysing qualitative data in psychology* (3rd edition, pp. 196-222). London: Sage.
- Piştav-Akmeşe, P. ve Kayhan, N. (2016). İşitme engelliler öğretmenleri ile odyoloji ve konuşma bozuklukları uzmanlarının işitme kayıplı çocukların eğitimi hakkındaki görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(40), 88-112. <https://doi.org/10.21764/efd.45205>
- Pleck, J.H. (1997). Paternal involvement: Levels, sources, and consequences. In M.E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (pp. 66–103). Chichester, England: John Wiley & Sons.

- Pleck, J.H. (2007). Why could father involvement benefit children? *Theoretical Perspectives, Applied Developmental Science*, 11(4), 196-202. <https://doi.org/10.1080/10888690701762068>
- Pleck, J.H. (2010). Paternal involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th edition, pp. 58-93). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Pleck, J.H. (2012). Integrating father involvement in parenting research. *Parenting: Science and Practice*, 12(2-3), 243-253. <https://doi.org/10.1080/15295192.2012.683365>
- Porter, E.R. (1993). *Father-child conversations: fathers in conversation with their language-impaired children and their younger, normal language-learning offspring*. Unpublished doctoral dissertation. Manchester, UK: University of Manchester, Graduate School of Health Sciences. <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.570088> (Erişim tarihi: 09.07.2020).
- Porter, M.E. (2016). Perceptions fathers have on time spent with preschool children and its impact on language outcome measures. *Rehabilitation, Human Resources and Communication Disorders Undergraduate Honors Theses*, 46. <https://scholarworks.uark.edu/rhrcuht/46> (Erişim tarihi: 21.03.2021).
- Pruett, K.D. (2000). *Fatherneed: Why father care is as essential as mother care for your child*. New York: Broadway.
- Punch, K.F. (2013). Introduction to social research: Quantitative & qualitative approaches (3rd edition). London: Sage.
- Raphael-Leff, J. (2010). Mothers' and fathers' orientations: Patterns of pregnancy, parenting, and the bonding process. In S. Tyano, M. Keren, H. Herrman, and J. Cox (Eds.), *Parenthood and mental health: A bridge between infant and adult psychiatry* (pp. 10–22). Chichester, England: John Wiley.
- Redshaw, M., and Henderson, J. (2013). Fathers' engagement in pregnancy and childbirth: evidence from a national survey. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 13(1), 1-15. <https://doi.org/10.1186/1471-2393-13-70>
- Reynolds, E., Vernon-Feagans, L., Bratsch-Hines, M., Baker, C.E., and The Family Life Project Key Investigators (2018). Mothers' and Fathers' Language Input from 6 to 36 Months in Rural Two-Parent-Families: Relations to children's kindergarten

- achievement. *Early Childhood Research Quarterly*.
<https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2018.09.002>
- Rieger, K.L. (2018). Discriminating among grounded theory approaches. *Nursing Inquiry*, e12261. <https://doi.org/10.1111/nin.12261>
- Roggman, L. A., Bradley, R.H., and Raikes, H.H. (2013). Fathers in family contexts. In N. J. Cabrera and C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp. 186–201). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Rowe, M.L., Cocker, D., and Pan, B.A. (2004.) A comparison of fathers' and mothers' talk to toddlers in low-income families. *Social Development*, 13(2), 278-291. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.000267.x>
- Rowe, M.L., Leech, K.A., and Cabrera, N. (2016). Going beyond input quantity: Wh-questions matter for toddlers' language and cognitive development. *Cognitive Science*, 41, 162-179. <https://doi.org/10.1111/cogs.12349>
- Rustia, J. and Abbott, D.A. (1990). Predicting paternal role enactment. *Western Journal of Nursing Research*, 12(2), 145-160. <https://doi.org/10.1177/019394599001200202>
- Rutherford, M.D. and Przednowek, M. (2012). Fathers show modifications of infant-directed action similar to that of mothers. *Journal of Experimental Child Psychology*, 111(3), 367-378. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2011.10.012>
- Salo, V.C., Rowe, M.L., Leech, K.A., and Cabrera, N.J. (2016). Low-income fathers' speech to toddlers during book reading versus toy play. *Journal of Child Language*, 43(06), 1385-1399. <https://doi.org/10.1017/s0305000915000550>
- Sary, M.P. and Turnip, S.S. (2015). Attitude difference between fathers and mothers toward fathers involvement in childrearing activities among couples with 0-12 months old babies: Community based study in a primary health care setting. *Procedia Social And Behavioral Sciences*, 190(2015), 92-96. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.921>
- Sass-Lehrer, M., Porter, A. and Cheryl, L.W. (2016). Families: Partnership in practice. In M. Sass-Lehrer (Ed.), *Early intervention for deaf and hard-of-hearing infants, toddlers, and their families: Interdisciplinary perspectives* (pp. 65-105). New York: Oxford University.
- Scarinci, N., Erbas, E., Moore, E. Ching, T.Y.C., and Marnane, V. (2018). The parents' perspective of the early diagnostic period of their child with hearing loss:

- Information and support. *International Journal of Audiology*, 57, 3-14.
<https://doi.org/10.1080/14992027.2017.1301683>
- Scarzello, D., Arace, A., and Prino, L.E. (2016). Parental practices of Italian mothers and fathers during early infancy: The role of knowledge about parenting and child development. *Infant Behavior and Development*, 44(2016), 133-143.
<https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2016.06.006>
- Schatzman, L. (1991). Dimensional analysis: Notes on an alternative approach to the grounding of theory in qualitative research. In D.R. Maines (Ed.), *Social organization and social process* (pp. 303-314). New York: Aldine De Gruyter.
- Scheetz, N.A. (2012). *Deaf education in the 21st century: Topics and trends* (1st edition). Boston: Pearson.
- Schippers, A., Berkelaar, M., Bakker, M., and Van-Hove, G. (2020). The experiences of Dutch fathers on fathering children with disabilities: “Hey, that is a father and his daughter, that is it.” *Journal of Intellectual Disability Research.*, 64(6), 442-454.
<https://doi.org/10.1111/jir.12711>
- Schmid, W. (2018). *Anne baba ve büyükanne büyükbaba olmanın sevinçleri üzerine* (Çev: T. Bora). İstanbul: İletişim.
- Schmidt, E.-M. (2017). Breadwinning as care? The meaning of paid work in mothers’ and fathers’ constructions of parenting. *Community, Work & Family*, 21(4), 445-462. <https://doi.org/10.1080/13668803.2017.1318112>
- Schwab, J.F., Rowe, M.L., Cabrera, N., and Lew-Williams, C. (2018). Fathers’ repetition of words is coupled with children’s vocabularies. *Journal of Experimental Child Psychology*, 166, 437-450. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2017.09.012>
- Sedgwick, M. and Spiers, J. (2009). The use of videoconferencing as a medium for the qualitative interview. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(1), 1-11.
<https://doi.org/10.1177/160940690900800101>
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (27. baskı). Ankara: Anı.
- Sethna, V., Murray, L., and Ramchandani, P.G. (2012). Depressed fathers’ speech to their 3-month-old infants: A study of cognitive and mentalizing features in paternal speech. *Psychological Medicine*, 42(11), 2361-2371.
<https://doi.org/10.1017/s0033291712000487>

- Seven, Y. and Goldstein, H. (2019). Effects of embedding decontextualized language during book-sharing delivered by fathers in Turkey. *Early Childhood Research Quarterly*. 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2019.01.001>
- Spinelli, M., Lionetti, F., Setti, A., and Fasolo, M. (2020). Parenting stress during the Covid-19 outbreak: Socioeconomic and environmental risk factors and implications for children emotion regulation. *Family Process*, 1-15. <https://doi.org/10.1111/famp.12601>
- Strauss, A.L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge, UK: Cambridge University.
- Sy, M., O'Leary, N., Nagraj, S., El-Awaisi, A., O'Carroll, V., and Xyrichis, A. (2020). Doing interprofessional research in the COVID-19 era: A discussion paper. *Journal of Interprofessional Care*, 34(5), 600-606. <https://doi.org/10.1080/13561820.2020.1791808>
- Szarkowski, A. and Dirks, E. (2021). Fathers of young deaf or hard-of-hearing children: A systematic review. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 26(2), 187–208. <https://doi.org/10.1093/deafed/enaa039>
- Şahlı, S. (2011). Investigating child raising attitudes of fathers having or not having a child with hearing loss. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 75(5), 681-685. <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2011.02.013>
- Şahlı, S. (2017). Erken tanı ve erken müdahale. E. Belgin ve A. S. Şahlı (Eds.), *Temel odyoloji içinde* (2. baskı, s. 219-229). Ankara: Güneş Tıp.
- Şerbetçioğlu, B. (2014). İşitme kayıplı yenidoğanlarda işitme habilitasyonu nedir, nasıl yürütülür? *Yenidoğan işitme taraması eğitim kitabı içinde* (s. 58-63). <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Home/GetDocument/297> (Erişim tarihi: 11.11.2022).
- Tamis-LeMonda, C.S., Baumwell, L., and Cabrera, N.J. (2014). Fathers' role in children's language development. In N. J. Cabrera and C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp. 135-150). Oxfordshire, UK: Routledge.
- Tamis-LeMonda, C.S., Baumwell, L., and Cristofaro, T. (2012). Parent–child conversations during play. *First Language*, 32(4), 413-438. <https://doi.org/10.1177/0142723711419321>

- Tamis-LeMonda, C.S., Shannon, J.D., Cabrera, N.J., and Lamb, M.E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75(6), 1806-1820. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00818.x>
- Tanrısever, Ö. (2022). *Father involvement during the covid-19 pandemic: A qualitative study on the effects of remote working*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşkın, N. (2011). Çocukların gelişiminde katkıları unutulmalar: Babalar. *Eğitim Bir Sen Dergisi*, 20, 43-47.
- Taşkın, N. ve Erkan, S. (2009). Babalara verilen eğitimin babaların çocuklarıyla ilgilenmelerine etkisi: Deneysel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 136-148.
- Telli, A.A. ve Özkan, H. (2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Doktor Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(2), 127-134.
- Teufl, L., Deichmann, F., Supper, B., and Ahnert, L. (2019). How fathers' attachment security and education contribute to early child language skills above and beyond mothers: parent-child conversation under scrutiny. *Attachment & Human Development*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/14616734.2019.1589063>
- Tezel-Şahin, F., Akıncı-Coşgun, A. ve Aydın-Kılıç, Z. (2017). Babaların çocuklarıyla vakit geçirme durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 319-343.
- Tezel-Şahin, F. and Tutkun, C. (2016). Okul öncesi dönemde anne, baba, çocuk ve kitap. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2373-2390.
- Thomas, E., El-Kashlan, H., Zwolan, T. (2008). Children with cochlear implants who live in monolingual and bilingual homes. *Otology and Neurology*, 29(2), 230-234. <https://doi.org/10.1097/mao.0b013e31815f668b>
- Toh, E.H. and Luxford, W.M. (2008). Cochlear and brainstem implantation. *Neurosurgery Clinics of North America*, 35(2), 317-329. <https://doi.org/10.1016/j.nec.2008.02.014>
- Tol, U.U. ve Taşkan, D. (2018). *Türkiye’de babalığı anlamak serisi III: Erkeklik ve babalık halleri*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.

- Tomblin, J.B., Oleson, J.J., Ambrose, S.E., Walker, E., and Moeller, M.P. (2014). The influence of hearing aids on the speech and language development of children with hearing loss. *JAMA Otolaryngology-Head & Neck Surgery*, 140(5), 403-409. <https://doi.org/10.1001/jamaoto.2014.267>
- Topbaş, S. (2021). Konuşma dilinin evrim sürecinde iletişim-dil-konuşma bağıntısı. S. Topbaş (Ed.), *Dil ve kavram gelişimi* içinde (s. 13-28). Ankara: Kök.
- Townsend, E., Nielsen, E., Allister, R., and Cassidy, S. A. (2020). Key ethical questions for research during the COVID-19 pandemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(5), 381-383. [https://doi.org/10.1016/s2215-0366\(20\)30150-4](https://doi.org/10.1016/s2215-0366(20)30150-4)
- Treloar, L.L. ve Bahçekapılı, M. (2012). Engellilik, dini inançlar ve kilise: engelli yetişkinlerin ve aile bireylerinin deneyimleri. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 211-230.
- Turan, Z. (2003). Çocuklarda işitme sorunlarının değerlendirilmesi. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* içinde (s. 47-74). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Turan, Z. (2010). İşitme kayıplı çocuklarda doğal işitsel-sözel yaklaşımla sürdürülen bir aile eğitimi çalışmasının incelenmesi. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 10(3), 1697-1756.
- Turan, Z., Koca, A. ve Uzuner, Y. (2019). İşitme kayıplı çocuğu olan bir annenin aile eğitimi sürecinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 93-117. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.417177>
- Turan, Z., Küçüköncü, D., Cankuvvet, N. ve Yolal, Y. (2012). Koklear implant ve işitme cihazı kullanan işitme kayıplı çocukların dil ve dinleme becerilerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 54(2), 142-150.
- Tüfekçioğlu, U. (2007). Çocuklarda işitme kaybının etkileri. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, konuşma ve görme sorunu olan çocukların eğitimi* içinde (5. baskı, s. 1-45). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). İstatistiklerle aile, 2021, Sayı: 45632. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632> (Erişim tarihi: 29.03.2023).
- Türkoğlu, B., Çeliköz, N. ve Uslu, M. (2013). 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların nitelikli zaman algılarına dair görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 54-71.

- Türkoğlu, D. ve Gültekin-Akduman, G. (2016). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ile çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(03), 224-241.
- Uğur, S.B. (2019). Çocuk bakımında büyükannelik ve büyükbabalık: Toplumsal cinsiyet tartışmaları bağlamında nitel bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 3(1), 122-154. <https://doi.org/10.31200/makuubd.532016>
- Ural, O. (2020). Düünden bugüne aile eğitimi. F. Temel (Ed.) *Aile eğitimi ve erken çocuklukta aile katılımı etkinlikleri içinde* (6. baskı, s.50-70). Ankara: Anı.
- Urquhart, C. (2023). *Grounded theory for qualitative research: A practical guide* (2nd edition). London: Sage.
- Uzuner, Y. (2003). Pragmatik gelişim. S. Topbaş (Ed.), *Çocukta dil ve kavram gelişimi içinde* (s. 145-164). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ünal, F. ve Kök, E.E. (2015). 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1383-1396.
- Ünlü, Ş. (2010). *Being fathered and being a father: Examination of the general pattern of Turkish fathers' and their own fathers' involvement level for children between the ages of 0–8*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varghese, C. and Wachen, J. (2016). The determinants of father involvement and connections to children's literacy and language outcomes: Review of the literature. *Marriage & Family Review*, 52(4), 331-359. <https://doi.org/10.1080/01494929.2015.1099587>
- Varışlı, B. ve Gültekin, T. (2020). Yaşlı ayrımcılığının pandemi hali: Covid-19 sürecinde kuşaklararası etkileşimin dönüşümü. *Journal of Turkish Studies*, 15(4), 1227-1237. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.44376>.
- Vlasova, Y. Y. (2016). *Role of family in children upbringing*. IX International Research-to practice conference, Belgorod.
- Vygotsky, L.S. (1998). *Düşünce ve dil* (2.baskı, Çev: S. Koray). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm.

- Wall, G. and Arnold, S. (2007). How involved is involved fathering?: An exploration of the contemporary culture of fatherhood. *Gender & Society*, 21(4), 508–527. <https://doi.org/10.1177/0891243207304973>
- Warren-Leubecker, A., and Bohannon, J. N. (1984). Intonation patterns in child-directed speech: Mother–father differences. *Child Development*, 55(4), 1379-1385. <https://doi.org/10.2307/1130007>
- We are social. (2022). *Dijital 2022 Türkiye raporu*. <https://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/we-are-social-subat-2022-turkiye-raporu> (Erişim tarihi: 19.12.2022).
- Weber, S.R. and Pargament, K.I. (2014). The role of religion and spirituality in mental health. *Current Opinion in Psychiatry*, 27(5), 358-363. <https://doi.org/10.1097/yco.0000000000000080>
- Weller, S. (2015). *The potentials and pitfalls of using Skype for qualitative (longitudinal) interviews*. Southampton, England: National Centre for Research Methods.
- Williams, S. (2008). What is fatherhood?: Searching for the reflexive father. *Sociology*, 42(3), 487-502. <https://doi.org/10.1177/0038038508088837>
- Wood, L. and Lambin, E. (2013). *How fathers and father figures can shape child health and wellbeing*. Australia: University of Western Australia, Crawley.
- Wuest, J. (1995). Feminist grounded theory: An exploration of the congruency and tensions between two traditions in knowledge discovery. *Qualitative Health Research*, 5(1), 125-137. <https://doi.org/10.1177/104973239500500109>
- Yalçınöz, B. (2011). *From being a son to being a father: An intergenerational comparison of fatherhood in Turkey*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2023). *Ana-baba ve çocuk: Çocuk eğitiminde sorunlar ve çözümler* (31. baskı). İstanbul: Remzi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, E. (2009). Toplumsal değişme sürecinde aile. K. Canatan ve E. Yıldırım (Eds.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 149-171). İstanbul: Açılım.
- Yılmaz, R., Yazıcı, M.Z., Erdim, İ., Kaya, H.K., Özcan-Dalbudak, Ş. ve Kayhan, T.F. (2016). Follow-up results of newborns after hearing screening at a training and

- research hospital in Turkey. *The Journal of International Advanced Otology*, 12(1), 55-60. <https://doi.org/10.5152/iao.2015.1736>
- Yoshinaga-Itano, C. (2004). Levels of evidence: universal newborn hearing screening (UNHS) and early hearing detection and intervention systems (EHDI). *Journal of Communication Disorders*, 37(5), 451-465. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2004.04.008>
- Zaidman-Zait, A. and Most, T. (2007). Parenting a child with a cochlear implant: A critical incident study. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 12(2), 221-241. <https://doi.org/10.1093/deafed/enl032>
- Zaidman-Zait, A., Most, T., Tarrasch, R., and Haddad, E. (2017). Mothers' and fathers' involvement in intervention programs for deaf and hard of hearing children. *Disability and Rehabilitation*, 40(11), 1301-1309. <https://doi.org/10.1080/09638288.2017.1297491>
- Zaidman-Zait, A., Most, T., Tarrasch, R., Haddad-eid, E., and Brand, D. (2016). The impact of childhood hearing loss on the family: Mothers' and fathers' stress and coping resources. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 21(1), 23-33. <https://doi.org/10.1093/deafed/env038>
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328.
- Ziegler, J.M. and Mason, P. (2020). *Adapting data collection and utilisation to a Covid-19 reality: monitoring, evaluation and learning approaches for adaptive management*. London: Overseas Development Institute.

EKLER

EK-1. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

EK-2. KATILIMCI BİLGİ FORMU

EK-3. ÇOCUK BİLGİLERİ FORMU

EK-4. GÖRÜŞME SORULARI SLAYT SAYFASI ÖRNEKLERİ

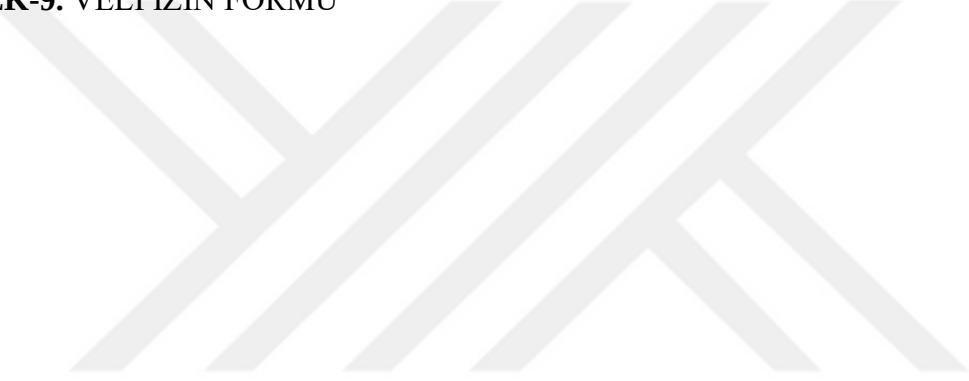
EK-5. GÖRÜŞME SORULARI FORMU

EK-6. ELEŞTİREL YANSITMA BEYANI

EK-7. ARAŞTIRMA TAKVİMİ

EK-8. ETİK KURUL RAPORU

EK-9. VELİ İZİN FORMU

EK-1. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın baba,

Bu araştırma Anadolu Üniversitesi bünyesinde Prof. Dr. Zerrin TURAN danışmanlığında Arş. Gör. Fatih Mehmet ACAR tarafından yürütülmektedir. Araştırmada babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini keşfetmek ve bu rolleri kapsamlı bir kavramsal çerçeve ile açıklayan bir kuram geliştirmek amaçlanmıştır. Amaç doğrultusunda sizlerle görüşmeler gerçekleştirilecektir. Görüşmeler sırasında sizlere önceden hazırlanmış sorular sorulacak ve süreç görüntülü olarak kayıt altına alınacaktır. Görüşme esnasında kayıt alınması herhangi bir veri kaybının önüne geçebilmek ve durum tespitini daha nitelikli şekilde saptayabilmek adına yapılmaktadır. Görüşme kayıtları araştırmada doğrudan kullanılmayacak, hiç kimse sizi doğrudan görmeyecek, videonuza, fotoğraflarınıza ya da ses kaydınıza ulaşamayacaktır. Görüşme kayıtları dinlenerek konuşmalarınız yazıya çevrilecek, araştırmada ise yazıya çevrilmiş bu analiz raporları kullanılacaktır.

Araştırma öncesinde Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul'undan gerekli izinler alınmış ve araştırma tüm etik açılardan uygun bulunmuştur (*Teyit için Protokol No:*). Araştırmaya katılıp katılmamak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmada isminiz gizli tutulacak ve raporlaştırma aşamasında kod isimle sunulacaktır. Araştırmadan istediğiniz zaman ayrılabilme hakkına sahipsiniz. Ayrılmanız durumunda verileriniz araştırmadan çıkartılacak ve yok edilecektir.

Araştırma süreci boyunca elde edilen bilgiler araştırmanın danışmanı dışında kimseyle paylaşılmayacaktır. Gerekmesi halinde izniniz alınarak diğer kişilerle (tez izleme komitesi üyeleri, yayın hakemleri vb.) paylaşılacaktır. Verileriniz sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Verileriniz ayrıca dijital ortamda korunacak, araştırma bitiminde yok edilecektir. Verilerinizi istediğiniz zaman edinme ve inceleme hakkınız bulunmaktadır. Veri toplama aşamasında gerçekleştirilen hiçbir uygulama sizlere rahatsızlık verecek nitelikte olmayacaktır. Buna rağmen herhangi bir rahatsızlık hissederseniz bildirmekten çekinmeyiniz. Rahatsızlığın ortadan kaldırılması için gerekli hassasiyet gösterilecektir.

Değerli görüşleriniz ve katkılarınız için teşekkür ederiz. Araştırma hakkında sorularınız olursa araştırmacı (**Cep Tel:** 0 5-- -- -- / **E-mail:** -----@anadolu.edu.tr) ile doğrudan iletişime geçebilirsiniz. Saygılarımızla...

Danışman

Prof. Dr. Zerrin TURAN

Araştırmacı

Arş. Gör. Fatih Mehmet ACAR

Yukarıdaki bilgileri okudum ve anladım. Bu araştırmaya gönüllü olarak katılıyorum. İstedğim zaman araştırmadan ayrılabileceğimi biliyorum. Veri toplama sürecinde ses ve video kayıtlarımın oluşturulmasını kabul ediyorum. Bilgilerimin yalnızca bilimsel çalışmalarda ismim gizlenerek kullanılmasını onaylıyorum.

Ad ve Soyad

Çevrimiçi Onay

Tarih

.../.../....

EK-2. KATILIMCI BİLGİ FORMU

1. Adınız ve soyadınız:

2. Yaşınız:

3. Tamamladığınız eğitim düzeyiniz:

☐ Eğitim almamış	☐ Okur-yazar	☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu/ilköğretim	☐ Lise mezunu	☐ Üniversite mezunu
☐ Ön lisans mezunu	☐ Lisansüstü (Yüksek lisans/Doktora)	

4. Mesleğiniz:

5. Haftalık çalışma süreniz: saat (ortalama)

6. Yaşadığınız şehir:

7. Medeni durumunuz:

☐ Evli	☐ Boşanmış	☐ Eşini kaybetmiş

Diğer:

8. Eşinizin tamamladığı eğitim düzeyi:

☐ Okur-yazar değil	☐ Okur-yazar	☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu/ilköğretim	☐ Lise mezunu	☐ Üniversite mezunu
☐ Ön lisans mezunu	☐ Lisansüstü [Yüksek lisans/Doktora]	

9. Eşinizin mesleği:

10. Evlilik süreniz: yıl

11. Ailenin aylık toplam geliri (*Lütfen anne, baba ve varsa ailedeki diğer çalışanların gelirlerinin toplamı olarak ifade ediniz*): TL

12. İlk baba olma yaşı:

13. Kaç çocuğunuz var? Kız / Erkek

14. Çocuğunuz/çocuklarınız kaç yaşında? / /

15. Çocuklarınızdan kaç tane işitme kayıplı?

16. Çocuğunuzun/Çocuklarınızın kullandığı işitme teknolojileri nelerdir?

☐ İşitme Cihazı	☐ Çift Taraflı İşitme Cihazı
☐ Koklear İmplant	☐ Çift Taraflı Koklear İmplant
☐ Beyin Sapı İmplant	Diğer:

17. İşitme kayıplı çocuğunuzun ek engeli var mı?

☐ Yok

☐ Var

Varsa sayısı ve engelin ismi.....

18. İşitme kayıplı çocuğunuz ile gerçekleştirdiğiniz günlük sözlü etkileşim ve oyun süreniz ne kadar? saat (ortalama)

19. Eşinizle aranızda bir akrabalık var mı?

☐ Yok

☐ Var

Varsa sayısı ve yakınlık derecesi.....

20. Ailede işitme kayıplı başka bir birey var mı?

☐ Yok

☐ Var

Varsa sayısı ve yakınlık derecesi/.....

21. Aileniz dışında işitme kayıplı başka yakınınız/yakınlarınız var mı?

☐ Yok

☐ Var

Varsa sayısı ve yakınlık derecesi...../.....

22. Aile tipiniz:

☐ Çekirdek aile

☐ Geniş aile

☐ Parçalanmış aile

Diğer:

23. Baba olmadan önce babalıkla ilgili bir eğitim programına katıldınız mı? / Bilgi aldınız mı?

☐ Evet

☐ Hayır

Cevap evet ise nerede katıldınız?

.....

24. Ev işleri yapar mısınız?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Bazen

Diğer:

25. Çocuğunuzun/çocuklarınızın bakımı ile ilgilenir misiniz?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Bazen

Diğer:

26. Aile eğitimi seanslarına katıldınız mı?

☐ Tamamına katıldım.

☐ Bazılarına katıldım.

☐ Hiçbirine katılmadım.

Diğer:

27. Bu formda olmayan fakat siz, eşiniz ve çocuğunuzla ilgili bilmemiz gerektiğini düşündüğünüz başka herhangi bir nokta var mı? (Varsa lütfen söyleyiniz.):

.....

.....

.....

EK-3. ÇOCUK BİLGİLERİ FORMU

Çocuğun adı-soyadı :

Doğum tarihi :/...../.....

İşitme kaybı tanısının konduğu yaş :

İşitme kaybının türü ve derecesi :
Sağ kulak () dB Sol kulak () dB

Cihazı ilk kez kullandığı yaş :

Eğitime ilk kez başladığı yaş :

İşitme cihazının marka ve modeli :

Koklear implant olma durumu : Oldu () Olmadı ()

Koklear implant tarihi :/...../.....

Koklear implant marka ve modeli :

Ameliyat olduğu şehir ve hastane :/.....

İlk programlama tarihi :/...../.....

Koklear implant olmama nedeni :

İşitme kaybının nedeni :

a. Tanılanmamış /sizin şüphelendiğiniz ek engeli var mı?

.....

b. Çocuğunuz cihazlarını sürekli kullanıyor mu?

() Evet () Hayır

Diğer:

c. Çocuğunuzun kendiliğinden çıkarttığı sesler nelerdir?

.....

d. Çocuğunuz cihazları takılıyken kendiliğinden neleri duyabiliyor?

Yüksek seslerle ilgili örnekler:

.....

Düşük seslerle ilgili örnekler:

.....

e. Çocuğunuzun kendiliğinden kullandığı sözcükler/cümleler nelerdir?

.....

f. Çocuğunuz sözcükleri yan yana getirerek kullanıyor mu? Kaç sözcüğü yan yana getirebiliyor?

.....

g. Çocuğunuz görsel ipucu veya ortam yardımı olmadan sadece dinleyerek kendisine söylenenleri anlıyor mu? / Neleri anlıyor?

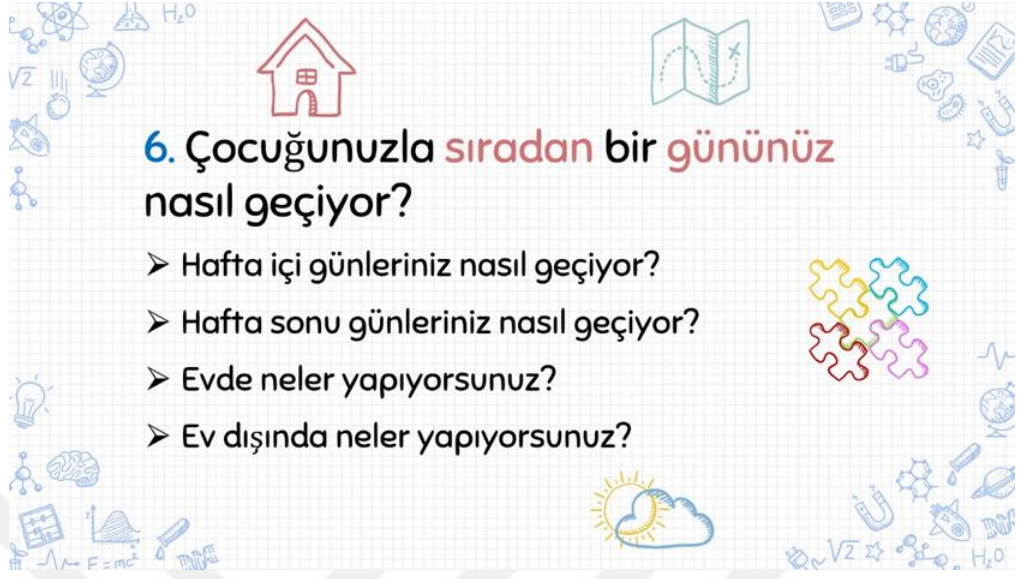
.....

h. Çocuğunuz hakkında bilmemizi düşündüğünüz başka bir şey var mı?

.....

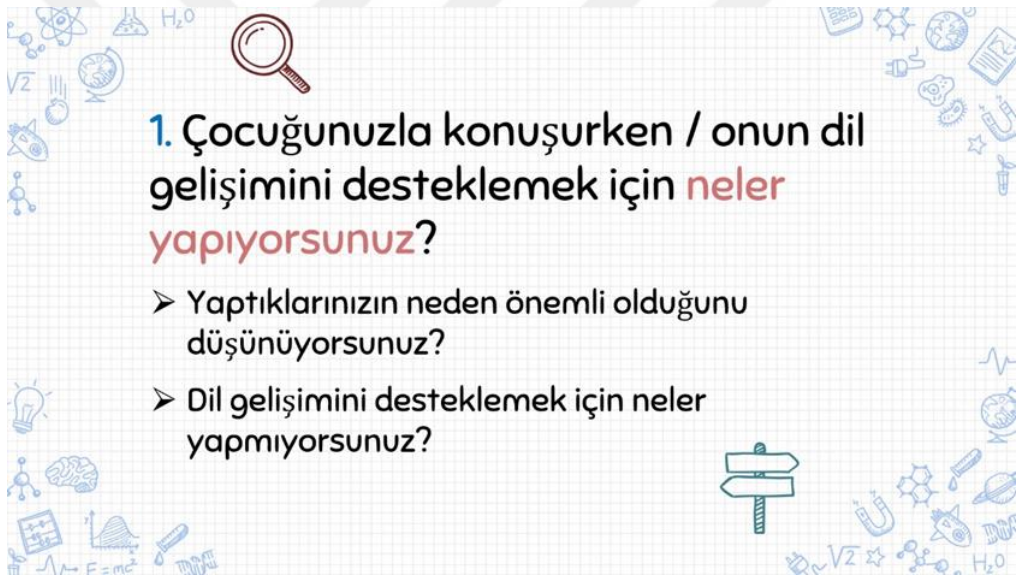
.....

EK-4. GÖRÜŞME SORULARI SLAYT SAYFASI ÖRNEKLERİ

6. Çocuğunuzla sıradan bir gününüz nasıl geçiyor?

- Hafta içi günleriniz nasıl geçiyor?
- Hafta sonu günleriniz nasıl geçiyor?
- Evde neler yapıyorsunuz?
- Ev dışında neler yapıyorsunuz?

1. Çocuğunuzla konuşurken / onun dil gelişimini desteklemek için neler yapıyorsunuz?

- Yaptıklarınızın neden önemli olduğunu düşünüyorsunuz?
- Dil gelişimini desteklemek için neler yapmıyorsunuz?

4. Çocuğunuzla konuşurken / onun dil gelişimini desteklemek için yaptıklarınızı düşündüğünüzde sizin davranışlarınız ile eşinizin davranışları arasında benzerlikler ya da farklılıklar var mı? Varsa nelerdir?

EK-5. GÖRÜŞME SORULARI FORMU

Görüşülen baba:

Yer:/.....

Tarih ve saat:/.....

Görüşme I. Oturum

1. Lütfen ailenizi tanıtır mısınız?

- Kendinizden bahsedebilir misiniz?
- Eşinizden bahsedebilir misiniz?
- Çocuklarınızdan bahsedebilir misiniz?*
- Anne ve babalarınız hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. Çocukluğunuz nasıl geçti?*

- Babanızla neler yapardınız?*
- Babanız size nasıl davranırdı?
- Babanızın hangi özellikleri sizi etkilerdi?
- Babanızdan örnek aldığınız özellikleriniz var mı?*
- Babanızla geçirdiğiniz zamanlardan sizi etkileyen anılarınızı anlatabilir misiniz?*
- Dedenizle neler yapardınız?*

3. İşitme kayıplı çocuğunuzu tanıtır mısınız?

- Eşinizin hamilelik süreci sizin için nasıl geçti? Siz o dönemde neler yaşadınız?
- Çocuğunuz doğduğu zaman neler yaşadınız?
- Çocuğunuzun işitme kaybı tanılanma süreci nasıl gerçekleşti? Siz bu süreçlerde neler yaptınız?
- Çocuğunuzdaki işitme kaybı sizin için ne anlama geliyor?*

4. Çocuğunuzun şu anki genel gelişimi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

- Bilişsel gelişimi nasıl? Psiko-motor gelişimi nasıl? Sosyal gelişimi nasıl? vb.
- Dil gelişimi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

5. Çocuğunuzun dil gelişimi sizin için ne anlama geliyor? Neden?*

6. Çocuğunuzla sıradan bir gününüz nasıl geçiyor? *

- *Hafta içi günleriniz nasıl geçiyor?*
- *Hafta sonu günleriniz nasıl geçiyor?**
- *Evde neler yapıyorsunuz?*
- *Ev dışında neler yapıyorsunuz?**

7. Çocuğunuzla birlikte en çok yaptığınız ve keyif aldığınız etkinlikler nelerdir?*

- *Bu etkinlikleri neden yapıyorsunuz?**

8. Çocuğunuzla vakit geçirmenizi / konuşmanızı etkileyen durumlar nelerdir?*

- *Olumlu / olumsuz durumlar nelerdir?*
- *Çocuğunuzdan, evinizden veya ev dışından kaynaklanan durumlar nelerdir?*
- *Pandemi süreci bu durumu nasıl etkiledi?**

9. Çocuğunuzun dil gelişimi ile ilgili sizi etkileyen anılarınızı paylaşır mısınız?

- *Yaşadığınız bu olaylar çocuğunuza yönelik davranışlarınızı nasıl etkiledi? Neden?*

10. Çocuğunuzun konuşması ve dil gelişimi hakkındaki duygu ve düşünceleriniz nelerdir?

- *Hangi dil becerileri sizi mutlu eder? Neden?**
- *Hangi dil becerileri sizi hüzünlendirir? Neden?**

11. Çocuğunuz işiten bir çocuk olsaydı, onunla konuşmanız ne şekilde olurdu?

- *Konuşma şekliniz arasındaki benzerlikler nelerdir?**
- *Konuşma şekliniz arasındaki farklılıklar nelerdir?**

12. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

Notlar

.....

.....

.....

Görüşme II. Oturum

1. Çocuğunuzla konuşurken/onun dil gelişimini desteklemek için neler yapıyorsunuz?*

- *Yaptıklarınızın neden önemli olduğunu düşünüyorsunuz?*
- *Dil gelişimini desteklemek için neler yapmıyorsunuz?**

2. Çocuğunuzla nasıl konuşacağınıza / onun dil gelişimini desteklemek için neler yapacağınıza yönelik bilgilendirme ya da eğitim aldınız mı?*

- **Aldıysanız;**
*Nereden ve kimlerden aldınız?**
Neler öğrendiğiniz?
*Bir eğitim seansında yapılanları anlatabilir misiniz?**
*Katılmadığınızda neler yapıyorsunuz?**
*Aldığınız eğitimi değiştirdiyseniz neler yaptınız?**
- **Almadıysanız;**
Bu ihtiyacı hissediyor musunuz?
*Çocuğunuzun aldığı eğitimi değiştirdiyseniz neler yaptınız?**

3. Çocuğunuzla konuşurken/onun dil gelişimini desteklemek için yaptıklarınız size neler kazandırıyor?*

- *Kazandırdıklarının tam tersi olarak kaybettiğiniz durumlar var mı? Varsa nelerdir?**

4. Çocuğunuzla konuşurken/onun dil gelişimini desteklemek için yaptıklarınızı düşündüğünüzde çocuğunuzun doğduğu zamanki haliniz ile şu anki halinizi nasıl değerlendirirsiniz?

5. Çocuğunuzla konuşurken/onun dil gelişimini desteklemek için yaptıklarınızı eşinizin davranışlarıyla karşılaştırdığınızda neler söyleyebilirsiniz?*

6. Çocuğunuzla konuşurken/onun dil gelişimini desteklemek için yaptıklarınızı düşündüğünüzde kendinizi yeterli hissettiğiniz veya geliştirmeye ihtiyaç duyduğunuz özellikleriniz nelerdir?

7. Çocuğunuzla konuşurken/onun dil gelişimini desteklerken zorluklar yaşıyor musunuz? Neler yaşıyorsunuz?

- *Zorluk yaşayınca neler hissediyorsunuz?*

- *Zorluklarla nasıl başa çıkıyorsunuz?**

8. Çocuğunuzun konuşması ve dil gelişimi için gelecekte neler yapmak istersiniz?

- *Dil gelişimine yönelik neler yapmak istersiniz?**
- *İşitme teknolojilerine yönelik neler yapmak istersiniz?**
- *Kendinize yönelik neler yapmak istersiniz?**

9. Çocuğunuzla olan konuşmanızı/onun dil gelişimi için yaptıklarınızı kimlerin desteklediğini düşünüyorsunuz?

10. Çocuğunuzla konuşurken/onun dil gelişimini desteklemek için yaptıklarınıza yönelik çevrenizdeki kişilerin görüşleri hakkında neler düşünüyorsunuz?

- *Bu kişilerin görüşleri sizin için önem taşıyor mu? Neden?*
- *Bu kişilerden eleştiri veya övgü duyduğunuzda neler hissediyorsunuz?**
- *Olaylar sonrasında neler yapıyorsunuz?**

11. Çocuklarıyla olan konuşmalarına/onların dil gelişimlerini destekleyebilmek için yapılacaklara yönelik işitme kayıplı çocuğu olan diğer ailelere önerileriniz nelerdir?

- *Babalara neler önerirsiniz? Neden?*

12. İşitme kayıplı çocuk babası olarak çevrenizden beklentileriniz nelerdir?

- *Yakın çevrenizden beklentileriniz nelerdir?*
- *Uzmanlardan beklentileriniz nelerdir?**
- *Toplumdan beklentileriniz nelerdir?*

13. Çocuğunuzun dil gelişimini desteklemede kendinizi nerede ve nasıl görüyorsunuz?*

14. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

15. Görüşmemiz sona erdi. Bana ve çalışmama zaman ayırdığınız için teşekkür ederim. Ben bu görüşmeyi detaylı olarak inceleyeceğim. Araştırmanın derinliği için olası eksiklikler durumunda ve yeni eklenebilecek konularda sizinle tekrar görüşebilir miyim?

Notlar

.....

.....

.....

**Başlangıç formunda yer almayan, veri toplama sürecinde eklenen veya yapısı değiştirilen soruları göstermektedir.*

EK-6. ELEŞTİREL YANSITMA BEYANI

1990 yılında küçük ölçekli sayılabilecek bir ilçede dünyaya geldim. Bebeklik yıllarımı hayal meyal hatırlıyorum. Babamla olan ilk deneyimlerim biraz detay hatırladığım sonraki yıllarda başladı. Babam fabrika işçisi olduğu için ya uyur ya da evde bulunmaz, çalışırdı. Vardiya sistemi ile çalıştığı için uzun saatler iş yerinde zaman geçirirdi. Eve gece geç vakit ya da sabaha karşı gelirdi. Ancak hatırladığım kadarıyla bazı zamanlar eve akşama doğru gelirdi. Sokak kapısını açıp eve girdiği zaman babam geldi diye çok sevinir hemen kapıya koşardım. Babam da çoğunlukla şeker ve çikolata gibi gönlümü hoş edecek küçük hediyeler getirirdi. Benim için babam o yıllarda tüm rol ve sorumluluklarından uzak, beni sevdiğini düşündüğüm annemden farklı biriydi.

Yaşım ilerledikçe oynamak için sokağa çıkmaya başladım. Doksanlı yıllarda tüm çocuklar sokakta oynardı. Arkadaşlarımla babalarını görmem ve kendi babamla karşılaştırmam bu yıllarda başladı. Çevremdeki babalar çoğunlukla farklı işlerde çalışır, evlerine ve çocuklarına bakardı. Hepsi farklı karakterde, farklı düşüncelere sahipti. Kimisi daha az çalışır çocuklarıyla daha çok vakit geçirirdi. Kimisi çok sertti, sürekli çocuklarını döverdi. Kimileri ise çiftçilik veya esnafılık yapar, çocuklarını yanında götürür ve kendilerine yardım etmelerini isterdi. Bu yıllar babaların rol ve sorumluluklarını bir çocuk olarak fark etmeye ve anlamaya çalışmamla geçti.

Lise yıllarına kadar düşüncelerim bu çocukluk deneyimlerim üzerine gelişti ve genişledi. Babaların evin geçimini sağlayan, çocuklara, gençlere ya da annelere para veren, ailenin ihtiyaçlarını karşılayan, gerektiğinde korkulan bir büyük olan, farklı düşünce ve özelliklerde anneden farklı bireyler olduğunu düşündüm. Lise yıllarımda internet kullanımı ve haberleşme oldukça arttı. Bilgisayarlar yaygınlaştı ve her eve internet bağlanmaya başladı. Büyüdüğüm evde de hem bilgisayar hem de internet vardı. Bu sayede internette vakit geçirmeye başlamıştım. Sosyal medya, haber siteleri ve televizyon aracılığı ile yaşadığım yer dışındaki babalar hakkında da zaman zaman bilgiler edinmeye başladım. Bu durum babalarla ilgili bilgilerimi yaşadığım yer dışına taşıdı. Babaların yaşadıkları yerlere göre farklı özellikler gösterebildiklerini ve aile ya da toplumla ilgili farklı özelliklerden etkilendiklerini anladım.

Lise dönemim sonrasında üniversite yıllarım başladı. Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Öğretmenliği Programı'nı kazandım. Öğrenim görebilmek için farklı bir ile taşındım. Bu yer değişikliği ile ilk defa ailemden uzakta yaşamaya başladım. Bu yıllarda babam bana hem maddi hem de manevi destek oldu.

Param bittiğinde para gönderiyor ve uzakta da olsa varlığını hissettiriyordu. O yıllarda babaların varlığının büyük bir avantaj olduğunu anladım. Babası olmayan kişilerin olan kişilere oranla belirli niteliklerden mahrum kalabileceğini hissettim. Babası olmayan arkadaşlarıma üzüldüm.

Okuduğum programda dört yıl boyunca alanla ilgili dersler aldım. Aldığım bu derslerde işitme kayıplı çocukları, ailelerini, özelliklerini ve tüm dünyalarını öğrendim. Edindiğim bu bilgiler arasında işitme kayıplı çocukların babaları da vardı. Dersler sırasında işitme kayıplı çocuklarla genellikle annelerin ilgilendiğini, babaların ise ailesi için çalıştığını, çocukları üzerinde çoğunlukla herhangi bir sorumluluk almadığını öğrendim. Bu anlamda işitme kayıplı çocuk babalarının yaşantımdaki diğer babalara benzer olabilecekleri düşündüm. Bu bilgi işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili ilk deneyimlerimi oluşturdu.

İşitme Engelliler Öğretmenliği Programı'nı 2013 yılında tamamladım. Aynı yıl Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'ne araştırma görevlisi olarak atandım. İlgili alanda 2014 yılında yüksek lisans eğitimine başladım. Aldığım dersler aracılığıyla işitme kayıplı çocuklara eğitim veren üniversiteye bağlı bir kurumda okulöncesi ve ilkokul düzeyindeki işitme kayıplı çocuklarla bir yıl uygulamalar gerçekleştirdim. Aynı kurumda bir yıl süreyle aile eğitimi seanslarında gözlemler gerçekleştirdim. Gözlemler sırasında bazı aile eğitimi seanslarında babaları da deneyimleme fırsatım oldu. Gözlediğim her baba işitme kayıplı çocuk babasıydı ancak birbirinden farklıydı. Farklı düşüncelere ve karakterlere sahipti. Farklı yaşantıları vardı ve çocuklarıyla tüm özelliklerin oluşturduğu kendi bağlamlarında ilgileniyorlardı. Aile eğitimi seanslarında yaptığım bu gözlemler ilgi alanlarımın oluşmasına zemin hazırladı ve *babalık* olgusuna yönelmeme ve babalarla ilgili araştırmalara ilgi duymama yol açtı. Böylelikle yüksek lisans tez çalışmamı bu doğrultuda gerçekleştirmeye karar verdim.

Yüksek lisans eğitimimi işitme kayıplı çocuk babalarının algılarını ve deneyimlerini incelediğim “aile eğitimine devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelenmesi” başlıklı tez çalışmamı gerçekleştirerek tamamladım. Tez çalışmam boyunca yaptığım alanyazın incelemeleriyle işitme kayıplı çocuk babaları ile ilgili az da olsa kuramsal bilgi edindim. Ayrıca tezim doğrultusunda yedi işitme kayıplı çocuğun babasıyla tanıştım ve görüştüm. Yaptığım görüşmeler sonucunda işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili değerli bilgiler elde ettim ve alanyazına bu bilgileri kazandırdım. Bulgular arasında babaların babalığı işitme kayıplı

çocuklarına ve ailelerine karşı bir sorumluluk olarak gördükleri, işitme kaybını öğrendiklerinde çok üzüldükleri ancak buna rağmen kaybı hem Allah'ın takdiri hem de bir imtihan olarak yorumladıkları, işitme kaybıyla başa çıkmak için bir erken müdahale programına katıldıkları ve verilen görevleri eksiksiz tamamladıkları, çocuklarının geleceğinden endişe duydukları, bu nedenle yaşadıkları sürece onları desteklemeyi düşündükleri yer aldı. Böylelikle işitme kayıplı çocuk babalarıyla ilgili detaylı bilgilenmem ve deneyimim gerçekleştirdiğim yüksek lisans tez çalışmamla oluştu. Bu kişisel ve mesleki deneyim bana babalara yönelik benzersiz bir bakış açısı kazandırdı.

Yüksek lisanstan 2017 yılında mezun oldum. O yıldan bu yana doktora eğitimime devam ediyorum. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimim sırasında işitme kayıplı çocukların eğitimi alanında, yöntembilim ve nitel yöntembilim üzerine birçok ders aldım. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, nitel araştırma yöntemleri, nitel veri analizi, bilim etiği, işitme engellilerde aile eğitiminde çağdaş yaklaşımlar, işitme engellilerde aile danışmanlığı ve uygulamaları, işitme engelliler ve normal çocuklarda dil gelişimi, işitme engelli çocuklar için öğretme ve öğrenme süreçleri aldığım bu derslerden bazılarına örnek olarak verilebilir. Gömülü teori deseni ile ilgili kuramsal bilgilerim aldığım bu derslere dayanmaktadır. Ayrıca bir araştırmacı olarak bakış açımı bu dersler sayesinde belirledim. Benim için gerçeklik kişiler açısından farklılık göstermektedir. Benzer bir olguyu deneyimleyen farklı insanların çok sayıda gerçeklik algısına sahip olduklarına inanıyorum. Bu algım epistemolojik bakış açısıyla ve bu araştırma sürecinde bilginin yapılandırılmasında çoklu gerçekliğin kabul edildiği yapılandırmacı gömülü teori deseni ile uyumluluk göstermektedir.

Doktora eğitimim sırasındaki derslerimi, doktora yeterliğimi ve tez önerimi başarılı olarak tamamladım. Bir araştırmacı olarak erken müdahale uygulamaları, işitme kayıplı çocuklarda aile eğitimi çalışmaları, aile eğitimine baba katılımı, babaların çocuk gelişimindeki, ailelerindeki ve tüm yaşamlarındaki rolleri gibi konulara ilgi duyuyorum ve bu konular çerçevesinde araştırmalar gerçekleştiriyorum. Lisansüstü eğitimim sırasında ilgi alanlarım ile bağlantılı bir makale ve kitap bölümleri yayınladım. Çok sayıda nitel araştırma ile gerçekleştirilen makaleye de dönütler verdim. Benzer şekilde arkadaşlarımla nitel araştırmalarla yürüttükleri yüksek lisans veya doktora tez süreçlerinde geçerlilik komitesi üyesi olarak görev aldım. Çok sayıda nitel veri türlerinin kodlama geçerliğini verdim. Lisansüstü eğitimim boyunca yaptıklarım araştırmacı olarak deneyim kazanmamı sağladı ve kimliğimin şekillenmesine olanak verdi.

Öte yandan bir erkek olarak henüz kendim babalığı deneyimlemedim. Ancak çevremdeki birçok arkadaşımın çocuğu oldu ve babalığı farklı şekillerde deneyimlediler. Onlarla olan sohbetlerim ve gözlemlerim babalığın çeşitli türlerini görebilmeme ve bilgilerimle ilişkilendirebilmeme fırsat verdi.

Anlattığım tüm süreç bir araştırmacı olarak bu araştırmaya getirdiğim kimliğimi, bakış açılarımı, algılarımı, deneyimlerimi ve ön yargılarımı oluşturmaktadır. Doktora tez çalışmama başlamadan önce, babalar ve işitme kayıplı çocuk babaları hakkında yukarıda açıkladığım bilgi ve anlayışa sahiptim. Ayrıca gömülü teori deseni ile ilgili yürütülecek bir araştırmayı yapılandırmacı açıdan gerçekleştirebileceğimi düşündüm. Araştırmacı olarak sahip olduğum geçmiş deneyimlerimi kuram oluşturma sürecine dâhil etmemeye ve kuramı verilere dayandırarak oluşturmaya çalıştım. Ancak bu deneyimlerimin veri toplama tekniklerinin oluşturulmasını, verilerin toplanmasını, verilerin analiz edilmesini, hatırlatıcı not yazımlarını şekillendirebileceğini kabul ediyorum. Eleştirel yansıtma beyanımı araştırmacı olarak çalışmamı nasıl gerçekleştirdiğim hakkında bilgi vermesi ve araştırmanın yorumlanabilmesi açısından okuyucuların takdirine sunuyorum.

Fatih Mehmet ACAR

EK-7. ARAŞTIRMA TAKVİMİ

ARAŞTIRMA TAKVİMİ

No	Tarih	Katılımcılar	Yer	Saat & Süre	Veri Toplama Tekniği	Veri türü/Konu	İçerik
1	25.02.2020 Salı	Danışman Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.25 25 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	Tez görüşmesi	Araştırma konusunun belirlenmesi hakkında tartışma yapıldı.
2	03.03.2020 Salı	Danışman Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	12.00-12.33 33 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	Tez görüşmesi	İşitme kayıplı babalarla çalışılacağı belirlendi.
3	10.03.2020 Salı	Danışman Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.42 42 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	Tez görüşmesi	Babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerinin betimleneceği netleştirildi. Yüzeysel bir alanyazın incelemesinin yapılması önerildi.
4	20.03.2020 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.54 54 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Araştırma yönteminin belirlenmesi hakkında tartışma yapıldı.
5	26.03.2020 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	10.30-11.18 48 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Araştırmanın gömülü teori olarak desenlenmesi belirlendi. Yüzeysel bir alanyazın incelemesinin yapılması önerildi.
6	08.04.2020 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	12.00-12.26 26 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Veri toplama teknikleri hakkında tartışma yapıldı.
7	16.04.2020 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-12.02 1 saat 2 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Görüşme, gözlem ve katılımcı bilgi formu, belge, araştırma günlüğü veri toplama teknikleri olarak belirlendi.

8	22.04.2020 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Prof. Dr. Arzu Özen Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Uzman geçerliği süreci	Veri toplama tekniklerinin taslak formları komite üyeleri tarafından onaylandı.
9	27.04.2020 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.21 21 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Araştırmanın çevrimiçi olarak gerçekleştirilmesi kararlaştırıldı.
10	05.05.2020 Salı	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.21 21 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Sürecin çevrimiçi olarak ne şekilde yürütüleceği belirlendi.
11	13.05.2020 Çarşamba	Danışman Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Etik kurul raporu hazırlığı	Etik kurul raporu için gerekli belgeler hazırlandı ve başvuru yapıldı.
12	21.05.2020 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Prof. Dr. Arzu Özen Araştırmacı	Çevrimiçi Üniversite Platformu	11.00-11.39 39 dakika	Video kaydı Araştırma günlüğü	Tez önerisi	Tez önerisi sunuldu. Konunun geniş olduğu ve daraltılması gerektiği vurgulandı.
13	04.06.2020 Perşembe	Danışman Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Etik kurul raporunun alınması	Etik kurul raporu alındı.
14	28.09.2020 Pazartesi	Danışman Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.19 19 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	Tez görüşmesi	Uzman dönütleri çerçevesinde konu daraltıldı.
15	15.10.2020 Perşembe	Danışman Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.15 15 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	Tez görüşmesi	Veri toplama formları güncellenmiş araştırma tasarımına göre düzenlendi.
16	09.11.2020 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.49 49 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Görüşme formu gözden geçirildi ve geçerliği verildi.
17	20.11.2020 Cuma	Danışman Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.27 27 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	Tez görüşmesi	Araştırma sürecinde kullanılacak diğer tüm formlar hazırlandı.
18	03.12.2020 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.41 41 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Tüm hazırlıklar tamamlandı ve veri toplamaya hazır hale gelindi.

19	20.12.2020 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Prof. Dr. Arzu Özen Araştırmacı	Çevrimiçi Üniversite Platformu	11.00-11.58 58 dakika	Video kaydı Araştırma günlüğü	I. Tez İzleme Komitesi	Araştırma tasarımının içerik değişiklikleri paylaşıldı. Tüm üyelerden geçerlik onayı alındı. Pilot görüşmenin yapılması kararlaştırıldı.
20	26.02.2021 Cuma	Danışman Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.53 53 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	Pilot görüşme hazırlığı	I. Tez izleme komitesi dönütleri tamamlandı ve pilot görüşme öncesi hazırlıklar yapıldı.
21	17.03.2021 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.38 38 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Görüşme soruları formu tekrar gözden geçirildi ve anlaşılabilirliği sadeleştirildi.
22	17.04.2021	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.21 21 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Pilot görüşme yapılacak baba belirlendi.
23	29.04.2021	Onur Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	21.00-22.12 1 saat 12 dakika	Görüşme Video kaydı Araştırma günlüğü	Pilot görüşme I. Oturum	Onur beyle pilot görüşmenin ilk oturumu gerçekleştirildi.
24	30.04.2021	Onur Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	21.00-22.20 1 saat 20 dakika	Görüşme Video kaydı Araştırma günlüğü	Pilot görüşme II. Oturum	Onur beyle pilot görüşmenin ikinci oturumu gerçekleştirildi.
25	04.05.2021 Salı	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.49 49 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Pilot görüşmenin değerlendirildi ve veri toplamaya başlanabileceği kararlaştırıldı.
26	12.05.2021 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.37 37 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Araştırmacının çevrimiçi görüşmecisi rolü tartışıldı ve öneriler verildi.
27	18.05.2021 Salı	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.40 40 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Pilot görüşmeden hareketle katılımcı kriterleri belirlendi.
28	21.05.2021 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.23 23 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Veri toplama sürecinin döngüselligi planlandı.
29	25.05.2021 Salı	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Prof. Dr. Arzu Özen Araştırmacı	Çevrimiçi Üniversite Platformu	11.00-11.55 55 dakika	Video kaydı Araştırma günlüğü	II. Tez izleme komitesi	Pilot görüşme değerlendirildi. Her katılımcıda görüşme kültürünün oluşacağı vurgulandı.

							Analizin bilgisayar destekli yapılması kararlaştırıldı.
30	27.09.2021 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	15.00-15.41 41 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	II. Tez izleme komitesi dönütleri tamamlandı ve veri toplama hazırlıkları yapıldı.
31	30.09.2021 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	İlk katılımcı olan Efe Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
32	05.10.2021 Salı	Efe Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	21.00-23.19 2 saat 19 dakika	Görüşme Video kaydı (Gözlem) Araştırma günlüğü	I. Görüşme I. oturum	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Görüşme sırasında baba-çocuk etkileşimleri gözlemlendi.
33	12.10.2021 Salı	Efe Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	21.00-00.16 3 saat 16 dakika	Görüşme Video kaydı (Gözlem) Araştırma günlüğü	I. Görüşme II. oturum	Görüşme gerçekleştirildi. Görüşme sırasında baba-çocuk etkileşimleri gözlemlendi.
34	23.10.2021 Cumartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Birinci görüşmenin ve gözlemin deşifresi	Döküm yapıldı. Döküm sırasında akla gelen sorular not alındı. Alan notları alındı.
35	30.10.2021 Cumartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Birinci görüşmenin ve gözlemin analizi	Analiz gerçekleştirildi. Kodların ilk hali not alındı.
36	09.11.2021 Salı	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-15.06 1 saat 6 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	İlk görüşme değerlendirildi. Araştırmacı rolü değerlendirildi. Döküm üzerinde uzlaşıldı. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Görüşme soruları güncellendi.
37	12.11.2021 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	İkinci katılımcı olan Barış Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
38	16.11.2021 Salı	Barış Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	13.10-14.57 1 saat 47 dakika	Görüşme Video kaydı (Gözlem) Belge (video, fotoğraf) Araştırma günlüğü	II. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Görüşme sırasında baba-çocuk etkileşimleri gözlemlendi. Barış Bey video ve fotoğraflar gönderdi.

39	20.11.2021 Cumartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İkinci görüşmenin, gözlemin ve belgelerin deşifresi	Görüşme dökümü yeni önerilere göre yapıldı. Alan notları alındı. Belgeler incelendi.
40	21.11.2021 Pazar	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İkinci görüşmenin, gözlemin ve belgelerin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
41	22.11.2021 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	İkinci analiz sonucu elde edilen kodlar ile birinci kodlarla karşılaştırıldı. Birikim beklendi.
42	25.11.2021 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-14.00 1 saat	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	İkinci görüşme değerlendirildi. Araştırmacı rolü değerlendirildi. Döküm üzerinde uzlaşıldı. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırma üzerinde uzlaşıldı. Görüşme soruları güncellendi.
43	26.11.2021 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Üçüncü katılımcı olan Gökalp Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
44	28.11.2021 Pazar	Gökalp Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	10.30-13.02 2 saat 32 dakika	Görüşme Video kaydı (Gözlem) Araştırma günlüğü	III. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Görüşme sırasında baba-çocuk etkileşimleri gözlemlendi.
45	29.11.2021 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Üçüncü görüşmenin ve gözlemin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı ve alan notları alındı.
46	02.12.2021 Perşembe	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Üçüncü görüşmenin ve gözlemin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
47	03.12.2021 Cuma	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Üçüncü analiz sonucu elde edilen kodlar ile birinci ve ikinci kodlarla karşılaştırıldı. Kodlar belirginleşmeye başladı.
48	06.12.2021 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.40 40 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Üçüncü görüşme değerlendirildi. Araştırmacı rolü son kez değerlendirildi.

							Döküm üzerinde son kez uzlaşıldı. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Görüşme soruları güncellendi.
49	08.12.2021 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Dördüncü katılımcı olan Şahin Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
50	09.12.2021 Perşembe	Şahin Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	19.45-21.35 1 saat 50 dakika	Görüşme Video kaydı (Gözlem) Araştırma günlüğü	IV. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Görüşme sırasında baba-çocuk etkileşimleri gözlemlendi.
51	12.12.2021 Pazar	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Dördüncü görüşmenin ve gözlemin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı ve alan notları alındı.
52	13.12.2021 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Dördüncü görüşmenin ve gözlemin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
53	14.12.2021 Salı	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Dördüncü analiz sonucu elde edilen kodlar ile birinci, ikinci ve üçüncü kodlarla karşılaştırıldı. Benzer kodlar birikmeye başladı.
54	15.12.2021 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.37 37 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Dördüncü görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Görüşme soruları güncellendi.
55	16.12.2021 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Beşinci katılımcı olan Mahir Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
56	18.12.2021 Cumartesi	Mahir Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	15.54-17.35 1 saat 39 dakika	Görüşme Video kaydı Araştırma günlüğü	V. Görüşme I. Oturum	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi.

57	19.12.2021 Pazar	Mahir Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	17.08-17.50 42 dakika	Görüşme Video kaydı Belge (video, fotoğraf) Araştırma günlüğü	V. Görüşme II. Oturum	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Mahir Bey video ve fotoğraflar gönderdi.
58	21.12.2021 Salı	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Beşinci görüşmenin, gözlemin ve belgelerin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı ve alan notları alındı. Belgeler incelendi.
59	22.12.2021 Çarşamba	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Beşinci görüşmenin, gözlemin ve belgelerin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
60	23.12.2021 Perşembe	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Beşinci analiz sonucu elde edilen kodlar ile birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kodlarla karşılaştırıldı. Benzer kodlar birikmeye devam etti.
61	24.12.2021 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.00-13.37 37 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Beşinci görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Görüşme soruları güncellendi.
62	24.12.2021 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Altıncı katılımcı olan Kaya Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
63	25.12.2021 Cumartesi	Kaya Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	12.35-14.11 1 saat 36 dakika	Görüşme Video kaydı (Gözlem) Araştırma günlüğü	VI. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme öncesinde baba-çocuk etkileşimleri gözlemlendi. Görüşme gerçekleştirildi.
64	28.12.2021 Salı	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Altıncı görüşmenin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı ve alan notları alındı.
65	29.12.2021 Çarşamba	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Altıncı görüşmenin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
66	30.12.2021 Perşembe	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Altıncı analiz sonucu elde edilen kodlar geçmiş tüm kodlarla karşılaştırıldı. Benzer kodlar çoğalmaya başladı.

67	03.01.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	10.00-10.29 29 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Altıncı görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Görüşme soruları güncellendi.
68	05.01.2022 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Prof. Dr. Arzu Özen Araştırmacı	Çevrimiçi Üniversite Platformu	11.00-12.02 1 saat 02 dakika	Video kaydı Araştırma günlüğü	III. Tez izleme komitesi	İlk beş görüşmenin genel değerlendirilmesi yapıldı. Kuramsal doygunluk süreci ile ilgili öneriler verildi.
69	08.01.2022 Cumartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Yedinci katılımcı olan Saygı Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
70	11.01.2022 Salı	Saygı Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	14.00-16.32 2 saat 32 dakika	Görüşme Video kaydı Araştırma günlüğü	VII. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi.
71	20.01.2022 Perşembe	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Yedinci görüşmenin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı.
72	24.01.2022 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Yedinci görüşmenin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
73	25.01.2022 Salı	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Yedinci analiz sonucu elde edilen kodlar geçmiş tüm kodlarla karşılaştırıldı. Doygunluk ilk izlenimini verdi.
74	27.01.2022 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	10.30-11.12 42 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Yedinci görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Doygunluk süreci tartışıldı.
75	11.02.2022 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Sekizinci katılımcı olan Aziz Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
76	12.02.2022 Cumartesi	Aziz Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	09.00-11.21 2 saat 21 dakika	Görüşme Video kaydı (Gözlem) Belge (video, fotoğraf) Süreç ürünü (video)	VIII. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Görüşme sırasında baba-çocuk

					Araştırma günlüğü		etkileşimleri gözlemlendi. Aziz Bey video ve fotoğraf gönderdi.
77	18.02.2022 Cuma	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Sekizinci görüşmenin, gözlemin ve belgelerin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı ve alan notları alındı. Belgeler incelendi.
78	19.02.2022 Cumartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Sekizinci görüşmenin, gözlemin ve belgelerin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
79	21.02.2022 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Sekizinci analiz sonucu elde edilen kodlar geçmiş tüm kodlarla karşılaştırıldı. Doygunluk teyit edildi.
80	22.02.2022 Salı	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	15.00-15.37 37 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Sekizinci görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Doygunluk süreci tartışıldı.
81	06.03.2022 Pazar	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Dokuzuncu katılımcı olan Umut Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
82	08.03.2022 Salı	Umut Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	20.00-21.55 1 saat 55 dakika	Görüşme Video kaydı Araştırma günlüğü	IX. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi.
83	10.03.2022 Perşembe	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Dokuzuncu görüşmenin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı.
84	11.03.2022 Cuma	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Dokuzuncu görüşmenin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
85	12.03.2022 Cumartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Dokuzuncu analiz sonucu elde edilen kodlar geçmiş tüm kodlarla karşılaştırıldı. Doygunluk ikinci kez teyit edildi.

86	14.03.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	10.00-10.17 17 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Dokuzuncu görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Doygunluk süreci tartışıldı.
87	06.03.2022 Pazar	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Onuncu katılımcı olan Çetin Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
88	12.03.2022 Cumartesi	Çetin Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	16.30-17.53 1 saat 23 dakika	Görüşme Video kaydı Belge (video, fotoğraf) Araştırma günlüğü	X. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Çetin Bey sosyal medyadaki içeriklerini kullanmamı istedi.
89	14.03.2022 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Onuncu görüşmenin ve belgelerin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı. Belgeler incelendi.
90	15.03.2022 Salı	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Onuncu görüşmenin ve belgelerin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
91	16.03.2022 Çarşamba	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	Onuncu analiz sonucu elde edilen kodlar geçmiş tüm kodlarla karşılaştırıldı. Doygunluk üçüncü kez teyit edildi.
92	21.03.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.45 45 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Onuncu görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Doygunluğun sağlandığı kararlaştırıldı Veri toplama süreci sonlandırıldı. Eksiklerin giderilmesi önerildi.
93	25.03.2022 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.55 55 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Veri eksiklerinin giderildiği kararlaştırıldı. Kuram üzerinde uzlaşıldı.

							Kuramın test edilmesi gerektiği vurgulandı.
94	28.03.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	On birinci katılımcı olan Yiğit Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
95	29.03.2022 Salı	Yiğit Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	18.50-21.02 2 saat 12 dakika	Görüşme Video kaydı Belge (video, fotoğraf) Araştırma günlüğü	XI. Görüşme	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi. Yiğit Bey sosyal medyadaki içeriklerini kullanmamı istedi.
96	30.03.2022 Çarşamba	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	On birinci görüşmenin ve belgelerin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı. Belgeler incelendi.
97	31.03.2022 Perşembe	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	On birinci görüşmenin ve belgelerin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
98	09.04.2022 Cumartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	On birinci analiz sonucu elde edilen kodlar kuramla karşılaştırıldı. Yeni kuramsal birimlere ya da alternatif açıklamalara ulaşılmadı.
99	11.04.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	15.00-15.25 25 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	On birinci görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Kuramın kapsayıcı olduğu kararlaştırıldı. Bir babadan daha veri toplanması önerildi.
100	15.04.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	On ikinci katılımcı olan Caner Bey'e ulaşıldı ve süreç üyelerle paylaşıldı. Öneriler alındı.
101	18.04.2022 Pazartesi	Caner Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	13.00-13.46 46 dakika	Görüşme Video kaydı Araştırma günlüğü	XII. Görüşme I. Oturum	Tüm formlar dolduruldu. Görüşme gerçekleştirildi.

102	19.04.2022 Salı	Caner Bey Araştırmacı	Video konferans yazılımı	12.55-13.41 46 dakika	Görüşme Video kaydı Belge (video, fotoğraf) Araştırma günlüğü	XII. Görüşme II. Oturum	Görüşme gerçekleştirildi. Yiğit Bey sosyal medyadaki içeriklerini kullanmamı istedi.
103	20.04.2022 Çarşamba	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	On ikinci görüşmenin ve belgelerin deşifresi	Görüşme dökümü yapıldı. Belgeler incelendi.
104	21.04.2022 Perşembe	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	On ikinci görüşmenin ve belgelerin analizi	Analiz gerçekleştirildi.
105	22.04.2022 Cumartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Kodların karşılaştırılması	On ikinci analiz sonucu elde edilen kodlar kuramla karşılaştırıldı. Yeni kuramsal birimlere ya da alternatif açıklamalara ulaşılmadı.
106	25.04.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.30-13.52 22 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	On ikinci görüşme değerlendirildi. Analiz üzerinde uzlaşıldı. Karşılaştırmalar üzerinde uzlaşıldı. Kuramın kapsayıcı olduğu kararlaştırıldı. Ham verilere dönülerek test edilmesi önerildi.
107	09.05.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok		Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Ham verilere dönülerek iki katılımcı babadan elde edilen verilerle test süreci gerçekleştirildi. Kuramın kapsayıcı olduğu tekrar anlaşıldı. Üçüncü babaya gerek kalmadan test süreci sonlandırıldı.
108	24.05.2022 Salı	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Prof. Dr. Arzu Özen Araştırmacı	Çevrimiçi Üniversite Platformu	10.30-11.28 58 dakika	Video kaydı Araştırma günlüğü	IV. Tez izleme komitesi	Veri toplama süreci hakkında genel değerlendirme yapıldı. Raporlaştırma sürecine geçilmesi önerildi.

109	17.10.2022 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Yöntem bölümü	Yöntem bölümü kapsamlı bir şekilde ele alındı ve raporlaştırıldı.
110	05.12.2022 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Bulgular bölümü	Bulgular bölümü kapsamlı bir şekilde ele alındı ve raporlaştırıldı.
111	19.12.2022 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	10.30-11.22 52 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Yöntem bölümü için ilk öneriler verildi.
112	04.01.2023 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Prof. Dr. Arzu Özen Araştırmacı	Çevrimiçi Üniversite Platformu	11.00-11.46 46 dakika	Video kaydı Araştırma günlüğü	V. Tez izleme komitesi	Yöntem ve bulgular bölümünün kapsamlı olduğu ve gözden geçirilmesi gerektiği önerildi.
113	20.02.2023 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	12.00-13.05 1 saat 05 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Yöntem bölümü için ikinci öneriler verildi.
114	13.03.2023 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-15.12 1 saat 12 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Bulgular bölümü için ilk öneriler verildi.
115	06.04.2023 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.47 47 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Yöntem bölümü için üçüncü öneriler verildi.
116	13.04.2023 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	13.30-14.10 40 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Bulgular bölümü için ikinci öneriler verildi.
117	19.04.2023 Çarşamba	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	12.00-12.15 15 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Yöntem bölümü için son öneriler verildi ve bölüm son haline getirildi.
118	20.04.2023 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	16.00-16.37 37 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Bulgular bölümü için üçüncü öneriler verildi.
119	24.04.2023 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.28-14.48 20 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Bulgular bölümü için son öneriler verildi ve bölüm son haline getirildi.

120	28.04.2023 Cuma	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Giriş bölümü	Giriş bölümü detaylı bir şekilde incelendi ve raporlaştırıldı.
121	04.05.2023 Perşembe	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-12.07 1 saat 07 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Giriş bölümü için ilk öneriler verildi.
122	12.05.2023 Cuma	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Tartışma bölümü	Tartışma bölümü kapsamlı bir şekilde ele alındı ve raporlaştırıldı.
123	15.05.2023 Pazartesi	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	11.00-11.32 32 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Giriş bölümü için son öneriler verildi ve bölüm son haline getirildi.
124	19.05.2023 Cuma	Danışman Prof. Dr. Yıldız Uzuner Araştırmacı	Eğitim Fak. E-blok	14.00-14.41 41 dakika	Ses kaydı Araştırma günlüğü	İnandırıcılık toplantısı	Tartışma bölümü için öneriler verildi ve bölüm son haline getirildi.
125	22.05.2023 Pazartesi	Araştırmacı	-	-	Araştırma günlüğü	Raporlaştırma	Tezin raporlaştırması tamamlandı.

Not. Araştırma takvimindeki 1. ve 21. maddeler arası araştırmanın planlaması sürecini, 22. ve 108. maddeler arası kuram oluşturma sürecini, 109. ve 125. maddeler arası ise araştırmanın raporlaştırma sürecini içermektedir.

EK-8. ETİK KURUL RAPORU

Evrak Kayıt Tarihi: 04.06.2020

Protokol No:

Tarih: 24.06.2020

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması		
KONU:	Eğitim Bilimleri		
BAŞLIK:	Babaların İşitme Kayıplı Çocuklarının Dil Gelişimlerindeki Rollerinin İncelenmesi: Gömülü Teori Araştırması		
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Zerrin TURAN		
TEZ YAZARI:	Fatih Mehmet ACAR		
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-		
KARAR:	Olumlu		

EK-9. VELİ İZİN FORMU

Sayın baba,

Bu araştırma Prof. Dr. Zerrin TURAN danışmanlığında Arş. Gör. Fatih Mehmet ACAR tarafından yürütülmektedir. Araştırmada babaların işitme kayıplı çocuklarının dil gelişimlerindeki rollerini keşfetmek ve bu rolleri kapsamlı bir şekilde açıklayan bir kuram geliştirmek amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında görüşmeler gerçekleştirilirken sizin ve çocuğunuzun etkileşimleri gözlenmiştir. Gözlemler çevrimiçi iletişimin sağlandığı video konferans yazılımının özelliklerinden yararlanarak hem sesli hem de görüntülü olarak kaydedilmiştir. Gözlem sürecinin kayıtları araştırmada doğrudan kullanılmayacak, hiç kimse sizi, çocuğunuzu ve gözlem ortamını doğrudan görmeyecektir. Video kayıtlar görüşmeler sonrasında izlenerek gözlem sürecindeki davranışlarınız analiz edilecek ve çalışmada yazıya çevrilmiş bu analiz raporları kullanılacaktır. Gözlem sürecinden elde edilen verileriniz araştırma sonuçlarını güçlendirecektir. Gözlem sürecine katılımınız ve çocuğunuzun katılımına onay vermeniz araştırmanın daha titiz, sağlam ve inandırıcı olmasını sağlayacaktır.

Araştırma kapsamında Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul'undan gerekli izinler alınmış ve araştırma tüm etik açılardan uygun bulunmuştur (*Teyit için Protokol No:*). Etik ilkeler bağlamında sizin ve çocuğunuzun ismi gizli tutulacak ve raporlaştırma aşamasında kod isimlerle sunulacaktır. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Video kayıtlarınız araştırma süreci boyunca dijital ortamda korunacak, araştırma bitiminde ise yok edilecektir. Video kayıtlarınız istediğiniz zaman sizlerle paylaşılacaktır.

Lütfen sayfa sonundaki izin cümlesine çocuğunuzun adını yazınız ve katılımını onaylayınız. Araştırma hakkında sorularınız olursa araştırmacı (**Cep Tel: 0 5-- -- -- / E-mail: -----@anadolu.edu.tr**) ile doğrudan iletişime geçebilirsiniz. Araştırmaya sağlayacağınız değerli katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz. Saygılarımızla...

Danışman

Prof. Dr. Zerrin TURAN

Araştırmacı

Arş. Gör. Fatih Mehmet ACAR

Velisi olduğum’ın yukarıda sözü geçen araştırmaya katılımını onaylıyorum.

Velinin Adı ve Soyadı

Velinin çevrimiçi onayı

Tarih

.../.../....

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Fatih Mehmet ACAR
Yabancı Dil :
Doğum Yeri ve Yılı :
E-Posta :

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2020-2023, Araştırma Görevlisi (ÖYP), Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı.
- 2018-2020, Araştırma Görevlisi (ÖYP), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı.
- 2014-2018, Araştırma Görevlisi (ÖYP), Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı.
- 2014-2017, Yüksek Lisans Derecesi, Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı.
- 2013-2014, Araştırma Görevlisi (ÖYP), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı.
- 2009-2013, Lisans derecesi, Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, İşitme Engelliler Öğretmenliği Programı.

Yayınları ve Bilimsel Faaliyetleri:

- **Acar, F.M.**, Turan, Z. ve Uzuner, Y. (2020). Being the father of a child who is deaf or hard of hearing: A phenomenological study of fatherhood perceptions and lived experiences in the Turkish context. *American Annals of The Deaf*, 165(1), 72-113.
- **Acar, F.M.** (2020). Çocuk gelişiminde babanın rolü ve önemi. Z. Turan (Ed.) *İşitme Kayıplı Çocuklar İçin Aile Eğitimi: 0-3 Yaş içinde* (s. 205-229). Ankara: Pegem Akademi.
- Çolaklıoğlu, O. ve **Acar, F.M.** (2020). Aile eğitimi: Tarihsel gelişim ve güncel uygulamalar Z. Turan (Ed.) *İşitme Kayıplı Çocuklar İçin Aile Eğitimi: 0-3 Yaş içinde* (s. 25-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, M. ve **Acar, F.M.** (2017). İşitme ve görme yetersizliği olan çocukların aileleri. H. Gürgür ve P. Şafak (Eds.) *İşitme ve görme yetersizliği içinde* (s. 262-286). Ankara: Pegem Akademi.

- Çolaklıoğlu, O. ve **Acar, F.M.** (2017). İşitme cihazları ve koklear implantlara ek olarak kullanılan teknolojiler. Z. Turan (Ed.) *İşitmenin doğası ve işitmeye yardımcı teknolojiler* içinde (s. 233-256). Ankara: Pegem Akademi.
- **Acar, F.M.** (2017). *Aile eğitimine devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- **Acar, F.M.** ve Turan, Z. (2017). Aile eğitimine devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelenmesi. *Uluslararası Katılımlı 27. Ulusal Özel Eğitim Kongresi* 'nde (UOEK2017) sunulan bildiri. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi.
- **Acar, F.M.** (2017). Babalık rollerine tarihsel ve kuramsal bakış: Babalık rol kuramları. *Uluslararası Katılımlı 27. Ulusal Özel Eğitim Kongresi* 'nde (UOEK2017) sunulan bildiri. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi.
- **Acar, F.M.** ve Turan Z. (2016). Babalar evdeki ikinci yetiştikenden fazlasıdır: Çocuk gelişiminde babanın yeri ve önemi. *III. Bütünleştirme Okullarında Etkili Liderlik ve Yönetim: Öğretmen Eğitimi, Mesleki Eğitim ve Spor Kongresi* 'nde sunulan bildiri (ELMİS). Ereğli/Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Gürgür, H., Koç, H., Kol, Ç., Atlar, H., **Acar, F.M.**, Tamer, B.B. ve Gül, Z. (2015). *Kaynaştırma ve bütünleştirme kavramlarının ülkelere göre farklılıklarının incelenmesi*. 25. Ulusal Özel Eğitim Kongresi 'nde sunulan poster. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.